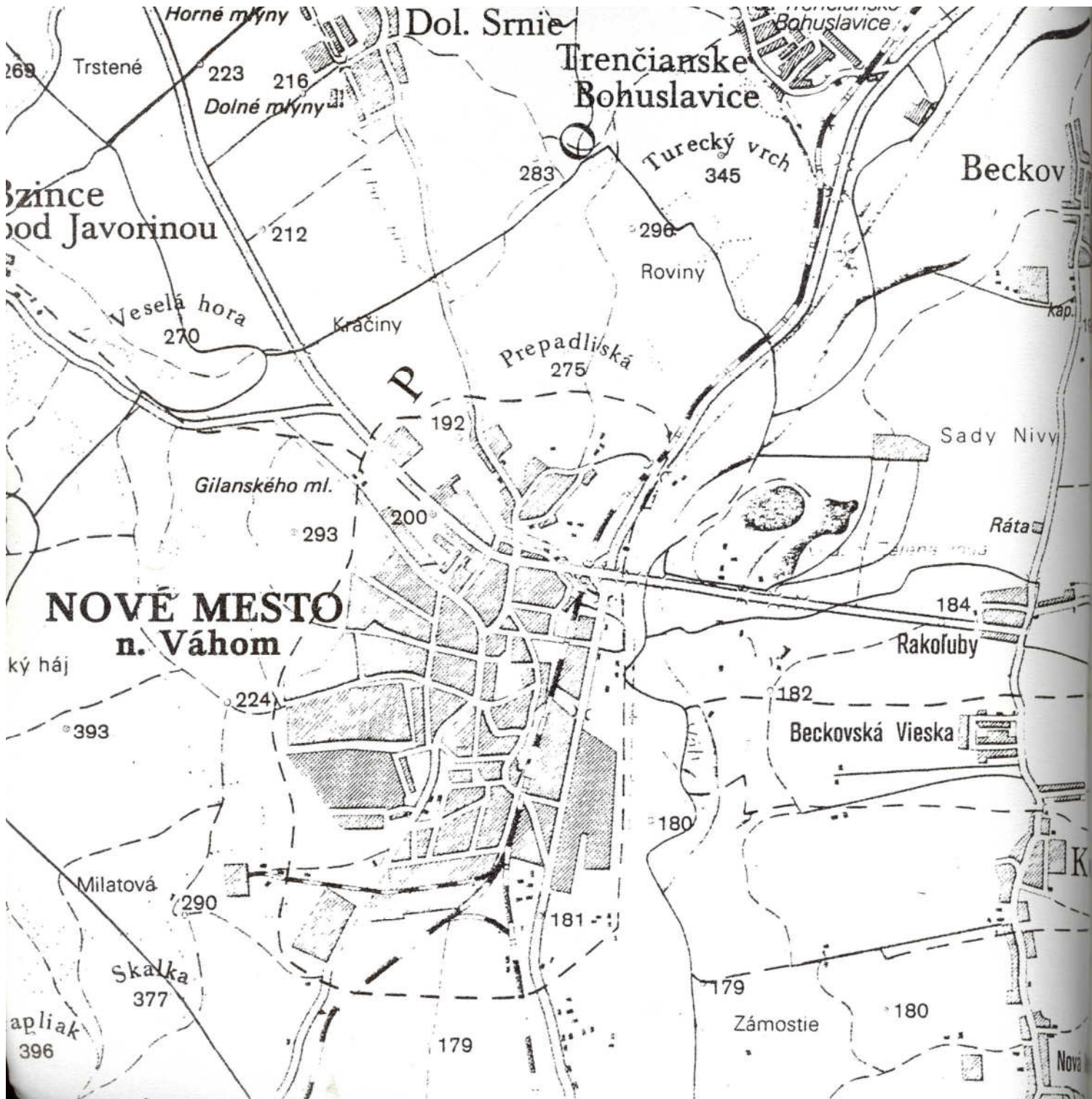
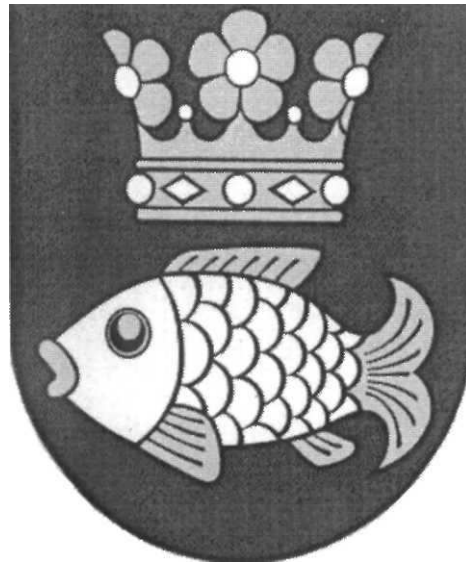

KÁLNICA

KÁLNICA

Zostavil: Štefan Šicko

OBEČNÝ ÚRAD V KÁLNICI
1996

Napísal kolektív autorov:

RNDr. Vladimír Dovina, CSc, Hydrogeológia, Bratislava

Mgr. Mária Mitterová, Trenčianske múzeum

PhDr. Tamara Nešporová, Trenčianske múzeum

PhDr. Jana Karlíková, Trenčianske múzeum

Štefan Šicko, publicista, Trenčín

Ing. Jozef Daniel, Uránpres, Spišská Nová Ves

PhDr. Leo Kužela, šéfredaktor časopisu POVAŽIE, Trenčín

Zostavil: Štefan Šicko

Lektorovali: PhDr. Milan Šišmiš, Trenčianske múzeum

(história) Ing. Miroslav Borcovan (súčasnosť)

Fotografie: Adam Jurík, Ing. Miroslav Borcovan, Ing. Miroslav Dužík, Štefan Šicko, archívy Trenčianskeho múzea, Obecného úradu, Poľnohospodárskeho družstva, spoločenských organizácií a spolkov, súkromné archívy občanov Kálnice.

Letecká snímka: VISGRA.

Na obálke: olejomaľba Milana Stanu.

Jozef Miloslav Hurban:

Po padesát letech

Hory moje bukojohné,
temné moje daubrawy,
proč jste nyní tak pokojné,
tak neznalé oslavy ?
Tak nad vami mračno stojí,
pod vami tak mřtvo tu,
jakby v žití vášho zdroji
nic nebylo k životu;
jakby vymřely již byly
ty nádechy nežných hor,
jenž má řandra tak zvlňily,
v srdce lély žal i vzdor.
Nad Lašidem, v "Klíža" stráni,
u mračných hor Kálnice
skalné Beckova balvany i báječné
"Skalice";
"Červenhora" od Trenčína
i vy "Lipky" dojemné,
kudydo "Daránských mlyna"
vodily chodníčky mne,
i ty "Záborie", milostné
a v "Trbockém" mha sívá,
i "Potôčky", ku niž zlostiné
vetry dují z "Sichrova";
i "Miškovská" i "Zaháje"
"Za môstkom" a "Hrabovník" -
vy mého dětinství ráje,
vy mých tužeb zdroj a vznik!
Jak to smutno teď nad vami,
jak pusto u vašich pat, -
rozkošný kraj záplavami
kýmis zdá se mi být jat!
Ach, tak teskno, tak bolno mi
zříť v ty raje zašlých dnu,
srdce v hrudi v dví se lomí,
prsa vzbauřená se dmau!
Příroda sic dýše živě,
jako kdysi dýchala;

z údolí se závrativě
ku oblakům pne skála;
bauřně, tiše, tak se snaží
tím, neb jiným korytem
Váh si běhat' po Považí
smutkem dávna pokrytém;
valně, skrovně, - jak kdy přijde -
z Podlašida, Kálnice
potok na lup sobě vyjde
a straší lid velice;
i to jaro vůní sladkých,
i to leto klasných vln,
i ta ořechů považských kořenitost
i lov srn;
jaro, leto jeseň, zima,
hora údol,rokli svah,
druh od druhu svau přejímá
práci daných sobě snah:
než jen příroda je živá,
národ stínům rovná se,
netkne se ho píseň tklivá,
ani pověst' o spáse.
"Z ruky do ust, od kolébky
zpřímá cestou ku hrobu,"
toť hle heslo, jímžto lebky
krmí vlastní porobu.
Stíny bledé mne střetají
podób valné zmenených,
původ sice svůj netají -
života však nezřím v nich!
Darmo stíny Mataušove
a hrdin těch slávných dob
kmitají se v nov a v nově
nad vami v čas zvláštných zlob.
V Skalíc útrobach to hřmívá,
nad Lašidem vřava zní,
od Sichrova zář ohnivá,
Z Trbockého chrěst zbraní;
z Malinovca bohatýři
davem dlauhým se hrnau,
"halló" vzduchem se to víří
až v kostech špičky trnau;

kosti, ledví to proniká,
když se hýbe vrchu duch:
ale darmo, vám nevniká
do duší ten duchů ruch;
darmo Váhu bauřné praudy
pějí staré písně vám,
darmo reže se z mé hrudi
písně nové drahokam!
Praudohojných slz přivaly
darmo tekau lícem mým,
stráně rodné neozvaly
saucitně se steskům mým!
Hory moje a daubrawy,
odkud ten váš chabý klid ?
Či Považí naši slávy
neobývá Slávy lid ?
Neprosákly nové věky
mřtvou vaši útrobou,
abyšte odkoply svleky
umauněné porobou ?
Syn váš verný z dola zpívá,
slyš jej vlasti na pokon;
pojď harfo má, nechť ozýva,
Považím zas tvůj se ston.
Jinak jindy bývalo tu,
jinak, dá Bůh, bude zas!
"Činem zastřít svau holotu"
Boží je k národům hlas!

A ty počkej Převozníku
z Podturecka haušťavy,
popřežž "Vřby" své Básníku,
ať se i on preplaví:
jinýchť hor a vrchů rady
tahnau jej a jiný lid,
tam javořinské Poradí,
tu dej Bradla, Boru klid.

(Almanach NITRA, roč. VI. -1876)

Pečať Panskej Kálnice

Slovo na úvod

V návale denných starostí a práce si mnohokrát ani neuvedomujeme, ako rýchlo nám plynie čas a ani nezbadáme, ako sa okolo nás zmenilo nielen prostredie, ale i ľudia. Dnešné naše starosti a problémy pohltí minulosť. Začas ostanú ešte spomienky v žijúcich pamätníkoch a po nich len to, čo sa rôznym spôsobom zaznamenalo alebo do diela bolo pretvorené.

Minulosť našej obce je ešte stále zahmlená v dejinách času a vieme o nej veľmi málo. I napriek tomu, že skromné archeologické nálezy poukazujú na dávne osídlenie ešte pred naším letopočtom.

Už prvé nahliadnutie do minulosti mnohé naše doterajšie poznatky a názory upresňuje ba i mení. A poznanie prináša i určité sebavedomie a hrdosť na rodný kraj, na podhorskú dedinku zaváňajúcu teplom domova a čarom spomienok na priateľov i život v nej prežitý.

Návraty do rodnej obce sú neopakovateľné zvlášť pre tých, ktorí sa z rôznych príčin roztratili po svete. Zvlášť oni pri svojich návratoch citlivo vnímajú čaro domova a precitujú zmeny, ktoré v obci nastali.

600. výročie prvej písomnej zmienky o našej obci, ktoré si pripomíname, dáva príležitosť všetkým našim rodákom i občanom navrátiť sa ku koreňom minulosti, vidieť prítomnosť i problémy, ktoré je nám potrebné riešiť v budúcnosti.

A táto kniha tvorená v skromných podmienkach a v obmedzenom rozsahu predstavuje prvý pokus, prvú čítanku, čo najhlbšie komplexne načrieť do studničky poznania o našej obci.

Nebolo to ľahké a zrejme ani pri najlepšej snahe autorov, nespĺní všetky očakávania. Predpokladám ale, že kniha bude čitateľov, popri ďalšom poznaní, iniciovať a provokovať k tomu, čo by bolo treba ešte doplniť, spresniť a rozšíriť.

Jej cieľom nie je len informovať, ale hlavne prebudiť úctu k dielu a umu našich predchodcov a hrdosť na našu podhorskú dedinku, v ktorej sa žilo v minulosti v skromných a ťažkých podmienkach a ktorá sa čoraz viac dostáva do povedomia širokej verejnosti.

Podakovanie patrí všetkým, ktorí sa podieľali na príprave jej vydania a zvlášť autorovi p. Štefanovi Šickovi, na ktorom bola celá ťarcha prípravy a zostavenia tejto publikácie.

V Kálnici, 25. 3.1996

Ing. Miroslav Borcovan,
starosta obce

PREHL'AD FYZICKO-GEOGRAFICKÝCH, GEOLOGICKÝCH A HYDROGEOLOGICKÝCH POMEROV ÚZEMIA OBCE KÁLNICA

Katastrálne územie obce Kálnica s plochou 26,40 km² sa nachádza v severozápadnej časti pohoria Považský Inovec. V zmysle regionálneho geomorfologického členenia Slovenska Považský Inovec tvorí horský krajinný celok vo Fa-transkotatranskej oblasti subprovincie Vnútorne Západné Karpaty provincie Západné Karpaty podsústavy Karpaty v Alpsko-himalájskej sústave. Územie obce je súčasťou dvoch horských krajinných podcelkov Považského Inovca, a to Vysokého Inovca a Inoveckého predhoria. V podcelku Vysokého Inovca, ku ktorému patria najvyššie časti Považského Inovca s najvyšším vrchom Inovec (1042 m n.m.), dosahuje aj územie Kálnice najvyšší bod v k. 910 m n.m. (Vtáčí vŕštek, nazývaný tiež Ostrý vrch), ležiaci na hlavnom hrebeni pohoria, na ktorý územie obce zasahuje. Vo Vysokom Inovci, do ktorého zasahujú horné časti Prostrednej a Krajnej doliny, vznikol silne členitý hornatinný reliéf s relatívnymi výškovými rozdielmi 311 až 640 m a stredným uhlom sklonu svahov 12 - 24°. Z hlavného hrebeňa, ktorého výška neklesá pod 700 m n.m., vystupujú do územia obce viaceré rázsochy so strmými stranami. Podstatné časti územia obce patria do Inoveckého predhoria, tvoriaceho západné svahy Považského Inovca medzi Trenčianskymi Stankovcami - Piešťanmi - Hlohovcom. Táto časť územia obce má prevažne pahorkatinný, len miestami vrchovinový reliéf s amplitúdou prevažne 101 - 310 m s nadmorskými výškami málokedy presahujúcimi 500 m n.m. Z viacerých vrchov uvádzame Kopanú (470 m n.m.), Kňažiu (438 m n.m.), Kavčí vrch (412 m n.m.) a Hraničný vrch (474 m n.m.). Prevažne prevláda hladko modelovaný reliéf, miestami sa však vytvorili ostrejšie formy reliéfu, niekde až bralnatého, charakterizovaného tzv. kozími chrbtami. Pre pokryvy spraší je morfológicky výrazná výmoľová erózia, väčšinou však už antropogénne zahľadená. V reliéfe sú výrazné, najmä geolo-

gickou činnosťou vody modelované, doliny Rybnického potoka a Kňažež, Prostrednej a Krajnej doliny, tiež doliny Istvičovského potoka. V Inoveckom predhorí obec dosahuje aj najnižší bod - cca 205 m n.m., a to v mieste, kde Kálnický potok opúšťa jej územie. Intravilán obce Kálnica leží v n.v. cca 208 - 240 m n.m.

Klimaticky podstatná časť územia obce patrí do mierne teplej klimatickej oblasti, a to do obvodu mierne teplého, mierne vlhkého, vrchovinového (B₅) a do obvodu mierne teplého, vlhkého, vrchovinového (B₈). Malá časť hlavného hrebeňa Považského Inovca, na ktorý zasahuje územie obce, patrí do chladnej klimatickej oblasti, mierne chladného obvodu (C₁). Intravilán obce s najbližšími príslušnými časťami patrí do teplej klimatickej oblasti, obvodu teplého, mierne vlhkého, s miernou zimou (A₅). Priemerná ročná teplota vzduchu v okolí obce sa pohybuje okolo 9°C, s narastajúcou nadmorskou výškou však postupne klesá a v hrebeňovej časti Považského Inovca dosahuje 6°C. Priemerný ročný úhrn zrážok v okolí obce sa pohybuje medzi 600 - 650 mm, postupne však s narastajúcou nadmorskou výškou stúpa a v hrebeňovej časti Považského Inovca dosahuje 800 - 900 mm.

Hydrologický územie obce patrí do povodia Váhu. Odvodňované je Rybnickým potokom a Kálnickým potokom s prítokmi Kňažia, Prostredný potok a Istvičovský potok. Vodnosť povrchových tokov je závislá na klimatických, najmä zrážkových pomeroch.

Geologické pomery územia obce sú pomerne zložité a komplikované, podobne ako geologické pomery celého pohoria. V geologickej stavbe sú zastúpené horninové komplexy kryštalinika, mladšieho paleozoika (prvohôr), mezozoika (druhoohôr) a kvartéru (štvrtohôr).

Kryštalinikum tvorí morfológicky najvyššie časti

Považského Inovca. Budované je prevažne kryštalicými bridlicami, zastúpenými komplexom muskovitických svorov a svorových rúl s polohami muskoviticko-chloritických svorov. Podradné sú malé telesá, resp. žily leukokratných granitov. Takisto ojedinelé vystupujú nevelké telesá diaforizovaných chloriticko-epidotických amfibolitov, vzácné (Vtáčí vrštek) aj hrubozrnné granátické amfibolity, pravdepodobne premenené gabrá, resp. gabrodiority.

Mladšie paleozoikum buduje podstatné rozlohy územia obce. Zastúpené je karbónom (tmavošedé flyšoidné súvrstvie) a permom (pestré detritické súvrstvie). Karbónske sedimenty, pokiaľ sú v obalovej pozícii, predstavujú najzápadnejšie výbežky karbónskeho mora Západných Karpát. Patria vrchnému karbónu. Ich základným znakom je rytmické striedanie ílovitých, ílovito-piesčitých, drobovo-piesčitých a piesčitých bridlíc až pieskovcov s nepravidelnými niekoľko metrov hrubými vložkami polymiktných zlepcov. Tmavosivé až čierne bituminózne vložky sa prevažne viažu na ílovité a ílovito-piesčité bridlice. Počas sedimentácie karbónskych sedimentov prejavila sa tu sopečná činnosť diabázov, ktoré boli neskôr premenené na amfibolity, tvoriace ojedinelé ploché telesá, súhlasne uložené v sedimentárnom súvrství. Perm, ktorý leží čiastočne na karbone, ale väčšinou na kryštaliniku, predstavuje aj tu pestré kontinentálne (suchozemské) súvrstvie, tzv. verukáno. Sedimenty permu reprezentujú: arkózové pieskovce (miestami tzv. medňaté pieskovce - hrebeň sz. od Ostrého vrchu, medzi Krajinou a Prostrednou dolinou), arkózy, piesčité droby, sivé, zelené a červenofialové piesčité a ílovito-piesčité bridlice, polymiktné zlepence, kremitieské zlepence až zlepcové kremence (kremencové konglomeráty). V permskom súvrství vystupujú aj horniny kyslého (ryolity a ich tufy) i bazického (jemnozrnné a mandľovcové bazalty a ich tufy) vulkanizmu. Perm predstavujú typické molasove sedimenty s pestrým detritickým až hrubodetritickým materiálom. Prítomnosť sadrovca a anhydritu, ako aj tenkých lokálnych vložiek detritických karbonátov v

piesčitých bridliciach permu, poukazujú na kontinentálny až kontinentálno-lagunámy typ permu (s bimodálnym typom vulkanizmu bazaltovo-ryolitovej asociácie). V horninovom komplexe permských sedimentov v priaznivých podmienkach ložiskotvornými procesmi vznikli akumulácie uránových, tiež medených rúd (uránovo-medňatá mineralizácia). Historicky sú známe výskyty medených rúd v Prostrednej doline, čomu nasvedčuje aj miestny názov Bane, či Na Baniach (staré kutacie práce na medenú rudu).

Mezozoikum je zastúpené najmä triasovými sedimentmi a reliktnými sedimentmi vrchnej kriedy. Naspodu vystupujú kremence, vo vrchných polohách s pestrými bridlicami (spodný trias). Najrozšírenejšie sú tmavošedé masívne gutensteinské vápence s typickými bielymi kalcitovými žilkami, niekedy vystupujú aj hrubšie polohy dolomitov (stredný trias). Relikty vrchnej kriedy sú tvorené senónskym flyšom solistolitmi.

Kvartér je tvorený fluviálnymi sedimentmi dnovej výplne dolinových nív povrchových tokov (nivné hliny, štrky), eluviálnymi, eluviálno-deluviálnymi a deluviálnymi sedimentmi hliny, (hliny, hlinité štrky, sutiny) a eolicko-deluviálnymi a eolickými sedimentmi (spraše, sprašové hliny).

Z geologicko-tektonického hľadiska horninové komplexy kryštalinika, mladšieho paleozoika a mezozoika patria k tatriku, pričom mladopaleozoické a mezozoické komplexy sú v obalovej pozícii. Vyslovený bol však aj názor, že karbónske sedimenty a na nich ležiace permské sedimenty sú súčasťou chočského príkrovu. Pre horninové komplexy tatrika je charakteristický prešmykový, vrásovo-prešmykový a šupinovitý tektonický štýl. Takisto tieto horninové komplexy sú postihnuté pozdĺžnou i priečnou zlomovou tektonikou, z čoho vyplýva aj zložitá a komplikovaná geologicko-tektonická stavba územia obce a jej širšieho okolia.

V zmysle hydrogeologickej rajonizácie Slovenska územie obce je súčasťou hydrogeologického rajónu MG 046 Mezozoikum a paleozoikum severozápadnej časti Považského Inovca.

Zložitá a komplikovaná geologická a tektonická stavba územia obce podmienila aj jeho hydrogeologické pomery. Na základe geologickej stavby možno vyčleniť hydrogeologický celok kryštalinika, hydrogeologický celok mladšieho paleozoika, hydrogeologický celok mezozoika a hydrogeologický celok kvartéru.

V hydrogeologickom celku kryštalinika horninové komplexy sa vyznačujú puklinovou priepustnosťou, ktorá je väčšinou malá až veľmi malá. Zvodnenie horninového masívu kryštalinika ako celku možno charakterizovať ako malé. Puklinové, prípadne vrstevno-puklinové pramene dosahujú väčšinou malé výdatnosti, obvyčajne do 0,01 - 0,1 l.s⁻¹. Len v intenzívne tektonicky porušených a rozpukaných oblastiach výdatnosť prameňov je väčšia, málokedy však presahuje 0,5 l.s⁻¹. Sumárna výdatnosť významnejších líniových výverísk môže presiahnuť 1,0 l.s⁻¹.

Hydrogeologický celok mladšieho paleozoika je charakterizovaný malou až veľmi malou puklinovou priepustnosťou, ktorú podmieňuje prevažujúci nepriaznivý litologický vývoj horninových súvrství. Vývery podzemnej vody puklinového, ale aj vrstevného, či zlomového alebo bariérového charakteru sú viazané spravidla na priepustnejšie oblasti horninového prostredia, najmä na oblasti porušené zlomovou tektonikou. Ich výdatnosť je však väčšinou malá, obvyčajne medzi 0,01 - 0,1 l.s⁻¹, ojedinele dosahuje 0,2 - 0,3 l.s⁻¹, výnimočne viac. Najvýznamnejším prameňom v tomto hydrogeologickom celku je zachytený prameň Stoky. Ide o puklinovo-zlomovo-bariérový prameň odvodňujúci permské súvrstvia, vystupujúci na tektonickom styku s nepriepustnými vrchnokarbónskymi sedimentmi, majúcimi charakter hydrogeologickej bariéry. Výdatnosť prameňa Stoky v hydrologickom sedemročí 1989 - 1995 sa pohybovala medzi 1,61 - 4,35 l.s⁻¹ a jeho priemerná výdatnosť bola 2,81 l.s⁻¹. Teplota podzemnej vody bola medzi 8,8 - 12,0°C. Aj keď celkove zvodnenie mladopaleozoických súvrství je malé až veľmi malé, banské štôlnie, ktoré pôsobia ako drén širšieho horninového areálu,

umožňujú sústrediť aj niekoľkolitrové výtoky podzemnej vody. Zo štôlnie v Prostrednej doline bola v hydrologickom sedemročí 1989 - 1995 zistená výdatnosť medzi 0,83 - 2,70 l.s⁻¹, priemerná výdatnosť bola 1,53 l.s⁻¹. Teplota podzemnej vody bola medzi 6,6 - 9,2°C. Z hydrogeochemického hľadiska podzemné vody mladšieho paleozoika sú Ca - Mg - HCO₃ typu s mineralizáciou obvyčajne medzi 130-180 mg.l⁻¹. Najmä oblasť permských sedimentov sa vyznačuje zvýšenou prirodzenou rádioaktivitou, čo nemôže nemať aj svoj odraz v podzemných vodách, ktoré sa v týchto horninových komplexoch formujú. V podzemnej vode prameňa Stoky je zvýšený obsah radónu, ktorý sa odstraňuje prevzdušnením v aeražnej stanici. Výtok podzemnej vody zo štôlnie v Prostrednej doline podľa doterajších poznatkov je určitým zdrojom znečistenia, ktoré sa však v povrchových vodách postupne nad obcou vytráca, resp. neprekračuje prípustné hranice.

V hydrogeologickom celku mezozoika sú z hydrogeologického hľadiska najvýznamnejšie gutensteinské vápence, tiež polohy dolomitov stredného triasu hydrogeologickej štruktúry monoklinály Drieňového vrchu, v území obce odvodňovanej prameňom Klokočovka, zachyteným a využívaným pre obec. Gutensteinské vápence a dolomity sa vyznačujú dobrou puklinovou až puklinovo-krasovou priepustnosťou. Podstatný hydrogeologický význam okrem dobrej priepustnosti karbonátov, má aj zlomová tektonika, ktorá podmieňuje výstup podzemných vôd z hydrogeologickej štruktúry vo forme krasovo-puklinovo-zlomovo-bariérových prameňov (pr. Rybník v Krivosúd-Bodovke, pr. Klokočovka v Kálnici). Výstup podzemnej vody v prameni Klokočovka podmieňuje hydrogeologická bariérová funkcia nepriepustných súvrství vrchného karbónu na priečnom tektonickom zlome. Z hydrogeologického hľadiska sa javí významná aj úloha s.-j. klokočovského zlomu, ktorý má drenážny charakter. Výdatnosť prameňa Klokočovka v hydrologickom dvanásťročí 1984 - 1995 bola v rozmedzí 0,44 - 15,60 l.s⁻¹, priemerná výdatnosť bola 5,61 l.s⁻¹. Teplota podzemnej vody

bola v rozmedzí 7,0 - 11,1°C. Podstatný vplyv na výdatnosť prameňa Klokočovka majú klimatické, najmä zrážkové pomery. Výrazne sa prejavujú najmä niekoľkoročné zrážkové deficit, významne ovplyvňujúce najmä minimálne výdatnosti prameňa. Napríklad v hydrologickom sedemročí ("neúrodnom") 1988 -1994 minimálna výdatnosť prameňa Klokočovka zo 7,91 l.s⁻¹ v r. 1988 postupne poklesávala až na 0,44 l.s⁻¹ v r. 1994. V dôsledku doplnenia zásob podzemných vôd hydrogeologickej štruktúry minimálna výdatnosť prameňa v hydrologickom roku 1995 bola už 4,17 l.s⁻¹. Spodnotriasové kremence sa vyznačujú puklinovou priepustnosťou a miestami pomerne dobrým rozpukaním. Výdatnosť ojedinelých puklinových prameňov je však malá, väčšinou do 0,1 l.s⁻¹. Horninový komplex vápencov a dolomitov stredného triasu v závere Prostrednej doliny tvorí južnú časť štruktúry, ktorá sa označuje ako

selecká synklinála, je teda súčasťou infiltračnej oblasti významných prameňov vystupujúcich v Selci, zachytených pre trenčiansky vodovod. Relikty vrchnej kriedy v závere Prostrednej doliny, tvorené senónskym flyšom s olistolitmi, sú ako celok nepriepustným súvrstvím, majúcim charakter hydrogeologického izolátora. Podzemné vody mezozoika z hydrogeochemického hľadiska sú väčšinou Ca-HCO₃, resp. Ca-Mg-HCO₃ typu so širokým rozpätím mineralizácie medzi 150 - 550 mg.l⁻¹. Mineralizácia podzemnej vody prameňa Klokočovka bola pomerne vyrovnaná a pohybovala sa medzi 494 - 498 mg.l⁻¹.

V hydrogeologickom celku kvartéru väčšina sedimentov sa vyznačuje malou až veľmi malou pórovou priepustnosťou a malým zvodnením. Z hydrogeologického hľadiska kvartérne sedimenty nemajú väčší význam.

Pohľad na pohorie Považského Inovca z hospodárskeho dvora PD v Dlhých dieloch (olejomalba Milana Stanu)

FLÓRA A FAUNA KÁLNICE

PRÍRODNÉ POMERY

Prírodné pomery Kálnice ovplyvňujú mnohé činitele, medzi najdôležitejšie patrí geografická poloha, geologická stavba, geomorfologické členenie a podnebie.

Kálnica sa rozprestiera na západnom úpätí severnej časti Považského Inovca v nadmorskej výške 210 m.

Geomorfologické členenie územia Kálnice je pestré a členité, túto závislosť vidíme z rozdielu medzi minimálnou nadmorskou výškou 210 m a maximálnou 943 m n. morom (Panská Javorina). Ešte zreteľnejšie to vyplýva z počtu geomorfologických jednotiek.

V chotári sa striedajú tri geomorfologické oblasti: Fatransko - tatranská oblasť, Slovensko - moravské Karpaty a Podunajská nížina. Uvedené členenie nás informuje o zložitosti geomorfológie aj geologickej stavby.

Geografická poloha spolu s geomorfologickým členením má podstatný vplyv na charakter podnebia ako celku. Územie patrí do mierne teplej klimatickej oblasti. Priemerná ročná teplota je 8 °C. Vzhľadom na výškové členenie vo vyššie položených miestach je priemerná ročná teplota nižšia. V najchladnejšom mesiaci januári je priemerná teplota - 3,5 až -6°C, v najteplejšom mesiaci júli dosahuje 17 až 17,5°C. Priemerný ročný úhrn zrážok predstavuje 650 až 850 mm, pričom najväčšie množstvo spadne v mesiaci júli. Vo vrcholových partiách Považského Inovca zrážky dosahujú priemerné hodnoty 800 až 1000 mm ročne.

Pôda je jedna zo základných zložiek prírodného prostredia, má rozhodujúci vplyv na vznik a vývoj rastlínstva a živočíšstva. V údoliach sa vyvinuli nivné pôdy a v prevažnej časti chotára hnedé lesné pôdy a rendziny.

Podľa úrodnosti obec patrí do stredne úrodných pôd. Výmera chotára v celkovej rozlohe predstavuje 2640 ha, z toho 422 ha tvorí orná pôda, 3,5 ha vinohrady, 42 ha chmeľnice, 200 ha lúky a 212 ha pasienky. Poľnohospodárstvo v rastlin-

nej výrobe sa zameriava hlavne na obilninarstvo a krmovinarstvo. V súčasnosti je v popredí záujmu pestovanie vínnej révy, s ohľadom na dávne tradície, keď Kálničania pretvárali okolité svahy na úrodné vinohrady. V minulom storočí ich však napadla fyloxéra a preto v roku 1882 dr. J. L. Holuby botanizoval už v opustených vinohradoch. S dobrými výsledkami sa poľnohospodári stretávajú aj v úplne novom odvetví - pri pestovaní chmeľu.

Chotárom Kálnice pretekajú tri významnejšie vodné toky - Rybnický potok, Kálnický potok a potok Kňažia. Všetky majú pramennú zónu v severnej časti Považského Inovca.

FLÓRA OKOLIA KÁLNICE

Vplyv na druhové zloženie a formovanie rastlinných spoločenstiev vytvára jednak príroda svojou zákonitou cestou, jednak človek svojím kladným alebo záporným zásahom do prírody.

Z hľadiska fytogeografického (rastlinno - zemepisného) členenia Slovenska menšia časť územia Kálnice patrí do oblasti panónskej flóry (Pannonicum) do obvodu panónskej xerothermnej flóry (Eupannonicum). Do tohto fytogeografického obvodu spadá len výbežok Podunajskej (panónskej) nížiny, ktorá zasahuje svojimi severnými výbežkami ako Podunajská pahorkatina údolím Váhu po Beckov (tzv. Beckovská brána). Podstatná časť územia Kálnice patrí do oblasti západokarpatskej flóry (Carpaticum occidentale) do obvodu predkarpatskej flóry (Praecarpaticum), súčasťou tohto obvodu je okres Považský Inovec.

História botanického výskumu

K podrobnejšiemu poznaniu flóry Kálnice na sklonku minulého storočia prispel jeden z najvýznamnejších botanikov Slovenska dr. J. L. Holuby. Vo svojom príspevku Excursion in

das Kálnicaer Gebirge im Suden des Trentscher Comitates (1883) - Exkurzia do kálnických hôr na juhu Trenčianskej župy - popísal výsledky svojho botanizovania v opustených vinohradoch, kde zistil výskyt vstavača obyčajného *Orchis morio* L. a vstavača vojenského *Orchis militaris* L., ktoré sa tu nachádzali v nesmiernom množstve. V hojnom počte sa tiež nachádzala palina metlovitá *Artemisia scoparia* Waldst. et Kit., ránhoj horský *Sideritis montana* L. a zbehovec úzkolistý *Ajuga chamaepitys* (L.) Schreb. am. Briq. Zriedkavejšie sa tu vyskytoval kavyľ *Ivanov Stipa Joannis* Čelak..

V roku 1902 dr. J. L. Holuby sa opäť vrátil do kálnických hôr, kde ho zaujali hlavne prvé jaré druhy.

Príspevky dr. J. L. Holubyho sú pre nás cenným zdrojom informácií o flóre Kálnice a jej premenách, lebo v súčasnej dobe sa z teplomilnej lokality Daranech Cipec nepodarilo dokladovať ani jeden zo spomínaných kritických taxónov.

Kálnické hory priťahujú botanikov i v súčasnosti. V roku 1983 tu botanizoval pracovník Chránenej krajiny oblasti Biele Karpaty so sídlom v Nemšovej RNDr. Pavol Deván, ktorý potvrdil v Krajnej doline výskyt prílbovky dlholistej *Cephalanthera longifolia* (L.) Fritsch., vstavačovca bazového *Dactylorhiza sambucina* (L.) Soó, vstavača mužského poznačeného *Orchis mascula* L. ssp. *signifera* (Vest.) Soó a vstavača obyčajného *Orchis morio* L..

Prehľad typov vegetácie:

Na území okolia Kálnice predstavujú prirodzenú vegetáciu tieto rastlinné spoločenstvá:

a) lužné lesy podhorské a horské *Alnenion*

glutinoso - incanae Oberd. 1953

b) dubovo - hrabové lesy karpatské

Carici pilosae - Carpinenion betuli J. et M. Michalko ined.

c) dubovo - cerové lesy

Quercetum petraeae - cerris Soó 1957 s.l.

d) dubové kyslomilné lesy

Genisto germanicae - Quercion dalechampii

R. Neu. et Z. Neu. 1967 corr. J. Michalko 1983

e) bukové kvetnaté lesy podhorské *Eu*

- *Fagenion Oberd.* 1957 p.p.min.-

f) lúčne spoločenstvo

Arrhenatheretum elatioris Braun 1915

Lužné lesy podhorské a horské

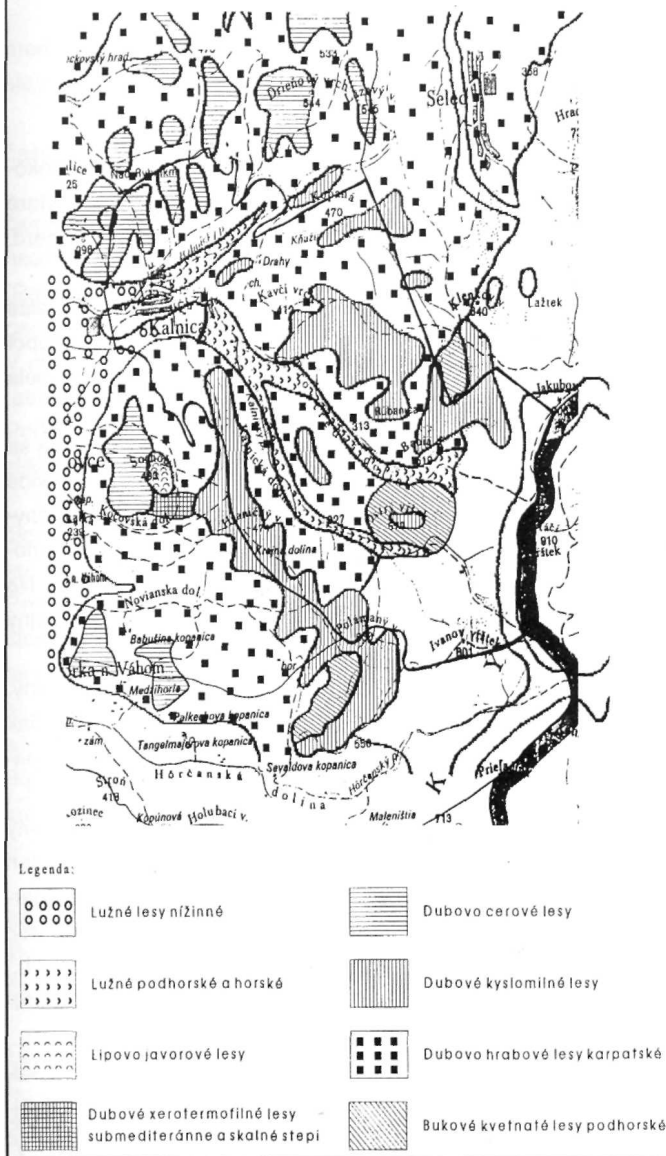
V dolinách pozdĺž vodných tokov sa vyskytujú vlhkomilné druhy lužných lesov podhorských a horských, ktoré priradujeme ku podzväzu *Alnenion glutinoso - incanae* Oberd. 1953.

V stromovom poschodí sa najhojnejšie vyskytuje jelša lepkavá *Alnus glutinosa* (L.) Gaertn., ďalej pristupuje topoľ biely *Populus alba* L., topoľ čierny *Populus nigra* L., vrbica biela *Salix alba* L. a vrbica košíkarská *Salix viminalis* L..

Poschodie krovin je na druhy bohatšie. Najhojnejšie sa vyskytujú baza čierna *Sambucus nigra* L. a svíb krvavý *Swida sanguinea* (L.) Opiz., primiešaný je bršlen bradavičnatý *Euonymus verrucosus* Scop., hloh jednosemenný *Crataegus monogyna* Jacq. a kalina obyčajná *Viburnum opulus* L.. Na kmeňoch stromov a na kríkoch sa popínajú chmeľ obyčajný *Humulus lupulus* L. a plamienok plotný *Clematis vitalba* L.

Bylinné poschodie tvoria hlavne vlhkomilné rastliny. Dominantnými sú prhláva dvojdomá *Urtica dioica* L., horčiak pieprový *Persicaria hydropiper* L., netýkavka nedotklivá *Impatiens noli - tangere* L., ostružina ožinová *Rubus caesius* L., vrbica vrbolistá *Lythrum salicaria* L. a zádušník brečtanovitý *Glechoma hederacea* L.. Ďalej sa tu nachádza brečtan popínavý *Hedera helix* L., čerkáč obyčajný *Lysimachia vulgaris* L., čerkáč peniažtekový *Lysimachia nummularia* L., čistec lesný *Stachys sylvatica* L., jahoda obyčajná *Fragaria vesca* L., kozonoha hostcová *Aegopodium podagraria* L., kručinka farbiarska *Genista tinctoria* L., kuklík mestský *Geum urbanum* L., lipkavec obyčajný *Galium aparine* L., lipkavec Schultesov *Galium schultesii* Vest., ktorý tu dosahuje východnú hranicu svojho rozšírenia. Ďalej sa tu nachádza mliečnik chvojkový *Tithy-*

MAPA RASTLINNÝCH SPOLOČENSTIEV V CHOTÁRI KÁLNICE

malus cyparissias (L.)Scop., mrvica lesná *Brachypodium sylvaticum* (Huds.)P.Beauv., nezábudka močiarna *Myosotis palustris* (L.)Hill., pakost strihaný *Geranium dissectum* Jusl.in L., pakost smradľavý *Geranium robertianum* L., pichliač roľný *Cirsium arvense* (L.)Scop., pľúcnik lekársky *Pulmonaria officinalis* L., púpava lekárska *Taraxacum officinale* L., skorocel kopijovitý *Plantago lanceolata* L., skorocel prostredný *Plantago média* L., šalvia lúčna *Salvia pratensis* L., šíšak vrúbkovaný *Scutellaria galericulata* L., veronika lekárska *Veronica officinalis* L., veronika obyčajná *Veronica chamaedrys* L., vika plotná *Vicia sepium* L., vrbica vr'bolistá *Lythrum salicaria* L., zanoväť rakúska *Chamaecytisus austriacus* (L.)Link. tu dosahuje najsevernejšiu hranicu svojho rozšírenia.

Dubovo - hrabové lesy karpatské

Najrozšírenejšiou lesnou formáciou v chotári Kálnice sú dubovo-hrabové lesy karpatské, ktoré zaraďujeme do zväzu *Carici pilosae* - *Carpinenion betuli* J. et. M. Michalko ined.

Dominantnou drevinou je dub zimný *Quercus petraea* (Matt.) Liebl. a hrab obyčajný *Carpinus betulus* L., vtrúsený je javor poľný *Acer campestre* L., borievka obyčajná *Juniperus communis* L., breza previsnutá *Betula pendula* Roth., buk lesný *Fagus sylvatica* L., čerešňa vtáčia *Cerasus sium* (L.)Moench., jarabina brekyňová *Sorbus torminalis* (L.)Crantz..

Krovinné poschodie tvoria najmä baza čierna *Sambucus nigra* L., bršlen bradavičnatý *Ononis verrucosus* Scop., hloh jednozemenný *Crataegus monogyna* Jacq., hloh obyčajný *Crataegus laevigata* (Poir)DC., kalina siripútková *Viburnum lantana* L., lieska obyčajná *Corylus avellana* L., ostružina ožinová *Rubus caesius* L., ruža šípková *Rosa canina* L., svíb krvavý *Swida sanguinea* (L.)Opiz, vtáci zob *Ligustrum vulgare* L., zimolez obyčajný *Lonicera xylosteum* L..

Druhovité zloženie bylinného podrastu je veľmi pestré. Z významnejších druhov sa tu vyskytuje najmä brusnica.

čučoriedková *Vaccinum myrtillus* L., čarovník obyčajný *Circaea lutetiana* L., čistec lesný *Stachys sylvatica* L., fialka lesná *Viola reichenbachiana* Jordan ex Boreau, fialka voňavá *Viola odorata* L., hrachor čierny *Lathyrus niger* (L.) Bernh., chlpaňa hájna *Luzula luzuloides* (Lamk.) Dandy et Vili., chlpaňa chlpatá *Luzula pilosa* (L.) Willd., jahoda obyčajná *Fragaria vesca* L., jastrabník Bauhinov *Hieracium bauii* Bess., jastrabník lesný *Hieracium murorum* L., jastrabník savojský *Hieracium sabaudum* L., jarva obyčajná *Calamintha clinopodium* Spenn., kokorík voňavý *Polygonatum odoratum* L., konvalinka voňavá *Convallaria majalis* L., kostihoj hľuznatý *Symphytum tuberosum* L., kozinec sladkolistý *Astragalus glycyphyllos* L., krtičník hľuznatý *Scrophularia nodosa* L., kručinka farbiarska *Genista tinctoria* L., lipkavec lesný *Galium sylvaticum* L., lipkavec Schultesov *Galium schultesii* Vest., lipnica hájna *Poa nemoralis* L., luskáč lekársky *Vincetoxicum hirundinaria* Med., lýrovka obyčajná *Lapsana communis* L., mednička jednokvetá *Melica uniflora* Retz., medunka medovkolistá *Melittis melisophyllum* L., orličník obyčajný *Pteridium aquilinum* (L.) Kuhn., plúcnik lekársky *Pulmonaria officinalis* L., papradka samičia *Athyrium filix - femina* (L.) Roth, veronika lekárska *Veronica officinalis* L., vres obyčajný *Calluna vulgaris* (L.) Hill, vstavač obyčajný *Orchis morio* L., zvonček broskyňolistý *Campanula persicifolia* L., žerušničník piesočný *Cardaminopsis arenosa* (L.) Hayek.

Dubovo - cerové lesy

Chotár Kálnice pokrývajú okrem dubovo - hrabových lesov karpatských aj maloplošne rozšírené teplomilné dubovo - cerové lesy, ktoré zatriedujeme do zväzu *Quercetum petraea - cerris* Soó 1957 s.l.

V prirodzenej skladbe stromového poschodia prevláda dub zimný *Quercus petraea* (Matt.) Liebl., vtrúsená je borovica čierna *Pinus nigra* Arnold, dub cer *Quercus cerris* L., dub letný *Quercus robur* L., javor poľný *Acer campestre* L. a vysádzaný agát biely *Robinia pseudoacacia* L.

Krovinné poschodie tvorí bršlen európsky *Euonymus europaeus* L., dráč obyčajný *Berberis vulgaris* L., drieň obyčajný *Cornus mas* L., hloh obyčajný *Crataegus laevigata* (Poir.) DC., rešetliak prečisťujúci *Rhamnus catharticus* L., trnka obyčajná *Prunus spinosa* L. a vtáčí zob *Ligustrum vulgare* L.

Bylinné poschodie je variabilné, tvoria ho druhy astra kopcová *Aster amellus* L., čeruška roľná *Nigella arvensis* L., divozel rakúsky *Verbascum austriacum* Schott. ex em Roem. et Schult., horčičník rozložitý *Erysimum repandum* L., klinček kartuziánsky *Dianthus carthusianorum* L., lavaterka durínska *Lavatera thuringiaca* L., lucerna ďatelinová *Medicago lupulina* L., marinka psia *Asperula cynanchica* L., maruľka roľná *Acinos arvensis* (Lamk.) Dandy, netýkavka nedotklivá *Impatiens noli - tangere* L., nevädza hlaváčovitá *Centaurea scabiosa* L., oman hnidákový *Inula conyza* DC, ruman farbiarsky *Anthemis tinctoria* L., starček Jakubov *Senecio jacobaea* L., šalát kompasový *Lactuca serriola* L., šedivka sivá *Berteroa incana* (L.) DC, veronikovec klasnatý *Pseudolysimachion spicatum* (L.) Opiz., voskovka menšia *Cerinth minor* L., vrbovka kopcovitá *Epilobium collinum* Gmel., zanoväťník černejší *Lembotropis nigricans* (L.) Grieseb. a zanoväť chlpatá *Chamaecytisus hirsutus* (L.) Link..

Dubové kyslomilné lesy

V chotári Kálnice na vhodných stanovištiach sa vyskytujú dubové kyslomilné lesy, ktoré nezaberajú veľké plochy a zatriedujeme ich do zväzu *Genisto germanicae - Quercion dalechampii* R. Neuh. et Z. Neuh. 1967 corr. J. Michalko 1983.

Patria k najxerofilnejším dubovým lesom v extrémnych polohách vo výške cca od 250 m do 700 m n.m.

Floristicky sú chudobné. Vedúcou drevinou je dub žltkastý *Quercus dalechampii* Ten., vtrúsený je dub mnohoplodý *Quercus polycarpa* Schur., borovica lesná *Pinus sylvestris* L. a breza previsnutá *Betula pendula* Roth.

Krovinná vrstva je značne potlačená.

Bylinný porast tvorí: brusnica čučoriedková *Vaccinium myrtillus* L., čermeľ lúčny pravý *Melampyrum pratense* L. ssp. *pratense*, kručinka chlpatá *Genista pilosa* L., lipnica hájna *Poa nemoralis* L., silenka obyčajná *Silene vulgaris* (Moench.) Garcke, smlz trstovníkovitý *Calamagrostis arundinacea* (L.) Roth., veronika lekárska *Veronica officinalis* L., vres obyčajný *Calluna vulgaris* (L.) Hill, zanovätník černejúci *Lembotropis nigricans* (L.) Griseb., zanoväť chlpatá *Chamaecytisus hirsutus* (L.) Link.

Bukové kvetnaté lesy podhorské

V zmiešaných lesoch podhorského výškového stupňa s výraznou prevahou buka lesného *Fagus sylvatica* L. sa vytvára spoločenstvo bukovo kvetnatých lesov podhorských, ktoré zatriedujeme do zväzu Eu - Fagenion Oberd. 1957 p.p.min.

Pravidelne sa tu vyskytuje marinka voňavá *Galium odoratum* (L.) Scop., mednička jednokvetá *Melica uniflora* Retz., pristupuje brečtan popínavý *Hedera helix* L., čermeľ lúčny *Melampyrum pratense* L., hrachor jarný *Lathyrus vernus* L., chlpaňa hájna *Luzula luzuloides* (Lam.) D. et W., jastrabník lesný *Hieracium murorum* L., kokorík voňavý *Polygonatum odoratum* (Mill.) Druce, kopytník európsky *Asarum europaeum* L., kostihoj hlúznatý *Symphytum tuberosum* L., kručinka farbárska *Genista tinctoria* L., lipkavec lesný *Galium sylvaticum* L., lipkavec Schultesov *Galium schultesii* Vest., mliečnik chvojkový *Tithymalus cyparissias* (L.) Scop., papraď samčia *Dryopteris filix - mas* (L.) Schott., tŕňovka dvojlistá *Maianthemum bifolium* (L.) F.W. Schmidt, vemenník dvojlistý *Platanthera bifolia* (L.) LC. Rich. (Kňazlia dolina), veronika lekárska *Veronica officinalis* L., ktorá indikuje zväčšovanie kyslosti pôdy a vŕbovka horská *Epilobium montanum* L..

Lúčne spoločenstvo

Lúčne spoločenstvo v chotári Kálnice patrí do okruhu

zväzu *Arrhenatherion* Koch 1926, predovšetkým do asociácie *Arrhenatheretum elatioris* Braun 1915.

Lúky vynikajú floristickou pestrosťou a sú zložené zo zmesi nasledovných druhov: alchemilka žltozelená *Alchemilla xanthochlora* Rothm., čerkáč obyčajný *Lysimachia vulgaris* L., čerkáč peniažtekový *Lysimachia nummularia* L., ďatelina lúčna *Trifolium pratense* L., horčiak menší *Persicaria minor* (Huds.) Opiz, hrachor lúčny *Lathyrus pratensis* L., hviezdica kuričkovitá *Stellaria graminea* L., chlpaňa poľná *Luzula campestris* Lam. et DC, kozobrada východná *Tragopogon orientalis* L., kozonoha hostcová *Aegopodium podagraria* L., kukučka lúčna *Lychnis flos - cuculi* L., lucerna ďatelinová *Medicago lupulina* L., margaréta včasná *Leucanthemum ircutianum* DC, mäta dlholistá *Mentha longifolia* (L.) Huds., medúnok mäkký *Holcus mollis* L., nátržník vzpriamený *Potentilla erecta* (L.) Räusche, ostrica srsnatá *Carex hirta* L., ovsík obyčajný *Arrhenatherum elatius* (L.) P. Beauv., pichliač roľný *Cirsium arvense* (L.) Scop., praslička roľná *Equisetum arvense* L., psiarka lúčna *Alopecurus pratensis* L., púpavec srsnatý *Leontodon hispidus* L., rasca lúčna *Carum carvi* L., rebríček obyčajný *Achillea millefolium* L., reznáčka laločnatá *Dactylis glomerata* L., starček Jakubov *Senecio jacobaea* L., stoklas vzpriamený *Bromus erectus* Huds., štiav lúčny *Aceto-sa pratensis* Mill., štrkáč menší *Rhinanthus minor* L., timotejka lúčna *Phleum pratense* L., tomka voňavá *Anthoxanthum odoratum* L., traslica prostredná *Briza media* L., túžobník brestový *Filipendula ulmaria* (L.) Maxim., veronika obyčajná *Veronica chamaedrys* L., zbehovec plazivý *Ajuga reptans* L., zemežlč menšia *Centaurium erythraea* Raf., zvonček konárstý *Campanula patula* L..

Na území Kálnice sa nachádzajú druhy, ktoré si vyžadujú zvláštnu pozornosť a ochranu. Podľa stupňa ohrozenia ich môžeme roztriediť do kategórie: C II Silne ohrozený taxón vstavač mužský *Orchis mascula* L. vstavač obyčajný *Orchis morio* L.

C III Ohrozené taxóny

vemenník dvojlistý *Platanthera bifolia* (L.)L.C.Rich.
zanoväť rakúska *Chamaecytisus austriacus* (L.)Link.

C IV Vzácnnejšie taxóny, ktoré si vyžadujú pozornosť
horčičník rozložitý *Erysimum repandum* L.

medunka medovkolistá *Melittis melissophyllum* L.

zemežlč menšia *Centaurea erythraea* Raf.

Zoznam semenných rastlín, ktoré sa častejšie vyskytujú v
chotári Kálnice.

Agát biely *Robinia pseudoacacia* L. až 25 m vysoký
strom. Do Európy sa dostal zo severnej Ameriky ako ozdobný
strom okolo roku 1601. V území dosť často zastúpená drevi-
na. Je liečivý a uvádza sa aj v zozname alergénov.

Baza čierna *Sambucus nigra* L. rýchlo rastúci, po-
merne vysoký ker s bielymi drobnými kvetmi v nápadných
hustých súkvetiach dozrievajúcich v leskle čiemofialové
kôstkovičky. Je liečivá, uvádza sa aj v zozname alergénov.

Bôľhoj lekársky *Anthyllis vulneraria* L. 5 až 40 cm
vysoká bylina so žltými, niekedy oranžovými kvetmi. Rastie
najmä na výslnných trávnatých a krovinatých svahoch. Kedysi
sa používal na liečenie rán, v súčasnosti sa používa do
aromatických bylenných kúpeľov.

Breza previsnutá *Betula pendula* Roth. Až 20 m
vysoký strom, nápadný bielou borkou. V území sa najčastejšie
vysádza. Je liečivá, odvar z jej listov sa užíva pri reumatických
chorobách. Je močopudná a tvorí hlavnú zložku v
urologických čajoch. Jej šťava sa pridáva do prípravkov na
vlasy.

Bršlen bradavičnatý *Euonymus verrucosus* Scop. 1 až
3 m vysoký ker s hnedými bradavičkami na konároch. Svet-
lookrové kvety sú na dlhých stopkách po 1 až 3. Nápadné sú
jeho červené plody. Rozomleté semená sa používali proti
svrabu a na ničenie vší, olej zo semien na chrasty. V území
rastie dosť roztrúsene ako podrast v lesoch.

Čermeľ lúčny *Melampyrum pratense* L. 20 až 60 cm

vysoká bylina s citrónovožltými kvetmi. Rastie v dubovo-
hrabových lesoch dosť roztrúsene.

Divozel rakúsky *Verbascum austriacum* Schott ex
Roem. et Schult. 50 až 100 cm vysoká sivozelená, žltokvitnúca
bylina. Rastie dosť často na trávnatých svahoch. Liečivý druh,
kvety sa používajú na dezinfekciu rán a vyplačovanie hrdla
pri angínach.

Drieň obyčajný *Cornus mas* L. Ker alebo nízky strom.
Jeho žlté kvety dozrievajú na červené podlhovasté kôstkovice.
Rastie pomerne často v lesoch a na svahoch. Kedysi bol
významným hospodárskym druhom a je škoda, že sa v
súčasnosti nevyužíva. Z jeho plodov sa vyrábali kompóty s
vysokým obsahom vitamínov, marmeláda a sirupy. Plody sú
účinné pri žalúdočných kataroch a hnačkách. Uvádza sa v
zozname alergénov.

Dub letný *Quercus robur* L. 30 až 40 m vysoký strom s
nápadnými laločnatými listami a plodmi. Tvorí dubové lesy na
početných lokalitách.

Ďatelina lúčna *Trifolium pratense* L. 20 až 40 cm vysoká
bylina s purpuročervenými kvetmi v hustých hlávkach na
vrchole stoniek. Rastie hojne na trávnatých miestach. Je liečivá,
odvar sa užíva proti hnačkám a pri zápaloch priedušiek.

Fialka lesná *Viola reichenbachiana* Jord. ex Boreau. 5 až
10 cm vysoká bylina s fialovými kvetmi. Rastie hojne v lesoch.

Fialka voňavá *Viola odorata* L. Asi 7 cm vysoká bylina s
modrofialovými voňavými kvetmi. Pochádza z južnej Európy,
odpradáva bola pestovaná, dnes je zdomácnená a všeobecne
rozšírená aj na našom území. Je liečivá, jej podzemky sa
používajú pri bolestiach hlavy a ako uspávací prostriedok.

Hloh jednosmenný *Crataegus monogyna* Jacq. ker
alebo nízky trnitý strom s bielymi kvetmi a tmavočervenými
malvičkami. V celom území hojne rozšírený. Na krovinatých
svahoch je častý hloh obyčajný *Crataegus laevigata* Poir. DC.

Obidva druhy sú starou liečivou rastlinou, účinnou pri vysokom tlaku, plody sa používajú na zníženie množstva kyseliny v žalúdočnej šťave.

Hrab obyčajný *Carpinus betulus* L. Strom vysoký až 25 m. Je dôležitou lesnou drevinou. V území je to jedna z najčastejších drevín. Kedže veľmi dobre znáša orezávanie a strihanie, vysádza sa do živých plotov.

Hrachor jarný *Lathyrus vernus* L. Bernh. 20 až 40 cm vysoká bylina so strapcom červenokvitnúcich motýľovitých kvetov. Je pomerne častý v lesoch.

Jahoda obyčajná *Fragaria vesca* L. Až 20 cm vysoká bielokvitnúca bylina s trojpočetnými listami a červenými jahodami. Bežne rozšírená v lesných a nelesných spoločenstvách. Je liečivá, používa sa pri zápaloch črevnej sliznice, pri chorobách obličiek a obličkových kameňoch, pri krvácajúcich hemoroidoch a na kloktanie.

Jelša lepkavá *Alnus glutinosa* L. Gaertn. Strom až 20 m vysoký so štíhlym kmeňom, zriedkavejšie ker. Rastie na mokrých a vlhkých miestach, kde vytvára súvislé porasty, jelšiny. Je liečivá a používa sa proti vredom a pri horúčkach. Silný alergén.

Kyslička obyčajná *Oxalis acetosella* L. Asi 15 cm vysoká, kyslá bylina s trojpočetnými listami a obrátene srdcovitými lístkami. Kvety má dosť veľké, biele s červenými alebo fialovými čiarkami. Používala sa ako protijed pri otravách arzénom alebo ortuťou, ale aj ako prostriedok upravujúci krvácania a proti arterioskleróze.

Lieska obyčajná *Corylus avellana* L. Ker, ojedinele až 6 m vysoký strom, na jar nápadný ovisnutými jahňadami samčích kvetov, neskôr orieškami ukrytými v zelenom obale. Rastie vo svetlých lesoch a na výslnných svahoch. Je liečivá. Odvar z listov sa používa na zastavenie krvácania a utíšenie bolestí pri hemoroidoch. Silný alergén.

Ľubovník bodkovaný *Hypericum perforatum* L. Až 60 cm vysoká bylina s pomerne veľkými žltými kvetmi v hustej

vrcholovej metline. V území rastie hojne na trávnatých miestach a pozdĺž lesov. Je liečivý. Používa sa pri chorobách tráviaceho ústrojenstva a nedostatočnej činnosti žalúdka, pečene a žlčníka, ako aj pri nepokojnom spánku a hemoroidoch.

Margaréta biela *Leucanthemum vulgare* Lamk. 50 až 100 cm vysoká bylina s nápadnými veľkými bielymi úbormi kvetov. Často rastie v trávnatých porastoch.

Marinka voňavá *Asperula odorata* L. 15 až 25 cm vysoká, kumarínom voňajúca bylina, nápadná listami postavenými v 5 - až 6-početných praslenoch a hustým súkvetím drobných bielych kvietkov na vrchole byle. V lesoch územia sa hojne vyskytuje, miestami je pospolitá. Je liečivá, používa sa pri nervozite, nespavosti, búšení srdca. Pri veľkých dávkach alebo dlhodobom používaní spôsobuje bolesti hlavy, zvracanie a môže spôsobiť aj smrť.

Pamajorán obyčajný *Origanum vulgare* L. 20 až 50 cm vysoká, aromatická bylina s drobnými svetločervenými kvetmi v hustých vrcholových metlinách. Rastie hojne na trávnatých a skalnatých svahoch. Je liečivý, uľahčuje odkašliavanie, pôsobí protizápalovo a zvyšuje vylučovanie žlče. Používa sa aj ako korenina namiesto majoránky, má jemnejšiu vôňu a chuť.

Plúcnik lekárske *Pulmonaria officinalis* L. Až 30 cm vysoká bylina s dosť veľkými, zo začiatku červenými, neskôr modrofialovými kvetmi, nakopenými v hornej časti byle. Častý druh, rastie najmä v lesoch. Je liečivý, zmierňuje dráždenie pri kašli, zvyšuje zrážanlivosť krvi, je účinný pri krvácajúcich hemoroidoch.

Podbeľ liečivý *Tussilago farfara* L. Asi 20 cm vysoká bylina, skoro na jar vytvára šupinaté nezelené stvoly ukončené žltými úbormi. Stvoly po dozretí plodov zasychajú a nahrádzajú ich dosť veľké srdcovito okrúhle listy. Je všeobecne rozšírený.

Prvosienka jarná *Primula veris* L. Bylina vytvárajúca 10 až 30 cm vysoké stvoly, ukončené okolíkom žltých kvetov a vyrastajúce zo stredy prízemnej listovej ružice. Najmä v le-

soch dosť častý druh. Je liečivá, účinná pri ochorení dýchacích orgánov a obličkových zápaloch.

Púpava lekárska *Taraxacum officinale* Weber in Weigers. Bylina vylučujúca mlieko, vytvára 4 až 10 cm vysoké duté stvoly ukončené veľkými žltými úbormi vyrastajúce zo stredy prízemnej listovej ružice. V celom území je všeobecne rozšírená. Je liečivá, podporuje vylučovanie moču a žlče. Pre veľký obsah inzulínu je účinná ako podporný prostriedok pri cukrovke.

Rebríček obyčajný *Achillea millefolium* L. 10 až 50 cm vysoká bylina porastená niekoľkonásobne strihanými listami a ukončená chocholíkom malých špinavobielych úborov. V území je to bežne rozšírený druh. Je liečivý, pretože zvyšuje zrážanlivosť krvi a používa sa pri rôznych krvácajúcich stavoch. Pri nadmernom a dlhodobom užívaní spôsobuje otravu.

Repík lekársky *Agrimonia eupatoria* L. 50 až 100 cm vysoká bylina so striedavo jarmovými listami a byťou ukončenou dlhým klasom svetložltých kvetov. Často sa vyskytuje na trávnatých svahoch, v riedkych lesoch a na ich okrajoch. Je liečivý, používa sa pri prechladnutí, tiež pri chorobách pečene, žlčových ciest...

Ruža šíповá *Rosa canina* L. Až 3 m vysoký trnitý ker s nepárnoперovitými listami a veľkými, voňavými ružovými alebo bielymi kvetmi, dozrievajúcimi v červené šípky, ktoré sú jedným z najbohatších zdrojov vitamínu C. V území je to hojne zastúpený ker.

Skorocel kopijovitý *Plantago lanceolata* L. Bylina s prízemnou ružicou listov, z ktorej vyrastá niekoľko asi 30 cm vysokých, krátkym klasom ukončených stvolov. Často sa vyskytuje na trávnatých a ruderalných miestach.

Šalvia lúčna *Salvia pratensis* L. Až 80 cm vysoká, slaboo aromatická bylina, ukončená paklasom fialovomodrých pyskovitých kvetov. Na trávnatých miestach je bežná. Kedysi sa používala ako liečivá, (očné choroby) aj ako dezinfekčný prostriedok.

Vrba biela *Salix alba* L. Ker alebo až 25 m vysoký strom s prútovitými, ohnutými konármi a kvetmi v charakteristických jahňadách. Rastie v pobrežných húštinách a na vlhkých miestach. Je liečivá, účinkuje pri reumatizme a prechladnutí.

Vřbovka horská *Epilobium montanum* L. 10 až 18 cm vysoká bylina s protistojnými vajcovitými listami, ktoré sú v hornej časti podstatne menšie. Z pazúch vyrastajú fialovoružové kvety. Pomerne často sa vyskytuje na okrajoch lesov. Je liečivá, účinná pri chorobách prostaty.

Železník lekársky *Verbena officinalis* L. 30 až 60 cm vysoká bylina, v hornej časti rozkonárená, ukončená mnohými drobnými svetloružovými kvetmi. Na ruderalných miestach je to dosť častý druh. Je liečivý, používa sa pri chorobách pečene a obličiek. Osvedčuje sa aj pri ľahkých prípadoch neuropalgie trojklaného nervu. Je mierne jedovatý.

FAUNA OKOLIA KÁLNICE

Podľa zoogeografického členenia môžeme živočíšstvo Kálnice zaradiť do podkarpatského úseku stupňa listnatých lesov, ku ktorému patrí väčšia časť územia a do panónskeho úseku stupňa stepi, ku ktorému patria doliny a na juh exponované svahy.

Na okolí Kálnice sa nachádzajú tieto živočíšne spoločenstvá:

- a) spoločenstvo lesa
- b) spoločenstvo polí a lúk
- c) spoločenstvo ľudských sídlisk
- d) spoločenstvo vôd

Spoločenstvo lesa

Listnaté lesy sú domovom obrovského množstva živočíšnych druhov. Niektoré druhy bez tohto spoločenstva nemôžu vôbec existovať, iné tu hľadajú ochranu.

Mäsožravce reprezentuje kuna hôrna *Martes martes* L., jazvec obyčajný *Meles meles* L., liška obyčajná *Vulpes*

vulpes L., z hlodavcov v lese žije veverica obyčajná *Sciurus vulgaris* L., párnokopytníky zastupuje jeleň obyčajný *Cervus elaphus* L. a srnec hôrny *Capreolus capreolus* L.. Najčastejším obyvateľom lesa je ďateľ veľký *Dendrocopus major* L., ďateľ prostredný *Dendrocopus medius* L., sojka obyčajná *Gareolus glandarius* L., sýkorka veľká *Parus major* L. a iné druhy.

Spoločenstvo polí a lúk

Polia a lúky sú intenzívnym poľnohospodárskym využívaním veľmi pozmenené a v dôsledku toho nastali aj zmeny v prirodzenom spoločenstve.

Môžeme tu vidieť bažanta obyčajného *Phasianus colchicus* L. brhlíka obyčajného *Sitta europaea* L., drozda čierneho *Turdus merula* L., škovránka poľného *Alauda arvensis* L., vrabca poľného *Passer montanus* L., z cicavcov králik divý *Oryctolagus cuniculus* L., škrečka poľného *Cricetus cricetus* L., zajaca poľného *Lepus europaeus* L. a ďalších zástupcov živočíšnej ríše.

Spoločenstvo ľudských sídlisk

Z voľnej prírody prenikli do okolia ľudských sídiel druhy, ktoré sa tu pôvodne nenachádzali: rus domový *Blattella germanica* L., šváb obyčajný *Blatta orientalis* L., ďateľ malý *Dendrocopus minor* L., netopier obyčajný *Myotis myotis* Borkh., svrček domový *Gryllulus domesticus* L. a iné druhy.

Spoločenstvo vôd

V blízkosti potokov môžeme vidieť: komára piskľavého *Culex pipiens* L., šidlo modré *Aeschna cyanea* L., vážku ploskú *Libellula depressa* L., vodomila čierneho *Hydrous piceus* L., skokana hnedého *Rana temporaria* L., skokana zeleného *Rana aesculenta* L., bociana bieleho *Ciconia ciconia* L., kačku divú *Anas platyrhynchos* L. a iných zástupcov.

Flóra i fauna v kálnickom chotári aj napriek negatívnym zásahom je pestrá a zaujímavá, až do dnešného dňa sa zachovalo značné množstvo vzácnych rastlinných a živočíšnych druhov. Ak chceme, aby sa druhové bohatstvo uchovalo aj pre ďalšie generácie, mali by sme sa prestať správať k prírode macošsky a vlastnícky.

Literatúra:

Bako, J., ed. al., 1972: Slovensko II. Príroda. Obzor. Bratislava.

Červenka, M., et. al., 1978: Z našej prírody. Bratislava.

Červenka, M., et. al., 1986: Slovenské botanické názvoslovie, Bratislava.

Deván, P., et Májsky, J., 1985 : Ochrana prírody v okrese Trenčín. Obzor. Bratislava.

Dostál, J., 1958: Klíč k úplné Květeně ČSR. Praha.

Encyklopedický ústav SAV 1977: Vlastivedný slovník obcí na Slovensku. Veda. Bratislava.

Futák, J., (ed.) 1966: Flóra Slovenska I. Bratislava.

Holuby, J. L., 1883: Excursion in das Kálnicaer Gebirge im Süden des Trencsiner Comitatus. Oest. bot. Z. 33: 182-184.

Holuby, J. L., 1893: Einiges über meine botanischen Streifzüge durch das Trencsiner Comitatus, nebst extravagantem Bemerkungen. Jh. naturwiss. Ver. trencsiner Comitatus 14-15 (1892- 1893): 11-52.

Holuby, J. L., 1902: Dva razy na Tematíne. Slov. Pohľady 10: 579.

Maglocký, Š., 1983: Zoznam vyhynutých, endemických a ohrozených taxónov vyšších rastlín flóry Slovenska. Biológia 38, 9, 825 - 852. Bratislava. Michalko, J., 1986: Geobotanická mapa ČSSR. SAV. Bratislava.

Valovič, P., 1960: Bibliografia Nového Mesta n/V a okolia. Martin

POČIATKY OSÍDLLENIA OBCE KÁLNICA

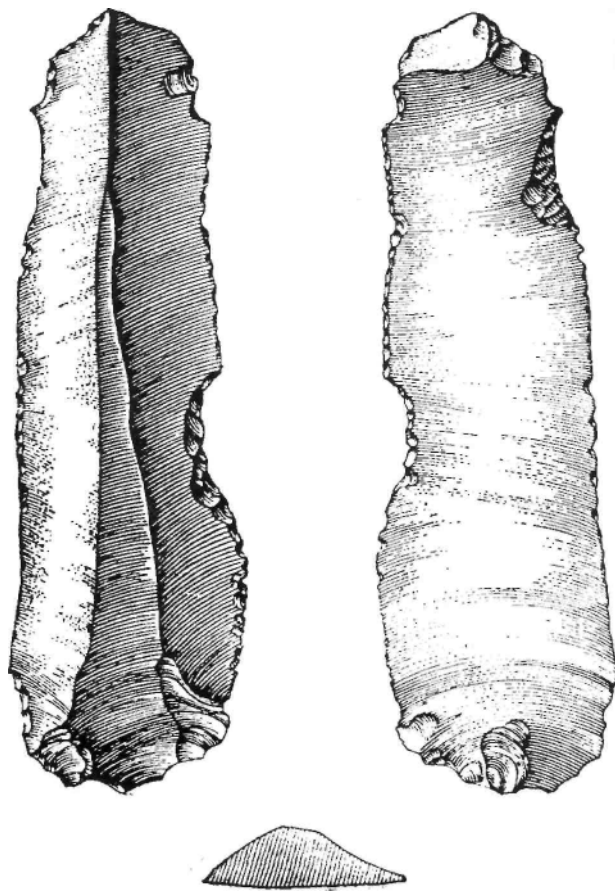
Kálnica leží na západnom úpätí severnej časti Považského Inovca, na náplavovom kuželi Kálnického a Rybnického potoka. Považský Inovec je pomerne členitý, do horského masívu sa hlboko zarezávajú doliny. Samotná Kálnica má hornatinný a pahorkatinný reliéf porchu s dolinami Rybnického a Kálnického potoka. Tie patria do povodia rieky Váh, do ktorého sa zlievajú zľava.

Poloha obce dávala dobré predpoklady pre osídlenie človekom už v dávnych - prehistorických dobách. Nevieime presne, odkedy možno datovať najstaršie osídlenie. V blízkom okolí sú lokality Nové Mesto nad Váhom - Mnešice, kde sa osídlenie kladie do obdobia stredného paleolitu - clactonienu (okolo 300 000 rokov pred n.l.), ďalšou lokalitou je Beckov s osídlením z obdobia mladého paleolitu - grawettienu (okolo 32 000 rokov pred n.l.).

Pravdepodobne aj v Kálnici môžeme uvažovať o osídlení už v období paleolitu, ako to naznačujú niektoré indicie. V roku 1983 získalo Trenčianske múzeum nález rádiolaritového jadra s čiastočne zachovalou kôrou s výrazným negatívom po odbití úštepú (červenohnedej farby). V múzeu v Novom Meste nad Váhom je obdobný nález štiepanej industrie z polohy "Na Farkaške".

Konkrétne chronologicky preukázateľné doklady osídlenia máme z eneolitu (približne 3 000 rokov pred n.l.). Kálnica sa zapísala do odbornej literatúry jedinečným nálezom datovaným do obdobia eneolitu - hromadným nálezom rádiolaritových čepelí. Nálezové okolnosti sú nepresné, pretože ide o nález z roku 1938 - 1939. Na mieste dnes už presne neurčiteľnom, južne od obce, na svahu pri lese, našli žiaci ľudovej školy "pazúrikové nože". Súkromný zberateľ J. Kryl uvádza, že týchto "nožov" bol väčší počet, z ktorých časť sa dostala do miestnej školy, časť do rúk súkromníkov. Jeden kus získal J. Kryl, ktorý uvádza, že celkový počet bol okolo tridsať kusov.

Dva alebo tri z "nožov" sa dostali do múzea v Novom Meste nad Váhom, kde ich darovala matka učiteľa F. Daudu, ktorý

Čepel' z kálnického hromadného nálezu (mierka 5:6)

zahynul vo vojne v koncentračnom tábore. Presný počet kusov v tomto hromadnom nález už nie je možné zistiť, ani kde sa jednotlivé exempláre nachádzajú. Hodnota a hodnovernosť nálezu sa tým neznižuje.

"Nože su radiolaritové čepele, dlhé a ploché: čepeľ zo zbierky J. Kryla je zo šedozeleného jurského rádiolaritu, pozdĺž strán (po bokoch) jemne retušovaná, vrub na ľavej strane je vyretušovaný na spodnej strane čepele (dĺžka je 125 mm, maximálna šírka 33 mm).

Múzeum v Novom Meste nad Váhom má vo svojich zbierkach tri kusy čepeľí obdobného tvaru (dĺžka 124 mm, šírka 28 mm, ďalšia má dĺžku 128 mm, šírku 33 mm). Pôvodne asi šesť kusov sa dostalo do kálnickej školy.

Rádiolarit, z ktorého sú čepele vyrobené, je odrodou kremeňa - silicitu, ktorého bohaté ložiská sú na Slovensku najmä v oblasti jurského pásma Bielych Karpát. Aj táto okolnosť podmienila hustotu osídlenia Považia, kde sa rádiolarit získaval nielen z pôvodných ložísk v oblasti od Nového Mesta nad Váhom po Púchov, ale priamo zo štrkovísk Váhu. Človek bol sebastačný čo sa týka surovín na výrobu nástrojov a zbraní.

Výroba bola na vtedajšiu dobu náročná, spočívala vo vyhľadani vhodnej suroviny. Prvou fázou bolo hrubé obtesanie pôvodnej kôry silnými údermi otíkača, na podložke. Údermi a silou tlaku sa získavali odštepky a úštepky, ktoré bolo potrebné upraviť ďalším opracovaním hrán pomocou nástrojov -retušérov. Práve tento detailný spôsob opracovania umožňuje určiť pravdepodobné chronologické zaradenie nástroja a jeho kultúrne zatriedenie.

Podľa celkového charakteru sú radiolaritové čepele z kálnického hromadného nálezu zaradené do obdobia eneolitu. Poľnohospodárstvo a chov dobytká vytvára hospodársku základňu eneolitického obyvateľstva, ale na rozdiel od predchádzajúceho neolitu, chov dobytká nadobúda väčšie rozmery. Práca v poľnohospodárstve sa zdokonaľuje zavedením dreveného radla ťahaného dobytkom. V dôsledku rozmachu výroby medenej industrie sa čiastočne znížil význam dovtedy jedinej kamennej suroviny na výrobu nástrojov a zbraní.

Meď bola v eneolite vzácna a ťažko dostupná, kamenná surovina bola stále potrebná, dochádza k špecializácii na určité druhy, jedným z nich boli rádiolaritové čepele bojových dýk. V eneolite sa prvýkrát využíva povrchová rýdza meď a snáď ľahko taviteľná ruda. Výskyt medených rúd v Prostrednej doline možno tiež súvisí s pobytom eneolitického človeka.

Hromadné nálezy štiepanej industrie sa vyskytujú už v predchádzajúcom období - neolite. V Borovciach pri Piešťanoch sa našlo v jednej jame tridsať päť kusov čepeľí vyrobených z pazúrka, pravdepodobne to je import z poľskej oblasti, ktorý sa k nám dostal výmenným obchodom. Ďalšia podobná čepeľ sa našla v Ivanovciach, okr. Trenčín, Žlkovciach okr. Trnava, na východnom Slovensku v Tibave, okr. Michalovce. Čepeľ bola súčasťou výbavy pochovaného bojovníka v hrobe. Všetky uvedené nálezy majú spoločné jedno - právom sú považované za zbraň - dýku. Tento typ zbrane sa udržal až do konca eneolitu, kedy bol nahradený medenými a bronzovými dýkami.

Hromadný nález čepeľí je bližšie zaradený do kultúrneho okruhu Lengyel III - skupina Brodzany-Nitra, alebo Lengyel IV - Ludanická skupina, obdobie starého eneolitu.

L. V. Rizner vo svojej bibliografii uvádza, že obyvatelia Kálnice rozprávajú o kusoch popolníc a bronzových predmetoch, ktoré sa tu nachádzajú, bez bližších dôkazov. Nálezy zvláštnych hlinených džbánkov s dierkou na dne sa údajne našli na lokalite Pred Hrabovníkom. Akej kultúre tieto nálezy priradíme nie je možné bez konkrétnych nálezov zodpovedne určiť. Terénny prieskum autorky príspevku zatiaľ nepriniesol želaný výsledok, bude sa v ňom pokračovať. Podľa údajov o náleze bronzových predmetov bola Kálnica zaradená do súpisu lokalít lužických a stredodunajských popolnicových polí na západnom Slovensku (katalóg I).

Stredoveké osídlenie podľa archeologických prameňov

K dejinám obce neodmysliteľne patrí zaniknutý stredoveký objekt, ktorý sa nachádza severne od Prostrednej doliny - Pod Hromovým, v polohe Kňažia (kvóta 438) nad potokom Kňažia. Na terénnej vyvýšenine sú zvyšky kamennej murovanej architektúry. Stavba mala rozmery (podľa dochovaného stavu) pomerne malé, je pravdepodobné, že bola centrálnou stavbou kláštorného komplexu. Dĺžka - 16,30 m a šírka 9 m, obvodové múry majú hrúbku 70 - 80 cm. Obdĺžnikový pôdorys je členený na dve časti, z ktorých jedna je podstatne menšia. Na jednu z kratších strán je napojené preliačenie, okolitý terén je husto zalesnený.

Zo stavby sa zachovalo základové a časť nadzemného muriva, ktoré je z lomového kameňa väčších rozmerov. Lomový kameň je ukladaný vo viacmenej pravidelných radoch spájaných vápennou maltou. Jednotlivé kusy sú len hrubo pritesané, nárožia sú spevnené lomovým kameňom väčších rozmerov, nie kvádrovaním, čo má význam z hľadiska datovania. Tehla, ktorá sa od 13. storočia používala aj na opravu kamenného muriva, tu chýba.

Písomné pramene, ktoré by bližšie osvetlili funkciu objektu chýbajú, respektívne nie sú zatiaľ známe. Podľa miestnej tradície sú tu zvyšky františkánskeho kláštora. Samotný názov polohy "Kňažia" je dostatočným dôvodom domnievať sa, že ide o objekt cirkevnej architektúry. Na Slovensku je niekoľko miest s podobným názvom, napr. Kňažice (dnes miestna časť obce Žitavany, okr. Nitra). V písomných prameňoch sa spomínajú už roku 1075 ako majetok hronskobeňadického kláštora, ktorý v stredoveku patril k najväčším cirkevným pozemkovým vlastníkom na Slovensku.

Prisudzovanie kláštora františkánom, ktorí patrili do skupiny žobravých rádov - mendikantských, nemusí zodpovedať skutočnosti. Františkánske kláštory vznikali na začiatku 13. storočia, v areáloch miest a mestečiek, zapájali

sa do hospodárskej štruktúry vznikajúcich mestských celkov, najmä tých, ktoré začínali mať určujúce postavenie v ekonomike Uhorska. V blízkosti dnešnej Kálnice boli viaceré kláštory, len niektoré sú známe. Najstaršou rehoľou u nás boli benediktíni, opátstvo v Skalke nad Váhom bolo založené roku 1224. Rytiersky rád johanitov pôsobil v Uhorsku od roku 1158 (Trenčín, Piešťany), františkáni prišli na začiatku 13. storočia, ako bolo už uvedené (Čachtice), kartuziáni sa na Slovensku nerozšírili, sporadicky v 13. - 14. storočí (Nové Mesto nad Váhom), pavlíni sú v našej oblasti začiatkom 14. storočia (Beckov). V nasledujúcich storočiach kláštorov pribúdalo.

Pre obdobie stredoveku je charakteristické umiestnenie cirkevných stavieb na terénnych vyvýšeninách, ktoré malo byť vzhľadom k okoliu dominantné a izolované. Tým bola zvýraznená nadradenosť cirkvi, nezanedbateľná bola ochrana pred nepriateľmi, preto bývali kláštory opevnené.

Povedomie o existencii kláštora v Kálnici sa zachovalo aj v ľudovom folklóre, v piesni o stavbe kláštora z kameňa, o klástore, ktorý má "okná kryštálové" (zaznamenaná A.D.Svobodom r. 1894).

Súčasný stav bádania historikov a archeológov o zaniknutých kláštoroch je u nás v počiatkoch, nakoľko v nedávnych rokoch bol nežiadúcou témou. Historicko-archeologické výskumy týchto architektúr sú náročné, pri výskume sa musia dodržiavať vlastné metodické kritériá a používať interdisciplinárnu bázu. Výsledky výskumu budú nesporne obohatením histórie obce.

Použitá literatúra

- Spurný, V.: Hromadný nález radiolaritových čepelí z Kálnice.
In: Slovenská archeológia, 1957 - 2, s. 307 - 308
Rizner, L. V. : Bibliografia písomníctva slovenského.
5. diel, Martin 1933, s. 157
Loubal, F.: Z prehistorie Nového Mesta nad Váhom a okolia
In: ČMSS 20, 1928, s. 80-83

HISTÓRIA KÁLNICE DO ROKU 1914

Kálnica v období feudalizmu

Obec Kálnica sa nachádza v oblasti, ktorá bola už v dávnej dobe bohatá na historické udalosti. Iba osem kilometrov od nej leží Beckov, hrad i obec rovnakého mena. Osudy hradu boli úzko späté s osudmi okolitých lokalít, dá sa povedať, že dejiny hradu Beckov boli vo veľkej miere i dejinami Kálnice.

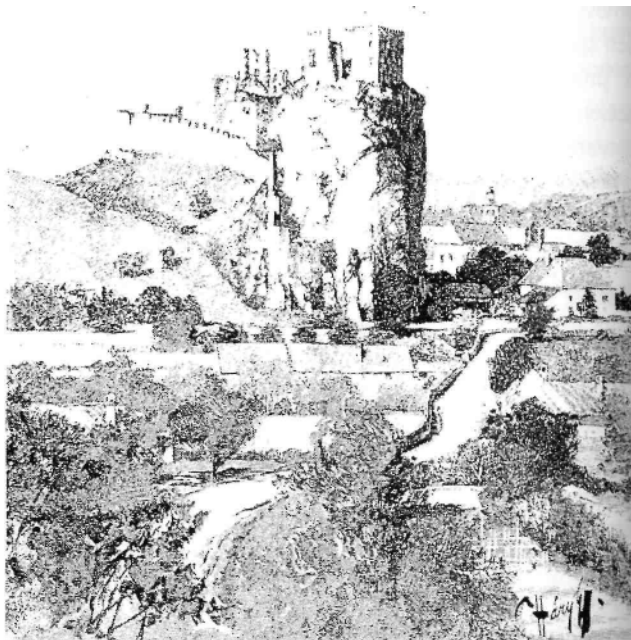
Hrad, ako ukazujú archeologické nálezy už z čias Veľkej Moravy, hral významnú úlohu v obrannom systéme ríše. Po jej zániku nastalo obdobie, keď sa naddunajskí Slovieni postupne dostávali do područia staromaďarského kmeňového zväzu a ich hlavného náčelnického rodu Arpádovcov. Proces zaberania slovenského územia Maďarmi dostal iný charakter po r. 955, keď vojsko starých maďarských kmeňov utrpelo združujúcu porážku na rieke Lechu pri Augsburgu. Bol to zlomový bod vo vývoji maďarského národa. Aby mohol prežiť, musel zanechať korisnícky spôsob života a prejsť na poľnohospodársku formu obživy. To, okrem iného, znamenalo trvalo sa usadiť na území, ktoré spĺňalo pre tento zámer zásadné podmienky. Slavianske obyvateľstvo, žijúce po páde Veľkej Moravy v Zadunajsku a južnom podhorí Karpát, k realizovaniu ich zámeru výrazne napomohlo. Maďari sa preukázali ako národ, ktorý bol schopný osvojiť si nielen základy poľnohospodárstva, ale prebrať mnohé spoločenské a správne inštitúcie, ktoré predtým nepoznali, lebo ich pre život nepotrebovali.

Tieto veľké vývinové zmeny v maďarskom národe sa nezaobíšli bez násilných momentov pri dôraznejšom zaberaní územia býv. Veľkej Moravy. Podľa kronikára, ktorý pôsobil ako notár na kráľovskom dvore Bela III. (1173 - 1196), dobyli starí Maďari na prelome 9/10 storočia hrady Bana, Beckov a Trenčín. Historici majú určité pochybnosti o hodnovernosti údajov Anonymovej kroniky, ktoré hodnotia ako nekritickú os-

lavu činov maďarských bojovníkov. Je však veľmi pravdepodobné, napokon i archeologické nálezy to potvrdzujú, že hrad Beckov v období 9. - 10. storočia už existoval. Ako prvý písomný dôkaz o jeho existencii nám môže poslúžiť i samotný text kroniky, napísaný Anonymom koncom 12. stor.

Iný, známy stredoveký kronikár Kozmas pri popise bitky uhorských vojsk s vojskom českého kráľa Vladislava II., ktorá bola v r. 1116 na Luckom poli spomína, že Uhri so svojím kráľom Štefanom, prenasledovaní Čechmi, utekali cez most Belin na Váhu, ⁽¹⁾ ktorý sa podľa niektorých historikov údajne nachádzal pri Beckove a dal názov aj samotnému hradnému sídlu.

Prvá listinná zmienka o Beckove s konkrétnym dátumom vydania je z r. 1208, keď sa v listine nitrianskeho

Beckov - hrad a mestečko na medirytine z pol. 19. storočia.

župana Tomáša v popise hraníc praedia Skala spomína cesta, ktorá vedie z Beckova (via, que venit de Blundix)⁽²⁾.

Už za života Štefana I. (997 - 1038) bolo Uhorsko rozdelené na menšie správne jednotky - župy. Sídлом jednej z nich bol aj hrad Beckov. Beckovský komitát patrila do skupiny pohraničných žúp, do ktorej na Považí patrili Bana (pravdepodobne Banka pri Piešťanoch), Hlohovec a Šintava. Pohraničné komitáty mali predovšetkým vojenské poslanie v rámci obrany krajiny. Ich územie netvorilo súvislý celok ako hlavné komitáty Nitrianska a Trenčianska a pod., ale skladalo sa z kráľovskej pôdy rozptýlenej po viacerých komitátoch. Beckovskému komitátu patrili majetky ležiace v Biharskom, Hontianskom, Novohradskom, Gemerskom a Nitrianskom komitáte⁽³⁾. Na čele každej župy stáli kráľom menovaní županí. Ich základnou povinnosťou bolo vyberanie pravidelných poplatkov a naturálií od kráľovských poddaných, bývajúcich v obvode, rozsudzovanie všetkých sporov a zhromažďovanie vojnopovinného obyvateľstva pod zástavy kráľa. Pôvodne sa branná povinnosť vzťahovala na väčšinu slobodných hradných poddaných (jobagiónov). Neskôr sa uskutočňoval ich výber a do kráľovského vojska mohli nastupovať iba vybraní a najzdatnejší hradčania. Aby kráľ uľahčil existenciu týchto hradných bojovníkov, oslobodil ich majetky od platenia všetkých daní a poplatkov, čím položil základy vzniku drobnej šľachty - zemianstva⁽⁴⁾. Tento vývojový proces povýšenia hradných poddaných na hradných bojovníkov - rytierov prebiehal i na Beckovskom hrade. Takýto bojovníci sa stávali častokrát subjektom kráľovských donácií (darov). Napríklad z listín Ondreja III. z r. 1219 a 1222 vyplýva, že už kráľ Imrich (1196 - 1204) vyňal z Beckovského hradu majetok v obci Sebechleby a daroval ho županovi (comesovi) Rudquerovi (Rudigériovi). Ondrej III. potvrdzuje právo na držbu tohto majetku synovi Rudquera Hervínovi, ktorý patrila k jobagiónom Hontu a Beckova.⁽⁵⁾

V rokoch 1241 - 1242 prežívalo Uhorsko veľmi ťažké obdobie. Do krajiny vtrhli hordy Tatárov. Ich plieneniu

podľahlo veľa obcí i na Považí. Pričinením Tatárov zanikla napr. osada, ktorá ležala na území súčasného Nového Mesta n/V. a utrpela aj obec Beckov.

Po tatarskom vpáde sa znásobil počet donácií panovníka Bela IV., ktorými prechádzal kráľovský majetok do rúk šľachty. Vďaka veľkým zmenám v majetkovom vlastníctve, sa vôbec po prvýkrát dozvedáme o obciach okolia Kálnice. Napr. z r. 1262 máme doklad o existencii najbližšej susednej obce Rakofuby.

Bela IV. však svojou nepremyslenou donačnou politikou spôsobil, že sa do rúk niektorých rodov v Uhorsku sústredil obrovský majetok. Medzi ne patrila i rod Čákovcov. Jeho majetky do gigantických rozmerov zväčšil najznámejší člen tohto rodu, Matúš Čák Trenčiansky. Pravda, Matúš nečakal na kráľovské donácie, ale svoje majetky rozširoval väčšinou nelegálnym spôsobom - výbojmi. Na dobytom území sa správal ako neobmedzený vládca a nadobudnutým majetkom voľne disponoval. Hrad Beckov daroval svojmu zaťovi Džezislavovi. Spravoval ho vtedy comes Martin, jeho vojsko malo veliaceho dôstojníka (princeps exercitus), 11 stotníkov (centuriones) a hradných vojakov.⁽⁶⁾

Po smrti Matúša Čáka nastali opäť veľké zmeny v majetkovej držbe, pretože Karol Róbert odňal majetky všetkým Matúšovým prívržencom. Takto sa dostal Beckovský hrad opäť do kráľovských rúk. Pravdepodobne v tomto období prestal Beckov plniť funkcie župného hradu a stal sa súčasťou Trenčianskej župy. Panovník zmenil tiež vlastníka majetkov v neďalekých Kočovciach a daroval ich r. 1321 zemanovi, ktorý začal používať predikát "z Kočoviec".

Kráľovským hradom bol Beckov až do r. 1379. V tomto roku sa uskutočnila vôbec prvá kráľovská donácia na Beckovský hrad, keď ho Ľudovít I. (Veľký) dal do držby Mikulášovi Bánffyemu z Dolnej Lindvy. Panovník takto odmenil Bánffyho za zásluhy v bojoch na Balkáne a v Taliansku. Táto donácia však bola aktuálna iba desať rokov. V r. 1398 ju Žigmund Luxemburský zrušil a Beckovský hrad daroval svoj-

mu najoddanejšiemu sluzob-níkovi Stiborovi zo Stiboríc. Hoci Stibor pochádzal zo šľachtického rodu Ostoja z Poľska, svoj život spojil s Uhorskom. Najskôr bol v službách Ľudovíta I. Tak ako predchádzajúci držiteľ Beckovského hradu, i on sa zúčastnil vojny proti Benátkam (1377 - 1381). Po Ľudovítovej smrti (zomrel v Trnave r. 1382) hájil záujmy kráľovnej - vdovy Alžbety. V období vnútorných bojov a intríg bola korunovaná za uhorskú kráľovnú Mária, regentkou počas jej neplnoletosti sa stala jej matka, kráľovná Alžbeta. Ani potom boj o uhorský trón neprestal. Napokon sa stal uhorským kráľom brandenburgský markgróf Žigmund Luxemburský, syn Karola IV. Najskôr sa mu podarilo zasnúbiť s Máriou a r. 1387 bol korunovaný. Mladý, vtedy iba 19-ročný Žigmund by zrejme tento boj o trón nevyhral, keby za ním nestál Stibor zo Stiboríc.

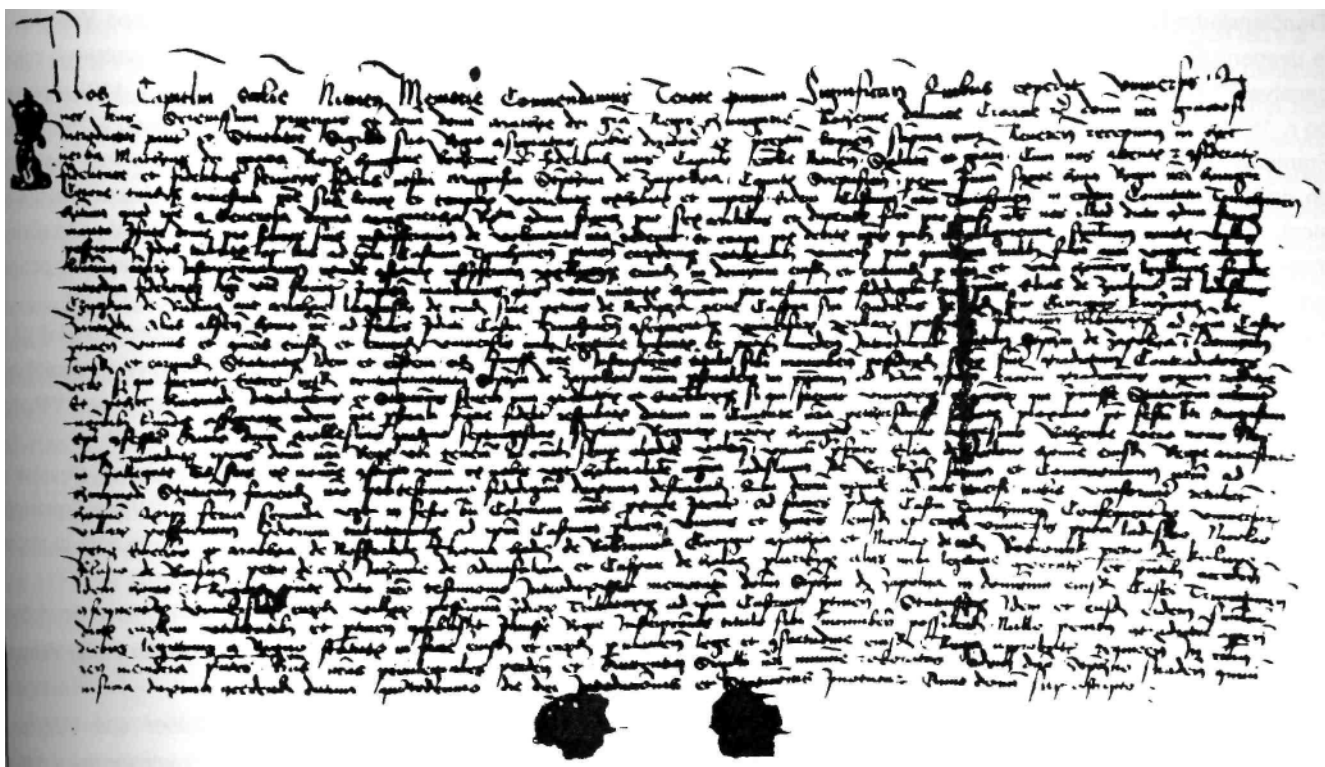
Už v tomto období sa Stibor prezentoval ako muž, ktorý rovnako dobre ovládal umenie meča ako umenie diplomacie. Naviac sa vyznačoval veľkou odvahou, keď sa napríklad pokúsil vyslobodiť kráľovnú zo zajatia v Dalmácii. Zo Stiborových vlastností však najviac dominovala jeho vernosť kráľovi. Žigmund pocítil Stibora mimoriadnou dôverou, pričínal sa o to, aby sa stal druhým najvplyvnejším mužom krajiny. Kráľ nešetril v súvislosti so Stiborom ani štedrým rozdávaním majetkov. Prvú donáciu dostal Stibor od Žigmunda v r. 1388 - majetky v Bratislavskej stolici a hrad Beckov, v ktorom si vytvoril svoje sídlo. V donačnej listine sa ešte nespomínajú obce patriace panstvu, uvádzajú sa až v listine z r. 1398, v ktorej Žigmund potvrdzuje Stiborovi jeho majetky. V tom roku patrili do Beckovského panstva mestecká Beckov (Bolonduth) a Nové Mesto n/V. (oppidum Ujhel), obce Nová Ves (Ujfalú), Mnešice (Mnisith), Dolné Srnie (Zernye), Moravské Lieskové (Leszko), Zemianske Podhradie (Podhrad), Bošáca (Bosath), Haluzice (Aluzith), Štvrtok (Chetertek), Kočovce (Kocsith), Ivanovce (Iváni), Melčice (Milite), Trebatice (Torbok), Krivosúd (Ravazd)⁽⁷⁾ a niektoré obce Bánovskej doliny. Kálnica sa v

tomto zozname obcí Beckovského panstva ešte nenachádzala.

Z iných prameňov sa však dozvedáme, že v tomto období, teda koncom 14. storočia, už existovala. Hoci sa za prvú písomnú zmienku o Kálnici zvykne považovať rok 1396,⁽⁸⁾ už v r. 1395 sa v listinnom materiáli spomína Juraj z Kálnice (de Kalnicza), ktorý pred Zoborským konventom protestoval proti zaujatiu svojich majetkových podielov.⁽⁹⁾

V tomto období zemanovia veľmi často používali na spoločenskoprávnu identifikáciu popri svojom osobnom mene (Juraj, Martin, Michal a i.) označenie názvu miesta bydliska, alebo rodového sídla. Obvykle túto druhú zložku mena - predikát - najskôr začal používať jedinec, ktorý bol obdarovaný majetkom v tej obci, ktorej názov používal.⁽¹⁰⁾ Po ňom si tento predikát osvojili ďalší potomkovia rodu. Príklady takto získanej druhej zložky mena, z ktorej sa neskôr vyvinulo priezvisko, môžeme vidieť aj v blízkom okolí Kálnice - zeman, ktorý sa v r. 1321 usadil v Kočovciach, začal používať predikát tejto obce (vtedy Hochk) a stal sa zakladateľom rodu Kočovských. Podobne tomu bolo i pri Rakoluboch. Z uvedeneho vyplýva, že zemanovia identifikačnú zložku svojho mena - predikát - prevzali od už existujúcej obce. Nie inak tomu bolo v prípade Kálnice. Teda písomná zmienka o Jurajovi z Kálnice naznačuje, že Kálnica, v ktorej býval spomenutý zeman, už v r. 1395 jestvovala.

Zdá sa však, že dôkaz o existencii Kálnice sa môže posunúť do starších rokov. Totiž už v r. 1389 sa v listine (z fondu Medňanský - Beckov v ŠOBA Nitra) spomína Mariáš (Maryas de Kalnych), ktorého Fekete Nagy Antal ztotožňuje s rodinou Kálnických z Trenčianskej župy. V písomnom materiáli sa znova objavuje v r. 1397. Uvádza sa ako kráľovský človek hradu Košeca ("homo regius"). Existencia Kálnických v Stiborovej dobe zaiste nie je náhodná. Vieme, že Stiborovcom patrilo aj hrad Košeca. Je pravdepodobné, že Kálnickí patrili do okruhu ľudí blízkych Stiborovi. Z dôvodu, že sa v dostupnom materiáli nevyskytuje žiadna donácia tomuto

Listina z roku 1477, v ktorej sa spomína (v 8. riadku zdola vpravo) Peter z Kálnice (Petrus de Kalnycza).

rodu, o vzťahoch Kálnických ku obci Kálnica môžeme len teoretizovať.

Skutočnosť, že sa Kálnica nespomína v r. 1398 ako súčasť Beckovského panstva, nás oprávňuje predpokladať, že bola vyňatá spod správy hradu a darovaná zemepánovi, ktorým mohol byť najstarší zakladateľ z rodu Kálnických. V tomto období nebola Kálnica obcou v pravom slova zmysle. Jej osadenstvo tvorilo iba niekoľko poddaných (želiarov), ktorí sa zaoberali špeciálnou činnosťou - pravdepodobne rybníkárstvom.⁽¹¹⁾ Ešte začiatkom 16. stor. sa Kálnica nespomína ako obec - possessio, ale iba ako praedium (predium) - majetok, malá osada.

Zemanov Kálnických je možné sledovať v písomnom materiáli takmer po celé 15. storočie. Z neho vyplýva, že členovia tejto rodiny sa usilovali o zväčšenie majetku svojho rodu. Tak napríklad v r. 1422 si Andrej Matyášovič - Kálnický robil nároky na časť zeme v Malých Kočovciach a Rakoľuboch. Len protest Gergelya Kočovského mu zabránil v jeho rozpínavosti.⁽¹²⁾ Tieto majetky však napokon predsa len získal v r. 1476 Andrejov syn Osvald.

V r. 1469 nariadil panovník Matej Korvín uviesť Andreja Kálnického do držby majetkového podielu Petra Ludanického vo Veľkých Dvoranoch pri Topoľčanoch.⁽¹³⁾ Druhý syn Andreja Peter sa spomína v r. 1477 ako sused (vicinus)

Trenčianskeho hradného panstva v listine (introdukcii), ktorou je uvedený Štefan Zápoľský do držby Trenčianskeho hradu a panstva.⁽¹⁴⁾ Obaja spomínaní bratia - Osvald a Peter Kálnickí po r. 1504 už nežili. Vysvitá to z listiny z tohože roku, ktorou František Bánffy (de Also Lindva) a jeho potomkovia dostali do držby praedium Kálnica (Kalnycza) v Trenčianskej župe, ktorá predtým patrila Petrovi a Osvaldovi Kálnickému.⁽¹⁵⁾ V ďalšej listine z Kapitulného archívu v Nitre z r. 1508 sa uvádza, že Osvaldovi patrila aj osada Wendegh (Hostie) v Nitrianskej župe. Dôležitý je tu údaj, že Osvald Kálnický zomrel bez dedičov.⁽¹⁶⁾

Uvedené listiny naznačujú, že Peter a Osvald Kálnickí boli poslednými potomkami prvých kálnických zemanov, ktorí sa objavovali v písomnostiach už od konca 14. storočia a prostredníctvom ich mena sa prezentovala aj existencia samotnej Kálnice. Kálnica sa vlastne spomína po prvýkrát samostatne až v spomínanej listine z r. 1504, keď ju ako praedium prevzali do držby Bánffyoenci.

V tomto období šľachtickému rodu Bánffyoencov patrilo opäť celé Beckovské panstvo, ktoré sa im prinavrátilo zložitou cestou. Ako sme uviedli, v r. 1388 im panstvo odňal Žigmund Luxemburský a daroval ho Stiborovi zo Stiboríc. Stibor I. zomrel v r. 1414⁽¹⁷⁾ a svoje rozsiahle majetky zanechal synovi. Tak ako otec, aj Stibor II. bol prívržencom Žigmunda Luxemburského a angažoval sa i v jeho politických aktivitách.

Stibor II. sa zúčastnil so Žigmundom aj koncilu v Kostnici, počas ktorého bol upálený Ján Hus. Táto udalosť nevrhla dobré svetlo na Žigmunda a jeho blízkych spolupracovníkov, pretože panovník sa zaručil ochranným glejtom za Husovu bezpečnosť. Za túto politickú chybu Žigmund kruto zaplatil -takmer dve desaťročia musel úporné bojovať o českú korunu a zápoliť s husitským hnutím, ktoré radikálnu podobu nadobudlo v r. 1419. Už v tom roku sa Stibor zúčastnil neúspešného rokovania s husitmi v Skalici. Bol jedným z veliteľov Žigmundových vojsk v krížových

obsadenú Břeclav a bojoval s vojskami Prokopa Veľkého. Z dôvodu, že z osobnej skúsenosti poznal silu husitských vojsk, nebezpečenstvo husitov nepodceňoval a od r. 1427 s pomocou českých žoldnierov začal medzi Bratislavou a Trenčínom budovať rozsiahly fortifikačný systém na obranu severozápadnej hranice Uhorska. V tomto období pravdepodobne dal zosilniť i opevnenie Nového Mesta n/V., a to nielen pre bezpečnosť jeho obyvateľov, ale predovšetkým na ochranu augustiniánskej prepozitúry, ktorú zriadil r. 1414.⁽¹⁸⁾

Husiti sa na územie Beckovského panstva dostali už v r. 1428, keď po vypálení predmestia Bratislavy sa obrátili na Považie a prenikli až do okolia Nového Mesta nad Váhom. Odišli smerom na Kvetnú do Uhorského Brodu.⁽¹⁹⁾

Stibor II. velil i jednej z dvoch častí uhorských vojsk v bitke pri Trnave, v ktorej padol veliteľ sirotkov Velek Koudelník a viac ako 2 000 husitských bojovníkov, no on sám tu utrpel porážku.

Husiti sa do okolia Beckova dostali znova po dobytí Trnavy v r. 1432, tentokrát tiahli údolím ľavého brehu Váhu v blízkosti Kálnice smerom na Trenčín.

Ku koncu svojho života sa Stibor stal veliteľom hlavných vojsk proti bratríkom. Stibor II. zomrel v marci 1434 pravdepodobne na Beckovskom hrade. Po jeho smrti sa i rozpútal boj o jeho veľké dedičstvo. V tom istom roku zomrel i Stiborov syn Ján (kráľovský komorník) a tak ním vymrel Stiborovský rod po meči. Mnohé zo Stiborových majetkov boli ešte obsadené husitskými posádkami, kráľ však už vtedy mohol disponovať s hradmi Beckov a Košeca. Tieto sa stali predmetom dedičstva, o ktoré sa usilovala dcéra Stibora II, Katarína. Po dlhých sporoch sa jej podarilo získať iba jednu štvrtinu majetku.

O Stiborove majetky však prejavil záujem i Stiborov bratranec Mikuláš (Nikolajko) zo Stiboríc. Pre nevernosť Žigmundovi Luxemburskému ho však palatín rozsudkom z 29. marca 1435 úplne vylúčil zo Stiborovho dedičstva.⁽²⁰⁾ Stibo-

rove majetky, hlavne tie, ktoré sa nachádzali v pohraničí, sa snažil získať vojenskými akciami.

Neobsadené Beckovské panstvo si nemohli nepov-šimnúť Bánffyovci, ktorým už raz, v rokoch 1370 - 1388, patrilo. Pavol Bánffy sa rozhodol získať ho sobášom s Katarínou Stiborovou. Tento krok bol pre oboch veľmi výhodný, pretože Katarína získala sobášom v r. 1437 pre svoje budúce potomstvo celé Beckovské panstvo. Sám Pavol Bánffy však musel najskôr zmeniť svoju dovtedajšiu politickú orientáciu tak, že z úhlavného odporcu Žigmundovho sa stal jeho prívržencom.

Panovník mu v tom istom roku daroval Beckovské panstvo, Nitrianska kapitula zaznamenala donáciu listinou v r. 1439. V r. 1471 kráľ Matej I. (1458 - 1490) potvrdil Bánffymu majetky listinou, v ktorej vymenováva všetky obce Beckovského panstva.⁽²¹⁾

Erb rodu Bánffy

Medzi okolitými dedinami sa však Kálnica nespomína. Pavol Bánffy, podobne ako Stibor, používal predikát "z Beckova a stal sa zakladateľom beckovskej vetvy rodu Bánffy. Zomrel r. 1475 a dedičstvo zanechal svojmu jedinému synovi Jánovi, zvanému Šišak. Menšie čiastky z majetku dostali aj jeho tri dcéry -Katarína, Barbora, Dorota (vydatá za Jána Rozgoňa). Ján bol dvakrát ženatý, najskôr s Margitou Henningovou a potom s Katarínou Fiusyovou.⁽²²⁾ Z týchto manželských zväzkov pochádzali mužskí potomkovia vetvy rodu Žigmund (padol pri Moháči r. 1526), Vavríne, Anton, Ladislav a František, medzi ktorými sa podelil majetok

Kálnica ako súčasť Beckovského panstva

Z r. 1522 pochádza prvý urbár Beckovského panstva. Urbáre svojimi údajmi o evidencii stavu a výnosov patria medzi najdôležitejšie pramene k spoznávaniu hospodárskych pomerov v obci. V tomto prvom urbári sa medzi obcami panstva Kálnica ešte

stále nenachádza. Je pravdepodobné, že ešte nešlo o samostatnú sídlitnú jednotku na čele s richtárom, ale tvorili ju zrejme iba poddaní, ktorí pracovali pre zemepána. V súpise obyvateľov iných obcí z tohto urbára sa objavujú mená poddaných, ktorých výskyt je charakteristický predovšetkým pre Kálnicu a je pravdepodobné, že tu aj vznikli. Napríklad v Krivosúde žili Krchnaví, v Moravskom Lieskovom Galbaví a v Haluziciach Valovičovci.⁽²³⁾ Kálnicu nezachytávajú ani dikálne a portálne súpisy, ktoré sa dajú sledovať od r. 1578.⁽²⁴⁾ Do panstva sa Kálnica začlenila až po jeho delení v r. 1590.⁽²⁵⁾

Majetky Beckovského panstva si vtedy medzi sebou rozdelili František Nádasdy a Ján Bánffy. Nádasdy svoj podiel získal po svojej

matke Uršule Kanižajovej, ktorej pôvod korenil v Bánffyovskom rode. (Po matkinej línii bola pravnučkou Doroty Bánffyovej).

Na základe tohto rozdelenia severná, vyššia časť hradu Beckov (horná = superior), označená ako starý hrad ("arx antiqua"), oddávna patriaci vojvodovi Stiborovi ("ducis Stiborii") a k nemu patriace územie pripadlo Františkovi Nádasdymu (Nádašdimu). Dolná, južná časť hradu a územia ("inferior pars a plaga meridionali") celá a navždy pripadla Bánffyovcom. Na dve časti si Nádasdy s Bánffym rozdelili aj poddaných z obcí panstva. Vďaka písomnostiam, ktoré vznikli pri tomto rozdelení, sa stretávame vôbec po prvýkrát v histórii s menami obyvateľov Kálnice. Františkovi Nádasdymu patrilo jedenásť poddaných - želiarov: Juraj Košut (Kosuth), Valentín

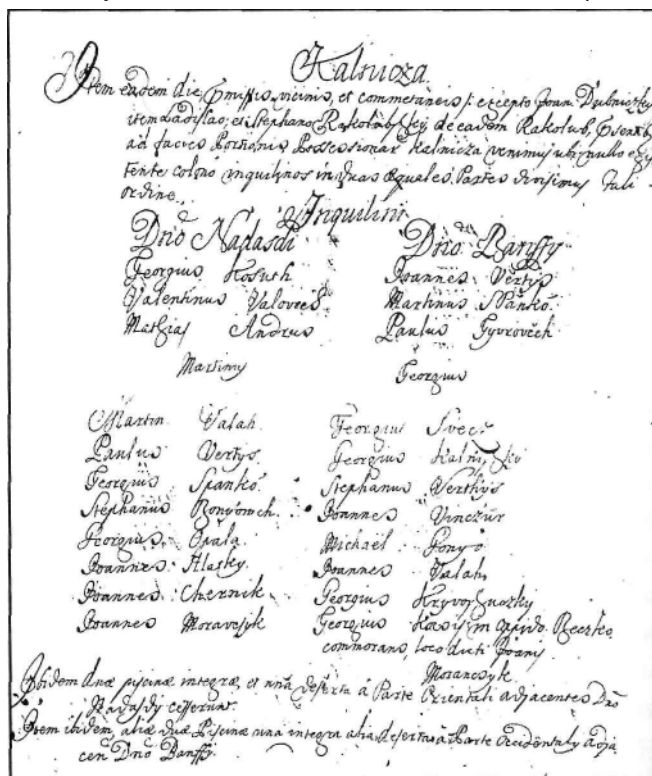
Valovič (Valovich), Matúš Andruš (Andrus), Martin Valach (Valah), Pavol Vertiš (Vertys), Juraj Španko (Spanko), Štefan Bonovič (Bonyovich), Juraj Opala, Ján Hlatký (Hlatky), Ján Černík (Chemik), Ján Moravčík (Moravcsyk).

Jánovi Bánffyemu patrilo 12 inquilínov: Ján Vertiš, Martin Španko (Spanko), Pavol Ďurovček (Gyurovček), Juraj Švec (Svecz), Juraj Kálnický (Kálniczky), Štefan Vertiš (Verthys), Ján Vincúr (Vinczúr), Michal Goňo (Gonyo), Ján Valach (Valah), Juraj Krivosudsky (Krivosuczky), Juraj Kočíš (Kocsisz).

Toto delenie malo pre Kálnicu oveľa väčší význam ako pre iné obce Beckovského panstva. O krátky čas totiž začali mať obe časti Kálnice odlišné osudy. Bánffyovská časť sa tradične považovala za majetok panstva a jej vlastníci sa menili tak, ako sa menili vlastníci hradu. Nádasdyovská Kálnica bola v majetkovej držbe oveľa nestálejšou. Častokrát bola predmetom zálohovania, kúpy a vlastnilo ju postupne, alebo i súčasne niekoľko zemianskych rodín. Odlišný vývoj oboch Kálníc môžeme stručne charakterizovať tak, že pokiaľ jedna časť Kálnice (Bánffyovská) inklinovala k hradu a teda Beckovskému panstvu, druhú časť (Nádasdyovskú) vlastnili šľachtické zemianske rodiny. Teda už Nádasdyovsko-Bánffyovské delenie Kálnice vytvorilo predpoklady ku vzniku dvoch samostatných obcí (Panskej a Rožňovskej Kálnice), ktoré sa uskutočnilo o pol storočia neskôr.

Vráťme sa však ešte k písomnostiam spomínaného delenia v r. 1590. Vyplýva z nich, že obyvateľstvo Kálnice sa skladalo výlučne len zo želiarov - inquilínov. (inkvilínov). Už táto skutočnosť potvrdzuje to, o čom sme sa zmienili, že Kálnica bola odlišná od ostatných obcí panstva. Pre tieto, ako i väčšinu ostatných obcí na území Slovenska, bolo charakteristické, že ich tvorili okrem želiarov aj sedliaci (coloni). Za sedliakov sa považovali tí poddanskí obyvatelia, ktorí vlastnili, resp. užívali urbársku pôdu, i pôdu v extraviláne obce a mali i záprahový dobytok potrebný na jej obrobenie. Rozsah pôdy, ktorý užívali, bol spravidla väčší ako 1/4 usadlosti (niekde stačila iba 1/8 usadlosti). Želiari patrili medzi menej majetné

obyvateľstvo, užívali menej ako 1/8 usadlosti. Mali síce vlastný dom, pôdy vlastnili iba málo, chýbal im i záprahový dobytok. V Kálnici sa teda vrstva sedliakov nevytvorila. Zapríčinila to zrejme špecifičnosť zamestnania prvých obyvateľov Kálnice. Títo sa neusadili tak, ako v prípade iných obcí, na neobývanom území za účelom poľnohospodárskeho využitia pôdy, ktoré si rozdelili do sedliackych usadlostí. Všetko dosiaľ nasvedčuje tomu, že hlavným zamestnaním kálnických poddaných nebolo iba poľnohospodárstvo, ale i rybníkársvo. V spomínanom delení panstva z r. 1590 sa uvádza až šesť rybníkov. Dva z nich boli v tom čase už opustené (piscina deserta), čo svedčí o tom, že rybníkársvo bolo v dobe rozdelenia už na ústupe. F.

Delenie Kálnice medzi vlastními Beckovského panstva - rodmi Bánffy a Nádasdy v roku 1590.

Nádasdy a J. Bánffy si tieto rybníky rozdelili na polovicu tak, že každému z nich pripadli dva funkčné (piscines integra) a jeden opustený rybník. Rozprestierali sa severne až severovýchodne od intravilánu obce smerom na Beckov. Väčšina z nich bola pravdepodobne vybudovaná umelo, navŕšením zeminy - hrádzí, ľudovo - valov a napájal ich Rybnický potok. V súčasnosti upozorňujú na ich existenciu len zachované chotárne názvy: Rybníky, Vo vale, Nad rybníky. Pri hrádzach, valoch mali svoje príbytky strážcovia rybníkov.

Ďalšou činnosťou poddaných v Kálnici bolo vinohradníctvo, ktoré spolu s poľnohospodárstvom postupne nahrádzalo rybníkárstvo. V tomto období síce nemáme o vinohradníctve v Kálnici podrobnejšie údaje, ale v súpise poddaných Jána Bánffyho figuruje želiar so zaujímavým priezviskom, - Ján Vincúr⁽²⁶⁾ (oddávna toto označenie patrilo strážcovi viníc). Pri opise Nádasdyho majetkov sa už spomínajú vinohrady v Kálnici. I dikálne súpisy (desiatkové) z r. 1613 zachycujú dvoch strážcov viníc.⁽²⁷⁾

Z nedatovaného urbára, spísaného preavdepodobne v pol. 17. storočia⁽²⁸⁾ vyplýva, že činnosť kálnických želiarov Jána Matušku, Jána Jurikoviča, Jána Sirotného, Pavla Opalecha a Jána Kočkoviča o.i. spočívala v pestovaní šafranu, chytaní malých rýb a rakov z potokov. Zo svojich úžitkov mali Beckovskému panstvu zaplatiť po dve zlatky na sv. Juraja (24. apríla), a na sv. Michala (29. septembra). Kálnický mäsiar mal dodať panstvu ročne 10 libier mäsa (1 libra = približne pol kg).

V čase spomínaného Nádasdyovsko-Bánffyovského delenia Beckovského panstva v r. 1590, žil v Kálnici aj Blažej Kálnický - Valovič (Blaseus Kalniczay aliter Valovicz), ktorý dostal r. 1592 od cisára Rudolfa II. erbovú listinu (armáles) a zároveň i povýšenie do zemianskeho stavu.⁽²⁹⁾ V listine sa spomína, že armáles dostáva za zásluhy v bojoch proti Turkom. Príklad Kálnického nebol v tomto období ojedinelý. Niektorí jedinci, pochádzajúci z menej majetných vrstiev obyvateľstva, za činy, preukázané v hrdinskom boji proti Tur-

kom, získali priazeň šľachty, stali sa jej chránencami, boli obdarúvaní nielen šľachtickými titulmi, erbami, ale i značnými majetkami. Napríklad z drobného zemana Štefana Ilešháziho sa vďaka Krušičovi stal jeden z najbohatších magnátov v Uhorsku. Predpokladáme, že Blažej Kálnický mal takéhoto priaznivca v osobe Jána Bánffyho.

Turci znamenali pre Uhorsko veľké nebezpečenstvo, hlavne po bitke pri Moháči r. 1526, v ktorej padla, spolu s uhorským kráľom Ľudovítom Jagelovským, takmer celá elita uhorskej šľachty, medzi nimi aj Žigmund Bánffy z beckovskej vetvy Bánffyovcov. Jeho otec Ján Bánffy - Šišak patril medzi tzv. banderiálnych pánov, ktorí mali podľa kráľovského dekrétu povinnosť zo svojich poddaných postaviť bandérium (vojsko).⁽³⁰⁾ Táto povinnosť sa preniesla aj na mužských potomkov a mal ju aj jeho pravnuke Ján Bánffy. V bandériu, ktoré postavil, bojoval s veľkou pravdepodobnosťou i Blažej Kálnický - Valovič. Nakoľko svoj armáles dostal od cisára v r. 1592, vyznamenať sa v bojoch proti Turkom musel pred týmto rokom. Nie je vylúčené, že sa zúčastnil bitky na rieke Hornáde, južne od Košíc v októbri 1588, v ktorej padlo takmer 2 000 Turkov a niekoľko sto bolo zajatých.⁽³¹⁾

V pätnásťročnej vojne (1593 - 1606) Turci uskutočnili niekoľko nájazdov aj na Považie. V r. 1599, po prepadaní Piešťan, sa vydali po ľavej strane Váhu smerom na Beckov. Obce Beckovského panstva na tejto strane Váhu vyplienili. Veľké škody spôsobili najmä v Novom Meste n/V., kde zajali mnoho jeho obyvateľov a prepošta Cabanu odvliekli do zajatia. Hrad Beckov však Turci nedobýli. Ako vysvitá z archívnych prameňov, hradní páni - sestra Jána Bánffyho Anna, vydatá za Gabriela Majlátha, jej synovec Ján Rattkay a František Nádasdy sa podľa všetkého na útok Turkov dobre pripravili. Stavebnými prácami zdokonalili opevňovací systém na hrade, opevnenie vybudovali i v podhradí v mestečku Beckov - niektoré domy opatrili ochrannou strieškou (strešným krytom). Pri prípadnom preniknutí nepriateľa až k múrom opevneného Beckova boli v uličke pri hradbách, pred

bránou, nachystané zoradené bojové vozy (currubus consernandis ante portam ...). Najdôležitejším obranným opatrením však bolo umiestnenie diel aj so všetkým príslušným vojnovým arzenálom na hornom hrade.⁽³²⁾

Po neúspešnom nájazde na Beckov zahnal Turkov z územia panstva František Nádasdy. Tejto akcie sa Ján Bánffy so svojim bendériom už nezúčastnil, pretože r. 1595⁽³³⁾ zomiera v boji proti Turkom pravdepodobne pri dobýjaní Ostrihomu. Blažej Kálnický však svojho veliteľa prežil. V r. 1598 sa v portálnych súpisoch spomína ako "libertinus Kalniczay" (oslobodený od daní) a v r. 1603 v zápise o zaplatení medzi armalistami ako Blasius Wallio de Kalnicza.

Po smrti Jána Bánffyhho vymrela po meči beckovská vetva Bánffyovcov, založená Pavlom Bánffym. Majetkové pomery panstva sa stali ešte zložitejšími. Majetky Bánffyovskej časti panstva mali prejsť do rúk príbuznenej Lindvašskej vetvy rodu. O svoje práva sa však hlásili aj dediči po ženskej vetve - predovšetkým sestry Jána Bánffyhho Anna a Alžbeta. Anna, ako sme už spomenuli, bola vydatá za Gašpara Majlátha. V súpise poddaných beckovského panstva z r. 1598 sa uvádza, že jej v Kálnici patrilo päť želiarskych usadlostí, na ktorých pracovali: Matej Ďurovček (Gyurowiech), Juraj Ďurovček, Ján Perlis, Andrej Švirigovech (Swyrygowech), Juraj Krivosud (Kryiwozwd), Martin Španko. Zostal jej aj jeden rybník vyššie položený (piscina a parte superioris).⁽³⁴⁾ Anna Majláthová teda disponovala s presnou polovicou majetku v Kálnici po svojom bratovi Jánovi. Druhá polovica pravdepodobne pripadla jej sestre Alžbete.

Po smrti Anny Majláthovej sa po jej línii hlásili o majetkové práva rody Horeckých, Szunyoghovcov, Pongráczovcov a Revayovcov. Keď sa Alžbeta vydala za Petra Rattkaya, Rattkayovci si svoj podiel udržali po štyri generácie, až po nich ho nadobudla kúpou rodina Szunyogovcov.⁽³⁵⁾

Svoje majetkové porcie (čiasťky) v Beckovskom panstve držali aj iné šľachtické rody po línii dcéry Pavla Bánffyhho - Dorothy. Tá sa vydala za Jána Rozgonyia (Rozgoňa), po Roz-

gonyiovcoch nasledovali v držbe Frangepánovci, Dersffyovci, Chazárovci a po r. 1611 Esterházyovci.

Nádasdyovskú časť panstva mala od r. 1596 v rukách manželka Fr. Nádasdyho, Alžbeta Báthoryová, známa svojimi ukrutnosťami a sadistickými výčnmi, ktoré vykonávala na svojich obetiach aj v priestoroch Beckovského hradu.⁽³⁶⁾ Po jej smrti si rozdelili túto časť panstva deti Alžbety Báthoryovej - Pavol Nádasdy a Katarína, vydatá za Juraja Drugetha.⁽³⁷⁾ Pavol Nádasdy týmto delením dostal v Kálnici päť želiarskych usadlostí. Žili na nich: Martin Malovec, Štefan Bechovec, Juraj Drienkovec, Mikuláš Košút. Adam Ďursak a Michal Matuška vlastnili spolu jednu želiarsku usadlosť.

Drugethovcom pripadlo tiež päť želiarov: Valentín Valovič, Martin Paulus, Juraj Valovič, Juraj Hornák. Andrej Janikovič s Mikulášom Goňom hospodárili na jednej želiarskej usadlosti. Nádasdyovská a Drugethovská časť Kálnice však nebola v majetkovej držbe taká stabilná ako časť bánffyovská. Pavol Nádasdy v r. 1631 svoje majetky v Kálnici, Krivosúde a vo Štvrtku záložoval Júliusovi Fitterovi za 1250 florénov.⁽³⁸⁾ Jeho syn František II. Nádasdy dal r. 1646 svoju časť Kálnice prefektovi Beckovského panstva Mikulášovi Falušimu. (Falussymu). Pred tým mal tieto kálnické majetky Imrich Madocsányi⁽³⁹⁾.

Drugethovská majetková čiastka sa v Kálnici po smrti Juraja Drugetha rozdelila medzi súrodencov Jána a Máriu, vydatú za Juraja Széchyho (Séčiho) a Alžbetu, vydatú za Ladislava Revaya. Ladislav Revay (1600 - 1667) bol v r. 1631 kapitánom Beckovského hradu a neskôr aj prefektom celého Beckovského panstva. V r. 1640 dal vypracovať pre svoju časť panstva urbár, ktorý obsahuje i údaje, týkajúce sa Kálnice. Podľa neho odovzdávali jeho poddaní z Kálnice 4 libry (necelé 2 kg) šafranu, na svätodušné sviatky spoločne s beckovskými poddanými po sude vína, nielen hradnému panstvu ale i do Revayovskej kúrie v Beckove. V urbári sa zaujímavo rieši vzťah želiarov ku kálnickým zemanom a síce

Titulná strana Urbára Ladislava Revaya z roku 1640.

želiari museli každoročne odovzdávať Jurajovi a Mikulášovi Valovičovcom dve a štvrt' uncie šafranu.⁽⁴⁰⁾

Valovičovcom je venovaná aj listina Ladislava Revaya a jeho ženy Alžbety Drugetnovej (Homonnai - z Humenného) z r. 1647. V nej sa spomínajú Mikuláš, syn Jána a ďalší Mikuláš a Martin, synovia Juraja Valoviča, ktorým patrila jedna celá želiarska usadlosť v Kálnici. Majiteľ panstva ich, ako i potomkov, oslobodzuje od všetkých dávok, služieb a robôt. Oslobodenie sa týkalo i dávok z viníc a šafranu.⁽⁴¹⁾

Táto listina je cenným dokumentom k histórii kálnických zemanov. Svedčí o tom, že spomínaní Valovičovci dosiahli určité slobody, porovnateľné s tými, aké zvykli dávať slobodníkom (libertínom). Za tieto slobody však museli svojmu pánovi Ladislavovi Revayovi zaplatiť 50 florénov. V tomto období ich ešte nemôžeme pokladať za zemanov. Tími sa stali pravdepodobne až v r. 1656 vydaním zemianskej listiny.⁽⁴²⁾ Táto vetva nastupujúcich zemanov - Valovičovcov však nesúvisí s rodinou Blažejka Kálnického - Valoviča, ktorý svoj armáles a povýšenie do šľachtického stavu dostal, ako sme už uviedli, v r. 1592.

Pred rokom 1648 došlo k závažnej zmene vo vývoji Kálnice. Rozdelila sa totiž na dve samostatné obce Rožňovú a Panskú Kálnicu. Názov prvej z nich naznačuje, že ju v dobe vzniku vlastnil šľachtický rod Rožoňovcov s rodovým sídlom v Rožňových Miticiach. Svoje majetky mali aj v blízkej obci Rakofuby.⁽⁴³⁾

V dostupných archívnych prameňoch sa, žiaľ, nenachádza žiadna informácia o tom, kedy a akým spôsobom Rožňovci nadobudli majetok v Kálnici. Rožňová Kálnica susedila na juhozápade s obcami: Hôrkou, Novou Vsou, Kočovcami, Rakofubami a s Beckovom. Na jej území sa nachádzali chotárne lokality: Vršky, Drienková, Háj, Salfinec, Pod Sochoňom, Opalech jarek, Cirákovská, Starý háj, Dolinky, Maleništie, Nová hora, Uhlíšte. Dnes sú zachované iba niektoré z nich.⁽⁴⁴⁾

Chotárne hranice Panskej Kálnice tvoril na západe

hrebeň Považského Inovca. Tu susedila s panstvom Továrniky v Nitrianskej župe. Severozápadné hranice mala so Selcom a na severe a severovýchode susedila s Krivosúdom a s Beckovom. Jej chotárne názvy sa v starších prameňoch (16. -17. stor.) zachovali nasledovné: Knezova, tiež Kňažnina lúka (Kňažná dolina), Klin, Zrnovište, Kavčie (Kavčí vrch), Malé Kavčie, Molový jarek, Molvy, Biela hlina, Šachta, Babja hora, Zraz, Valovce, Prostredné (Prostredná dolina), Ostrý vršek, Poionky, Horné a Dolné Vápenice, Sepová, Ostrý vrch (dnes Vtáčí vrštek), Skalnatý jarek, Hučjak.⁽⁴⁵⁾

Chotárna hranica oddeľujúca územie oboch Kálnic v extraviláne prechádzala pozdĺž celého územia medzi Prostrednou dolinou a Kálnickou dolinou. V intraviláne ju pravdepodobne vytváral Kálnický potok. Jeho dolná časť patrila Panskej Kálnici a horná Rožňovej Kálnici.

Obe dediny navonok vystupovali ako dve samostatné obce s vlastnou administratívou a samosprávou, ktorú reprezentovali richtár a prisašní. V písomnostiach sa po prvýkrát stretávame s menom kálnického richtára v r. 1609, teda v období pred rozdelením. Bol ním Matej Mlynár.

Vtedy boli v Kálnici evidovaní štyria štvrtinovní (1/4 sesie) sedliaci, 10 želiarov a 16 želiarov, priamo slúžiacich Beckovskému hradu. V tomto roku sa spomína aj jeden mlyn. V r. 1613 bol podľa portálnych súpisov richtárom Juraj Mikušoviech.⁽⁴⁶⁾

Rožňová a Panská Kálnica sa ako dve samostatné obce po prvýkrát spomínajú v listine Ferdinanda III. z r. 1648.⁽⁴⁷⁾ V tejto listine upravuje panovník donáciami majetkové pomery panstva. Takýto krok bol prepotrebný, pretože vlastnícke vzťahy sa po vymretí Bánffyovcov z Dolnej Lindvy Krištofom v r. 1644⁽⁴⁸⁾ natoľko skomplikovali, že sa stali neprehľadnými. Panovník vlastne legalizoval nároky rodov, uplatňujúcich si dedičstvo po ženskej línii Bánffyovcov. Kráľovskou donáciou takto získali majetkové podiely v Beckovskom panstve zástupcovia až 12 šľachtických rodín: František Nádasdy, Juraj Drugeth, Gašpar Szunyog, Gabriel

Horeczky z Hôrky, Ján a Daniel Pongrácz, Katarína a Barbora Drugethová, Barbora a Alžbeta Pongráczové, Marta Rátkay a Katarína Orechoczy (Orechovská). K týmto sa ešte postupne pridružili rodiny Erdödy, Forgách (Forgáč), Revay, Medňanský, Justh, Melčický, Motešický, Bacho, Morvay, Dubnický, Berényi a Falussi. Aby sa takéto mnohopočetné vlastníctvo mohlo prakticky realizovať, zo zúčastnených rodov sa utvoril komposesorát - inštitúcia s presnými pravidlami riadenia Beckovského panstva.

Pod správu Beckovského komposesorátu okrem oboch Kálnic spadali obce: Nová Ves, Horné a Dolné Kočovce, Vieska, Rakofuby, Krivosúd - Bodovka, Melčice, Ivanovce, Štvrtok, Haluzice, Bošáca, Zemianske Podhradie, Bohuslavice, Moravské Lieskové, Dolné Srnie a Mnešice.

V r. 1649 potvrdzuje Ferdinand III. novou listinou majetkovú držbu a upravuje porcie - podiely pre ďalšie rodiny: v Rožňovej Kálnici ich dostali: František Köszegei so svojou ženou Magdalénou Madocsányi a synom Andrejom, Pavol Motešický, Štefan a Ján Medňanský aj v časti Vieska.⁽⁴⁹⁾ Panská Kálnica patrila komposesorátu.

Zvýšený záujem o majetky v Beckovskom panstve, ktorý prejavilo také množstvo rodov, má svoje vysvetlenie. Prítomnosť Turkov v južných oblastiach krajiny podnietila šľachtu, aby sa sťahovala na sever. Beckov so svojím hradom a dobre opevneným mestečkom sa stal pre šľachtické rodiny bezpečným útočiskom. V čase, keď Turci v r. 1599 plienili Považie a prišli až k Beckovu, bolo tam okrem 6 hradných šľachtických rodín 11 zemanských a 12 menších armalistov. Význam Beckova podčiarkovala aj skutočnosť, že sa tu od r. 1593 dvanásť rokov uskutočňoval uhorský snem.⁽⁵⁰⁾

Turecké nebezpečenie nepoľavilo ani v polovici 17. storočia. V r. 1663 sa podarilo Osmanskej armáde dobyť Nové Zámky, Nitru, Levice i Hlohovec. Odtedy svoje výboje podnikali stále viac na sever. Koncom septembra 1663 poslal paša Husein, veliteľ Nových Zámkov, obyvateľom dedín severne od Hlohovca výzvu, aby uznali tureckú zvrchovanosť.

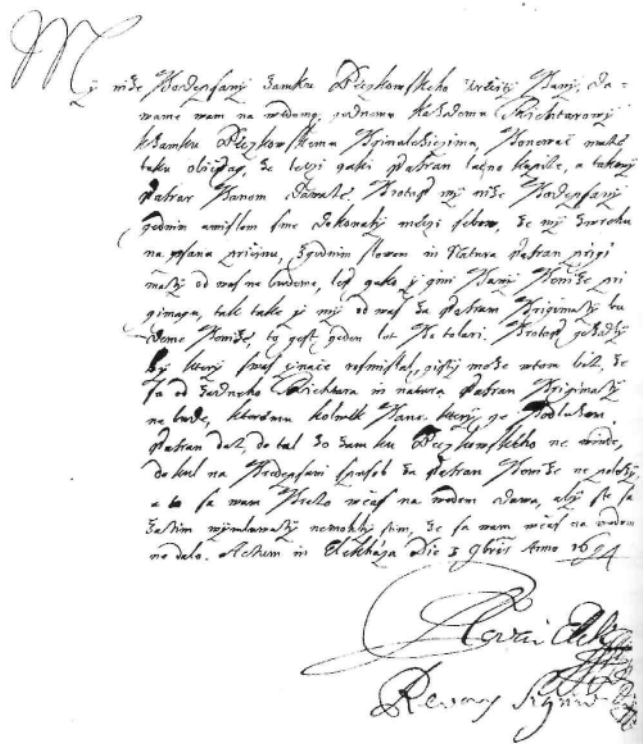
Tým obciam, ktoré by neuposlúchli, hrozil záhubou. Dediny na ľavom brehu Váhu nemali inú možnosť, len sa podrobiť. Učinili tak i obyvatelia Kálnice. Na rozdiel od iných obcí, Kálnica platila Turkom oveľa menšiu dežmu, iba 500 tzv. akče. Medzi daňovými poplatkami sa spomína mlyn s dvoma kolesami daň z neho zaplatili 120-timi akče. (Bola to základná peňažná jednotka v Osmanskej ríši - v druhej polovici 16. storočia sa prepočítavalo 66 akče za 1 uhorský zlatý).⁽⁵¹⁾

Koncentrácia veľkého množstva šľachty a zemanstva na pomerne malom území Beckovského panstva spôsobovala aj naďalej časté presuny v majetkovej držbe. Vyznačovalo sa nimi najmä územie Rožňovej Kálnice, v nej napr. r. 1664 svoje podiely rozšírili zálohovaním Štefan a Ján Medňanský o majetkové časti po Františkovi Nádasdym (za 500 florénov).⁽⁵²⁾

Štefan Medňanský získal v r. 1670 ešte ďalší kálnický majetok, ktorý patrili pôvodne taktiež Františkovi Nádasdymu. Po-tom boli jeho záložníkmi majiteľmi Valentín Balassa a Juraj Szilvay.⁽⁵³⁾

V r. 1694 notár Trenčianskej župy Ján Lapšanský (príbuzný Medňanskovcov), mal záujem o rozsiahle lúky v chotárnej lokalite Maleničie. V tomže roku jednu lúku i kúpil od Kálničanov Jána Filipa a Martina Sedliakovicha, ďalšiu v r. 1698 od Juraja Jakuša. (54) Lúky v Kálnici boli v r. 1697 aj predmetom dlhodobého sporu medzi kálnickými obyvateľmi Jánom a Michalom Michalíkom, Jánom, Filipom, Martinom Sedliakovichom a Štefanom Oskubaným (Ošklbaným) na jednej strane a Jánom Janošoviech a Andrejom Horniakoviech - obyvateľmi Horných Kočoviec na strane druhej.⁽⁵⁵⁾

Ďalší prevod majetku v Rožňovej Kálnici je známy z r. 1701. Vtedy vdova Zuzana Huszárová, "po nebohim nekdy panovi Istvanowy Mednyanszky pozustala", kúpila od Evy Gyeöry, "po urozenem panovy Szilvay Istvanowy pozustalej vdowy", veľký vinohrad "na hore Kalniczkej Istwicowskej reczenej mezy Winohradamy opatrnich Maczejowiech Štefana a Matuskowiech Štefana..."⁽⁵⁶⁾

Handwritten document in Slovak, likely a land deed or contract, dated 1694. The text is written in cursive and mentions "Beckovského panstva" and "Alexeja Révaya". The document is signed by "Alexej Révay" and "Zigmund Beckovský".

Slovensky písaný príkaz richtárom Beckovského panstva od Zigmunda a Alexeja Révaya z roku 1691.

Panská Kálnica bola vo vlastníckych vzťahoch oveľa stálejšou. Komposesorát spravovali zvyčajne členovia jednej rodiny, ktorí boli vo funkcii prefekta panstva. Poplatky, ktoré od svojich poddaných vyberali, rozdeľovali podľa rozsahu majetkových podielov jednotlivým členom komposesorátu. Na tieto účely im lepšie vyhovovalo prijímať od poddaných peňažné dávky namiesto tradičných naturálnych. Túto snahu komposesorátu zaujímavo ilustruje slovensky písané nariadenie prefekta Beckovského panstva Žigmunda a Alexeja Révaya (synov Ladislava Revaya) z r. 1691 richtárom všetkých obcí panstva, teda i Kálnici. Z prísneho rozkazu citujeme: "My niže podepsani zamku Beczkovskeho večity pani, dawam

wam na wedome, jednemu každemu richtarovi k zamku Beczkovskemu prinalezicimu, ponevač mate taku obyčaj, ze leczi jaki ssafran (šafraň) lacno kupite a takowi ssafran panom dawate. Protož my niže podepsani jednim umyslom sme dokonali medzi sebou, ze jednim slovom in natura ssafran prijimati od vas nebudeme, tak jako i jini pani penize prijimaju, tak take y my od was za ssafran prijimati budeme penize, to jest jeden lot po tolari." Aby sa nemohli vyhovárať, "dava se vam včas na wedom", končia Revayovci.⁽⁵⁷⁾

I keď nie tak často ako v Rožňovej Kálnici, dochádzalo k zmenám v majetkovej držbe i v Panskej Kálnici. Jeden z najvýznamnejších a aj najbohatších členov komposesorátu František Nádasdy bol spolu s chorvátskym bánom Petrom Zrínskym hlavným aktérom protihabsburského sprisahania, známeho ako Vešeléniho sprisahanie. Po jeho prezradení (jedným jeho cieľom bolo i zabitie panovníka), bol František Nádasdy odsúdený na smrť a v r. 1672 aj popravený. Všetky majetky rodu v Čachtickom i Beckovskom panstve boli v r. 1695 skonfiškované. Väčšia časť z nich, medzi nimi i kálnické lesy, lúky, vinice a pastviny pripadli Ederödyovcom.⁽⁵⁸⁾

Protihabsburská opozícia Uhorska nesklonila hlavu ani po tejto porážke. V r. 1703 - 1711 vypuklo protihabsburské povstanie Františka Rákocziho II. Udalosti spojené s týmto povstaním pocítili aj obyvatelia obcí beckovského panstva. Pred osudnou bitkou, ktorú zviedli cisárske vojská s povstalcami 3. aug. 1708 pri Hámroch, táborili hlavné sily Rákocziho vojská pod Tematínom v Lúke n/Váhom. Velil im rodák z Tematína, Mikuláš Bercsényi. (Berčényi). 31. júla 1708 sa vojská dali na pochod smerom k Trenčínu. Pri tomto presune v okolí Beckova cisárski vojaci napadli zadný voj Winklerovho pluku kurucov. Potýčky, pri ktorých bolo zajatých 150 kurucov, sa odohrávali v tesnom susedstve Kálnice v tiesňave pri Červenom vrchu.⁽⁵⁹⁾ Žambokréty vo svojom denníku dokonca udáva, že jedna z väčších bojových šarvátok, v ktorej zahynulo 300 Winklerových jazdcov, sa odohrala priamo v kálnickom chotári.

Hospodárske pomery Kálnice v 18. stor.

Sledovať hospodársky vývoj Kálnice je náročné ešte i v 18. storočí, nakoľko bola rozdrobená na menšie majetkové celky. Boli síce spísané urbáre, ale tie sa zvyčajne týkajú určitej časti v jednej i druhej Kálnici, ktorú vlastnil vždy iný zemepán, urbáre ako celok nepodávajú celistvé informácie o obci. Taký je napríklad súpis poddaných z r. 1728, ktorý dala vystaviť Rozália Meszlényi, manželka Štefana Mednyanszkeho spoločne s Jánom Matyasovským z Haluzíc. Spomínajú sa v ňom želiari (inkvilíni) oboch Kálnic: Štefan Oskubaný, Ján Kohút, Michal Martisoviech, Martin Michalík. Ich povinnosti boli rozdelené tak, že polovica želiarov platila pánom peňažné dávky a polovica splácala povinnosti robotami.⁽⁶⁰⁾

Úplnejší obraz o rozsahu a spôsobe plnenia panských povinností poddaných z oboch Kálnic poskytuje až urbár spísaný za urbárskej regulácie, ktorú nariadila Mária Terézia.⁽⁶¹⁾ Jej význam pre poddaných spočíval v tom, že vymedzila ich povinnosti voči zemepánovi v závislosti od veľkosti obrábanej pôdy. Týmto sa malo zamedziť svojvoľnému zvyšovaniu poddanských dávok zo strany feudálov. Stoličná komisia, zisťujúca stav urbárskych povinností poddaných, zavítala najskôr do Panskej Kálnice 24. augusta 1770. Položila richtárovi Ondrejovi Valovičovi a prísažným Martinovi Kvačalovi, Jánovi Pavloviech, Jánovi Roškovi, Jánovi Michalíkovi, Ondrejovi Jakušovi, Jánovi Filipovi a Jánovi Čjadovi deväť otázok, týkajúcich sa urbárskych pomerov. Na prvú a druhú otázku, či má obec nejaký urbár, alebo nejakú zmluvu, na základe ktorej vykonávajú svoje povinnosti u zemepána, odpovedali, že žiadnu zmluvu nemajú a riadia sa podľa starej obyčaje.

Na štvrtú otázku, ktorou komisia zisťovania, aké úžitky a škody má ich obec, zástupcovia odpovedali až pätnástimi bodmi. Svoj chotár hodnotili ako "vrškovatý", ale to im nebránilo v tom, aby na roliach pestovali žito, raž a suržicu. Role mali "na troje" rozdelené (trojpoľný systém), ale mohli ich orať iba s dvoma záprahmi. Ako výhodu spomínali blízkosť

Spady Henry Kalmier

Prwng Punkt.

Co se strže geden Poddanský neb Sedláký Dům
má rozuměti.

§. I.

Ponieważ wsseligaké Pańské Danky, a Urbariské Roboty
y Powinności podle własności sędactwých Domów
a Gruntów narizené byty muségu, takowé pať
Domy, neb Grunty ne na každém myśle gednają, ale gať po-
dle położeny Chotary, tak téż y giných Priležitostech, yeb Nępti-
leżitostech poważené byty magu: protoż w tomto *czym*
rozporządzeniu za sprawedliwé je gęst wznało, aby se
na jeden wnitřny Domowný Grunt gedneho celého sędactwo
Gruntu, to gęst na Dům, na Dwor, a na Plac na Stodołu,
ioltó zemy dało, kđeżto by se dwé Presspurské Měrice zboża wy-
sary mohly: a to syce takowým Spůsobem, że cokoliw by se do-
mownému Gruntu od dwuch Presspurských Měríc meneg dało,
to wssędo by se na giných zewnitřných chotarských Gruntach wy-
nahradyty muséło: na proty tomu pať cokoliwet by domowný
Grunt od pędgménowanég Měry wicęg dostał, podobným
Spůsobem by se to od zewnitřnyho Gruntu odgary, a odra-
(a) zity

(a)

city

[illegible]

mestečiek - Nového Mesta n/V. a Beckova, v ktorých mohli svoje výrobky a produkty ľahko odpredať. Spokojní boli aj s rozlohou pasienkov, ktoré sa nachádzali na svahoch hôr, vyhovovali im pre pasenie záprahového dobytku. Spomínali aj "v dolinách našich tekúce potoky", do ktorých však pre nepokosené lúky nemôžu vždy chodiť napájať svoj dobytok. Pri potokoch boli močidlá na namáčanie konopí. Nestážovali si ani na nedostatok dreva, ktorého bolo v blízkych lesoch dosť, jednak na kurivo a súčasne aj na stavenie. Zmienili sa aj o vinohradoch, tie však už podľa nich neboli natoľko výnosné ako v minulosti ("ze kterých by sme penize mohli vyrabat"). Pivnice pri vinohradoch si delili rovnakým dielom, mlynov na potoku mali dva, jeden z nich bol v doline. Niektorí z obyvateľov obchodovali už vtedy s lieskovými palicami, ako aj s lieskovými orechmi ("lieskovcami"). V závere odpovede na štvrtú otázku zástupcovia obce konštatovali, že : "škodlivosti v chotári našom vadšej nemáme, krom tej, že kopanice naše nekeřé súdaleko..."

V piatej otázke sa zisťovalo, koľko a akých rolí a lúk má každý poddaný sedliak ("celodominík"), teda, čo všetko patrí do jednej sedliackej usadlosti. Z odpovede richtára a prisázných sa dozvedáme to, na čo sme už skôr poukázali, a síce, že Kálnica nemala ako ostatné obce sedliacke usadlosti, ("v osade tejto neny řadnych gruntov any celodominikov"), a tiež v nej nie je ani urbárska pôda. Poznamenali, že sa v obci nachádza len pôda kopaničiarska.

Šiestou otázkou komisia zisťovala presný rozsah a spôsoby vykonávania robotnej povinnosti, i to, či panstvo do takýchto robôt započítava cestu na panské a späť. Odpovedali, že poddaní, ktorých zvykli nazývať "polhošťáčníci" (želiari s polovičnou želiarskou usadlosťou) robotovali tri dni pešo, alebo s dvojzáprahom jeden deň a cesta tam aj späť sa im započítavala. Poddaní so štvrtinovou želiarskou usadlosťou robotovali pešo jeden týždeň dva dni a druhý týždeň jeden deň.

V siedmej otázke sa komisia chcela dozvedieť, či

odvádzajú svojim zemepánom deviatok z úrody a tiež i aké sú ďalšie dary panstvu. Odpovedali, že řiadny deviatok neodovdzávajú, pretože nemajú urbársku pôdu, ale barónovi Medňanskemu a pánovi Jozefovi Banoczemu dávali od polhošťáka po jednej zlatke ("po jednom starom penezi"), jednu sliepku, řajdlík masla a viazaničku chrenu. Ďalším zemepánom komposesorátu vlastníacim Kálnicu však naturálne dávky nedávali, ale iba poplatky v peniazoch.

Ďalšou ôsmou otázkou sa komisia dozvedela o počte opustených usadlostí, ktorých bolo až 11. Mnohé z nich zničil oheň pred pätnástimi rokmi (1755) a tri z nich držali v prenájme sedliaci, ktorí ich dostali od svojich pánov.

V odpovedi na deviatu otázku potvrdili, že sa považujú za večných poddaných Beckovského panstva.

Stoličná komisia potom spísala urbár Panskej Kálnice, v ktorom zachytila majetkový stav obyvateľov. Poddaní boli v tomto urbári rozdelení až medzi jedenástich zemepánov. Najviac poddaných (8) patrilo barónovi Antonovi Medňanskému, ostatných 33 poddaných slúžilo týmto členom komposesorátu: Ladislavovi Kôszegimu, Márii Joanelli, barónke, vdove pána Szartorisa, Ladislavovi Bossanymu, vdove po grófovi Jánovi Revayovi, pánovi barónovi Tadeášovi Pongráczovi, vdove po barónovi Karolovi Revayovi, pánovi Jozefovi Banoczemu, barónovi Jánovi Revayovi, grófovi Žigmundovi Berényimu.

Poddaní dávali v závislosti od veľkosti svojich gruntov naturálne a peňažné dávky ako i činžu jeden zlatý ročne. Úmerne k veľkosti svojich polí boli povinní robotovať na panskom. Urbár dovtedajších želiarov klasifikuje ako sedliakov ("večitých poddaných z kopanicz učinenyh"). Štvrtinová sedliaci museli robotovať 13 dní so záprahom, alebo 26 dní pešo. Medzi nich napríklad patrili: Ján Krchnavý, Ondrej Jakuš, Ján Jakuš Horný, Juraj Filip, Ján Filip. Osmínová sedliaci mali tieto povinnosti znížené o polovicu. Z naturálnych pôžitkov dostávalo panstvo od sedliakov vajcia, kurence, kapúnov, drevo na oheň. Namiesto deviatku platili nemajetnejší 50

denárov, teda pol zlatky, štvrtinový sedliaci jednu zlatku (florén). Najbohatším sedliakom v Panskej Kálnici bol Ján Jakuš Dolný, ktorý platil jeden florén a 50 denárov, vlastnil najviac lúk a rolí.

Želiari, bývajúci v domoch ("hofieri domy majici") nevlastnili polia. Ich robotná povinnosť bola tereziánskym urbárom stanovená na 18 dní pešej roboty na jeden rok.

Do Rožňovej Kálnice prišla stoličná komisia za účelom spísania tereziánskeho urbára dňa 12. októbra 1770. Tak ako v susednej Kálnici i tu sa pred komisiu dostavili zástupcovia obce na čele s richtárom Jánom Staňom (Stanyo), a prisáznymi Adamom Michalíkom, Ondrejom Hlatkým, Jánom Michalíkom, Štefanom Hlatkým a Jánom Zvarom. Odpovede na deväť otázok sa v niektorých bodoch odlišovali od Panskej Kálnice. Na otázku komisie o obecných úžitkoch a škodách odpovedali, že polovica rolí je dobrej bonity a sejú na nej žito a suržicu. V blízkych "mestečkách" - Beckove a Novom Meste n/V. sa im darilo predávať veľmi výhodne svoje výrobky - pluhy, drevené "koliečka", metly, obruče. Obec mala zisk aj z dedinského hostinca "na ktorom žid bydlíci piati nam 5 florenov 50 denárov a pol okova piva". Spomínali i mlyny na potokoch, ktoré sú im svojou kapacitou dostačujúce.

Role neboli rozdelené na tri časti ako v susednej Kálnici, ale iba na dve. V ďalších odpovediach udávali, že namiesto deviatku odovzdávali svojim zemepánom jednu viazaničku chrenu, ovcu, od každého barana 10 denárov, od páleníčného kotlíka jeden zlatý a od domovej činže taktiež 1 zlatý.

Podľa urbára, ktorý spísala stoličná komisia, vlastnili Rožňovú Kálnicu štyria zemepáni: Anton Mednyanszky, Jozef Banoczy a Ladislav Kőszegy, ako i potomkovia beckovských

kompososorov (rod. Ghyzy).

Obyvatelia Rožňovej Kálnice boli menej majetní, ako poddaní Panskej Kálnice. Nevyskytuje sa medzi nimi žiaden štvrtinový sedliak. Aby mohli byť klasifikovaní ako osminoví sedliaci, bola im pridaná pôda z kopaníc ("prídavek z kopanicz"). Takýchto sedliakov, ktorí pracovali šesť dní so

záprahom, alebo trinásť dní pešo, bolo v Rožňovej Kálnici 13. Prekvapuje pome veľký počet želiarov - 25, čo je až 60 % všetkých poddaných v obci. Vyskytovala sa tam i najchudobnejšia vrstva poddaných – podželiari - "hofieri domy nemajiczi". Boli dvaja a bývali v podnájme u bohatších sedliakov. Tereziánske urbáre, ktorými sme sa podrobnejšie zaoberali, majú nepochybne veľkú pramennú hodnotu. Údaje z nich v mnohom dopĺňajú prameňmi nepokryté obdobie starších dejín Kálnice. Spoznali sme, že obyvatelia oboch obcí sa v čase spísania zaoberala prevažne poľnohospodárstvom, hoci bola väčšina z nich pôvodne želiarmi, urbár ich povýšil do triedy sedliakov. Medzi

poľnohospodárskymi produktami sa nespomína v minulosti tak frekventovaná plodina, akou bol šafran, ale iba bežné obilniny. Vinohradníctvo bolo už v tom čase na ústupe. Spomína sa iba v Panskej Kálnici.

Ako sme už naznačili, pestovanie viniča bolo jednou z hlavných činností kálnického obyvateľstva už od 16. storočia. V r. 1639 bolo v Kálnici dvanásť vinogradov a ešte písomnosti z polovice 18. storočia svedčia o tom, že sa vínnej réve v obci darilo. V Panskej Kálnici napríklad v r. 1720 bolo vinohradníckej pôdy o rozlohe 55 kopáčov (1,86 ha) a v Rožňovej Kálnici 34 kopáčov (1,16 ha). Matej Bell vo svojich Notíciách... hodnotí kálnické víno ako jedno z najlepších v Trenčianskej stolici. Botanik Jozef Ľudovít Holuby vinohrady r. 1882 však už nachádza opustené.

od Hardeggovcov. R. 1847, po jeho smrti, zdedil majetky syn Juraj Valovič so ženou Katarínou, rodenou Filipovou. Medzi nehnuteľnosťami týchto Valovičovcov patrili napr. role na Darane, Na Kálnici, Nad Rybníky, tiež i lúky Buganová, Slatinka, Krajné a hora Vallové.⁽⁶²⁾

Druhá polovica 19. storočia znamenala pre Kálnicu, ako i pre iné obce v celom Uhorsku, prevratné zmeny. Marcovými zákonmi, schválenými uhorským snemom v r. 1848 bolo zrušené poddanstvo a tým zároveň skončilo stáročia trvajúce obdobie závislosti väčšiny obyvateľstva od zemepánov. Zánik feudálneho zriadenia sprevádzalo niekoľko závažných krokov, ktoré viedli k zásadným zmenám vo vlastníckych vzťahoch k pôde. Až v r. 1851, po revolučných udalostiach sa začali uplatňovať marcové zákony v praxi. Pre obyvateľov obcí boli významné hlavne segregácie, t.j. oddeľovanie, alebo vyčlenenie lesnej pôdy a pasienkov pre bývalých urbárskych poddaných z majetkov býv. zemepánov, ktoré boli od zrušenia poddanstva v spoločnom úžitku v rámci chotára obce.

Segregačný proces v Kálnici komplikovala skutočnosť, že zemepáni nepostupovali jednotne proti záujmom urbáralis-tov. Sporili sa i medzi sebou, ako napr. Jozef Medňanský proti Ľudovítovi a Andrejovi Lackovičovcom v r. 1852 - 57. Antonovi Marcibánovi sa v r. 1856 podarilo získať Kálnický les (Starý les) o výmere 165 jutár, ktorý bol exekučne zabavený Jánovi Ľudovítovi Csákymu po prehratom spore.⁽⁶³⁾

Bývalí majitelia Beckovského panstva však už nemohli zabrániť tomu, aby sa z ich niekdajších poddaných stali skutoční vlastníci pôdy. Od r. 1861 kedy prešla kompetencia problematiky vlastníckych vzťahov na stoličné sudy, začali sa pozemkové práva zapisovať do pozemkovej knihy. Táto sa pre Kálnicu zaviedla v r. 1868.⁽⁶⁴⁾ Na písomnostiach, ktoré jej zavedeniu predchádzali, sa podpisoval ako richtár Ján Kvačala. Hoci sa v tomto období Kálnica označovala dvoma názvami - Horná a Dolná Kálnica, organicky a administratívne už tvorila jednu obec. Svedčí o tom aj to, že ju navonok repre-

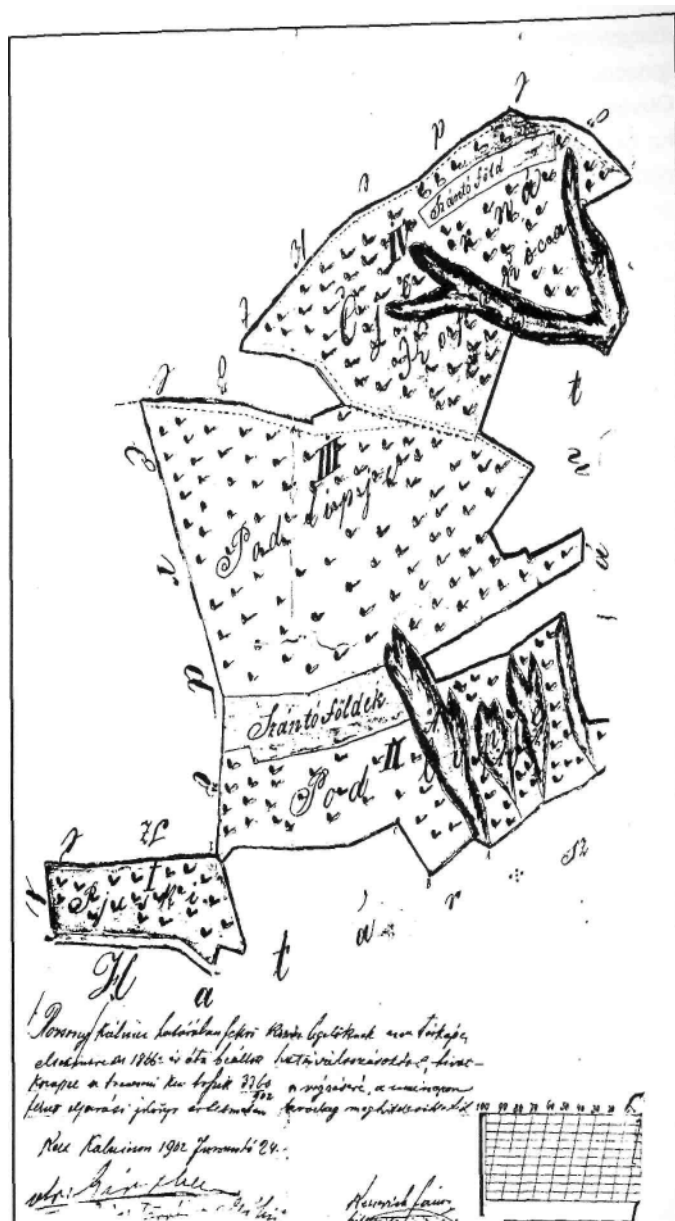
Gróf Ján Pongrácz v roku 1904

zentoval už iba jeden richtár. Vnútorné členenie Kálnice môžeme sledovať i v mladších písomnostiach a na mapách a plánoch až do r. 1907. (Panská - Uri Kalnicz, Felső Kalnicz, Also Kalnicz).

V čase segregácie a komasácie mala Kálnica 776 obyvateľov.⁽⁶⁵⁾ Na rast obyvateľstva vplýval vtedy i výskyt veľkých epidémií. R. 1866 to bola cholera, ktorá si vyžiadala veľa obetí, podľa kroniky "nebolo takmer domu, ktorý by nebol býval ňou navštevovaný". Stalo sa, že vymierali celé rodiny. Ďalšiu pohromu pre Kálnicu znamenal veľký požiar v roku 1873, pri ktorom vyhorel takmer celý dolný koniec obce až po zvonnicu. Nastala ohromná bieda.⁽⁶⁶⁾ Aj z týchto príčin prirodzený nárast obyvateľstva ustal. V r. 1877 bol počet ľudí v obci iba 756, títo bývali v 105-tich domoch. V tomto roku registrujú štatistiky dva hostince a veľké množstvo pálenie, ktoré patrili židovským rodinám (Heumannovi, Feldmanovi, Roszovi, Neumannovi, Biermannovcom).⁽⁶⁷⁾

Kálnické lesy aj naďalej priťahovali pozornosť potomkov šľachtických rodov bývalého komposesorátu. Ešte v r. 1907 mali svoje podiely v časti Panskej Kálnice (Uri - Kalnicz) barón Jozef Medňanský, Ján Csáky, Jozefína Pongráczová, rod. Banoczy, grófka Hardeggová a.s. V časti Rožňovej Kálnice okrem šľachtických rodín získali lesné podiely i miestni majetnejší občania Štefan Kukučka, Michalik, Ján Kvačala a židovská rodina Tauberovcov.⁽⁶⁸⁾ V Tauberových lesoch si prenajal viedenský továrnik Bachhofen právo na poľovačku a na Babej hore a na Košariskách nad Polônkami si postavil hájovne. V revíre Medňanských údajne poľoval knieža Thurn-Taxis, ktorý mal majetky o.i. na blízkej Morave.⁽⁶⁹⁾

Prevratné zmeny, súvisiace so zrušením poddanstva, sa dotýkali i verejnej správy. Dovtedy síce existovala v obciach tiež určitá forma samosprávy, napr. voľba richtára a prísazných, ale bola ovplyvňovaná feudálmi. Skutočná samospráva v obciach nastala až po vydaní zákonného článku 22/1886, ktorý upravoval postavenie obcí v plnom rozsahu. Rozoznával tri kategórie - Kálnica patrila do kategórie

Časť mapy Rožňovej Kálnice z roku 1902

malých obcí. Samosprávu reprezentoval richtár a prísazní (prísediaci). V rámci štruktúry štátnej správy patrila Kálnica do Obvodného notariátu Beckov. Zápisnice zo zasadaní obecného zastupiteľstva v Kálnici sa zachovali od r. 1906. Starostom obce bol vtedy Juraj Kvačala, obecnú radu tvorili: Andrej Stano, Ján Hlatký - Barinych, Adam Filip - Šenkár, Móric Heumann, Šalamún Biermann, Šalamún Rosz, Andrej Valovič -Valech, Andrej Valovič Palkech, Adam Minárik, Ján Bolech a Ján Šimo. V r. 1907 sa medzi členmi rady spomínajú Adam a Štefan Krchnaví. Juraj Kvačala si úrad starostu udržal až do r. 1918.

Vr. 1910 mala Kálnica 952 obyvateľov a počet domov 179.

Jeden zo starých domov, ktorý ustúpil novej výstavbe.

Poznámky

1. Zemek Metoděj : Moravsko-uherská hranice v 10. - 13. století., Brno 1972, str. 60
2. Marsina R. (ed.):Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae I. (ďalej iba CDS I.), Bratislava 1971, pag. 116
3. Žudel J.: Stolicie na Slovensku, Obzor Bratislava 1984, str. 12
4. Klein B., Ruttkay A., Marsina R.: Vojenské dejiny Slovenska I, Bratislava 1994, str. 111
5. CDS I. pag. 183,202
6. Jančová L': Umelecké pamiatky Beckova, In: Vlastivedný časopis 1962, č. 1, str. 29
7. Reviczky Bertalan: Vág - Ujhelyi prépostság története, Trencsén 1897, str. 77, 78
8. Podľa Fekete Nagy Antala: Trencsén vármegye, Bdp. 1941, str. 1630 sa prvá písomná zmienka o Kálnici nachádza v písomnostiach archívu rod. Nyáry (Nyáry leveltár), tvoriacich jeden z fondov Maďarského krajinského archívu v Budapešti (MOL). V materiáloch tohto archívu na mikrofilmoch a vôbec v celej filmotéke, v HÚ SAV, ktorú sme prezreli, sa v r. 1396 nenachádza sledovaná písomnosť o Kálnici (Kabuczsa?)
9. Malyusz E.: Zsigmondkori okleveltár I. Bdp. 1951 - 58, na strane 425 pod č. 3895 sa nachádza stručný regist listiny, datovaná je 24. 3.1395! (Rumy II. 294,)
10. Majtán M.: Vývin pomenúvania osôb na Slovensku, In: Najstaršie rody na Slovensku, Zborník príspevkov z genealogického sympózia Martin 1994, str. 33
11. Rybníkárstvo je uvedené v najstaršom urbári z r. 1598 ako jedna z hlavných činností poddaných
12. Fekete Nagy A.: c.d. str. 272
13. Kapitulný archív Nitra (ďalej iba KAN), DF 273295, č. 688
14. MOL DL 17982
(Maďarský krajinský archív, zbierka stredovekých listín)

15. KAN (DF 273643) č. 62- 18
16. KAN č. 62 - 41
17. Kočiš J.: Od Čachtíc po Strečno, Bratislava 1989, str. 37
18. Reviczky B.: c.d. str. 183
19. Varsík Branislav: Husitské revolučné hnutie a Slovensko Bratislava 1965, str. 31
20. Tamže str. 155
21. Reviczky B.: c.d. na str. 89 - 90 uvádza transumpt donácie z r. 1437 - t.j. potvrdenie palatínom Štefanom Zápoľským v r. 1496. Pozri aj Etthey G.: Vágvölgyi kronika, Komárom 1936, str. 195, listina z archívu Medňanských
22. Reviczky B.: c.d. str. 91 - genealógia rodiny Bánffy, tabuľky
23. Marsina R. - Kušík M.: Urbáre feudálnych panstiev na Slovensku L, Bratislava 1959, str. 46 - 68 urbár hradného panstva Beckov (bez prvých chýbajúcich listov)
24. Conscriptiones port., MOL, Kamarai Levéltár, Tom XLV. Portálne súpisy Trenčianskej župy vo filmotéke HÚ SAV Bratislava z rokov 1578 - 1618, za odborné rady a pomoc ďakujeme prof. R. Marsinovi, dr. Ferkovi Oslanskému, dr. Jánovi Lukačkovi z HÚ SAV. V súpisoch až do r. 1598 uvedená po prvýkrát Kálnica ako jedna obec (nerozdelená).
25. Národný archív Bratislava, Rodový archív Erdődy, Lad. 20, fasc. 1, nr. 15. Za ochotu pri poskytnutí materiálu a cenných archívnych informácií ďakujeme Zorke Bakošovej, odb. pracovníčke NA SR.
26. Tamže, delenie panstva - súpis želiarov Kálnice
27. Portálne súpisy Trenčianskej župy (ďalej CP MOL), filmotéka HÚ SAV, vr. 1613 figurujú na konci nečitateľného zona-mu dvaja "custodes vinearum" (hájníci vinohradov)
28. SOBA Nitra - Ivanka, fond Medňanský Beckov, maďarsky písaný urbár panstva Beckov, datovaný 17. storočím, škat. 51
29. SOBA Bytča, zbierka Júliusa Ettheyho, Čachtice (1592 - 1895), spisy týkajúce sa Nového Mesta n/V., jednotliviny. Za pomoc ďakujeme pani riaditeľke archívu PhDr. Janke Kurucárovej
30. Vojenské dejiny Slovenska, c.d., str. 159
31. Dangl V. - Kopčan V.: Vojenské dejiny Slovenska II. str. 33
32. Moravský zemský archív Brno, fond Rodinný archív milo-tické vetve Seilernú, inv. č. 13/44, kart. 48
33. Pramene udávajú rôzne roky jeho úmrtia. Nagy Ivan, c.d. rok 1594, Kočiš J., c.d. str. 37 - rok 1595, Reviczky c.d. udáva v genealogických tabuľkách na str. 91 rok 1596.
34. Moravský zemský archív Brno, citovaný prameň
35. Reviczky, c.d. str. 113 a nasl. tabuľky
36. Kočiš J.: c.d. str. 38
37. A. Báthoryová zomrela v r. 1614, v r. 1617 delená nádašdiovská časť, NA SR Bratislava, rodový archív Erdődy Lad. 20, fasc. II. No 5
38. NA SR Bratislava, fond Dubnický - Nádašdi, inv. č. 329
39. Tamže, (majetkové porcie Beckovského panstva), Lad. 20, fasc. II No 14
40. SOBA Nitra - Ivanka, fond Medňanský Beckov. Urbarium bonorum Arcium Cseitae et Beczko, 1640
41. Trenčianske múzeum, literárne odd. v Novom Meste n/V., písomnosti Valovičovcov kálnickej proveniencie (obligácie, majetkové prevode, kúpy...)
42. Podľa Nagy Ivana: Magyarország családai czimerekkel es nemzékrendi táblákkal, Budapest 1856, str. 29, im bola v tom roku vydaná zemianska listina
43. Fekete Nagy A.: c.d. str. 344
44. Podľa máp Kálnice z urbársko-komasačných písomností SOBA Bytča; z fondu Possesiones Trenčianska župa tamže, doplnené rozličným listinným materiálom (16. -17. stor.)
45. Trenčianske múzeum, Mappa exhibens sylvas oppidi

Beczko, Step. Czigler 1814 (mapa lesov okolia Beckova), hist. zbierky dr. M. Šišmiša

46. CP MOL (Trenčianska župa), filmotéka HÚ SAV Bratislava, súpis z r 1609

47. Reviczky B.: c.d., str. 92

48. Nagy Ivan, c.d. str. 159

49. Reviczky B.: c.d. str. 92-102

50. Lombardini A.: Beckov a prepošstvo v Novom Meste nA/, In: Slovenské pohľady 1910, roč. XXX, str. 538

51. Blaskovics J.: Az újvár ejálet Török adóseirásai, Bratislava 1993, str.: 314. Kálnicu eviduje ako neobývanú! obec, patriacu nitrianskej náhije, spomína sa iba starý mlyn v doline, ktorý používala obec. Za obe Kálnice zrejme v tomto období platili oveľa vyššiu sumu zemepáni.

52. NA SR Bratislava, Rodový archív Erdody, Lad. 20, fasc. 16, No 49

53. tamže, Lad. 23, fasc3, No 1 - 6

54. tamže, fond Dubnický - Marcibányi, inv. č. 463 - 464

55. SOBA Bytča, fond Possesiones, Trenčianska župa, obec Kálnica

56. tamže

57. Trenčianske múzeum, literárne odd., citovaný prameň - . Šafran siaty sa pestoval v Trenčianskej župe a Hornej Nitre už od začiatku 16. storočia. Bol vzácnou a draho predávanou rastlinou (koncom 16. storočia stála jedna libra šafranu 24 zlatých). Vážili ho na libry, loty, uncie, 1 libra = 0,4536 kg = 16 uncí.

Šafran mal mnohostranné použitie, spotrebovával sa nielen

do polievok, ale farbili ním i pivo, používali ho cukrári, dával sa do masla, syra, aby dostal jemnú žltkastú farbu. Používali ho aj ako liečivo, ktoré utišuje nervy, zmierňuje kašeľ, je jemné posilňovadlo srdca. Súkenníci ním dokonca farbili plátno na červeno. Aby bol ťažší, a aby tak mohli poddaní oklamať pánov a kupujúcich, uschovávali šafran v komôrke, kde nasal vlhkosť, prípadne do neho zamiešali aj rozdrvené údené mäso.

58. NA SR , Rodový archív Erdody, Lad. 20, fasc. I. No 19

59. Kulašík K.: Bitka pri Trenčíne 1708, In: Zborník prednášok Rákociho povstanie... vydala Slovenská numizmatická spoločnosť Trenčín 1988, str. 14, pozri i Štibraný P.: Slavín I., 1965, str. 33-40

60. SOBA Nitra - Ivanka, fond Medňanský - Beckov, No 1036 A/M

61. SOBA Bytča. Krajský súd v Trenčíne, inv. č. 1492 Kálnica, kr. 106 a inv. č. 1657, kr. 217

62. Trenčianske múzeum, cit. prameň

63. SOBA Bytča, Krajský súd v Trenčíne, cit. prameň

64. tamže

65. Retrospektívni lexikón obcí ČSSR, 1850 - 1970, Praha 1978, str. 954

66. Pamätná kniha obce Kálnica, str. 31, str. 33

67. Statistische Nachweisungen uber das Trentchiner comitat, Presburg 1877, str. 178-179

68. SOBA Bytča, Krajský súd v Trenčíne, cit. prameň

69. Šicko, Štefan: 60 rokov ochotníckeho divadla v Kálnici, Trenčín 1966, str. 6

KÁLNICA V MEDZIVOJNOVOM OBDOBÍ

Historici zhodne tvrdia, že dvadsiate storočie začalo až prvou svetovou vojnou, ktorá ako obrovské zemetrasenie radikálne presunula vrstvy, sily, ťažisko sveta, poprekrajovala jeho mapu a vyniesla na povrch ako lávu z rozbúreného vulkána nové národy, nové spoločenské poriadky a nové smery ľudstva. Vojnový Moloch zrežiroval najkrvavejšie jatky v dejinách ľudskej civilizácie. Štatistiky hovoria o 30 - 35 miliónoch mŕtvych a miliardových škodách. "Nové časy" zabroneli aj z krvi slovenských vojakov, padlých na balkánskom, východnom či talianskom fronte - na pláňach Haliče, v srbských horách či rozbúrených riavach Piavy.

Vojna zasiahla Kálnicu ako blesk z čistého neba. Zvuk bubna s oznámením mobilizácie zaznieval čoraz častejšie, desivejšie, obecný bubeník oznamoval neradostné správy. Noviny oslovovali všetkých, *"ktorých pozve slovo kráľovské do bojového šiku, idte ochotne, hrdinsky"*, pretože *"vojak strieľa a Pán Boh gule nosí"*. Namiesto očakávaného bleskového víťazstva, *"prechádzky na Belehrad"*, cisár pán žiadal ďalšiu potravu pre delá a guľomety... Do armády zmobilizovali väčšiu časť mužskej populácie, ku koncu vojny už aj 18-ročných chlapcov. Dedina sa vyľudňovala, pustla. Rekvirovalo sa obilie, kone, roľnícke usadlosti prichádzali o základný zdroj výživy. Stúpala cena kuriva, chýbal textil, obuv, petrolej. Sociálne podpory boli nízke, oneskorovali sa a neraz uviazli vo vreckách skorumpovanej štátnej byrokracie. Ďaleko od zopätých rúk a vrúcnych modlitieb matiek, manželiek a detí tiekla prúdmí krv ich najdrahších.

Hospodársky a spoločenský život ochaboval, rástlo sociálne napätie. Do čoraz biednejšej a spustnutejšej dediny začínajú dochádzať správy o padlých a nezvestných. Každú nedeľu sa v kostole modlia za pokoj ich duší...

Matrika i obecná kronika nám zachovali tento zoznam 29 padlých a nezvestných občanov Kálnice:

Ján Bolech, Štefan Čikel, Ondrej Filip, Ján Hladký, Pavel

Hubina, Štefan Hubina, Karol Jiríček, Pavel Jurík, Adam Krchnavý, Ján Krchnavý, Štefan Krchnavý, Ondrej Krchnavý, Ján Kukučka, Ondrej Masár, Štefan Müller, Štefan Šicko, Ján Šimo, Štefan Školár, Štefan Stano, Ján Šimo, Ondrej Valovič, Ján Valovič, Štefan Valovič, Ján Bolech, Ján Filip, Ján Hladký, Štefan Jamrich, Pavel Kukučka a Ján Masár.

Poslední šiesti sú vykazovaní ako nezvestní.

Adam Masár ml. ako vojak v prvej svetovej vojne.

Po potlačení vzbury vojakov 71. trenčianskeho pešieho, tzv. "drotárskeho" pluku v srbskom Kragujevci 2. - 3. júna 1918 unikal guľke popravčej čaty a osudu 44 zastre-

lených na Stanovljanskom poli iba o vlások **Ján Mišech**. Po celý život sa hlásil k legionárskej tradícii.

Podobne ako prológ, tak i ukončenie vojnovkej kataklyzmy bolo dramatické, neobvyklé. Prejavom živej reakcie na prežité utrpenie, strádanie a obrovské množstvo mŕtvych sa stali povestné rabovky. V trenčianskej a novomestskej oblasti mali diametrálne odlišný priebeh. Kým predsedovi Slovenskej národnej rady v Trenčíne, signatárovi Martinskej deklarácie, JUDr. Karolovi Štúrovi, sa podarilo prevziať moc "do čs. rúk" pokojnou cestou a vlastnou autoritou zabrániť plieneniu kultúrnych a materiálnych hodnôt, v Novom Meste nad Váhom 4. novembra 1918 tiekla krv. Počas tradičného jarmoku maďarskí vojaci zastrelili 7 občanov a desiatky ďalších zranili. Po tomto "akte pomsty" ušli na obrnenom vlaku. Rabovky v meste a na okolí pokračovali ešte dva dni. Pri jednej z nich prišiel o život i občan Kálnice. Nenávidený notár Aladár Bánoczy sa zachránil iba útekem. Poriadok v celom regióne zaistili až novovytvorené slovenské občianske gardy a "čs. vojsko" z Uherského Brodu a Trenčína.

Rabovka so znakmi živej revolty neobišla ani Kálnicu. Signál dali ruskí a srbskí zajatci, ktorí tu nahrádzali chýbajúce pracovné sily. Za najväčších nepriateľov dedinskej chudoby označili židovských obchodníkov, ktorým uštedrili mimoriadne krutú lekciu. Jednu zo židovských rodín zapriahli do konského chomúta a bičom hnali cez celú dedinu s pokrikom: "Doteraz ste orali vy na nás, odteraz budeme my na vás!" Na ich výzvu k pokoreniu a konfiškácii majetku aj ostatných korisníkov, ktorí "ničili kresťanskú krv", však reagovali iba jednotlivci. Zo židovských domov a dvorov si prisvojili, rôzne náradie a kuchynské potreby. Väčšina občanov "cudzíec veci" štítivo odmietla.

Chaotické obdobie predĺžil o ďalšie mesiace vojnový konflikt s novovzniknutou Maďarskou republikou rád. Vpád maďarských červených gárd na Slovensko vyznel ako pokus o obnovenie starého Uhorska. Mladý štát vyhlásil mobilizáciu a stanné právo. Vytvárali sa dobrovoľnícke oddiely, do čs.

Jeden z najstarších donedávna obývaných domov s „výškou“ (Valovičovcov) v Zápotočí.

vojska sa hlásili študenti, sokoli, členovia telovýchovných spolkov. Kálnica, ktorá privítala zrod novej Československej republiky so zjavnými sympatiami, ponúkla 12 dobrovoľníkov. Vojenskú uniformu však oblieklo až 6 mladších ročníkov. Po uzavretí prímeria 24. júna 1919 sa všetci šťastne vrátili domov.

Agrárna dedina len pomaly prekonáva povojnové ťažkosti a prispôsobuje sa novým pomerom. V sociálnej štruktúre k výraznejším zmenám nedošlo. Väčšina obyvateľstva sa naďalej zaoberá poľnohospodárstvom, sezónnym furmančením a prácou v lese. Pri obrábaní pôdy dominuje ťažná sila konských, volských a kravských záprahov. Nové modernejšie stroje (tzv. geple, sejačky a mláťačky) sa objavujú až v tridsiatych rokoch. Zásluhou poľnohospodárskej osvety ustupuje trávopoľný systém obrábania pôdy, začína sa s pestovaním ďateliny a lucerny na ornej pôde, s lepším hnojením organickými a anorganickými hnojivami. Rozvíja sa ovocinárstvo.

Početné skupiny obyvateľstva však naďalej

odchádzajú na sezónne práce do Rakúska, Sedmohradska a na blízku Moravu. V novomestských závodoch Vápenka, Prvá považská tuková továreň, Coburg a ďalších našlo pracovné uplatnenie iba niekoľko nekvalifikovaných robotníkov. Tí si, ako prví a obci, zaobstarali dovtedy neobvyklý dopravný prostriedok - bicykel. Cestou do nočných smien - v lete i v zime - si svietili tzv. karbitkami, ktoré dostali priliehavý názov "svätojánske mušky".

Remeslá v obci "Živili" iba murárov, stolárov, kováčov, mlynárov, krajčírov, obuvníkov a mäsiarov. Po preniknutí Baťu na slovenský trh - sústredeným náporom a nárazovým znížením cien o 50 % v roku 1922 - sa zatvorili brány 45 malých výrobní obuvi. Aj z chýrnych a prosperujúcich výrobcov čižiem s tvrdými "sárkami" v Kálnici sa stali iba opravári, "príštípkári". Na druhej strane boli udelené nové licencie na murárske práce *„potrebné pre obec“* **Františkovi Miillerovi a Michalovi Michalcovi**. Dobrou kvalitou, účelnosťou a estetickým vkusom sa vyznačovali najmä stolárske výrobky - vyrezávané truhlice pre nevesty, skrine, postele, stoly, lavice a pod. V malých skromne vybavených dielňach ich vyrábali pre domácich i "cezpoľných" zákazníkov. Umelecká rezba kálnických stolárov sa stala príslovečnou.

V blízkych lesoch ešte doznievalo tradičné pálenie uhlia a vareškárstvo, ktoré bolo doménou "sezónnych" Staroturancov a Lubinčanov. Sporadicky do obce prichádzali "korytári", ktorí svoje produkty vyrobili z nakúpenej suroviny - na počkanie.

Súkenníctvo a výroba krojov úplne zanikli. Naďalej prekvitala domáca výroba úžitkových predmetov z dreva, prútia, slamy a ďalších prírodných materiálov. Takmer v každej domácnosti dokázali "ušúľať" brezovú metlu, upliesť opálku, slameničku, či koš na sečku z luhov, získaných parením štiepanej liesky, duba alebo lipy. Ženy spracovávali konope a tkali plátno na zhotovenie niektorých súčiastok bytového textilu i oblečenia. Všetky tieto a im podobné činnosti bo-

li späté s poľnohospodárstvom, ktoré určovalo aj ich charakteristickú črtu - sezónnosť.

Premnoženie divej zveri, najmä raticovej a dostupnosť strelných zbraní - ako pozostatok povojnového chaosu - prispeli k recidíve pyliactva. Nezákonnú činnosť viac - menej známych skupín a jednotlivcov, žijúcich na hranici biedy, verejná mienka neraz stotožňovala s jánošíkovskou zbojníckou tradíciou. Rozporný špecifický sociálny jav mal podobné črty aj v ostatných podhorských sídlach.

Konštituovanie štátnej správy a obecnej samosprávy bolo mimoriadne zložité, náročné a zdĺhavé. Posledná zápisnica obecného zastupiteľstva, písaná po maďarsky, je z 11. 9. 1918. Starostom obce bol **Juraj Kváčala**. Prvý zápis po vzniku ČSR má dátum 29. 10. 1920. Obecné zastupiteľstvo sa pod vedením starostu **Adama Krchnavého** - Surmu, za účasti obvodného notára **Kolomana Marčeka**, usilovalo *„zachrániť svoj majetok, ktorý leží v maďarských dlhopisoch, upísaním 4. št. pôžičky“*. Podľa *„uzavretia“* obecného zastupiteľstva z 10. 11. 1920 sa od *„značenia“* pôžičky odstupuje, pretože, ako zistil obvodný notár v Bratislave, *„cenné papiere v hodnote 6 000 Kčs válečnej pôžičky maďarskej sú uložené v centrálnej banke v Budapešti a nie je ich možné značiť na čs. št. pôžičku“*. Na tento účel obec mohla použiť iba vlastnú peňažnú hotovosť 1100 Kčs zo základiny obecnej poľovky.

Pre celé medzivojnové obdobie je charakteristickým rysom nedostatok finančných prostriedkov. Obecný rozpočet predstavoval 15. - 20 000 Kčs ročne, no ani raz sa ho nepodarilo naplniť z vlastných zdrojov, napr. z prenájmu poľovného práva a tržieb za služby obecných plemenníkov. Obec bola nútená žiadať subvencie od "krajiny" podľa § 11 zák. č. 169/30. V roku 1931 sa na čiastočnú úhradu deficitu použili tržby za odpredaj jedného obecného plemenníka, výnosy z pozemkovej dane a až o 100 % zvýšených "obecných prirážok". Neprekvapuje, že *„zvýšené platy vzhľadom na terajšie mimoriadne pomery“* predstavovali v roku 1920 iba 100 Kčs mesačne ako pre richtára, tak i poštára a obecných

Stred Kálnice so starou zvonnicou (1935)

sluhov. K zvýšeniu platu starostu zo 100 na 200 Kčs došlo až koncom roka 1924 s odôvodnením, že „*doteraz ustálený plat pri terajších drahých pomeroch není dostatočný ani na zaokrytie hotových výdavkov spojených s vykonávaním úradných povinností starostu obce...*”

Nepriaznivú finančnú situáciu riešilo obecné zastupiteľstvo hľadaním nových zdrojov príjmov, drastickým obmedzovaním výdavkov a zamietaním žiadostí o sponzorské príspevky.

V príjmovej časti obecného rozpočtu tvorili najvyššiu položku poplatky za prenájom poľovného práva a „*obecné dávky*”. Tie sa vyrubovali nielen z nápojov (za 1 liter liehu 40 hal., 1 liter pálenky 20 hal., 1 liter piva 10 hal., 1 liter vína a muštu 20 hal.), ale i z hry v karty - 20 hal., „kuželky” a gulečník 50 hal. za každého účastníka hry. Poplatky zo zábav boli určené na podporu chudobných, za vystavenie dokladov o domovskej príslušnosti na „vyšatenie chudobných”. Obecná dávka za držbu psov naďalej plynula „*na zaokrytie obecného rozpočtu*”. Od roku 1930 sa obecné dávky vyberali zjednodušene - na základe paušálu „*ustáleného z prípadu na*

prípad dľa miestnych hospodárskych pomerov obecným starostom, obvodným notárom a obecnou radou”.

S odôvodnením, že „*obec je doceľa chudobná a svoje riadne výdavky je len so 400 - 500 % obecnou prirážkou v stave zaokryt*”, na Masarykovu ligu proti tuberkulóze zasielala iba 25 Kčs a až neskôr 50 Kčs ročne. Na prevádzku okresného sirotinca v Beckove „prepustila” priestupkové pokuty, ktoré sa pôvodne poukazovali na konto „chudobného fondu”. Na novovytvorený fond pre postihnutých živelnou pohromou určili 10 % z výnosov pozemkovej dane - 248,85 Kčs.

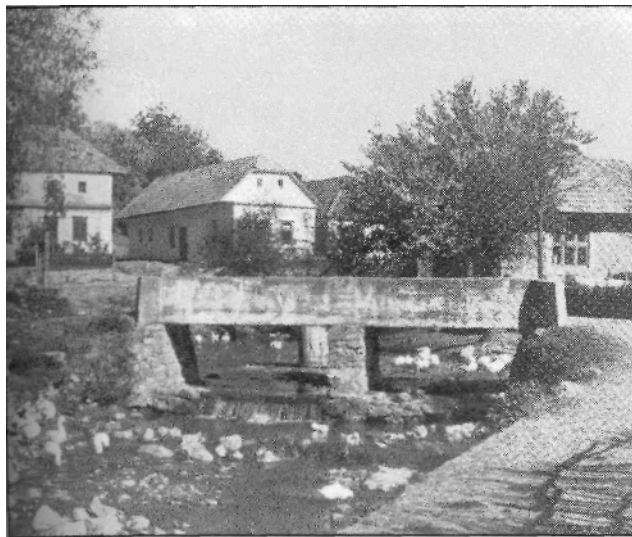
Pre nedostatok finančných prostriedkov sa obec vzdala výhodnej kúpy 57 ha lesa od Huga Taubera za tzv. prídelovú cenu.

V roku 1927 obecné zastupiteľstvo iniciovalo zhospodárnenie a priblíženie štátnej správy k občanom - preložením sídla notariátu a obvodného lekára do Rakofúb a zlúčením poštových úradov a četnických staníc v Beckove a Kočovciach do jednej so sídlom v Rakofuboch. Pre umiestnenie všetkých inštitúcií ponúkol Dr. Anton Rakovský objekt za 60 000 Kčs. Pridružené obce Kočovce, Nová Ves nad Váhom, Beckovská Vieska a Rakofuby, ktoré solidárne prispievali na činnosť notariátu v Beckove, nedokázali takúto vysokú sumu „*pre svoju chudobu*” zabezpečiť. Návrh obecného zastupiteľstva v Kálnici na vybudovanie nových objektov, s využitím štátnej subvencie, nezískal potrebnú podporu. Excentrický položený Beckov, so slávnou minulosťou niekdajšieho župného sídla, poskytoval naďalej pre notariát a ďalšie inštitúcie najvyhovujúcejšie priestory a pomocný personál.

Hospodárske pomery v obci najvýraznejšie ovplyvnili pozemková reforma. Viacerí malí a strední roľníci si „*prikúpili*” v najvýhodnejšej lokalite chotára - Dlhé diely - ornú pôdu po 1600 Kčs za k.j. Vzdialenejšie lesné lúky sa predávali po 800 Kčs. Štátny pozemkový úrad v Prahe umožnil rozšíriť pastviny v Starom háji (Čakovskej) o 94 k.j. Občania za lesnú pôdu zaplatili Dr. Milanovi Rakovskému 103 407 Kčs. Spokojnosť z výhodnej obchodno-pozemkovej transakcie badať i zo

zápisnice obecného zastupiteľstva: „Cena je primeraná k terajším pomerom, táto sa zaokryje predajom dreva nachádzajúceho sa na odkúpenej ploche, čo znamená, že obec takrečeno zdarma bude mať pasienok a občania chovaním väčšieho počtu dobytka svoju budúcnosť si lepšie zabezpečia.“

V rokoch 1930 - 35 prebiehalo v obci katastrálne vymeriavanie chotára. Predpokladané náklady 60 000 Kčs sa v priebehu akcie zvýšili o celú tretinu a obec bola nútená požiadať o pôžičku Myjavskú banku. Ako záruku použila celý objem chudobinskej základne - 4 864 Kčs. Kým malí a strední roľníci príslušnú časť nákladov - podľa výmery pôdy - uhradili, Dr. Anton Rakovský, Aladár Bánoczy, Margita Czabelová - Madňanská a Ilona Gočárová požiadali o anulovanie poplatku, prípadne jeho zníženie o 30 %, vzhľadom na kompaktnosť väčších pozemkov. Obecné zastupiteľstvo ich požiadavku neakceptovalo s odôvodnením, že „opak je pravdou, práve na ich pozemkoch sa umiestňovali triangulačné body a doprava materiálu tam značne prevýšila celkový priemer nákladov“. Prípad postúpilo na doriešenie krajskému úradu.

Prvý železobetónový most cez Kálnický potok vybudovaný r. 1924.

Najväčšou investičnou akciou v roku 1924, financovanou z obecného rozpočtu sumou 5000 Kčs, bola výstavba železobetónového mosta v strede dediny cez Kálnický potok. Starý drevený most vyžadoval permanentnú neefektívnu údržbu a pre plynulú a bezpečnú cestnú premávku už nevyhovoval.

Ďalšiu akciu - úpravu poľnej cesty Pod oskorušou obecné zastupiteľstvo zdôvodnilo potrebou „nehatenej premávky, aby obyvateľstvo si svoje horské drevo a iné plodiny z polí doviešť mohlo...“ Na financovanie náročnej údržby nákladom 14 500 Kčs však obecný rozpočet nestačil a dotácie sa neposkytovali. Akciu vyhlásili za sociálnu podporu nezamestnaným a celý obnos „vyrubili majetnejším občanom“.

Hospodárska kríza v tridsiatych rokoch zasiahla aj slovenské poľnohospodárstvo. Práve v čase, keď dosiahlo najvyššiu úrodu obilia od vojny, finančný efekt bol minimálny, ceny obilia a hovädzieho dobytka prudko poklesli. Pre Kálnicu bolo handicapom, že kríza postupne zasiahla aj drevárstvo, ktoré dovtedy prežívalo konjunktúru. Slovenské drevo bolo zo západoeurópskych trhov vytláčané silnou konkurenciou škandinávskych krajín a niektorých sovietskych republík. V kálnických horách sa každoročne ťažili stovky kubíkov dubových lúpaných siah, zhotovovali pražce pre železnicu a lúpala dubová kôra pre potreby koželužní. Pri týchto činnostiach nachádzali uplatnenie celé rodiny. Nezanedbateľným doplnkovým sezónnym zárobkom bolo aj furmančenie.

Kálnica žila už v minulosti na hranici chudoby, no takýto vývoj hospodárskych pomerov v novej slobodnej republike málokto očakával. V mnohých prípadoch išlo o zachovanie holej existencie. Niekdajší ventil preľudnenosti slovenskej dediny - vysťahovalectvo tentoraz odpadol. Všade bola kríza. Za more a na sezónne práce sa vydali iba tí, ktorí tam mali svojich príbuzných a kde ešte ako-tak klíčila nádej na "lepší chlieb". Niekoľko mladých ľudí z obce sa vysťahovalo do USA.

Typickým rysom hospodárskej krízy bolo, že na trhu

prevládal prebytok potravín, šatstva a obuvi a v lese drevo priam hnilo. Len peniaze chýbali. Pre najbiednejších poskytoval štát aspoň skromné potravinové lístky, povestné "žobračkenky". Dlhý je zoznam žiadateľov v obci. Obecný úrad ho však až pričasto korigoval, najmä v rokoch 1936 - 38, aby sa do limitu "štátni pečlivosti" dostali aspoň najpostihnutejší - mnohohodetné rodiny bez vlastnej pôdy a strechy nad hlavou. Napr. v niektorých mesiacoch r. 1936 bola väčšina zo 41 žiadostí zamietnutá, v roku 1937 sa však stravné poukážky „ušli“ takmer pol stovke nezamestnaných.

Zložitá a ťaživá hospodárska situácia na druhej strane otvárala priestor agitácií opozičných politických strán. Občania si už v roku 1924 prišli vypočuť prednášku poslanca KSČ Svetlíka o situácii poľnohospodárskych robotníkov. Značný ohlas mala v roku 1924 aj prednáška Antona Balku o pozemkovej reforme a nezamestnanosti, prednesená na verejnej schôdzi Sociálno-demokratickej strany. Vypočulo si ju 150 poslucháčov. Aj 12. 5. 1935 - za účasti 240 občanov - signalizovali Štefan Pavlík a J. Richweis nástup fašizmu. O svojich dojmach z návštevy ZSSR prišiel do Kálnice besedovať 15. 3. 1936 Rudolf Strechaj. Na jeho slová však bola zvedavá iba necelá stovka občanov. V roku 1935 položili svoje podpisy za prepustenie odsúdených občanov z Čertižnej a Habury i Kálničania. 19. 2. 1937 požiadali poľnohospodárski a lesní robotníci Min. soc. pečlivosti o podporu v nezamestnanosti, keď už predtým, 30. 4. 1935, sa márne dovolávali zvýšenia mzdy u svojho zamestnávateľa Huga Taubera.

Názorovú hladinu obce v tridsiatych rokoch pregnantne prezentuje rezolúcia proti tzv. Rothermerovej akcii, v ktorej sa píše: „Členovia obecného zastupiteľstva dôrazne odmieta maďarskú iredentu. Pána lorda fíothermera vyzývame, aby sa ako občan cudzieho štátu nemiešal do našich štátnych záležitostí. Ľutujeme veľmi, že Angličan, ktorý našu vlasť ešte ani nevidel, stal si do služieb maďarskej veľkostatkárskej

šľachty, ktorá ani doma nedopraje slobody svojmu maďarskému robotníckemu a roľníckemu ľudu a ktorá tristotisícovej slovenskej menšine v Maďarsku nedopraje ani jednej školy a ďalej ju utláča ako za starého Maďarorságu.

Slovenský roľnícky národ nežiada žiadnych sporov s Maďarskom, lebo len mier a pokoj je zábezpekou blahobytu národov.

Súčasnne voláme: Neopováž sa nikto dotýkať hraníc nášho štátu, aby nemusel utiecť s prebitou hlavou!

Úsilie vladárov dnešného Maďarska je túžbou iba maďarskej šľachty po získaní stratenej nadvlády nad oslobodenými národmi, ktorá vohnať chce svet poznovu do príšernej vojny. Proti tomu najrozhodnejšie protestujeme a upozorňujeme na náš protest všetky medzinárodné koruny.

Vyznávame opäť našu neochvejnú vernosť k ČSR, na ochranu ktorej hotoví sme ísť i do boja a obetovať životy svoje.

Vládu našu vyzývame, aby odrazila všetky útoky namierené proti celistvosti nášho štátu. Naša republika demokraticky zaisťuje všetkým občanom užívanie ich práv. Proti domácim buričom, ako nástrojom vlastizradnej propagandy zahraničnej, nech použije všetku priamosť zákona."

Štyridsiate roky prinášajú do politického, spoločenského a hospodárskeho života obce nové prvky.

Poľnohospodárstvo sa vymaňuje z púť zaostalosti. Darí sa najmä chovu hovädzieho dobytku a hydiny. O živočíšne produkty je na trhu veľký záujem. Obecný úrad vysťavuje ročne vyše 700 dobytčích pasov. Spoločné studne ustupujú vlastným vodným zdrojom, vybudovaným priamo v areáloch jednotlivých hospodárskych dvorov. Schátralý prútený plot okolo cintorína nahradila vkusná betónová ohrada. Prvé osobné auto si v roku 1940 kúpil revizor Obilnej spoločnosti Štefan Stano, malé nákladné auto vlastnil Ján Ševčík. Pošta začala dochádzať z Beckova denne. Štatistika zaznamenala prvé 4 rádioprijímače a prvý dom z pálenej tehly, ktorý si postavil Ján Ševčík. V roku 1942 k nemu pribudli ďalšie štyri. Z novozriadenej poštovne v Potravnom družstve odznel prvý telefonický rozhovor 24. 11. 1942.

Mlyn Štefana a Karola Viktorovcov na Darane prestal mlieť v päťdesiatych rokoch. Dnes patrí k pozoruhodným technickým pamiatkam obce.

Najvýznamnejšou verejnoprospešnou akciou v tomto období sa stala elektrifikácia obce. O jej úspechu rozhodlo 30 občanov, ktorí sústredili potrebné finančné prostriedky - po 200 korún na dom a tak rozhýbali i "váhavcov". Elektrifikácia si vyžiadala náklad 299 tisíc korún, z obecného rozpočtu sa uhradilo 90 000 korún. Vysviacku prospešného diela vykonalí kňazi evanjelickej a rim. katolíckej cirkvi 11.6. 1943.

Novým javom v obci boli komisári, zväčša mladí učitelia, poverení kontrolou vymláteného obilia, rozbujný čierny trh potravín a zavedenie tzv. letného času, ktorý bol prijímaný so značnou nevôľou. Mnohí občania, najmä zo staršej generácie, sa vraj naďalej riadili "podľa slnka".

Pokrokové, protifašistické zmýšľanie občanov dokumentujú viaceré hlásenia Okresného úradu v Novom Meste nad Váhom a četnických staníc. Už 16. 3. 1940 hlásila četnícka stanica v Beckove, že v noci z 12. na 13. 3. boli v Kálnici rozdodené letáky s protištátnym obsahom. Z tohto "vlastizradného" činu ÚŠB v Bratislave podozrievala a vyšetrovala Rudolfa Szenassyho. V predvečer 1. mája miestni nezistení odváživci vyvesili na hrušku pri Zemianskych dvo-

roch červenú zástavu. V tomto období sa osobnosť už nežijúceho Andreja Hlinku spájala so slovenským fašizmom. Odpor voči tejto totalitnej ideológii demonštrovali neznámi vlastenci rozbitím jeho obrazu v Potravnom družstve.

Medzi najväčšie zločiny slovenského fašizmu novodobá história zaraďuje spoluúčasť na nacistickom "konečnom riešení židovskej otázky." Od 9. 9. 1941 podľa § 280 tzv. "židovského kódexu" museli Židia nosiť hanebné označenie - veľkú žltú hviezdu, čo ich podľa nemeckého rasového princípu degradovalo na nižšie bytosti. Židia však boli zbavení nielen ľudskej dôstojnosti, ale i majetku a občianskych práv. V dobových darovacích a kúpnopredajných zmluvách nachádzame klauzulu, ktorá im občianske právo na vlastníctvo hnuteľného i nehnuteľného majetku upiera. Kým "hospodárske sankcie" zostali vo verejnosti takmer nepovšimnuté, rasová segregácia, pošliapanie ľudskej dôstojnosti a napokon vyhnanie z vlastných domovov občania odsudzovali a s nevinnými obeťami krutého zaobchádzania spolupáchali. S prejavmi ľudskej spolupatričnosti vyprevádzali v roku 1942 aj posledných spoluobčanov židovskej národnosti **Rudolfa Szenassyho a Jakuba a Margitu Weinerovcov** na tzv. nútené práce. Ich životná púť skončila v koncentračnom tábore Sachsenhausen.

Po 20. pokojných rokoch sa vojnové mraky opäť priblížili k starému kontinentu. V lete 1936 vzplanuli boje v Španielsku a po "anšluse" Rakúska sa všetky tri fašistické veľmoci začali agresívne domáhať "spravodlivejšieho životného priestoru". Prerozdelenie sveta sa nemohlo zaobiť bez vojnového konfliktu.

Mníchovský diktát štyroch veľmocí voči ČSR, vyhlásenie autonómie a vznik Slovenského štátu, viedenská arbitráž, strata 10 390 km² SLOVENSKÉHO územia s 854 217 obyvateľmi, odkrojenie časti Kysúc, Oravy a tatranskej Javoriny Poľskom, vpád horthyovských maďarských vojsk na východné Slovensko, dvojnásobná všeobecná mobilizácia - všetky tieto prudko sa rútiace udalosti zasiahli aj do života de-

diny. Na obranu vlasti sa prihlásilo 8 dobrovoľníkov, neskôr narukovalo až 150 mladých brancov.

V čase formovania vojenských jednotiek práve sa tvoriacej slovenskej armády Kálnica "hostila" Telegrafný prápor. Vojakov ubytovali núdzovo v stodolách a drevených hospodárskych objektoch. Veliteľstvo práporu sídlilo v Potravnom družstve. Viacerí roľníci vojsku odstúpili aj kone, čo sa negatívne odrazilo na priebehu jarých poľných prác.

Súčasťou prológu novej vojnovnej drámy bol návrat kálnických „kolonistov“ z horthyovcami okupovaného južného Slovenska, kde zanechali celý majetok a smutná správa o hrdinskej smrti čatára **Štefana Rošku** počas vojenskej intervencie maďarských vojsk na naše územie.

Predstavitelia Slovenského štátu podpísali 23. 3. 1939 Zmluvu o ochrannom pomere medzi Nemeckou ríšou a Slovenským štátom a o rok neskôr pristúpili k "paktu troch veľmocí". Keď Hitler vyhlásil vojnu ZSSR, logicky z toho vyplynula povinnosť "chránenca" na vojenskom ťažení sa zúčastniť po boku "veľkého brata". Proti vojne protestovala i novomestská posádka. 24. 6. 1941 sa prvé motorizované jednotky slovenskej armády na poľskom území pripojili k 17. nemeckej armáde a tiahli "spod Tatier k Azovskému moru".

V Rostovskej oblasti, pri Novej Nadežde, našiel svoj hrob i 27-ročný vojak slovenskej armády z Kálnice, **Ondrej Bednárik**. Symbolický pohreb sa uskutočnil v evanjelickom kostole za veľkej účasti občanov z celého okolia.

Ľudová architektúra: dom Dovinovcov (asanovaný) a Bolehovcov (zmenená fasáda).

SLOVENSKÉ NÁRODNE POVSTANIE A OSLOBODENIE OBCE

Náš región nebol súčasťou povstaleckého územia, v príprave na ozbrojené vystúpenie a v jeho priebehu však zohral významnú úlohu.

V pohorí Veľkej Javoriny operovala početná II. Stalino-va partizánska brigáda, v Považskom Inovci Snežinského brigáda Sojedinenie a v Strážovskom pohorí partizánska brigáda Jána Žišku. Sústavnými deštručnými akciami - na širokom priestore - trieštili a oslabovali silu nepriateľa, viazali na seba časť divízie granátnikov, pluk vlasovovcov i dva prápory železničných zabezpečovacích vojsk, ktoré Nemcom citeľne chýbali na východnom fronte. Preliatou krvou, nesmiernymi obetami písali túto najhrdinskejšiu epopej našich novodobých dejín ako vojaci a partizáni, tak i prostí ľudia. K "partizánskym obciam", vzhľadom na svoju strategickú polohu a pokrokové protifašistické zmýšľanie obyvateľstva, sa zaradila aj Kálnica.

Prvé povstalecké akcie v Novom Meste nad Váhom riadil ilegálny národný výbor v spolupráci s posádkovým veliteľom, stotníkom **Karolom Kristenom**. K povstaniu sa pripojila aj žandárska stanica. Podľa telefonických dispozícií Banskej Bystrice sa viaceré vojenské jednotky presunuli do Kálnice a Beckova. Z novomestských kasární a skladov priviezli veľké množstvo vojenského materiálu. V Kálnici sa vojaci rozdelili na dve skupiny: prvá sa s časťou výzbroja a proviantu vydala na pochod do Banskej Bystrice, druhá sa pridala k partizánskej skupine Šrobár pod velením melčického rodáka Juraja **Staňáka**. Bojové postavenie zaujala v pohorí Inovca. Zvyšná časť vojenského výstroja, výzbroja a proviantu zostala uložená u komisára obce **Jána Ševčíka**.

Na povstalecké územie odišla i 100-členná skupina novomestských vojakov pod velením npor. Jána Katuščáka. Ďalšie *menšie skupinky a jednotlivci sa pridali k partizánom v podjavorinskom kraji, najviac k oddielu Hurban pod velením kpt. Miloša Uhra*. Po dohode s predstaviteľmi občianskeho

demokratického odboja **Andrejom Žiakom, Dr. Jánom Tomáškom a Júliusom Lizoňom** časť posádky v meste zaujala obranné postavenie, strážila vojenské sklady, zamínovala cesty a stavala ženijné prekážky. Pre nejednotnosť a dezorientáciu velenia posádky povstalecká akcia v Novom Meste n.V. skrachovala. Nemci mesto obsadili bez boja 2. septembra 1944. Zmocnili sa aj časti vojenského materiálu v Kálnici. Podľa svedectva Karola Kristena bol 30. augusta do Kálnice vyvezený kompletný vojenský materiál roty a práporu. Údaj zodpovedá skutočnosti: pre najdôležitejšiu časť tajne ukrytého voj. materiálu prichádzali v nasledujúcich dňoch partizáni zo Staňákovho oddielu. Kálnica sa stala ich mater-skou zásobovacou základňou.

Strategickú polohu Považského Inovca sa rozhodol využiť na rozvinutie ozbrojených foriem boja v tle nepriateľa aj Ukrajinský štáb partizánskeho hnutia v Kyjeve. Po 21-člennej paradesantnej skupine **pplk. Ilju Danieloviča Dibrova**, ktorá sa po krátkom pobyte nad Selcom a Krivosúd - Bodovkou presunula cez Váh do Bielych Karpát, si Inovec vybral

I. D. Dibrov a A. A. Areneckij (Snežinský)

V lete roku 1943 udivovali občanov nálety štvormotorových lietajúcich pevností spojeneckých armád na nepriateľské územia. Dostali prílehlavý názov "strieborné lastovičky". Mladého amerického letca, ktorý po havárii svojho stroja pádacom zoskočil pod Sochoňom, zachránili a srdečne prijali pohostinní Kálničania.

za miesto svojho pôsobenia aj mladý 27-ročný **pplk. Anatolij Antonovič Areneckij (Snežinský)**. S oddielom V. Žalmana z partizánskej brigády Jána Žišku a odielmi I. Gorbunova a Jozefa Tuša z II. Stalinovej partizánskej brigády dotváral kruhový obranu Považského Inovca.

Partizánska činnosť v Považskom Inovci výrazne zasiahla do osudu Kálnice. Okresný úrad v Novom Meste nad Váhom poskytol Ortskomandandu zoznam ôsmich obcí "zamorených partizánmi". Kálnica bola medzi nimi.

Po zatlačení Povstania do hôr - 28. novembra 1944 - vtrhla do obce nemecká asistenčná jednotka "nastoliť poriadok". V skoré ráno sa museli všetci muži od 18 do 60 rokov zhromaždiť na dvore Št. ľudovej školy. Po zoradení do trojstupov ich pod bodákmi viedli do Beckova. Horekujúcim ženám a matkám nedovolili podať im teplé oblečenie či aspoň krajec chleba na "cestu smrti". Do Beckova, do hotela Kollár, eskortovali aj časť občanov zo Selca, Trenčianskych Stankoviec a Krivosúd - Bodovky. Obvinili ich zo spolupráce s partizánmi a

z ukrývania Židov. Dusnú atmosféru zdramatizoval príchod zradcu Viliama Gintera, dovtedajšieho zástupcu partizánskeho veliteľa Staňáka. Najkrutejšie sa správal voči Selčanom. Až 120 mužov poslal 30. novembra do koncentračných táborov v Nemecku, 43 ich tam zahynulo. Kálnického učiteľa - antifašistu **Františka Daudu** určil do koncentračného tábora Sachsenhausen. Ostatných občanov predbežne prepustil domov.

Ďalšia asistenčná jednotka - podľa pokynov Gintera - „prečesala“ kálnické hory a zajala 30 Židov. Dômyselne maskované bunkre ľahli popolom.

V zastrašovacej taktike Nemci pokračovali aj na druhý deň. Na dvor komisára obce Jána Ševčíka zhromaždili celú dedinu a pod hrozbou fyzickej likvidácie a vypálenia príbytkov požadovali informácie o pohybe partizánov a Židov. Keďže nikto nič nevedel, nevidel ani nepočul, telefonovali do Selca pre Gintera, aby ľudom "rozviazal jazyk". Prízrak seleckej tragédie sa pokúsil rozohnať jeden z občanov, ktorý si "spomenul", že jeho otec pri pasení dobytku videl na Babej hore neznámeho muža s prilbou na hlave. Hoci išlo o zjavný výmysel, Nemci aj takúto hmlistú informáciu pokladali za prejav lojality. Kritické polozenie občanov napokon vyriešila krutá "náhoda" - zakrúžkované bunkre Židov na Ginterovej mape sa nachádzali v blízkosti "prezradenej" lokality. Všetkých prepustili. Informátor bol povinný na druhý deň ukázať inkriminované miesto.

Ešte v ten večer boli zvyšky ukrývajúcich sa Židov v kálnických horách ilegálnymi spojkami informované o pripravovanej razii. Keď sa však dozvedeli o Ginterovej zrade, na záchranné akcie rezignovali a "svoj osud zverili do rúk Jahveho". K tridsiatim odvečeným Židom pribudlo na druhý deň ďalších sedem.

Dramatické udalosti posledných novembrových dní zavŕšil príchod Viliama Gintera so 17-člennou skupinou nemeckých vojakov. Predpokladal, že chorý partizánsky veliteľ Juraj Staňák sa ešte zdržuje a lieči na neznámom

mieste v Kálnici. Podľa ústneho svedectva spolubojovníkov sa Staňákovi počas razie podarilo z dediny ujsť. Hliadkujúcemu nemeckému vojakovi, s ktorým sa dobre dohodovoril po poľsky, sa legitimoval ako obchodník zo Selca a na znak vieryhodnosti mu odovzdal značnú sumu peňazí vo viacerých európskych menách. Prehliadka v "podozrivých" domoch Ginterovo podozrenie nepotvrdila, neobjavil ani zásoby pre partizánov.

Na rozhraní rokov 1944 - 45 sa stala Kálnica dejiskom ojedinelej a dodnes nepresne popisovanej udalosti v histórii protifašistického odboja v našom regióne. Do oblasti Bielych Karpát bola z Varšavy premiestnená protipartizánska jednotka - zlopestný moslimský pluk. Pre partizánske hnutie i miestne obyvateľstvo predstavovali vlasovovci permanentné nebezpečenie a hrozbu. Tajné vyjednávania zástupcov ilegálneho občianskeho odboja s veliteľom jednotky na Myjave kpt. Šákirom Nadžafimovom Alimovom a kpt. Alegberlím na Starej Turej vyústili v rozhodnutie - pripojiť sa k partizánskej brigáde Snežinského v pohorí Inovca. "Palácový prevrat" sa uskutočnil počas Vianoc. Po zlikvidovaní nemeckých inštruktorov sa celý pluk v sile asi 1000 mužov, s vojenským materiálom a tylovým zabezpečením, vydal na pochod na druhú stranu Váhu. Pravdepodobne až v Kálnici na Medňanských lúkach veliteľia oznámili svoj zámer. Naprostá väčšina súhlasila, niekoľko desiatok vojakov sa však rozhodlo vrátiť k nemeckým chlebobdarcom. To značne narušilo strategický plán prechodu. Nasvedčoval tomu i chaotický, náhlivý postup vlasovovcov cez najobťažnejší hrebeň Sochoňa a zanechanie časti povozov s výstrojom v lesoch a na poliach. Po prvom boji na novom pôsobisku, pri Novom majeri, dezertovali ďalšie skupinky vlasovovcov.

Nové "partizánske" posily, naďalej v nemeckých unifórмах, boli začlenené do oddielov Bohdan Chmelnický, Ščors, Ľudovít Štúr, Za rodinu, Suvorov, Čapajev, Boženko a Usman Uzikov. Podľa svedectva ilegálnych pracovníkov príliš temperamentní synovia Turkménska partizánskeho hnutia na popularite nepridali. Slovenským partizánom prekážala najmä

ich vznietlivosť a drastické spôsoby pri vybavovaní si osobných účtov medzi sebou. Všetci Slováci boli preto prevelení do Tušovho oddielu "Ľudovít Štúr". Snežinský svoju bojovú úlohu splnil - vlasovovcov odovzal 1. apríla 1945 postupujúcej Červenej armáde.

Útek vlasovovcov mal pre Kálnicu tragické následky. Príslušníci novomestského gestapa prišli na ôsmich autách pátrať po "banditoch" a ich pomocníkoch. Obeťami sa stali **Michal Noska** a **Ondrej Masár**, ktorých odviekli do koncentračného tábora Schwerin, kde zahynuli.

Pri ďalšej razii 8. februára 1945 Nemci zastrelili povstaleckého vojaka, **Pavla Štefanca**, ktorý sa pokúsil z obsadenej dediny ujsť pred zajatím. Na hmotné zaopatrenie vdovy s tromi maloletými deťmi usporiadali občania zbierku.

O ďalších pripravovaných akciách včas informovali žandárske stanice v Beckove a Kočovciach, čím občanov zachránili pred možnými represáliami.

V posledných týždňoch vojny boli v Kálnici a v Kočovciach umiestnené stále posádky, aby eliminovali odbojovú činnosť a kontrolovali pohyb partizánov v Považskom

Inovci.

Takto opúšťali Kálnicu 4. apríla 1945 poslední nemeckí vojaci z tzv. pionierskeho (mínierskeho) oddielu.

Prvé rumunské hliadky sa srdečne zvali s občanmi pred Zemianskymi dvormi.

Postup osloboditeľskej armády sa pokúsili zvrátiť budovaním systému železobetónových opevnení a zákopov v Malých Karpatoch. Kálničania nastupovali na tieto nútené práce - na 6-8 vlastných konských povozoch - v dvoch skupinách. Na ďalších 6-8 vozoch prepravovali stavebný materiál. Ešte koncom februára 1945 Nemci nasádzali na opevňovacie práce denne až 7000 ľudí.

Ďalším pokusom o spomalenie postupu osloboditeľov bolo zamínovanie juhovýchodnej časti kálnického chotára, najmä úsekov Vankovec, Bane až po chotárne hrebene. Mínerskému oddielu dovážali muníciu miestni povozníci, čo sa následne zúročilo v presných informáciách o číhajúcom nebezpečí.

Posledné dni okupácie na Považí sa vyznačovali horúčkovitými prípravami Nemcov na ústup. Začalo bezuzdné rabovanie a ničenie. Podľa obežníka Deutsche Industriekomision z 19. 2. 1945 sa malo strojové zariadenie všetkých fabrík demontovať a odsunúť, prípadne znehodnotiť. Podhorské "partizánske" obce mali byť vypálené... Posledné skupiny "mínerov" v Kálnici však stihli iba naložiť svoje smrtonosné

náčinie a sčasti i na rekvírovaných koňoch opustiť dedinu 4. apríla 1945.

25. marca 1945 prekročila osloboditeľská armáda rieku Hron. Začala sa Bratislavsko-brnenská operácia s drvivou prevahou v počte vojakov a bojovej techniky. Jej cieľom bolo prekonanie náročnej bojovej línie na slovensko-moravskom pomedzí, pomoc domácejmu odboju a zabránenie v likvidácii statočných antifašistov i ničení materiálnych a kultúrnych hodnôt. V širších súvislostiach išlo o obklúčenie a izoláciu pomerne silného zoskupenia vyše 1 milióna nemeckých vojakov, ktoré sa v poslednej fáze vojny nachádzalo v oblastiach strednej Moravy a východných Čiech.

40. sovietska a 4. rumunská armáda - napriek náročnému zimnému terénu v Považskom Inovci a Strážovskej vrchovine - už začiatkom apríla oslobodila prvé obce v južnej časti okresu. Nemci sa na ľavej strane Váhu nezmohli na žiadny odpor, podarilo sa im však vyhodit' železničné a cestné mosty, zdemolovať zariadenia novomestskej infraštruktúry. V Novom Meste nad Váhom zapálili Reissovu vilu, kde sídlilo gestapo.

Kálnica sa na očakávané frontové strety dôkladne pripravila. Na záchranu najcennejšieho majetku i vlastných životov boli vyhlásené podzemné skrýše a zemljanky. Rátalo sa aj s delostreleckou prípravou a bombardovaním.

Prekvapujúco rýchlo, už 6. apríla 1945, doviedol prvé rumunské hliadky na Sochoň miestny občan **Ján Šicko**, ktorý deň predtým presťahoval svoju rodinu na Pavlúsovu kopanicu nad Hrádkom. Rumuni využili jeho dobrú znalosť horského terénu, najmä zamínovaných úsekov a juhovýchodným cípom Inoveckého pohoria sa bezpečne dostali do bezprostrednej blízkosti Kálnice. Ohlušujúcou paľbou z pechotných zbraní sa snažili zahnať nepriateľa na útek. Ale ani po dôkladnej prehliadke všetkých prýbytkov "germanca" nenašli. V dedine prepukla obrovská radosť z hladkého priebehu oslobodenia. Na verejných budovách zavali víťazné zástavy.

Na pravej strane Váhu naďalej vládli fašisti. Z Kamen-

Sovietski vojaci sa radi fotografovali so svojimi novými priateľmi.

nej nad Novým Mestom n.v. mínometmi ostreľovali vojakov rumunskej armády, postupujúcej po hradskej z Hrádku do Beckova. Na trase Kočovce - Rakofuby zasiahli a usmrtili 11 vojakov. Poľná kuchyňa sa v ten deň do Kálnice nedostala. O bohatú večeru sa im postarali vďační občania. S rumunskými a neskôr i so sovietskymi vojakmi sa Kálničania veľmi zbližili a spoločne prežívali opojné dni vytúženej slobody. Rumunská kapela každý deň koncertovala na priestranstve "Okrúhle". 9. máj. oslávili občania so svojimi osloboditeľmi manifestačným sprievodom obcou, hymnami a slávnostnými prejavmi, ktoré predniesli **predseda NV Adam Kukučka a učiteľ Št. Ľudovej školy Miloslav Piovarčí**.

Pietny akt pred pamätnou tabulou obetí fašizmu.

Svojim padlým bojovým druhom zhotovili rumunskí vojaci v Rakofuboch pravoslávny trojkříž s nápisom: "Ty, pútnik, zastav sa na jednu minútku a pomodli sa za rumunských vojakov, ktorí padli v roku 1945 na Slovensku". Nápis na drevenom kríži je v rumunčine.

Radosť z oslobodenia prežívali aj Židia, ktorých počas obdobia holocaustu ukrývali vo svojich príbytkoch **Ján Urban** na Dráhach, **Štefan Hubina** v Doline a ďalší občania, a to i napriek obrovskému riziku. Zvíťazila láska k blížnemu a trpiacemu. O to kontrastnejšie vyznelo Ginterovo katovské poslanie v podinoveckej oblasti. Regionálna historiografia - po získaní archívnych materiálov - označila V. Gintera ako konfidenta gestapa, príslušníka protipartizánskej jednotky "Edelweiss", ktorému sa podarilo ujsť so špičkou fašistických pohlavárov. Pátranie po tomto najväčšom vojnovom zločincovi v našom regióne zostalo bezvýsledné...

Jediným tieňom radostných májových dní bola smrť občana, ktorý pri pasení dobytky stúpil na mínu pri Vankovci. Pri odminovaní tejto časti chotára utrpel vážne zranenie i **Rudolf Valovič**. Nebezpečné pozostatky vojny, tzv. nášľapové i

protitankové míny, zneškodnil miestny pyrotechnik **Ján Dovi-na**.

Poslední rumunskí a sovietski vojaci zo záložných od-dielov sa s Kálnicou rozlúčili v polovici júna.

Tradičné dožinky v roku 1945 sa po prvý raz oslavovali ako súčasť spomienky na SNP. Na "Okrúhlom" sa zhromaždila celá dedina. Prejav o SNP predniesol evanjelický farár **Juraj Kočický**. Krojovaný sprievod dedinou dopĺňal alegorický voz, jazdci s ovenčenými koňmi, symbolická skupi-na žencov a žníc s kosami a hrabľami, požiarnici v slávnostných uniformách. Na záver oslavy zaznela hymnická pieseň "Kto za pravdu horí". V kultúrnom programe sa pred-stavila miestna folklórna skupina s pásmom "Slovenská bese-da". Slávnostný deň končil tradičnou ľudovou veselnicou v sále Potravného družstva.

SNP sa zúčastnili ako vojaci povstaleckej armády

viacerí občania Kálnice. Z vyše 20-člennej skupiny vojakov prez. služby i tzv. záložákov boli desiatí zajatí a odvečení do Nemecka. Všetci sa vrátili, avšak s podlomeným zdravím a následkami na celý život. Ďalšej časti povstaleckých vojakov sa, po zatlačení do hôr, podarilo dostať domov. V partizánskych oddieloch až do oslobodenia bojovali: **Ján Škulec, Adam Bolech a Štefan Mišech**. Príslušníkom Čs. zahraničnej armády v Anglicku - Samostatnej obrannej brigády bol práporčík - tankista **Ján Filip**.

Pamätná tabuľa na budove ZŠ s menami siedmich obetí fašizmu - **František Dauda, Ondrej Masár, Michal Noska, Pavel Štefanec, Jakub Weiner, Margita Weinerová, Rudolf Szenassy** - a reliéfom bojujúceho partizána od akad-emickeho sochára Alexandra Ilečku zostáva mýkym, no veľavravným svedectvom o hrôzach vojny i hrdinstve občanov Kálnice.

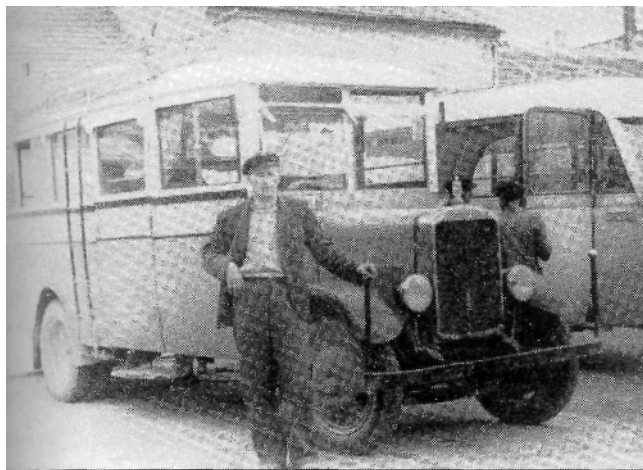

9. 5. 1945: oslavy oslobodenia na „Okrúhlom“

ETAPA ZVEĽAĎOVANIA A ROZVOJA

Kálnica vstupovala do slobodného života s veľkými, oprávnenými nádejami. Počas vojnového besnenia neutrpela takmer žiadne materiálne škody. Svoj "malý budovateľský program" zamerala na celkovú hospodársku obnovu, rekonštrukčné a sociálne akcie. Napriek regulovanému prísunu základných potravinových článkov, textilu a obuvi, ako i nedostatku priemyselného tovaru a stavebného materiálu, život pulzoval bez väčších výkyvov.

Postupujúca industrializácia, výstavba hydroelektrárne a vážskeho kanála, rozšírenie, modernizácia a výstavba nových priemyselných závodov v Novom Meste nad Váhom prispeli k podstatnému zvýšeniu zamestnanosti a tým i k rastu životnej úrovne. Osobnú dopravu do okresného mesta zabezpečoval súkromný prepravca **Gustav Klčovský** malým 30-miestnym autobusom. Pravidelnými pasažiermi boli aj študenti meštianskej, neskôr strednej školy.

Prvý autobus p. Gustáva Klčovského na trase Kálnica - N. Mesto n. V.

Za vidinou lepšieho života sa vydalo - na južné Slovensko, na tzv. kolónie 6 rodín s 23 príslušníkmi a do česko-nemeckého pohraničia, najmä v okrese Cheb, 5 rodín s 22

príslušníkmi. Časť z nich sa neskôr do svojho rodiska opäť vrátila.

Charakteristickou črtou povojnového obdobia bol prudký rast individuálnej bytovej výstavby. Napriek limitovanému prídeleniu stavebnín (cement, tehla, vápno, železo a pod.) si začalo stavať nové moderné domy ročne 15-20 občanov. Dedina sa rozrástla o úplne nové ulice Horný koniec, Trnaté, Popolka, Záhrada. "Spoločné dvory", v ktorých v archaickej radovej zástavbe, v skromných bytoch (pitvor, kuchyňa, izba, výška, povala) žilo 4 - 5 rodín, začali pustiť. Nebývalé zmeny v kultúre bývania zaznačil aj obecný kronikár: „*Že naša dedina rastie a opeknieva, svedčia postavené nové domy, ktorých ročne pribúda niekoľko. A nie sú to domy hociaké. Čím ďalej, tým výstavnejšie sú novostavby. Najprv sa stavali prízemné vilky, tzv. štvorce, teraz sa už stavajú poschodové domy. A to vnútorné vybavenie! Kupujú sa najmodernejšie kuchyne, spálne, obývačky, zariaďujú sa detské izby. Všade sú záclony a koberce. Pračky, chladničky a televízory sú vo vybavení domácností samozrejmosťou. Špinavé dvory s jarčekom na močovku už dávno ustúpili. Dvory sa zelenejú trávnikom a záhonmi kvetov. Kvetý sa vysádzajú aj do predzáhradok. Je to pokrok. Len niektorí občania púšťajú ešte hrabavú hydinu a husi bez dozoru na ulicu, čo ostro kontrastuje so snahou drvivšej väčšiny - mať usporiadanú, modernú obec.*“

V osemdesiatych rokoch vznikla najrozsiahlejšia a najmodernejšia obytná štvrť - Daran.

Za posledných 100 rokov sa počet novopostavených domov zvýšil štvornásobne. V roku 1877 mala Kálnica 100 domov (756 obyv.), v roku 1923 200 domov (930 obyv.), v roku 1963 300 domov (1100 obyv.) a v r. 1988 400 domov (1101 obyv.). Značná časť starého bytového fondu v strede obce, najmä v "dlhých dvoroch" je schátralá, neobývaná, menšia časť domov po rekonštrukcii slúži ako rekreačné, víkendové bývanie.

Veľa úsilia si vyžiadali úpravy miestnych komunikácií i poľných ciest v Istvíčove a Popolke. Hlavný ťah cez obec bol upravený valcovaním. Priekopy sa vykladali kamením. Na tejto svojpomocnej akcii odpracoval každý občan bezplatne 6 dní. Pri dovoze materiálu pripadlo na 1 koňa a pár volov 5 m³, na kravský záprah 3 m³. K zvýšeniu bezpečnosti a plynulosti cestnej premávky prispela rekonštrukcia cestného úseku Rakoluby - Kálnica a výstavba nového železobetónového mosta cez Kálnický potok v strede obce. V ďalšej etape sa všetky cesty, zásluhou asfaltového koberca, stali bezprašnými.

Pre naďalej dominujúce hospodárske odvetvie v obci - poľnohospodárstvo neboli povojnové roky príliš priaznivé. V roku 1947 postihlo celé Slovensko katastrofálne sucho. Polia nevrátili ani vysiate osivo. Lúky vyschli, nebolo krmu. Čiastočne ho nahrádzala núdzová "letnina" z dubových konárov. Roľníci boli nútení značnú časť hovädzieho dobytku odpredať na jatočné účely.

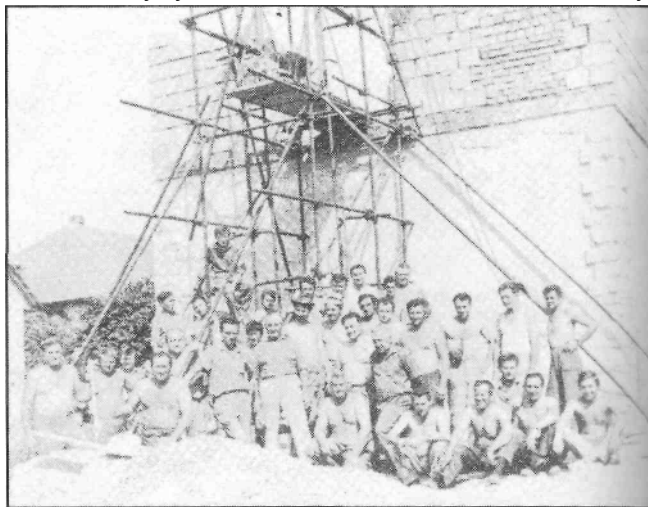
Stagnácia poľnohospodárstva pokračovala aj v nasledujúcich rokoch. Necitlivý, byrokratický rozpis dodávkových povinností a nízke realizačné ceny spôsobili nezájem o zvyšovanie trhovej úrovne hospodárstiev. Pre direktívne nariadené pestovanie technických plodín - cukrovej repy a ľanu neboli vhodné pôdne ani klimatické podmienky a chýbali aj skúsenosti. Dodávkové povinnosti si obec plnila - s výnimkou vajčiek - v priemere na 55 %. Pokles úžitkovosti hovädzieho dobytku pretrval až do založenia JRD, ba i v prvých rokoch spoločného hospodárenia.

Rokom 1964 začína nová, doteraz najúspešnejšia etapa rozvoja obce. Kľúčom k výstavbe najnaliehavejších verejno-prospešných zariadení a k zveľaďovaniu životného prostredia sa stala svojpomocná akcia „Z“. Po komunálnych voľbách nastúpil na post predsedu MNV - s plným úväzkom - iniciátor a organizátor občianskych aktivít, **Adam Krchnavý**. Okrem komunikačného prepojenia a rozvoja prímestského rekreačného strediska Krajná dolina, zachytenie prameňa

"Klokočovka" sa do volebného programu dostali zveľaďovacie akcie, ako ohrada cintorína, úprava miestneho parku, asfaltovanie vedľajších ciest i náročné investičné diela: rozšírenie požiarnej zbrojnice, výstavba materskej školy, rekonštrukcia ZŠ, výstavba obecného vodovodu, domu smútku, klubu mládeže a najväčšej pýchy obce, kultúrneho domu.

Materská škola v hodnote 650 tisíc Kčs s ďalšími priestormi pre miestnu ľudovú knižnicu, školskú jedáleň a archív MNV získala okresný primát ako najkvalitnejšie svojpomocné dielo. Najaktívnejšími brigádnikmi boli poslanci MNV a členovia spoločenských organizácií. Vysoko sa hodnotilo aj využitie miestnych surovinových zdrojov a pomoc miestneho JRD mechanizačnými prostriedkami, čo prispelo k zníženiu finančných nákladov na výstavbu.

Budovu 2-triednej Št. ľudovej školy, postavenú pred vyše 60 rokmi, začal nahlodať zub času: drevené krovy spráchniveli, etemitová strecha tiekla, sociálne zariadenia boli v kritickom stave. Akútnu generálnu opravu investor rozšíril o nadstavbu jedného podlažia. V akcii "Národ deťom" pribudol ďalší učiteľský byt a moderné ústredné kúrenie. Náročné svoj-

Brigádnici na prestavbe ZŠ v akcii „Národ deťom“.

pomocné dielo v akcii "Národ deťom" v hodnote vyše 1 mil. Kčs pomáhala realizovať stavebná skupina miestneho JRD.

Obe investičné akcie poslúžili ako "generálka" na výstavbu najnáročnejšieho stavebného diela v histórii obce - kultúrneho domu s úradovňou MNV a obradnou sieňou v hodnote 5 mil. Kčs.

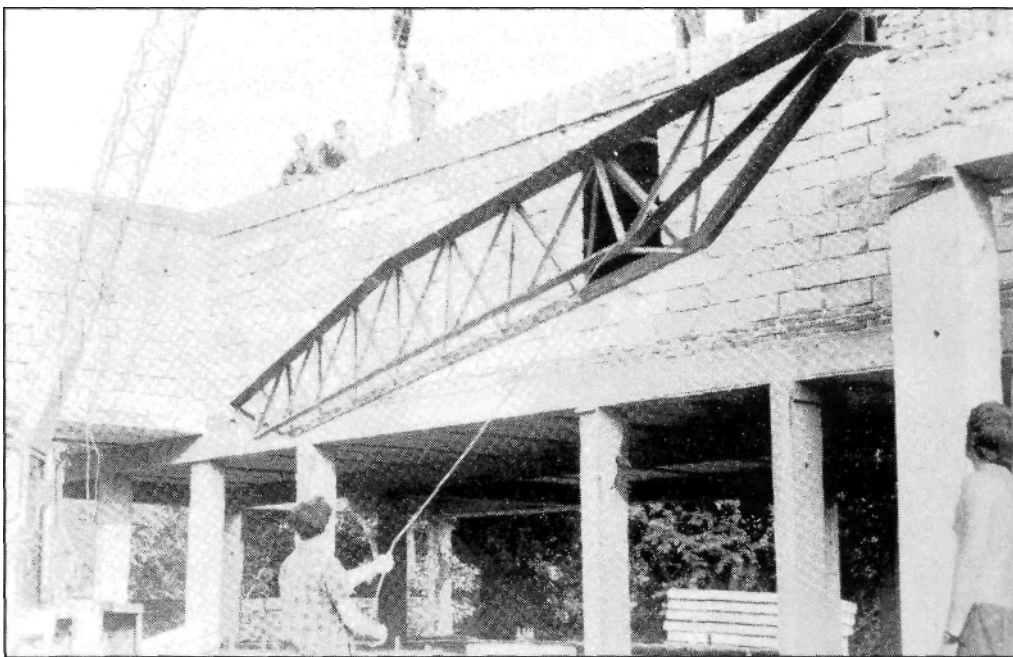
Výstavba tohto v histórii Kálnice ojedinelého investičného diela sa stala srdečnou záležitosťou všetkých občanov. Tradičnej svojpomoci vtláčili pečať osobitosti a originality: so všetkými stavbárskymi finesmi - okrem prísne špecializovaných - si poradili vlastnou fortielnosťou a iniciatívou. Miestne poľnohospodárske družstvo sa k spoluinvestorstvu pripojilo finančnou čiastkou 700 tisíc korún, poskytnutím stálej 6-člennej stavebnej skupiny a dopravných prostriedkov. Riadiaci štáb tvorili výlučne domáci odborníci: úsekový stavbyvedúci Pozemných stavieb **Ján Valovič**, sta-

viebno-technický dozor mal dlhoročný predseda komisie MNV pre výstavbu **Ing. Jozef Mojžišík**, koordináciu výstavby, zabezpečovanie neraz i úzkoprofilového materiálu s množstvom ďalších náležitostí niesol na svojich pleciach predseda MNV **Adam Krchnavý**, organizovanie brigád spoločenských organizácií mal na starosti úväzkový tajomník MNV **Štefan Dovina**. Neopakovateľnú atmosféru tohto rozvojového obdobia dokrešľuje fakt, že v záverečnej etape výstavby sa na víkendové brigády hlásilo viac ochotných rúk, než mohla

organizačne i mechanizačne dobre riadená a vybavená stavba potrebovať. Iniciatíva Kálničanov bola v roku 1970 ocenená najvyšším vyznamenaním - Čestným uznaním vlády I. stupňa s finančnou odmenou.

V posledných troch volebných obdobiach, keď si občania opätovne zvolili za starostu **Ing. Miroslava Borcovana**, nastáva výrazná zmena vo financovaní skrášľovacích a zveľaďovacích akcií. Dotácie sa poskytujú čoraz zriedkavejšie a skromnejšie, do popredia sa dostávajú vlastné podnikateľské aktivity obce.

Napriek limitovaným finančným možnostiam sa podarilo podstatne vylepšiť cestnú sieť. Na úseku Rakoluby - Kálnica došlo k jej rozšíreniu, vyrovnaníu ostrej zákruty a položeniu nového asfaltového koberca. Obec s hospodárskym strediskom PD spojil betónový chodník s dažďovou kanalizáciou. Akcia si vyžiadala náklad 7 mil. korún. Zo

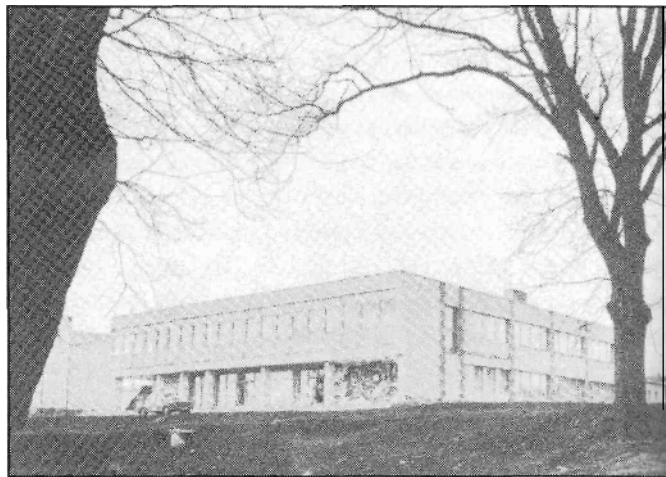

Z výstavby kultúrneho domu.

združených finančných prostriedkov 2,7 mil. Sk sa financovala výstavba mostov, asfaltovanie a vyrovnanie horskej cesty do rekreačného strediska Krajná dolina. Vo volebnom programe obce figurovali aj náročné investičné akcie - výstavba betónových mostov v lokalite Daran cez brod Kálnického potoka, Madňanské lúky a rozšírenie mosta na Tr'natých. Ich realizácia si vyžiadala náklad 2,5 mil. Sk.

V roku 1963 bol po dlhodobom pozorovaní a meraní zachytený povestný prameň Klokočovka s výdatnosťou cca 14 litrov za sekundu. Praktické využitie kvalitného prameňa urýchlilo zistenie, že pôvodný vodný zdroj pre zásobovanie novovybudovanej MŠ i ZŠ je zdravotne závadný. V roku 1977 sa začalo realizovať ekologické dielo - výstavba obecného vodovodu s ponukou prebytku vody i pre susedné obce. V doterajších 7. etapách sa vybuďovala čerpacia stanica, vodojem, rozvod vodovodných sietí postupne v celej obci i zachytenie ďalších troch prameňov v lokalite Stoky. Výdatnosť Klokočovky sa do roku 1990 znížila na 3,9 l/sec. a v následných tropických horúčavách až na 0,4 litrov za sekundu. Kritickú situáciu v zásobovaní pitnou vodou vyriešilo - napojenie prameňa Stoky s výdatnosťou 3 - 4 l za sekundu. Kvalita a čírosť vody je porovnateľná s "Luckou" z Lúky nad Váhom. Súbežne s rozšírením vodovodnej siete v hornej časti obce sa riešila aj výstavba chodníkov s mozaikovou dlažbou s bezbariérovým vstupom do dvorov. Výstavba obecného vodovodu a sprievodných akcií si od roku 1978 vyžiadala náklady 20 mil. Sk. Na úplné zavŕšenie tejto ekologickej stavby do roku 1997 sa ráta s fin. čiastkou 1,5 mil. Sk, ktorú si vyžiada vysporiadanie majetkoprávných vzťahov, odkanalizovanie vodovodného systému a vytvorenie ochranného pásma vodného zdroja Stoky s možnosťou perspektívneho využitia ďalších prameňov.

K skvalitneniu a skultúreniu životného prostredia a spokojnosti občanov prispelo rozšírenie telefonizácie, káblovej televízie a zvýšenie kapacity trafostaníc na dvojnásobok, čo

Najnáročnejšie investičné dielo - kultúrny dom.

umožnilo zapojiť ďalšie desiatky elektrických kotlov ústredného kúrenia.

Náročné ekologické požiadavky obmedzili životnosť provizórnej skládky tuhého odpadu v Doline do 1. 7. 1996. Po tomto termíne bude uzatvorená a asanovaná. Výber nových alternatívnych lokalít je obmedzený vzhľadom na prísnu ochranu vodných zdrojov a finančnou náročnosťou na zabezpečenie požadovaných parametrov obecných skládok. Jedným z možných riešení je odvoz komunálneho odpadu na regionálnu riadenú skládku Dolina v Kostolnom a minimalizácia odpadu a nákladov zavedením žetónového systému i separovaného zberu druhotných surovín v celej obci.

1. 1. 1993 vznikla samostatná Slovenská republika. Orientuje sa na európske demokratické hodnoty a štruktúry. Transformácia všetkých sfér hospodárskeho a spoločenského života i nové územné a správne členenie SR prináša nebyvalé možnosti a impulzy pre dynamickejší rozvoj regiónov. Aj pred Kálnicou sa otvárajú nové horizonty...

Podľa doteraz získaných archívnych materiálov v **Panskej Kálnici vykonávali funkciu richtára:** 1760 - Ján Michalík, 1770 - Andrej Valovič, 1780 - Andrej Valovič, 1784 - Ján Jurík, 1803 - Martin Dovin (Dovina), 1826 - Ján Krchnavý, 1829 - Ján Krchnavý, 1841 - Ján Filip, 1847 - Ján Krajčovič, 1851 - Martin Kváčala, 1856 - Martin Kváčala, 1857 - Ján Krajčovič, 1865 - Ján Krajčovič, 1879 - Andrej Valovič - Valch.

V Rožňovej Kálnici poznáme iba dvoch richtárov:

1770 - Ján Stano, 1827 - Ján Hladký.

Obvodný notársky úrad v Beckove

(pre obce Beckov, Kálnica, Kočovce, Nová Ves n.V., Rakoluby, B. Vieska).

Kálnica prispievala na spoločné náklady 14 %.

Vedúci notári:

1848 - 64 Karol Bórik

1895 - 99 Alexander Čerňanský

1900-17 Alexander Bánoczy

Mikuláš Hýrošš

1918 - 37 Koloman Marček

1938 - 43 Kazimír Ilavský

1944 - 45 N. Dalský

Orgány št. správy - Okresný úrad v Novom Meste n.V. (1923 - 45) i Obvodný notársky úrad v BeGkove zanikli 7. apríla 1945, keď boli vytvorené národné výbory. Zoznam kormidelníkov obce od začiatku 20. stor. máme úplný:

Richtári, starostovia a predsedovia Obecného úradu a MNV v Kálnici

1901 -18 Juraj Kváčala

1920 - 23 Adam Krchnavý - Surma

1923 - 27 Štefan Roško

1927- 32 Ondrej Valovič - Palkech

1932 - 39 Ján Hladký

1939 - 45 Ján Ševčík (komisár)

1945 - 46 Adam Kukučka, predseda MNV

1946 - 54 Ján Ševčík, starosta, predseda MNV

1946 - 49 Ján Straka (čiasť. úväzok) tajomník

1949 - 54 Štefan Krcho (plný úväzok) tajomník

1954 - 57 Ondrej Jamrich (čiasť. úväzok) predseda

Rudolf Valovič (plný úväzok) tajomník

1957 - 60 Ján Ševčík (čiasť. úväzok) predseda

Štefan Roško (plný úväzok) tajomník

1960 - 64 Ján Krchnavý (čiasť. úväzok) predseda

Ján Šicko (plný úväzok) tajomník

1964 - 69 Adam Krchnavý (plný úväzok) predseda MNV

Štefan Šicko (čiasť. úväzok) tajomník

1969 - 71 Adam Krchnavý č.1 (čiasť. úväzok) predseda

Rudolf Michalec (čiasť. úväzok) tajomník MNV

1971 - 86 Adam Krchnavý (plný úväzok) predseda

Štefan Dovina (čiasť. úväzok) tajomník

1986 Miroslav Borcovan (plný úväzok) predseda

Ing. Ján Krchnavý (čiasť. úväzok) tajomník

Poslanci ONV: 1971 - 76 Ing. Emília Bednáriková, 1976 - 90

Dušan Filip

Matrikárky: 1950 - 52 Zuzana Krchnavá, 1952 - 60 Emília Jamrichová-Ševčíková, 1960 - 62 Ján Šicko, 1962 - 90 Elena Hladká, 1990 Blažena Jurovichová.

Poslanecký zbor obce po komunálnych voľbách v roku 1994.

GEOLOGICKO-PRIESKUMNÉ PRÁCE NA URÁN V OKOLÍ KÁLNICE

Geologicko-prieskumnými prácami na území Slovenska sa zistilo, že najperspektívnejšie oblasti z hľadiska výskytu rádioaktívnych surovín sú oblasti tvorené permskými horninami. Jednou z týchto oblastí je i Považský Inovec.

Považský Inovec patrí k západným pohoriam Západných Karpát. Na severe je ohraničený Strážovskými vrchmi, na západe, juhu a východe mladotretihornou výplňou severných výbežkov Podunajskej panvy. Pohorie je pretiahnuté v smere s. - j. a zaberá plochu cca 500 km².

Prvé geologicko-prieskumné práce v oblasti Považského Inovca, a teda i v katastri obce Kálnica, boli robené v rokoch 1965-1966. Boli to práce regionálneho charakteru - letecký a automobilový rádiometrický prieskum gama. Na základe tohto prieskumu sa vyčlenili perspektívne plochy pre ďalší prieskum.

Druhá etapa prieskumných prác v oblasti pokračovala po päťročnej odmlke až od roku 1972 a trvala do roku 1983. Počas dvanásťročného systematického prieskumu sa pri overovaní uránových prejavov v perme Považského Inovca použili všetky dostupné geologické a geofyzikálne metódy, ako i technické práce. Z celej oblasti permských hornín bola zostavená geologická mapa mladšieho paleozoika v mierke 1 : 10 000 s použitím množstva technických prác, a to 165 vrtov do 500 m, 189 vrtov do 100 m, celkove 3 štôlne (štôlna č. 60 a 61 Kálnica, štôlna č. 62 Trenčianske Stankovce), 7 plytkých jamíc a 6700 m³ výkopových prác. Nájdenných a overených bolo 31 rádiometrických anomálií, z ktorých dva rudné výskytu Kálnica a Trenčianske Stankovce boli po rozsiahlom vrtnom prieskume zhodnotené banským prieskumom a pokusne vyťažené nad úrovňou štôlnových obzorov.

Prieskumné geologické práce v oblasti viedol **Ivan**

Štimmel a **Ing. Július Matúš**, banské práce **Štefan Molitoris** a **Ing. Ján Híjj**.

Štôlne v katastrálnom území Kálnice boli razené dve, a to štôlna č. 60 o celkovej dĺžke 874,3 m a štôlna č. 61 s dĺžkou 267,8 m, a to v rokoch 1974 - 1981. Likvidácia banských diel bola urobená v roku 1983.

Banskými a vrtnými prácami v štôlni č. 60 a 61 bolo overených 16 rudných telies. Dĺžka týchto telies sa pohybovala od niekoľko desiatok metrov do 160 m.

Permské horniny tejto oblasti boli pracovníkmi Uránového prieskumu rozdelené na tri súvrstvia, ktoré sa ujali i v odbornej literatúre, a to na

- spodné, kálnické súvrstvie
- stredné, selecké súvrstvie
- vrchné, krivosúdske súvrstvie.

Charakteristickým znakom uránového zrudnenia je jeho priestorová spätosť s produktmi kyslého vulkanizmu. Zrudnenie vystupuje v dvoch polohách. Vrchná poloha sa nachádza v bezprostrednom okolí kremitých porfýrov, hlavne strednozmitých tufitických pieskovcov, menej v jemnozrnných popolovitých turitoch a ojedinelé aj v sklovitých kremitých porfýroch. Druhá poloha (spodná) sa nachádza v často tufitických, stredno až drobnozrnných zlepencoch až brekciách, ktoré sa striedajú s hrubozrnnými tufitickými pieskovcami až drobami. V horninách druhej polohy je veľmi častý pyrit v podobe impregnácií až (miestami) tmelu.

Hrúbky uránového zrudnenia kolíšu od niekoľkých cm až po niekoľko desiatok metrov. Priemerné hrúbky dosahujú v prvej polohe 2 m a v druhej polohe 10 m.

Maximálne obsahy uránu dosahujú v prvej polohe 0,1 % a v druhej 0,2 - 0,3 %. Nie sú ojedinelé aj vyššie obsahy dosahujúce až n % (hlavne v prvej polohe).

Zrudnenie v oblasti Považského Inovca môžeme rozdeliť na dva úseky, odlišujúce sa od seba len geologickou stavbou.

Na úseku Kálnica sú vrstvy, vrátane kolektorového horizontu, silne prevrášnené a pravdepodobne tvoria prevrátenú synklinálu (mladšie horniny sú v jadre vrásky) komplikovanú pozdĺžnymi, hlavne prešmykovými líniami a priečnymi zlomami.

Úsek Trenčianske Stankovce má oveľa jednoduchšiu stavbu. Ide o mierne vyklenutú antiklinálu, ktorá je v osovej časti porušená nevelkým pozdĺžnym zlomom.

Uránové rudné minerály vystupujú v tmeli psamitických a psefitických hornín, pričom vyššie koncentrácie tvoria šošovky. V zrudnených polohách vystupujú tiež mladšie kremenno-karbonátové žilky so sulfidmi.

Okrem uránových minerálov smolinca, branneritu a torbernit bol v rudných polohách zistený molybdenit, rutil, pyrit, karbonáty, kremeň, hematit, goethit, arzenopyrit, galenit, sfalerit, chalkopyrit, tetraedrit, bornit, diagenit a covellín.

Smolinec vystupuje v podobe drobných zŕn a agregátov rozptýlených v tmeli psamitických a psefitických hornín. Často sú koncentrované v podobe nepravidelných šmúh a prúžkov. Prerastá s horninotvornými minerálmi tmelu a tvorí ostrohranné úlomky hornín a minerálov. Vystupuje v úzkej paragenéze s pyritom (najmä kolomorfne koncentrickým), s ktorým prerastá a ktorý lemuje. Je pretínaný mladšími kremenno-karbonátovými žilkami so sulfidmi.

Z ostatných minerálov sú prítomné: rutil, hematit, goe-

thit, arzenopyrit, galenit, sfalerit, chalkopyrit, tetraedrit, bornit, digenit, covellín.

Uránové zrudnenie v perme Považského Inovca je stratiformného typu. Sedimentácia bola sprevádzaná kyslým vulkanizmom. Koncentrácie uránových minerálov vznikli jednak prínosom klastického materiálu a jednak vyzrážaním z vodného roztoku, pričom za zdroj uránu považujeme vulkanizmus paleoryolítov. Počas sedimentácie došlo v kolektorových horninách k akumulácii uránu a ďalších sprievodných prvkov a počas neskorších procesov k ich mobilizácii a novému uloženiu v podobe bohatších akumulácií. Klastický pôvod sa predpokladá u branneritu a rutilu, mobilizačný predovšetkým pre smolinec a pyrit, čiastočne snáď i brannerit, rutil, galenit, chalkopyrit a molybdenit.

Mladšie kremenno-karbonátové žilky sú pravdepodobne tiež len remobilizovaného charakteru s nasledovnou sukcesiou:

- karbonátovo-hematitová perióda
- pyritová perióda
- kremenno-sulfidická perióda.

Metodika ťažobných prác, ktoré boli v oblasti Kálnice robené, závisela od plošného rozsahu a hrúbky rudných telies. Pri hrúbkach do 3 m sa používalo chodbicovanie priečne, alebo pozdĺžne s pribierkami do bokov a stropu. Na vystužovanie sa používala drevená dverajová výstuž s krokom min. 0,8 m. Odstrelom uvoľnená rúbana sa nakladala pomocou lyžicového prehadzovacieho nakadača priamo do banských vozov.

Rudné telesá s hrúbkou väčšou ako 3 m sa dobývali zostupkovým spôsobom na zával s použitím umelého stropu. Vlastná technológia dobývania pozostávala z rozdelenia rud-

neho telesa na príslušný počet dobývaných plastov o výške 2 - 2,5 m razených z dovrchných chodieb, alebo komínov umiestnených na okraji dobývaného bloku. Dobývanie v jednotlivých plastoch sa, tak ako u predošlého spôsobu, robilo chodbicovaním.

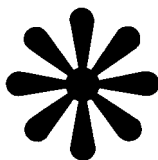
Vzhľadom na vysokú prácnosť dobývania, pomerne nízku produktivitu, prevoz do úpravne v Čechách, a tým vysoké prevádzkové náklady, i napriek tomu, že vyťažená ruda mala veľmi dobrú a finančne nenáročnú upraviteľnosť, ťažba bola v roku 1981 ukončená. Priemyselné koncentrácie uránovej rudy boli odvezené do úpravne v Čechách bezo zvyšku.

Vzhľadom k postupnému útlmu prác na rudy, a teda i rádioaktívne suroviny, nebol už urobený doprieskum na loka-

lite Kálnica - juh - Krajná dolina, kde je overený predpoklad akumulácie rudných uránových telies a kde pri zmene cien je možné predpokladať prieskumné i ťažobné práce v budúcnosti.

V roku 1982 boli štôlne zaistené, povrch s haldami upravený a odovzdaný do užívania lesom a miestnej samospráve.

V Považskom Inovci sa skončilo jedno dlhé obdobie vyhľadávania a prieskumu na rádioaktívne suroviny, ktoré trvalo s prestávkami od roku 1965 až do roku 1983. Preto je potrebné poďakovať sa všetkým, ktorí pomáhali pri tejto činnosti. Zvlášť je potrebné poďakovať sa pracovníkom lesov, miestnych samospráv i občanom Kálnice, Trenčianskych Stankoviec i ďalších obcí za pochopenie a spoluprácu.

POL'NOHOSPODÁRSTVO

ZALOŽENIE, HOSPODÁRENIE A TRANSFORMÁCIA JRD

Pôvodní obyvatelia Kálnice boli veľmi chudobní. Ako želiari predstavovali pre Beckovské panstvo lacnú pracovnú silu na poliach a v lesoch. Po zrušení poddanstva získali lesy a pasienky a postupne - vďaka príslovečnej pracovitosti - sa stávali vlastníkmi pôdy. Koncom 19. stor. sa za väčšou skyvou chleba vypravili do USA, Kanady a Argentíny nielen jednotlivci, ale i celé rodiny. Časť navrátilcov, tzv. "Amerikanov" si za usporené doláre rozšírila "grunt" o ďalšie "merice". Pôda sa pokladala za jedinú istotu na prežitie.

Táto osobitá črta Kálnice sa výrazne prejavila v období socializácie dediny. Väčšinu roľníckej pospolitosti tvorili malí vlastníci pôdy do 5 hektárov. V obci nebol žiaden šľachtický či cirkevný veľkostatok, neexistovalo ani strojové družstvo. Malí a strední roľníci sa pre spoločné hospodárenie rozhodovali uvážlivo, až váhavo - medzi poslednými v okrese. Argumentom agitátorov čelili svojiskými výhradami: "Keď sa družstvám nedarí na rovine, o čo horšie pochodíme my pod horami..."

Prvý prípravný výbor pre založenie JRD pod vedením **Juraja Kukučku** získal v roku 1952 šesť členských prihlášok najmä od drobných držiteľov pôdy. Až o päť rokov neskôr predseda komisie pre založenie JRD **Rudolf Michalec** a tajomník MNV **Štefan Roško** zaevidovali desiatky ďalších - od výkonných roľníkov.

Ustanovujúca schôdza JRD sa uskutočnila 1.1. 1958 v sále Jednoty - spotrebného družstva. Zišlo sa na ňu 99 nových družstevníkov, ktorí združili takmer 500 hektárov poľnohospodárskej pôdy. Do rozorania medzí v jeseni pribudlo ďalších 60 členov, takže základy novej úrody mohli začať klásť na 653 ha p.p. Prvú správu JRD tvorili: **Ján Ševčík, Ján Jurík, Adam Valovič, Michal Jančo, Pavol Hladký, Ján**

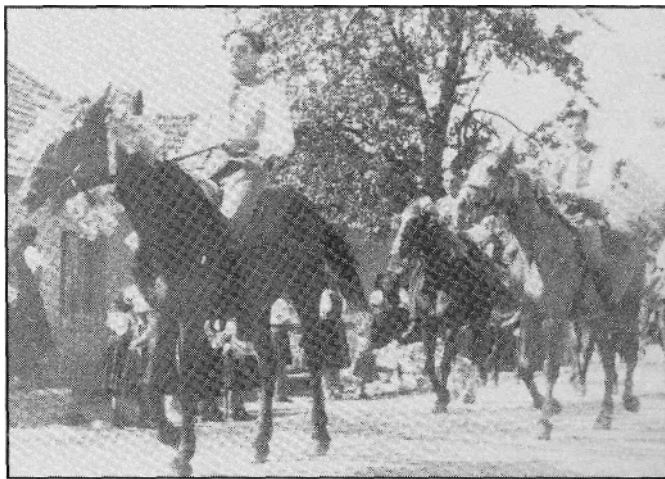
Krchnavý, Rudolf Kukučka a Štefan Hubina. Predsedom sa stal skúsený stredný roľník **Ján Urban**.

Pre nový hospodársky dvor vybrali z troch alternatív - Trnaté, Staré a Dlhé diely poslednú lokalitu a podľa projektu Ing. Jozefa Mojžiška v rekordne krátkom čase postavili prvé objekty - maštale, ošipáreň a hydináreň. Na ich zaplnenie bol stanovený takýto kľúč: na 1 ha p.p. 150 kg hovädzieho dobytku a 30 kg ošípaných, na 1 ha ornej pôdy: 200 kg obilia, 150 kg krmnej repy, 100 kg zemiakov, 400 kg sena a slamy. Sústredených 17 párov koni sa do "normy" nezarátalo.

Prvý strojový park predstavovalo 17 drevených vozov, 17 pluhov, 17 súprav brán, 12 sejačiek, 15 papučiarov a niekoľko ručných plečiek.

Prvé brázdy na scelených pozemkoch po HTÚP vyorali traktory novomestskej STS, ktoré posilnili domáce konské záprahy i v sebe ozimín.

Prvý traktor - Škoda 30 bol darom patronátneho závodu Strojstav. Zverili ho **Jaroslavovi Kukučovi**, ďalší Ze-tor - 25 riadil **Ján Dovina** a nákladnú Tatra **Pavel Šicko**.

Prvé dožinky po oslobodení v roku 1945: alegorický sprievod obcou.

Po ukončení prvej družstevnej mlatby.

Hlavným mechanizačným prostriedkom v prvej družstevnej žatve boli kosačky v rukách družstevníkov a brigádnikov. Obdobný ráz mala i mlatba, do ktorej zapojili tradičné mláťačky. Úroda obilia nepresiahla priemer z čias súkromného hospodárenia 22 - 25 q z hektára. Pokladalo sa to za úspech a prvé dožinky na Trnatóch, s pripomienkou 15. výročia SNP, boli spontánne a optimistické.

Veľa z pionierskeho obdobia JRD upadlo do zabudnutia. Bolo poznačené detskými chorobami, príznacnými pre túto najzložitejšiu etapu slovenského poľnohospodárstva a zmenu vlastníckych vzťahov. Chýbali skúsenosti z organizovania práce vo veľkých kolektívoch, hromadili sa problémy. Napriek systematickej pomoci príslušných inštitúcií, najväčšia ťarcha spočívala na pleciach riadiacich pracovníkov - od skupinárov až po predsedu. To spôsobilo i reťazovité, jednoročné striedanie na poste predsedu JRD: po **Jánovi Urbanovi** viedol JRD **Ján Jurík**, po ňom **Ing. Pavel Zimančok**, **Ondrej Pavlech**, **Ján Ševčík** a až v roku 1964 oslovili mladého zooteknika a mechanizátora podhorského JRD Hrádok **Rudolfa Pagáča**, aby on "čosi urobil s tým družstvom."

JRD v tomto období pripomínalo "pole neorané", či ba-

ladu z tureckého bašovania "... a čo mladé zutekalo." Na družstve pracovali najmä ženy a prestarnutí členovia. V jednej zo zápisníc MNV z tohto obdobia čítame i takýto charakteristický záznam: *".... pracovná morálka je neuspokojivá, členovia JRD sa nezapájajú aktívne do práce, čoho čiastočným dôsledkom, príčinou je aj tá skutočnosť, že JRD nemá dostatok finančných prostriedkov na vyplácanie odmien zálohové za minulý mesiac."*

Organizátorská práca skupinárov pozostávala zo "zháňania" ľudí do nárazových poľných prác. Na bicykli obchádzali celú dedinu a "zabezpečovali pracovné sily." Ich nedostatok sa nahrádzal organizovanými brigádami prostredníctvom MNV a spoločenských organizácií.

V konsolidačnom programe nového predsedu mali prioritu odborné kádre, hmotná zainteresovanosť, lepšie mechanizačné vybavenie, úprava pozemkov, zúrodnenie pôdy a širšie uplatňovanie prvkov poľnohospodárskej vedy a techniky. Na riadiace posty prišli mladí odborníci: **Ing. Čulák**, **Ing. Horvát**, **Úradníček**, **Ing. Bulko**, **Ing. Borcovan**, **Ing. Kvasňovský** a ďalší. Prvé rozsiahlejšie rekultivačné práce nákladom niekoľko mil. Kčs sa realizovali na Zaborí, Husárovej, Rybníkoch, Hrabovníku, Blahovej a Kopanej. Až budúcnosť ukáže, do akej miery boli opodstatnené pripomienky oponentov o príliš drastických a neekologických zásahoch do prírody.

K stabilizácii členskej základne prispelo zavedenie pevnej peňažnej odmeny, poskytovanie nemocenských dávok, dovolenky, voľných sobôt i dôchodkového poistenia. V sociálnej oblasti sa tak družstevníci dostali na úroveň pracovníkov v štátnom sektore a v niektorých smeroch tento štandard i prevýšili.

Starostlivosť o základný výrobný prostriedok - pôdu priniesla prvé sľubné výsledky.

Direktívne predpisy dodávkových povinností nezohľadňovali produkčné schopnosti pôdneho fondu podhorského JRD, v ktorom prevládali hnedozemné, nívne, hne-

Mechanizovaný zber obilia.

dé lesné pôdy a rendziny. Zmena bonitného zatriedenia chotára z R-3 do R-1 priniesla nielen výhodné diferenčné príplatky 13 Kčs na 100 Kčs tržieb, ale umožnila i prehĺbenie špecializácie. Znížil sa neúmerne široký sortiment poľných 91 kultúr, úplne sa prestalo s pestovaním cukrovej repy. Okrem tradičných plodín - obilnín, zemiakov, kŕmnej repy a kukurice sa naďalej rátať so zeleninárstvom, liečivými rastlinami a chmeľom.

S pestovaním netradičnej technickej plodiny - chmeľu začalo JRD medzi prvými v okrese už v roku 1960. Pod vedením chmeliara **Jána Jurika** vysadilo na 2 ha odrodu Žatecký červenák. Sadenice na ďalšie rozšírenie chmeľnice pochádzali z vlastnej škôlky. V prvých rokoch sa chmeľ zbieral ručne a na sušenie dovážal do susedných okresov. Výmera chmeľníc sa postupne zvýšila na 60 ha a JRD si vybudovalo moderný chmeliarsky areál s dvoma česačkami a sušičkami. Napriek klimatickým výkyvom a zvedeniu prísnejších kritérií pri výkupe podľa tzv. konduktometrickej hodnoty - obsahu alfavorkých kyselín - káľnický chmeľ si medzi pestovateľmi zo Slovenska a Čiech drží stabilné popredné umiestnenie. **Ján**

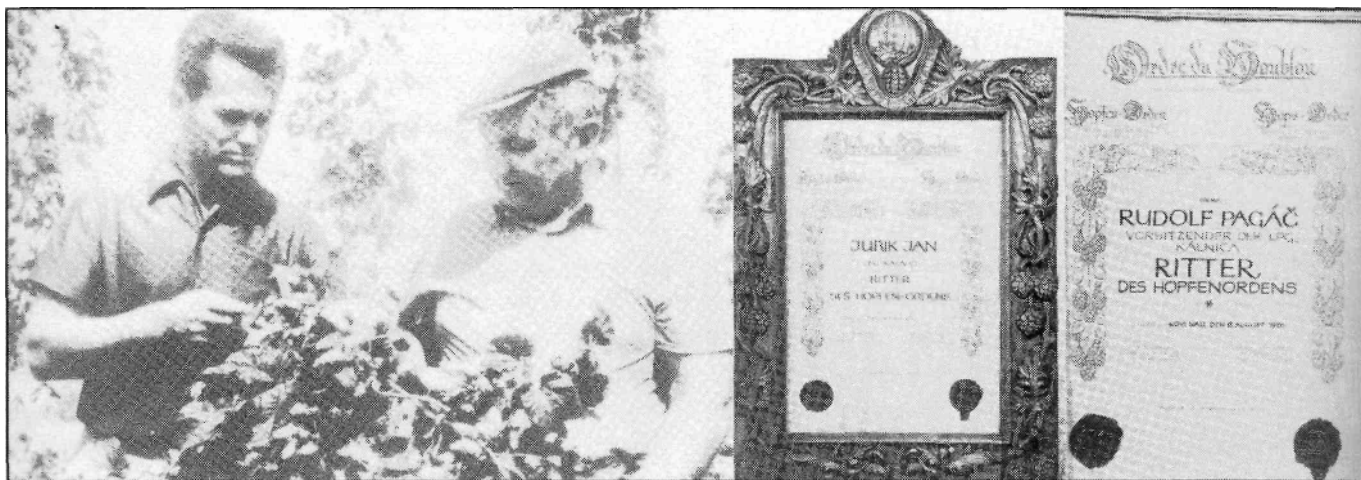
Jurík a predseda JRD **Rudolf Pagáč** sa stali nositeľmi najvyššieho medzinárodného vyznamenania v tomto rezorte - **Chmeliarsky rytier**.

Komplex opatrení na zvýšenie úrovne rastlinnej výroby, najmä aplikácia výživy podľa stavu porastov a účinnejšia chemická ochrana proti škodcom a burinám, sa prejavil už v r. 1971, keď hrubá produkcia na 1 ha p.p. predstavovala namiesto predpokladaných 4 950 Kčs až 6 349. JRD získalo okresné prvenstvo v hektárových úrodách ozimnej pšenice, jarného jačmeňa, zemiakov a chmeľu. Novovyšľachtené odrody pšenice a jačmeňa spôsobili "obilniársku revolúciu" i v podhorských podmienkach. Úroda obilnín sa stabilizovala na 50 q z hektára. V roku 1984 bol tento priemer prekročený až o 11,8 q z hektára, pričom odroda Viginta BU-20 "sypala" rekordných 71 q z ha.

Zvýšená pozornosť sa venovala aj trvalým trávnyim porastom, ktoré zaberali takmer polovicu pôdneho fondu. Mechanické ošetrovanie, hnojenie a nákladné rekultivačné zásahy priniesli očakávaný efekt. Na pastevných strediskách sa vybudovali stabilné betónové oplôtky a pastevný vodovod. Na krajskom Dni novej techniky materiálno-technického vyba-

Zber „zeleného zlata“.

Predseda JRD Rudolf Pagáč a Ján Jurík sa stali prvými držiteľmi medzinárodného vyznamenania CHMELIARSKY RYTIER na Slovensku.

venia pasienkového hospodárstva a techniky pasienkového zariadenia v teréne, ktorý sa uskutočnil na domácej pôde, predviedlo JRD vlastný výrobok ROTEZ určený na odstraňovanie samonáletu a nosenie príslušného zariadenia na strmých svahoch. Novinka vedúceho mechanizačnej dielne, vynálezcu a zlepšovateľa **Dušana Dodeka**, získala na celoslovenskej výstave AGROKOMPLEX v Nitre v súťaži o "Zlatý kosák" čestné uznanie.

V živočíšnej výrobe JRD nadviazalo na bohaté chovateľské tradície. Venovalo sa chovu všetkých druhov a kategórií hovädzieho dobytká, ošípaných, koni, sliepok, moriek a neskôr i oviec. Úžitkovosť bola veľmi nízka, aj po ustajnení dojníc v moderných maštaliach a zavedení strojového dojenia dosahovala ročná dojivosť iba 1 291 litrov. Výroba mlieka sa zaradila medzi najstratovejšie produkty. Kým realizačná cena predstavovala 1,84 Kčs na 1 liter mlieka, náklady boli až 3,20 Kčs. V roku 1963 JRD predalo časť chovných jalovic, pretože si nezabezpečilo dostatočnú krmovinovú základňu. Až po siedmich rokoch svojej existencie splnilo JRD po prvý raz predpísanú dodávku mlieka - 143 tisíc litrov.

V roku 1964 prešlo JRD v chove hovädzieho dobytká na plemeno Slovenské strakaté a Eischire, v chove ošípaných na plemeno Slovenské biele ušľachtilé. Špecializácia v živočíšnej výrobe si vynútila aj zrušenie chovu oviec, ktorým JRD nadviazalo na prerušenú tradíciu z 19. storočia. Predajom syra, ovčej vlny a jahňacieho mäsa bol kálnický chov na štandardnej úrovni. Po krátkom období 1968 - 73 JRD celé stádo cca 300 ks plemena Merino predalo ŠM Nová Baňa v okrese Žiar nad Hronom.

JRD sa od svojho založenia orientovalo aj na nepoľnohospodársku činnosť. Tržby z pridruženej výroby pomáhali eliminovať stratovosť "agrokomplexu". Prvých osem pracovníkov - "drevárov" pod vedením **Jána Urbana** začalo s nenáročnou výrobou drevených násad do lopát, drevených sochorov i nedostatkových brezových metlí. Na rozbehnutie výroby stačili skromné priestory, suroviny z vlastných zdrojov a príslovečný remeselnícky fortiel. Sortiment drevovýroby sa postupne rozšíril o drevené lopaty na sneh a na sušenie obilia, drevené regále a mostíky pre ČSD. V roku 1965 už 40-členná skupina "drevárov" a stavebných údržbárov pod i vedením **Adama Pavlecha**, dovtedajšieho pokladníka JRD,

priniesla do pokladne JRD pol milióna korún. Celý strojový park, vrátane špeciálnych strojov a zariadení, bol dielom družstevnej mechanizačnej dielne, ktorá bola známa i renováciou nedostatkových náhradných dielov a súčiastok na dopravné prostriedky, kombajny a technologické zariadenia. V rokoch 1967 - 68 prežívala pridružená výroba konjunktúru: rozšírila sa o stavebné skupiny v Bratislave a Trenči. Tepliaciach, orientovala sa na údržbu bytového fondu a cestných komunikácií. V Smoleniciach novodobí "uhliari" obnovili tradíciu pálenia dreveného uhlia. Vyvážalo sa do Nemecka a Talianska. Do družstevných štruktúr sa dostala aj malá prevádzkareň v Trenčíne - Belej, ktorá sa orientovala na výrobu drôteného pletiva. Po vydaní rezortných opatrení, ktoré naďalej zohľadňovali oprávnenosť pridruženej výroby v podhorských oblastiach, no prísnejšie a presnejšie vymedzovali charakter takejto činnosti, boli stavebné skupiny delimitované do novovytvoreného podniku služieb v Beckove Centrocoop. Prispelo to k stabilizácii pôvodnej a osvedčenej drevovýroby a orientácii na efektívnejšie využitie drevnej suroviny z kalamitných porubov na strednom Slovensku a na Plzeňsku. Sortiment sa rozšíril o podlahy na samozberacie vozy HORAL pre monopolného výrobcu - STS Nové Mesto n. Váhom. Tržby prekročili 10 mil. Kčs. Použili sa najmä na efektívne vklady do ďalšieho zúrodnenia pôdy, na nákup modernej techniky a maštalnej technológie a výrazne obohatili aj sociálny fond družstva.

Sociálna oblasť zahŕňala všestrannú starostlivosť o členov a zamestnancov, kultúrno-spoločenské aktivity a zlepšovanie pracovných podmienok a životného prostredia. V centre pozornosti sociálnej komisie, ktorú nepretržite viedla **Mária Ďurcová**, boli zakladajúci a najstarší členovia JRD. Pravidelné stretnutia dôchodcov, lekárske prehliadky, kúpeľná liečba, stravné lístky za symbolickú cenu, predplácanie tlače, pozývanie na zájazdy a kultúrno-spoločenské podujatia - to všetko sa prezentovalo ako prejav vďaky a úcty za ich vklad, obetavú prácu a strádanie v prvej etape spoločného

hospodárenia. Pri príležitosti životných jubileí ich členovia komisie navštevovali, odovzdávali vecné dary. So zosnulými sa lúčili nad otvoreným hrobom.

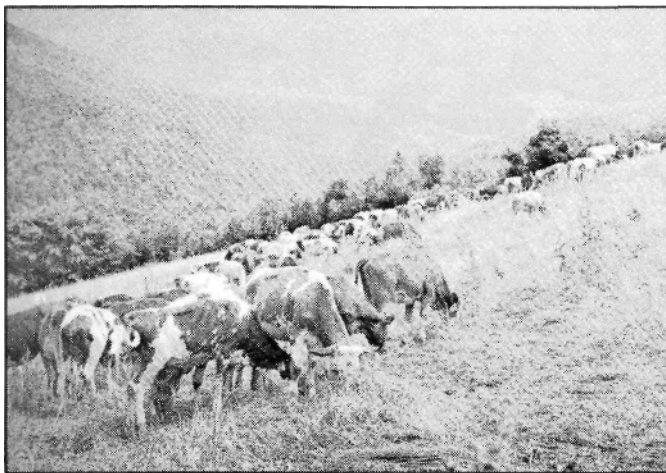
Na regeneráciu síl a zdravia bola k dispozícii družstevná 22-lôžková chata v slnečných Patinciach a neskôr i rekreačné zariadenie na Zelenej vode. Desiatky druž-

Dychová hudba JRD ROZKVVETANKA

stevníkov sa každoročne rekreovalo v známych prímorských strediskách i v rámci výmennej rekreácie s poľnohospodárskymi družstvami Frose v býv. NDR a Pietrowice Wielkie v Poľsku. Pre stabilizáciu pracovníkov JRD postavilo 47 b.j. Ďalším desiatkam záujemcov poskytlo stabilizačné a bezúročné pôžičky na výstavbu rodinných domčekov. Významne prispelo k výstavbe kultúrnych domov v Kálnici i Beckove a stalo sa štedrým sponzorom početných športových a kultúrno-spoločenských podujatí.

Pri kultúrno-spoločenských podujatiach účinkovala družstevná dychovka Rozkvetanka, dedička miestnej hudobnej tradície, pod taktovkou **Rudolfa Klinčúcha a Petra Sedláka**. Ľudové umenie nášho regiónu prezentovala aj na zahraničných zájazdoch, najmä v SRN. Ako jediná a posledná dychovka v obci zanikla v osemdesiatych rokoch.

Mladý dobytok na paši.

Významným medzníkom v histórii JRD Kálnica a súsedného JRD Beckov sa stal rok 1977, keď došlo k ich zlúčeniu. V Trenčianskom okrese sa počet JRD zredukoval z 94 na 26. Zlúčenie malo prispieť k efektívnejšiemu využitiu modernej techniky na väčších celkoch, realizácii výstavby veľko-kapacitných objektov s poloautomatizovanou technikou, skultúrnemu práce i k širšiemu využívaniu výsledkov vedy a techniky. Tento nie bezbolestný a bezkonfliktný akt sa označoval za „sobáš“. Obom partnerom sa na zlučovacej schôdzi ponúkol za „starého svata“ riaditeľ Okresnej poľnohospodárskej správy **Ing. Pavel Figura**. Na ďalšej členskej schôdzi schválili názov zlúčeného družstva - JRD Rozkvet Kálnica - Beckov so sídlom v Kálnici.

Kálnickí a beckovskí družstevníci začali v novej organizačnej štruktúre hospodáriť na 1595 ha poľnohospodárskej pôde a špecializovať sa v rastlinnej výrobe na pestovanie obilia, chmeľu a intenzívnu výrobu krmovín na pôde, v živočíšnej výrobe na chov hovädzieho dobytku so zameraním na pastevný odchov jalovíc a rozmnožovací chov ošípaných. Zlúčené JRD si vytvorilo štruktúru odvetvového riadenia: RV viedol **Ing. J. Turan**, ŽV **Ing. M. Borcovan**, TS **D. Dodek**, PV

J. Bolech, **J. Sadloň** a **A. Klinčúchová**, ek. úsek **Ing. M. Fraňo** a **Ing. J. Miko**. Predsedom zlúčeného JRD Rozkvet sa stal **R. Pagáč**, podpredsedom **V. Tupý**, dovtedajší predseda JRD Beckov.

Hospodárske výsledky v nasledujúcich rokoch zaradili JRD Rozkvet medzi popredné poľnohospodárske podniky v okrese.

Úroda obilnín sa stabilizovala na priemere 5 ton z hektára, zrnové hybridy s vyššou produkciou zrna zabezpečovali dostatok kvalitnej kukuričnej siláže, trvalé trávnaté porasty boli naďalej starostlivo ošetrované a efektívne využívané. Hlavnou trhovou plodinou zostal chmeľ. Po 20 rokoch pôvodné chmeľnice na Kahalovkách zostarli a prikrčilo sa k ich obnove. V oboch chotároch sa naďalej darilo zeleninárstvu a semenárstvu.

Špecializácia na pastevný odchov jalovíc preukázala svoju opodstatnenosť a výhodnosť. JRD Rozkvet získalo štatút Krajského odchovného závodu a začalo kooperovať s piatimi poľnohospodárskymi podnikmi. Za 5 rokov im odchovalo 2 315 teľných jalovíc, v ďalších rokoch sa tento počet ešte zvýšil a "závod" sa stal vysokorentabilným.

Úžitkovosť hospodárskych zvierat dokumentovala stabilizovaná dojivosť 4 500 litrov ročne, prírastky u teliat 0,70 - 0,75 kg a u chovných jalovíc 0,59 - 0,60 kg na kus a deň.

Nosný program živočíšnej výroby neostriasla ani mimoriadna udalosť v r. 1985, keď otrava ťažkými kovmi postihla vyše 300 kusov hovädzieho dobytku. Repné rezky z nevyčistených vagónov - ako hlavná príčina úhynu - boli zlikvidované. JRD nakúpilo 196 jalovíc plemena Simentál v Maďarsku a stratu bez vážnejšieho ekonomického otrasu eliminovalo.

V chove ošípaných sa prikrčilo k budovaniu veľkokapacitného rozmnožovacieho chovu s uzatvoreným obratom stáda.

Celkovú efektívnosť prezentujú ročné tržby 5 mil. korún.

V pridruženej výrobe po zlúčení JRD k základným činnostiam: porez guľatiny, výroba rebríkov, detských lehátok a obalov na exportné zariadenia novomestskej Vzduchotechniky pribudla nová činnosť - lepenie fóliových plachiet na senážovanie a záhradkárske fóliovníky. Prídružená výroba sa stala stabilizátorom a rezervoárom pracovných síl pre sezónnu rastlinnú výrobu a výkonmi okolo 30 mil. Kčs ročne významne prispievala k upevňovaniu ekonomiky zlúčeného JRD.

V roku 1985 sa počet členov zvýšil na 662, hrubá poľnohospodárska produkcia dostala 30 mil. Kčs, zisk 9,2 mil. Kčs, hodnota základných prostriedkov 107,586 tisíc Kčs, z toho hodnota strojov a zariadení 32,947 tisíc Kčs. Vyplatené mzdy dosiahli výšku 14,694 tisíc Kčs. Priemerná mesačná mzda v tomto roku bola 2 754 Kčs.

Po prvý raz JRD spracovalo ekologický program. Rátalo sa v ňom so znižovaním spotreby chemických prípravkov v boji proti burinám, so skvalitnením podmiety a lepšou ochranou poľných hnojísk proti vyplavovaniu močovky vo voľnej prírode. Na základe kvalifikovaného pôdneho rozboru a odrodovej agrotechniky nemal podiel čistých živín na 1 ha

S dožinkovým vencom na okresných oslavách MDD v Trenčíne.

p.p. prekročiť dávku 300 kg čistých živín N.P.K. Skladovanie priemyselných hnojív zverili špecializovanému Agrochemickému podniku v Trenčianskych Bohuslaviciach.

Vízia do roku 2000 obsahovala aj takéto veľkolepé zámery:

„K splneniu vytýčených úloh prispeje významným podielom i mechanizačný úsek a ďalšia investičná výstavba, vrátane rozsiahlych rekonštrukcií a modernizácií. Strojový park sa o. i. rozšíri o ďalší kombajn E -512. V chmeliarskom stredisku pribudnú nové česačky. Dobuduje sa zemiakáreň s technologickou linkou, paletovým systémom a kontajnermi. Ráta sa aj s vybudovaním solárnych senníkov s portálovým žeriavom. Už t.r. sa odovzdá do užívania rekreačno-ubytovacie zariadenie na Zelenej vode so 45 lôžkami. Pribudnú ďalšie tri družstevné bytovky a uvažuje sa aj s átriovou výstavbou 6-bytovky pre zaslúžilých družstevníkov.“

Transformačný proces - po zmene politického systému v roku 1989 - výrazne zasiahol štruktúru i zameranie poľnohospodárskej výroby.

Po rozpornom, chaotickom období, sprevádzanom živelnými personálnymi zmenami, ako bolo odvolanie dlhoročného predsedu JRD **Rudolfa Pagáča** a odchod novozvoleného predsedu JRD **Ing. Jána Vienera** a ďalších odborníkov, nastúpil vo februári 1992 do funkcie predsedu PD skúsený organizátor, dovtedajší vedúci rastlinnej výroby, **Ing. Ján Kvasňovský**.

Na žiadosť väčšiny členov PD sa 1. 4. 1993 uskutočnilo rozdelenie JRD Rozkvet na dva pôvodné celky. Kľúčom na rozdelenie bol objem majetku pripadajúci na oprávnené osoby, ktoré vstúpili do transformačného procesu v pomere 56,45 % pre Kálnicu a 43,55 % pre Beckov. Strojový park si oba subjekty rozdelili solidárne, aby zabezpečili plnú funkčnosť svojich hospodárstiev. Rekreačné zariadenia na Zelenej vode pri Novom Meste nad Váhom a v Patinciach užívajú spoločne, ale rátajú s ich predajom.

V rastlinnej výrobe sa PD Kálnica naďalej orientuje na pestovanie obilovín, chmeľu, zemiakov a krmovín na ornej

pôde. V živočíšnej výrobe - po zániku krajského závodu na odchov jalovic - zostal v centre špecializácie chov HD - 450 ks a výkrm ošípaných - 370 ks. Pridruženú výrobu PD zrušilo ako neefektívnu, priestory i s pôvodným výrobným programom prenajalo súkromným podnikateľom.

Výrobný proces realizuje 72 stálych pracovníkov a 11 THP. Oproti min. obdobiu ide o niekoľkonásobný pokles pracovníkov.

Všetky podnikateľské zámery PD uskutočňuje v podmienkach trhového hospodárenia pomerne úspešne. Od roku 1993 každoročne vykazuje zisk vyše pol milióna Sk a plne dotuje kapitálové fondy, vrátane zabezpečovacieho.

Dobré hospodárske výsledky umožňujú rozvoj investícií. Najväčšiu čiastku - 8,2 mil. Sk určili na modernizáciu farmy dojníc a jej vybavenie špičkovou technológiou zo SRN. Na doplnenie a rozšírenie strojového parku, najmä o sejačku, rozmetadlo um. hnojív, samozberací voz NVTs a nakladač HON, použili ďalších 1,2 mil. Sk.

Súčasnú členskú základňu PD tvorí 255 oprávnených osôb - členov. Ďalších 99 oprávnených osôb - nečlenov, ktorých pôdu prevzalo PD zmluvne do užívania, obdrží na základe novelizovaného Zák. č. 264/95 podielnícké listy, s ktorými, po registrácii v Stredisku cenných papierov, budú môcť voľne obchodovať. PD ráta s ich neskorším odkúpením.

Rýchla konsolidácia a stabilizácia moderného podnikania na pôde a perspektívy poľnohospodárskej veľkovýroby s jej evidentnými prednosťami našli svoj výraz i v myslení vlastníkov pôdy. O založenie súkromnej poľnohospodárskej farmy so št. dotáciami neprejavil záujem ani jeden poľnohospodár. PD vyšlo v ústrety vlastníkom pôdy, ktorí požiadali o vyčlenenie 10-20 árov na pestovanie plodín pre chov domácich zvierat. Celkovo išlo o 20 ha pôdy v bonitne i komunikačne najvýhodnejších lokalitách.

V období 1993 - 96, podľa zásad transformácie, sa do členského pomeru PD prihlásilo 40 nových oprávnených osôb.

OVOCINÁRSTVO

História ovocinárstva siaha hlboko do minulosti ľudstva. Príroda poskytovala našim dávny predkom najskôr malé trpké a kyselé "plánky". Postupným prirodzeným šľachtením a vzájomným krížením vznikli nové polokultúrne semenáče. Voľne v prírode - bez zásahu človeka - sa napr. objavilo aj jedno z najobľúbenejších jabĺk - jonathánka, ako i ďalšie ovocné druhy hrušiek, sliviek a čerešní. Až po cielených ľudských zásahoch do hybridácie vznikajú kvalitné kultivary.

Aj v Kálnici má ovocinárstvo, založené na štepení a očkovaní jablonoňových, hruškových a čerešňových plánok, bohatú tradíciu. Členitý chotár sa vyznačuje priaznivými prírodnými podmienkami. Leží v severnej oblasti Západopanonskej panvy, zakončený Trnavskou pahorkatinou a Beckovskou bránou, za ktorou už začína Považské podolie. Geomorfologickým členením a nadmorskou výškou 200 m je krajinou severnou hranicou pre pestovanie teplomilných ovocných drevín (marhule, hrozno). Optimálne je aj zloženie pôdy. Z pôdných typov je tu zastúpená predovšetkým hnedozem (podhorská) a horské podzolové pôdy, z pôdných druhov zasa hlinité a hlinito-ílovité pôdy. Väčšie ucelené výsadby ovocných drevín však nevznikli. Na nížinných rovinatých poliach sa pestovali predovšetkým obilniny, okopaniny a niektoré technické plodiny a iba ojediniele tu boli vysadené samostatné ovocné stromy, solitery.

Ovocné dreviny sa vysádzali na svahoch, okolo ciest, potokov, najčastejšie na skladoch, ktoré boli prirodzenou hrádzou proti vodnej i veternej erózii - odnášaniu pôdných častíc vodou a vetrom. Kálničania boli múdrymi hospodármi: poznali i rešpektovali prírodné zákony a celé generácie - s príslovným sedliackym dôvtipom - si skladmi chránili svoj krvopotne získaný kúsok úrodnej pôdy. Menšie výsadby, tzv. štepnice, boli i na obrábanej pôde, na predzáhradkách, v humnách a malých záhradách. Nebolo zvláštnosťou objaviť

zdravý, dobre rodiaci ovocný strom i na vzdialenejších lúkách či pasienkoch.

Veľmi výhodná je aj orientácia svahov na juh a juhozápad. Sú otvorené, vetrateľné, dobre po nich steká vzduch z vyššie položených lesov. Takýmito sú najkompaktnejšie ovocinárske lokality: Istvíčov, Horné Rybníky, Hrabovník, ale i severnejšie orientované Podlipie a Masláková. Darí sa tu aj takým ovocným druhom, ktoré sú náchylné na chrastavosť, múčnatku a hubovité choroby. Túto prastarú skúsenosť možno efektívne využiť aj pri výbere vhodných stanovišť pre novovyšľachtené kultivary a obmedziť neekologické chemické postreky proti škodcom a chorobám.

Z JADROVÍN - ako na celom Slovensku - sú najviac zastúpené **jablá a hrušky**.

Peringové jablko patrí k najstarším ovocným druhom. Jeho pôvod sa nám nepodarilo zistiť, nenachádza sa ani v najstaršej ovocinárskej literatúre. Podľa pomologických znakov ho niektorí odborníci stotožňujú so staršou nemeckou odrodou Gravštinské jablko. Pravdepodobnejšia je domnienka, že ide o krajoú odrodu (semenáč). Pre svoju vynikajúcu chuť, tvar a veľkosť bolo peringové jablko žiadané i na trhoch v Bratislave a vo Viedni. Dnes už nepriazni času vzdoruje iba niekoľko starých jabloní. Majú viac klonov a typov, no všetky ia chrastavosťou. Ich silný vzrast a mohutná koruna bránia výsadbe v malých záhradkách.

K ďalším trhovým odrodám patrili: **Bleihamská raneta**, **Kardinál pásikavý** (pruháč), **Krasokvet žltý** (citronka), **Kožená raneta zimná** (kožovka) i **Kanadská raneta** (kmínová).

Ku kedysi najrozšírenejším, no dnes už takmer zaniknutým odrodám možno zaradiť: **Boskopské červené**, **Nonetit** (matkino jablko), **Parmena zlatá zimná**, **Batul** (bratislavské jablko), **Parkero**, **Sudetská raneta**, **Ribstonské** (londýnske), **Pogáčové červené**. Ďalšie staré odrody, ako svetoznáme jablko **Coxova raneta**, **Rechtáč súdkovitý**, **Gdanský hranáš**, **Miešanské**, **Astrachán červený** a niektoré

ďalšie sa už v kalnickom chotári vôbec nevyskytujú, alebo ich "torza" súčasní ovocinári nedokážu identifikovať.

Z kultivarov hrušiek, ktoré boli najviac zastúpené v poľných výsadbách, si zaslúžia pozornosť najmä skoré **žitnáčky**, **semendie**, **poháre**, **maslovky** (Clapotova) i chuťovo vynikajúca **"fajka"** (Bascova fľaška). Ďalšie odrody: **Naginova**, **Kráľoviča**, **Esperonova**, **Fulvia**, **Mas** (madžia hlava), **Parížanka**, **Hardyho**, **Konferencia** sa stali ovocinárskou vzácnosťou. Napr. jesenná **Charneska** "žije" už iba v Istvíčove a ojedinelé sa vyskytuje **Kongresovka**. **Clapov** **maslovku** nahradila letná **Viliamsova**. Neskorá **Dulová maslovka** a teplomilná **Pastornica** zrejme už vyhynuli.

K zákonom chráneným ovocným drevinám patrí **oskoruša**. Rozmnožuje sa zo semena či štepením na hrušku a hloh. V Istvíčove ich vysádzali bratia Šimovci. V celom chotári sme ich narátali iba niekoľko kusov. **Dula** a **mišpuľa** patrili k zriedkavo pestovaným ovocným drevinám, aj im hrozí úplné vyhynutie.

Z **kôstkovíc** boli vo veľkom pestované **slivky**, **slivy**, **poloslivky**, **ringloty** a **čerešne**.

Najrozšírenejšia je **Slivka bystrická**, ktorá je jedným z mnohých typov (klonov) **Slivky domácej**, pochádzajúcej z Balkánu. Vyniká všestranným upotrebením: na lekvár, sušenie, kompóty, no najmä ako vzácna surovina na destilát - povestnú kálnickú slivovicu. Dnes je celoplošne napadnutá neliečiteľnou vírusovou chorobou - šárkou. Dlhoročné úsilie výskumných ústavov o jej záchranu neprinieslo doteraz želiteľné výsledky. Novovyšľachtené americké, bulharské a juhoslovanské odrody sú voči šárke odolné, no kvalitu bystrickej slivky nedosahujú.

Rovnako čestné miesto na ovocinárskom "tróne" patrí **Bielej slivke** - "belici". O jej enormné rozšírenie a vyšľachtenie sa zaslúžil ľudový učiteľ a ovocinár **Adam Masár**. Ovocinárski výskumníci z Bojníc **Ing. J. Cvopa, CSC, RNDr. Š. Sojak** a **RNDr. J. Ivanička** o jej genéze napísali: *"Pôvod Bielej slivky môžeme ťažko určiť. Pravdepodobne ide*

o semenáč skorej slivky, pričom aj keď tieto slivky boli modré, pri tomto semenáči biela farba dominovala nad modrou. Mohol vzniknúť v oblasti západného Slovenska, kde sa táto slivka najviac pestovala." Takýmito lokalitami boli najmä Bošáca a Kálnica. Chotáre oboch obcí s vyspelým ovocinárstvom sa stali v čase dozrievania plodov bielej slivky príjemne rozvoniavajúcim objektom.

Bielej slivke sa najlepšie darí v teplých až suchých lokalitách s mierne alkalickou pôdnou reakciou, znáša aj drsnejšie polohy a pôdy chudobné na humus, bez akéhokoľvek používania organických a anorganických hnojív a chemickej ochrany. K charakteristickým prednostiam bielej slivky patrí vysoký stupeň samoopelivosti, pričom je sama vynikajúcim opelovačom pre ostatné kultivary slivkovín. Významný regionálny ovocinársky odborník **Štefan Chlebík** doporučuje bielu slivku ako jedinečný podpník pre marhule, ktoré takto získajú skorý nástup rodivosti a majú aj znížené percento apoplexie. K nezanedbateľným prednostiam patrí aj stabilná úroda plodov, z ktorých možno pripraviť výrobky vysokej kvality: zaváraniny, lekváre i povestnú aromatickú "belovicu". Z 1 q "kvasu" sa získava až 7 l 50 - 55 % destilátu. K zaujímavostiam patrí i skutočnosť, že spomedzi kôstkovitých stromov najlepšie prežila mrazové pohromy v rokoch 1929 a 1940.

Podobne ako peringové jablko ani biela slivka - hoci má presne vymedzené pomologické vlastnosti - nie je v odbornnej literatúre dodnes popísaná.

Prvé zmienky o počte ovocných drevín v kálnickom chotári obsahujú "antištatistické" vyjadrenie - "bolo ich veľa". Presnejšie údaje máme až z roku 1944. V obci sa vtedy urodilo: 300 q jabĺk, 100 q hrušiek, 500 q čerešní, 100 q marhúľ, 100 q bystrických sliviek a až 10 000 q bielych sliviek. Štátny plánovací a štatistický úrad už v roku 1945 signalizoval úbytok slivkových stromov o celú tretinu a zníženie úrod o takmer polovicu oproti predchádzajúcim rokom. Nepriaznivý trend práve vrcholí...

Považská okrúhlica a Ringlota (malá i veľká, zelená) sú napriek citlivosti na šárku naďalej v sortimentnej skladbe kôstkovíc zastúpené.

Marhule a broskyne boli odjakživa citlivé na jarné mrazíky, ich pestovanie sa príliš nerozšírilo. S výsadbou odolnejších odrôd sa začalo až v posledných rokoch.

Čerešne v poľných výsadbách reprezentuje bezpočetnosť odrôd. **Višne** sa začali pestovať až neskôr na konzervárenské účely.

Zo **škrupinového ovocia** bol najobľúbenejší **Orech vlašský**. Pôvodne išlo o semenáč. Rôzne pomenovania získal podľa úžitkových vlastností plodov. Orechy vysádzali najviac v humnách, ale i na skládkoch v poli. Ovocné škôlky už dodávajú štepené stromčeky z najkvalitnejších typov, ktoré sa vyznačujú vyššou odolnosťou voči jarným mrazom, kvitnú až v máji a majú vysokú kvalitu jadier. Prím vedú najmä francúzske odrody.

Gaštan jedlý a mandle boli na periférii ovocinárstva.

Z **drobného ovocia** sa vyskytovali i **moruše**. Pestovali ich najmä pre hydinu. Posledné exempláre pretrvali dodnes.

Značnú časť svojej produkcie ovocinári realizovali na trhu, zvyšok bol dôležitým zdrojom obživy. Sušené slivky, jablká a hrušky nechýbali v žiadnej domácnosti a pokladali sa za doplnok každodennej stravy. V 19. storočí vlastnili licencie na pálenie liehu iba židovskí krčmári. Neskôr si obecnú paušálnu pálenicu založili aj občania. Z tohto obdobia je doložené Páleníčné družstvo, ktorého produkty - **kálnická slivovica, borovička a hruškovica** boli vychýrené v celom okolí. V štyridsiatych rokoch obnovil tradíciu pálenia ovocných destilátov **Ján Ševčík**. Jej pokračovateľom sa stalo miestne poľnohospodárske družstvo. Nedostatok sliviek sa nahrádza jablkami a hruškami.

Ku koloritu dediny patrili až do osemdesiatych rokov početné "sušiarne" v humnách a ovocných sadoch. Poslednú "sušiareň", i pre potreby ostatných občanov prevádzkoval skúsený včelár a ovocinár **Pavol Hladký - Listárech**. Vysokú

kvalitu usušených produktov dosahoval podľa vlastného receptu - prísnu reguláciou teploty a používaním voňavého slivkového dreva ako najvhodnejšieho paliva. Za svoju prácu požadoval iba naturálnu odmenu.

Na zúročenie ovocinárskych tradícií a efektívnejšie využitie produkčných schopností ovocných stromov sme zaznamenali niekoľko pozoruhodných návrhov. Krátko po založení JRD poľnohospodársky odborník a spisovateľ **Alexander Pockody** doporučil povýšiť tradíciu sušenia bystrických sliviek na "priemyselnú bázu". Vo veľkokapacitných sušiarňach sa mali slivky "špikovať" orechovými jadrami a takto zhodnotené predávať vo vkusnom balení ako bonboniéry. Účtovník JRD **Samuel Jelínek** zasa horil za výsadbu plantáží červených a čiernych malín. Podnetné návrhy sa nepodarilo uskutočniť. Nezdarom skončili aj pokusy o vytvorenie kompaktných ovocných areálov, najmä slivkových. Na realizáciu čaká program krajinárskych úprav chotára s novými výsadbami zelene a ovocných drevín.

Kontinuitu bohatých ovocinárskych tradícií a skúseností predchádzajúcich generácií s praxou súčasných ovocinárov sleduje originálny projekt na vytvorenie "skanzému" zanikajúcich osvedčených kultivarov rôznych ovocných druhov z celého chotára i tzv. "matečnice" na ich záchranu, rozmnoženie a rozšírenie. Experimentálny ovocný sad bude pokusníckym a výskumným amatérskym pracoviskom na vyskúšanie vlastností nových kultivarov a na ich porovnanie s najosvedčenejšími pôvodnými kálnickými odrodami. Vznikne neďaleko vodného zdroja Stoky a na jeho realizáciu i prevádzkovanie sa podujali - za pomoci ďalších skúsených ovocinárov a Obecného úradu - skúsení ovocinári zo strednej generácie, **Samuel Hladký a Tibor Valovič**.

VINOHRADNÍCTVO

Vinohradníctvo na strednom Považí je doložené už v 15. storočí. Privilégiá kráľa Žigmunda z roku 1435 umožňujú Novomešťanom vysádzať vinnú révu a v Urbári Beckovského

panstva z roku 1522 sa medzi povinnosťami poddaných uvádza aj „*mzda viničná, niekedy menej, niekedy viacej*“.

Po moháčskej katastrofe a následnej okupácii Budína, Ostrihomu a Novohradu Turkami sa uhorská šľachta začína sťahovať na bezpečnejší sever. S jej príchodom na stredné Považie je spojený aj rozkvet vinohradníctva pred i za Beckovskou bránou. Po roku 1550 kráľ Ferdinand I. povoľuje výsadbu vinohradov v celom okolí Nového Mesta nad Váhom. V roku 1570 uzaviera mesto so zemepánom Ladislavom Bánffym zmluvu o dodávke 100 okov vína a ďalších 200 okov za cenu platnú pri vinobraní. Mešťania boli povinní doviesť víno do Beckova. Vrchnosť dokonca predpisovala čas vinobrania a panskí dozorcovia mali dbať o to, aby sa čo najviac hrozna použilo na víno a na "desiatok".

V novomestskej oblasti bolo najviac obľúbené burgundské červené s výraznou arómou. Predávalo sa až trikrát drahšie než biele a k prominentným odberateľom patril i viedenský kráľovský dvor. Ešte v roku 1825 stál okov burgundského vína 200 zlatých šajnových. Merica raží sa predávala za 2 zl. šajnové.

Vínice pokrývali celé svahy na pravej strane Váhu od Dolného Srnia a Čachtíc až po Vřbové, na ľavej strane boli najväčšími pestovateľmi vínnej révy Beckovčania a Kálničania. Podľa štatistických údajov z roku 1720 bola rozloha vinohradov v Trenčianskej stolici prekvapujúco vysoká - "na 1158 kopáčov".

V Kálnici v čase najväčšieho rozkvetu vinohradníctva - v 17. a 18. storočí - pestovali hrozno v 13 menších vinohradoch "pre 35 - 55 kopáčov", teda na výmere asi 3 ha. Vinohradnícka sláva mala krátke trvanie, necelé tri storočia, takže sa neodrazila ani v ľudovej slovesnosti, piesňach, či zvykoch. Po mimoriadne krutej zime v rokoch 1740 a ďalších pre vinohradníctvo osudných rokoch 1868 a 1879 (filoxéra) začala výmera vinohradov rapídne klesať. Premieňali ich opäť na lúky a pasienky. O zániku beckovských a kálnických vinohradov koncom 19. storočia **J. L. Holuby** napísal: „... *vinohra-*

dy sú už dávno pusté, ani jediného už neni, len ledakde jeden vinič medzi krovinami ešte trvajúci ukazujú, že tam kedysi vinohrady boli..." Napriek nostalgickému opisu botanika J. 11. Holubyho, kálnické vinohrady nezanikli odrazu a úplne. Ešte 20. novembra 1902 sa spomínajú v článku dopisovateľa D. H. v časopise "Národní hlásnik" č. 22: „V Kálnici bola slabá úroda zemiakov a ovocia. Hrozno nám nedozrelo, je zlé, kyslé, ač vinohradov je už poriadku. Teraz ani niet čím ústa ovlažiť, ani groša na dane." Zašlú slávu vinohradov pripomínajú nemí svedkovia - trávou zarastené hrable kamenia a rovnomenné názvy lokalít na úpätí Istvíčova, Vřškov či Klíže.

Nielen v čase botanizovania J.L.Holubyho (1882), ale i v ďalších desaťročiach zostali v bývalých vinohradoch ojedinelé klony. Liany zdivočelého viniča sa popínali po starých ovocných stromoch a svoje plody, údajne vynikajúcej kvality a chuti, ponúkli náhodným oberačom. V šesťdesiatych rokoch vysadil na slnečnom a kamenistom Milovci malý vinohrad **Bohumil Ševčík**. Pokus sa vydaril, úroda hrozna stačila na domácu potrebu vinného moku primeranej akosti. Ďalšie rodinné vinohrady v tejto, ani v ďalších pôvodných vinohradníckych lokalitách už nevznikli.

V roku 1984 miestne poľnohospodárske družstvo zrealizovalo projekt Výskumného ústavu vinohradníckeho a vinárskeho v Bratislave na obnovu vinohradníckej tradície. Na skalistej náhornej vyvýšenine Potôčky, v blízkosti niekdajších historických vinohradov, vysadili pod dohľadom družstevného agrónoma **Ing. Jozefa Sumku**, na 3,5 ha odrody viniča **Burgundské biele, Müller Thurgau, André (červené) a Pálava**. Prvá úroda už v roku 1987 - o rok skôr než sa predpokladalo - prekvapila nielen množstvom 1,4 tony, ale i dobrou kvalitou. Z ekonomického hľadiska sa produkcia hrozna priblížila najúspešnejšej trhovej plodine - chmeľu. Celú úrodu z kálnického vinohradu vykupujú vinárske závody a časť stolového hrozna drobní spotrebiteľia.

Na oblastnej degustácii r. 1988 získalo červené víno z kálnického vinohradu 3. cenu.

VČELÁRSTVO

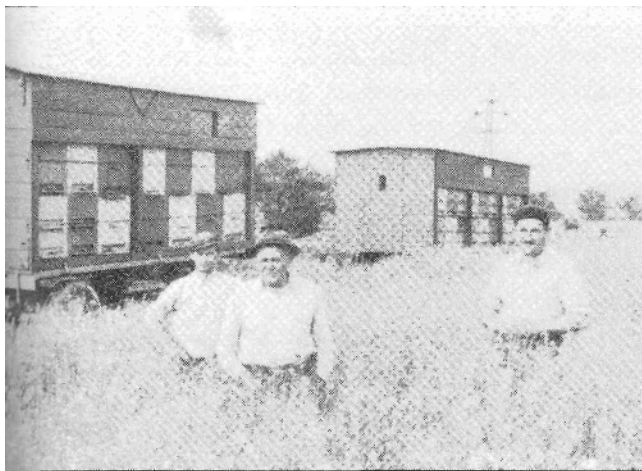
Kálnický malebný chotár, vklinený do Inoveckého pohoria, poskytoval vhodné podmienky aj pre včelárenie. Doložené je už v druhej polovici 19. storočia. Včeláril sa v bŕtlavých klátoch, tzv. dlabákoch, zriedkavejšie v úloch upletených zo slamy. Med sa vyberal iba na Jozefa, ako zvyšok, ktorý zostal včelám po dlhej zime. Ďalším produktom bol vosk. Prvými známymi včelármi boli lesník **Rieger** so 6 včelstvami, **Valovič - Valech, Pavlech** a "jáger" Stano. Napriek výhodným priestorovým a klimatickým podmienkam, ako i obľube medu v ľudovom liečiteľstve a pri pečení tradičných medovníkov, včeláreniu sa venovalo iba niekoľko jednotlivcov.

Významným medzníkom bolo založenie okresného Včelárskeho spolku v Novom Meste nad Váhom 15. júna 1919, prvého na Slovensku. Združoval 38 členov z celého okolia, ktorí vlastnili 592 včelstiev. Tradíciu včelárenia v Kálnici rozvíjali: **Ján Urban, Pavol Hladký - Listárech, Ján Valovič, Ondrej Dodek, Riegel a Adam Ďuriš**. V chotári kočovali aj včelstva niekoľkých Novomešťanov.

K ďalšiemu rozmachu včelárstva v obci došlo po príchode **Adama Krchnavého** z Prievidze v roku 1956. Bol prvým vlastníkom včelárskeho vozu a medometu na „stáčanie" medu. Vo včelárstve uplatňoval najmodernejšie poznatky a ochotne priučal aj ďalších záujemcov. V r. 1956 bol včelárskym hliadkárom pre celé okolie Kálnice i Bošácku dolinu. Ako raritu možno uviesť, že mladí adepti včelárstva ešte v päťdesiatych rokoch rešpektovali sympatickú poveru: včelám zakúpeným za peniaze sa vraj nedarí... Pri kúpe uprednostňovali naturálnu výmenu. Najčastejším platidlom bolo obilie.

V roku 1994 postihla kálnických včelárov nečakaná pohroma - od 13. 3. do 18. 4. bol v chotári na "návšteve" statný Maco, ktorý si pochutnal na 25 včelstvách. Škoda, ktorú medveď spôsobil, bola vyčíslená na vyše 33 tisíc Sk.

V roku 1990 sa zo strany štátu prestal garantovať výkup medu, čo po predchádzajúcom včelom more spôsobilo

Adam Krchnavý so svojim včelárskym vozom.

rapídny úpadok včelárenia. Počet včelstiev v okrese sa z pôvodných 4500 znížil na 2187. Včelárska ekonomika je verným odrazom situácie v celom "agrokomplexe": vysoké vstupy, nízke výstupy, k čomu sa pridružuje nesolventnosť vykupovačov, ktorí producentom medzi platia i s ročným oneskorením. Chov včiel sa - z pohľadu trhového mechanizmu - stáva neefektívnym a môže sa rozvíjať iba ako značne nákladná záležitosť.

V súčasnosti je v Kálnici evidovaných 27 včelárov, ktorí chovajú 177 včelích rodín. Najviac včelstiev vlastní: **Milan a Ivan Jakuš** (50 + včelársky voz), **manželka Pavlechov-ci (23)**, **Tibor Valovič (13)** a **Pavel Dovina (11)**.

Bezprostredné kontakty s pulzom živej prírody, jej harmóniou a jedinečnou ozdobou - bzučiacim medonosným hmyzom - našli svoj výraz i v oslovovaní sa včelárov: priateľ, priateľka. Dobré medziľudské vzťahy, nezištné odovzdávanie skúseností, rozvinuté poradenstvo, dostatok odbornej literatúry a časopisov, napriek zložitej ekonomickej situácii, dotvárajú víziu, že včelári aj v nových ekonomických podmienkach nestratia zo zreteľa staré tradície, národohospodársky, ochranársky i ekologický aspekt svojej ušľachtilej záujmovej

činnosti tak, aby včely v kálnickom chotári mali domovské právo natrvalo.

PASIENKOVÉ A LESNÉ SPOLOČENSTVÁ

Na základe tereziánskej urbáriálnej reformy (1761) a patentu Jozefa II o zrušení poddanstva (1785), ktoré upravili vzťahy medzi zemepánmi a ich poddanými, získali predtým úplne nemajetní Kálničania na svoje "domové grundy" časť lesnej pôdy na pastviny i na úžitkové a palivové drevo. V Pansko-Kálnici sa "vydelenie" uskutočnilo v r. 1813, v Rožoň-Kálnici žiadali od svojich "komposesorov" na každý "domový grunt" po 12 k.j. na kurivo, 6 k.j. na stavebné drevo a 8 k.j. na pastviny až v r. 1869. Aj po tomto termíne však lesnú pôdu užívali spoločne. To viedlo k početným nezhodám a konfliktom, ktoré v roku 1885 vyústili do vleklého súdneho sporu. "Trovy" si solidárne rozdelili obe obce. Váhy feudálnej spravodlivosti sa na stranu "výbojných" Kálničanov priklonili až v roku 1908. Súdnym rozhodnutím potvrdené vyčlenenie 130 k.j. lesnej pôdy si vyžiadalo posun Dubnického komposesorátu (názov podľa pôvodného majiteľa, od ktorého lesy odkúpilo 6 občanov) i súkromných lesov 4 väčších vlastníkov (Bánoczy, Trávník, Rakovský, Medňanský) hlbšie do Inoveckého pohoria. Urbárnici premenili 90 k.j. na pastviny, zvyšok užívali ako lesnú pôdu. Ďalší rozvoj dobytkárstva podporili rozšírením pastvín o 4 odkúpené parcely na Vrškoch. K pasienku pripojili aj tzv. "holé jarky" v Popoľke, ktoré neskôr vysadili borovicovými sadenicami.

Obhospodarovanie leso-pasienkového komplexu pozostávalo z ťažby dreva na vyznačených "táľoch", "tlčenia" dubovej kôry a predaja tejto vzácnej suroviny. Vyháňaniu dobytky na pastvu začiatkom mája predchádzalo systematické čistenie pastvín a úprava vodných zdrojov a drevených napájacích žlabov. Na každú urbársku "osminu" boli určené 4 dni "chlapskej" práce, alebo finančná náhrada 1 - 1,60 korún za každý neodpracovaný deň. Priplácalo sa aj za dobytčie jednotky nad "normu". Hrabanie lístia bolo povolené až od 9.

novembra, no "drevo zo zeme rúbať" sa zakazovalo pod pokutou 5 korún. Verejnej licitácii podliehalo právo na zhŕňanie a odvážanie trusu. Takáto „výsada sa" poskytovala za 4 - 10 korún ročne. Podľa záznamov "zápisníka" a „notára" Adama **Masára** „*urbársky majetok v nerozdelenom stave a v spoločnom užívaní*" vykazoval pri každej účtovnej uzávierke "mierny" zisk. Napr. v roku 1914 - po uspokojení vlastných potrieb - sa predalo 30 kubíkov "siahovíc" a 7 kôp dreva-haluziny. Výhodne bola "speňažovaná" aj dubová kôra. V roku 1915 urbársky komplex s Dubníckym komposesorátom a súkromnými lesmi Dr. Antona Rakovského vytvorili spoločný poľovný revír. Poľovné právo bolo tiež predmetom "verejnej dražby".

Ťažobné, pestovateľské a ochranné povinnosti zabezpečovali urbámi svojpomocne - vlastnými silami a prostriedkami. V roku 1909 bolo po prvý raz zvolené predstavenstvo urbárskej spoločnosti, ktoré plne rešpektovalo zákonné ustanovenia o štátnom "horskom dozorstve". Zaťažkávacou skúškou urbárskej demokracie bolo "šalamúnske" rozdelenie vysokých súdnych trov v procese s majiteľmi Beckovského panstva medzi obe spoločnosti. Príslušné poplatky zaplatili jednotliví urbámi „*dobrovoľne, ale i nasilu*". Pozitívom bolo vytvorenie neformálneho pasienkového spoločenstva - na základe dohody užívali pastviny spoločne.

V roku 1935 mala Pansko-Kálnická urbárska spoločnosť a Rožňoň-Kálnická urbárska jednota 158 podielní-

kov. Jednotlivci vlastnili od 1 do 10 podielov, najviac - po 16 podielov - mali iba **Ondrej Valovič - Ištók** a bratia **Krchnaví-Holubkovskí**. Ďalším dedením (predaj bol vylúčený) sa počet podielnikov rozrastal, množstvo podielov na člena znižovalo.

Od roku 1958 obhospodarovalo pastviny miestne JRD, ostatné plochy Štátne lesy.

„Transformačný zákon" z r. 1991 umožnil obnovenie pozemkových spoločenstiev a vnútorné usporiadanie vlastníckych vzťahov. Okrem najstarších urbárskych spoločností obnovili svoju činnosť aj lesné spoločnosti **Dubnická, Ostré vrchy, Drienov kopeck, Malinište, Masaryk**, v procese formovania sa nachádzajú menšie "rodinné" lesy **Suché potoky, Babia hora** a ďalšie.

Najlepšie výsledky dosahuje lesná spoločnosť **Ostré vrchy**, ktorá obhospodaruje vyše 500 ha lesnej pôdy. Predsedom predstavenstva je **Ján Krchnavý**. Lesná spoločnosť ročne vyťaží vyše 4000 kubíkov drevnej hmoty. Zriadila si aj vlastnú škôlku sadeníc duba, buka, jaseňa a ihličnanov. Každoročne pribúda 10 hektárov nového lesa a vyše 3000 bm oplôtkov na jeho ochranu pred zverinou. Stará sa o úpravu zväznie, mostov a odvodňovacích kanálov. Obchodné aktivity vo výške 4,5 mil. Sk ročne umožňujú v plnom rozsahu realizovať ťažobnú, pestovateľskú a ochrannú činnosť, projekty na zriadenie vlastného hospodárskeho strediska v Zápotočí a lepšie zhodnotenie drevnej suroviny, ako i vyplácať dividendy - cca 1000 Sk na jeden podiel.

ŠKOLSTVO V KÁLNICI

Školstvo na Beckovskom panstve je doložené už v polovici 16. storočia. Historik Eliáš Lány uvádza, že v evanjelickej cirkevnej škole v Beckove sa preberalo učivo z nižších tried gymnázia, najmä literatúra a jazyky a „*súci žiaci sa pripravovali k vyššiemu vzdelaniu*“. Prvým rektorom bol v r. 1568 **Mikuláš Blasius**, po ňom **Ján Sinapius** zo Sliezska, a **Jeremiáš Ratkocius (Rokoši)**, ktorého žiak **Martin Tarnóczy** sa stal superintendentom. Turecká expanzia, protihabsburské povstania (Bočkay, Betlehem, Juraj Rákoczi, Thóköly, František Rákoczi) a nezmieriteľné náboženské rozbroje sa negatívne odrazili aj na školstve.

Školstvo v Kálnici je doložené až v polovici 19. storočia. Išlo o nepravidelné vyučovanie v súkromných domoch.

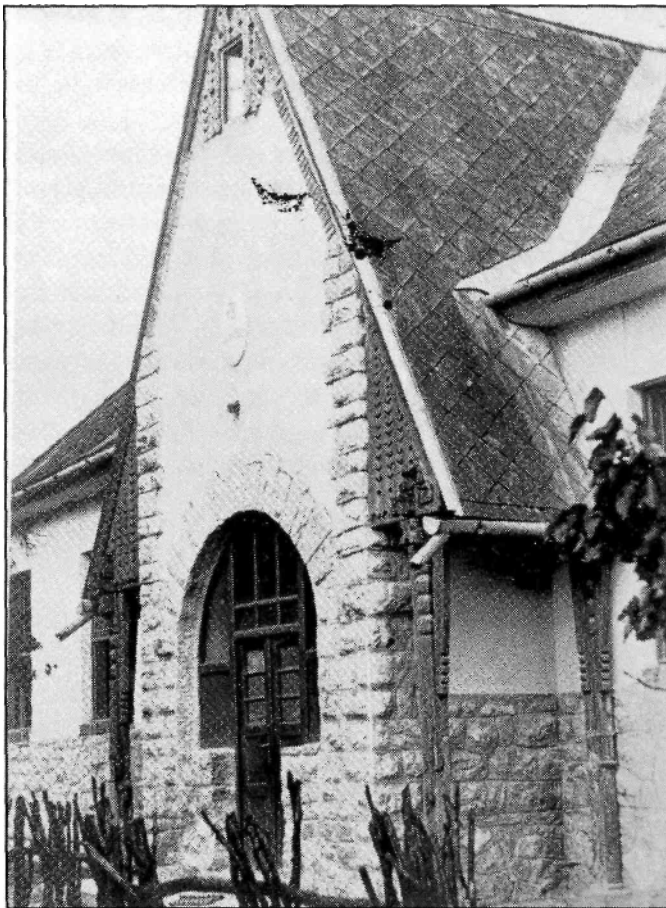
V roku 1867 ev. cirkev kúpila za 200 zl. voľný dom, ktorý v roku 1868 za ďalších 145 zl. upravila na školu. V roku 1887 ev.a.v. cirkev vybudovala novú, vyhovujúcejšiu "učebnú sieň" s rozmermi 9,7 m x 7,7 m. Celkové náklady boli 800 zl. Pôvodný objekt - po rekonštrukcii - slúžil ako byt pre učiteľa. Novú školskú ustanovizeň posviacal a „*príležitostné verše čítal*“ významný slovenský botanik, etnograf a historik J.L.Ho luby.

Do školy sa chodilo iba v zime. V letnom období deti pásli dobytok a rodičom pomáhali pri gazdovstve. Vyučovanie viedli nediplomovaní učitelia: **Ján Hlávka** z Beckova, **Adam Sedlák** z Bodovky, **Pavol Masár - Rybníkar** z Hrádku a **Adam Masár** z Kálnice. Od žiaka dostávali pol merice obilia a tzv. sobotáles - skromný peňažný poplatok. Dva grajciare platili žiaci so šlabikárom, tri grajciare so "školníkom" a štyri grajciare tí, ktorí sa učili písať na kameninovú zotierateľnú tabuľku. Samozrejmosťou bolo vykurovanie miestnosti - žiaci prinášali po dvoch polienkach denne.

V rokoch 1900 - 12 pôsobili na evanjelickej cirkevnej škole diplomovaní učitelia: **Emília Medzihradská**, **Jolana**

Rázstocká, **Erzika Mitaková**, **Jan Bonko**, **Pavol Suchý** a **Juraj Záhorský**.

V tomto období, po vydaní Apponyho školských zákonov, vrcholí odnarodnovacie úsilie maďarských vládnych kruhov. Slovenčina je vytláčaná nielen zo stredných a základných, ale i z cirkevných škôl. Ideológ maďarizácie Belo Grunwald v publikácii "A Földvidék" napísal:

Dvojtriedna Štátna ľudová škola, postavená v roku 1912.

„Škola maďarská je velký stroj: na jednej strane hádzeme doň stovky slovenských detí, na druhej nám vracia Maďarov.-My musíme Slovákov vytrhnúť zo slovenského tela!“ Pod hrozbou trestných sankcií mal učiteľ v škole i verejne šíriť ideu jednonárodného Uhorska, rozširovať maďarský jazyk a maďarskú kultúru. Za lojalitu a horlivosť prináležal osobitný plat, v opačnom prípade pokuty, trestné sankcie až po suspendovanie a zatvorenie školy. V roku 1909 bolo nariadené vyučovať v maďarčine aj náboženstvo, aby sa v deťoch „rozvinulo a upevnilo povedomie príslušnosti k jednotnému maďarskému národu.“ Najstarší pamätníci v obci uviedli, že po maďarsky dokázali recitovať dlhé pasáže bez toho, že by textu rozumeli...

Kým v 18. a zač. 19. storočia sa pod úradnými listinami, ako boli kúpnopredajné, darovacie zmluvy a pod., objavovali namiesto podpisu krížiky, od druhej polovice 19. stor. bol analfabetizmus v obci zriedkavým javom.

Kálnica sa vyznačovala vysokou populáciou, malá jednotriedna cirkevná škola nedokázala pojať všetky školopovinné deti. Obecné zastupiteľstvo ponúklo Ministerstvu náboženstva a výučby pozemok na výstavbu typizovanej dvojtriedky. V novovybudovanej škole na okraji dediny sa začalo vyučovať 1. septembra 1912. Školská správa vymenovala za správcu - učiteľa **Alexandra Ločavu** a za učiteľku jeho manželku **Margitu, rod. Katonovú**. Už o tri roky sa št. ľudová škola rozšírila o ďalšiu triedu, umiestnenú v býv. cirkevnej škole. Pribudol ďalší učiteľ **Karol Darvaš**. Evanjelická cirkev prenajala budovu za ročný poplatok 1500 korún. Obec sa zaviazala prispievať na jej čistenie a vykurovanie. Zmluva o prenájme bola v roku 1929 predĺžená na ďalších 10 rokov. V medzivojnovom období sa počet žiakov pohyboval od 160 do 165.

Po vzniku ČSR bola za riaditeľku Št. ľudovej školy menovaná **Viktória Kováčova, rod. Akatz**, ktorá sa okrem všeobecnej vzdelanosti dedinských detí zaslúžila aj o kultúrne povznesenie obce. Významnou mierou sa pričínala o rozvoj

ochotníckeho divadla. Obecné zastupiteľstvo ju 6. júna 1934 - podľa § 2 zák. č. 222 z roku 1896 - prijalo i s jej deťmi "do zväzku obce". Po tridsiatich rokoch, pri odchode na dôchodok, sa s ňou lúčila celá dedina. Vďaka a lásku jej prejavovali početné generácie býv. žiakov neraz i osobnými návštevami v jej novom bydlisku v Okoličnom, naposledy 12. 11. 1970.

Na Štátnej ľudovej škole v Kálnici v období 1918-45 vyučovali (uvádzame aj výpomocných učiteľov): **Mária Smolenová, Alžbeta Jančia, František Dauda, Júlia Stanová, Gustáv Krištofik, Edita Piovarčiová, Dušan Kišš (neskôr v r. 1958 - 83 bol riaditeľom), Miloslav Piovarči**, po roku 1945: **Mária Rešetárová, Alžbeta Baranovičová, Anna Ričányová, Irena Holková, Ján Kresánek, Ján Mikláš, Ignác Viktorín, Elena Hrušovská (1947 - 58 riaditeľka), Anna Šimeghová, Jozef Moravčík, Anna Kováčikova, Oľga Uhrová, Júlia Michalková, Mária Pagáčová, Mária Kvasňovská, Anna Valentová - Juríková (1983 - 92 riaditeľka), Margita Pagáčová (1992 - doteraz riaditeľka). ŠD: Eva Žáčková, Drahoslava Kukučková, Janka Jambrichová, Anna Wolemanová.**

V období Slovenského štátu niesla škola označenie Ev. a.v. ľudová škola (od r. 1942 s rim.kat.pobočkou - uč. **Ľudmila Poláková**), po oslobodení Štátna ľudová škola a po roku 1948 Národná škola. Žiaci od 5. ročníka prestupovali do Osemročnej strednej školy v Novom Meste nad Váhom. Od šk. roka 1959 - 60 žiaci 2. stupňa dochádzajú do plnoorganizovanej ZDŠ v Beckove. V Kálnici zostáva iba 1. - 4. ročník Základnej školy. Počet žiakov neustále klesá (cca 30).

Kým v rokoch 1930- 1950 absolvovalo Gymnázium v Novom Meste n. V. iba 5 študentov z obce (**Štefan Kukučka** a **Andrej Krchnavý** dokonca s vyznamenaním), v šesťdesiatych a sedemdesiatych rokoch už desiatky mladých ľudí prejavilo záujem o štúdium nielen na stredných, ale i vysokých školách technického i humanitného zamerania.

Napriek skromným podmienkam sa ZŠ prezentovala viacerými mimoškolskými aktivitami. Divadelný krúžok pod vedením režisérky **Eleny Hrušovskej** uviedol v rokoch 1950-

Detí ako smetí: žiaci 1. a 2. ročníka v škol. roku 1923-1924. 65 div. hry Čin - čin, Medovníkový domček, Zvieratka na polianke a Šípková Ruženka. Na peknú tradíciu nadväzuje i terajšia riaditeľka ZŠ **Margita Pagáčová**. Dramatický krúžok sa už predstavil div. hrami: Prázdniny, Veronika a Bublínka.

V osemdesiatych rokoch boli najnavštevovanejšie krúžky: rádioamatérsky, modelársky, zdravotný, turistický, výtvarný, tanečný, recitačný, dramatický, šikovných rúk, no najmä Mladý ochranca prírody pod vedením **manželov Juríkovcov**. Pravidelne sa poriadali obľúbené školské olympiády, súťaž v prednese poézie a prózy, výtvarnej tvorby, školské karnevaly, besedy so zaujímavými ľuďmi i exkurzie a výlety za krásami našej vlasti.

Na spetsenie osláv štátno-politických výročí škola pripravovala vlastný kultúrny program.

Náležitá pozornosť sa venovala aj rozvoju telesnej zdatnosti detí. V spolupráci s TJ Zavažan sa poriadal Beh oslobodenia obce, praktický výcvik bicyklistov na dopravnom ihrisku v Novom Meste nad Váhom i turnaje vo vybíjanej medzi susednými ZŠ.

K rozšíreniu a skvalitneniu športovo-brannej aktivity

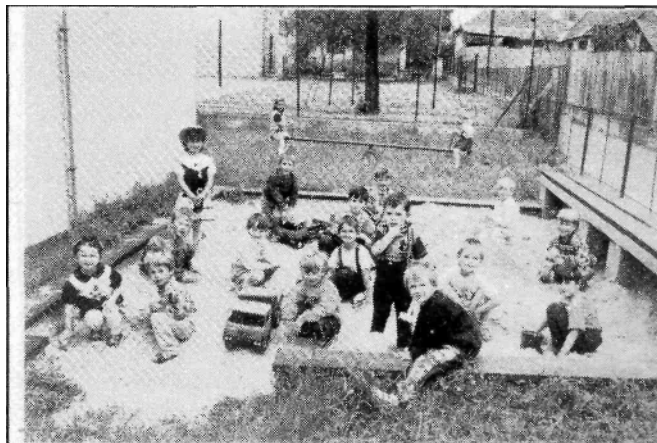
prispelo vybudovanie školského volejbalového a basketbalového ihriska a zriadenie telovýchovnej triedy.

ZŠ sa venuje aj vyhľadávaniu a rozvíjaniu talentov: niekoľko žiakov každoročne odchádza do jazykovej školy (III. ZŠ), matematickej triedy (I. ZŠ) v Novom Meste nad Váhom a do Športovej školy v Trenčíne.

Ku skvalitneniu výchovno-vyučovacieho procesu prispela ďalšia modernizácia školského areálu: vytvorenie hudobnej triedy, inštalácia elektrického vykurovania, vybavenie zborovne a riaditeľne novým nábytkom a pod. Estetický vzhľad objektu dotvára výsadba stromčekov a šípových ruží...

Trvalú pečať výchovno-vzdelávacieho a kultúrno-výchovného pôsobenia v obci zanechali najmä **Viktória Kováčová, František Dauda, Elena Hrušovská, Dušan Kišš a Anna Juríková**.

Veľkým prínosom pre obec, najmä pre mladé rodiny, je Materská škola vybudovaná v akcii "Z" r. 1966 - 67. O 10 rokov bolo jednotriedne predškolské zariadenie rozšírené o ďalšiu triedu. Funkciu riaditeľky vykonávali: **Mária Hladká, Viera Miková a Monika Masárová**. Súčasná riaditeľka **Blažena Filipová** pôsobí v MŠ najdlhšie a vychováva už druhú generáciu detí. Za 29 rokov sa v MŠ vystriedalo 21 učiteliek.

Deti Materskej školy na pieskovisku.

KULTÚRA

Spev, hudba a tanec patria k základným kultúrnym prejavom slovenskej dediny. Ľudovít Štúr označil ľudovú pieseň za najväčšie bohatstvo národa. Kálnicu kedysi považovali za najspevavejšiu dedinu na Považí. Spevné príležitosti poskytovali páračky peria, varenie lekváru, priadky, sušenie sena, no najmä svadby a krstiny. Bez spevu sa nezaobišli ani vianočné, fašiangové či veľkonočné zvyky. Ján Čaplovič si vo svojich Schematizmoch zo zač. 19. stor. povšimol najmä vynášanie Moreny, „aby sa predišlo moru, smrti, epidémii, uhynutiu a túlavosti dobytká“, vítanie jara 24. apríla pred sv. Jurajom, keď v podvečer na rovine spievajú Hoja Ďunda, hoja, i kladenie a preskakovanie jánskych ohňov (24. júna). Niekoľko pôvodných ľudových piesní - v duchu odkazu Ľudovíta Štúra - zaznamenal v roku 1894 zberateľ A.D.Svoboda. V zbierkach Matice slovenskej majú dôstojné zastúpenie. Z bohatej studnice ľudového umenia Kálnice čerpal aj hudobný skladateľ Karol Pádívý. V roku 1995 bol do znelky Majstrovstiev sveta v lyžovaní na tráve v Kálnici zakomponovaný motív z ľud. piesne: "Svätý Jur volá, zem sa otvára, všelijaké kvietie, ruža, fiala..."

Zbieraniu ľudových piesní sa po celý život venoval **Ján Pavlech**. V troch rukopisných zbierkach zhromaždil desiatky známych i takmer zabudnutých piesní z nášho regiónu. Z bohatého dedičstva čerpajú jeho synovia Milan, Ján a Pavel, sólisti populárnej dychovej hudby Bodovanka. Niekoľko piesní sami skomponovali (text i hudbu), alebo upravili. Do svojho repertoáru si ich zaradili aj ďalšie dychovky na Považí.

Pozoruhodné sú aj hudobné a tanečné prejavy.

V medzivojnovom období účinkovali v obci dve dychové hudby (starí a mladí), cimbalová muzika a tzv. džez. Verejné oslavy i významné rodinné udalosti boli bez dychovky nemysliteľné. Repertoár tvorili populárne ľudové piesne všetkých žánrov, ale aj na inštrumentáciu náročnejšie pochody a verbunky. Muzikanti "cvičili" - pod vedením odborného

učiteľa - zvyčajne v "predných izbách", neskôr vo vyhradenej miestnosti Potravného družstva.

V štyridsiatych rokoch založil **Ľudovít Steiner** folklórnu skupinu. V pásme "Slovenská beseda" dominovali dožinkové zvyky a obyčaje s najobľúbenejším kálnickým tancom, temperamentnou "selláckou". Tanečníci vystupovali - za doprovodu dychovky - v pôvodných kálnických krojoch najmä na dožinkových slávnostiach v celom okolí. Tradíciu oživovania a rozvíjania autentického, neštylizovaného folklóru si súbor udržal aj pod vedením **Ondreja Pavlecha**. Zanikol koncom štyridsiatych rokov a už sa ho nepodarilo obnoviť.

Ku koloritu starosvetskej dediny patria aj farbisté povesti, rozprávky, zvyky a povere, ktoré s poslednými rozprávačmi upadajú do zabudnutia. Niektoré - podľa rozprávania svojej babičky Dúbravčikovej - zachytil výtvarník a publicista **Milan Stano**. Pôvodné kálnické motívy využili vo svojej literárnej tvorbe regionálni spisovatelia **Dominik Štubňa - Zámostský** a **Anna Černochová**.

Významnú národnobuditeľskú a kultúrno-osvetovú misiu plnilo ochotnícke divadlo. V Kálnici predstavuje trvalú

Folklórna skupina pri vystúpení.

kultúrnu hodnotu. Ochotníckemu divadlu venujeme samostatnú kapitolu.

V roku 1925 bola v priestoroch Št. ľudovej školy zriadená obecná knižnica. Základný knižný fond tvorila beletria v hodnote 1150 korún. Zobrané spisy M. Kukučina, S.H.Vajanského a ďalších slovenských klasikov boli darom Matice slovenskej. Prvú knižničnú radu tvorili: **Koloman Marček (notár), Viktória Kováčová, Ondrej Valovič - Ištók** a **Ján Valovič** (obuvník). Ďalší finančný príspevok od Obecného zastupiteľstva dostala knižnica až v roku 1935, ale iba 820 korún. Vyhovujúcejšie priestory poskytla knižnici až prístavba MŠ, no najmä nový kultúrny dom. Knižničný fond predstavuje 5 772 titulov beletrie i náučnej literatúry. V min. roku sa kúpili knihy za 6 798 Sk. Čitatelia, najmä z radov mládeže a detí, si ročne vypožičajú stovky kníh.

Skutočným kultúrnym sviatkom dediny sa stali vystúpenia popredných profesionálnych súborov, napríklad SLUK-u, Lúčnice a juhoslovanského Cigánskeho tábora.

Organizátorom rôznorodých foriem kultúrno-spoločenského života bola Osvetová beseda, ktorú po celé obdobie viedol **Dušan Kišš**.

Folklorná skupina pod vedením Ondreja Pavlecha v roku 1946.

Po oslobodení obohatil kultúrny život dediny film. Prvé nemé krátkometrážne snímky i fragmenty Jánošíka bratov Siakelovcov priniesli na malé strieborné plátno v sále Potravného družstva putovné kiná. Putovné kino Čs. št. filmu začalo pravidelnejšie (2x mesačne) premietiť až po roku 1950. Návštevnosť na prvých filmových predstaveniach bývala rekordná, porovnateľná s ochotníckym divadlom. V roku 1956 zakúpila Osvetová beseda premietaciu aparatúru, ktorú zverila premietачovi Adamovi Jurikovi. V zimnom období sa premietalo 3x do týždňa, neskôr už iba 1x, pričom návštevnosť z niekdajších 250 - 300 divákov pokesla na 100 i menej. V roku 1969 dosiahol počet televízorov číslo 151 a naďalej stúpala, čo sa odrazilo aj na nižšom záujme o filmové predstavenia a napokon spôsobilo definitívny zánik kina OB. Strieborné plátno dlho nežiarilo ani v novom kultúrnom dome, v ktorom boli zabudované 2 stabilné premietacie prístroje na 16 mm film so stereozvukovou technikou. Filmy premietali **Tibor Krchnavý** a **Milan Jurík** (1886 - 87). Čs. št. požičovňa často nahrádzala objednané atraktívne tituly tzv. prepadákmi, čo spôsobilo postupný úpadok a napokon i zánik stáleho kina. Perspektívne sa ráta so zriadením kinokaviarne a obnovením filmových predstavení pre deti.

Nový kultúrny dom vytvára podmienky pre rozvoj vlastných aktivít i hostovanie profesionálnych a amatérskych divadelných, hudobných či folklórnych súborov. V januári 1996 mala v Kálnici premiéru nová relácia televízie VTV „Slovensko v notách“, určená milovníkom ľudového umenia doma i krajanom v zahraničí. V moderne vybavených priestoroch má domovské právo znovuzrodená kálnická dychovka Zavažanka, matičiarsky ochotnícky súbor (dospelých a detí) i spevokol.

POLITICKÉ, SPOLOČENSKÉ A ZÁUJMOVÉ ORGANIZÁCIE A SPOLKY

Politický život začal v obci pulzovať až po 1. svetovej vojne. Navrátilci, najmä legionári, sa dostali so bezprostredného styku s vtedajšími politickými prúdmi a smermi. Svojimi názormi a skúsenosťami výrazne ovplyvnili verejnú mienku. V dvadsiatych a tridsiatych rokoch občania najviac sympatizovali s **Agrárnou stranou**, po vzniku Slovenského štátu s **Hlinkovou slovenskou ľudovou stranou**, po oslobodení s **Demokratickou** a **Komunistickou stranou**. Tieto strany získali v parlamentných voľbách najviac hlasov a mali aj najpočetnejšiu členskú základňu.

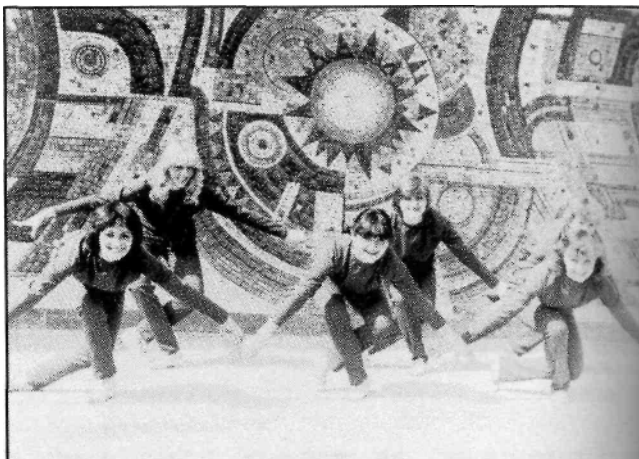
Bunka **Komunistickej strany** vznikla v obci v r. 1933. Mala 8 členov, ktorí medzi občanmi rozširovali marxistickú literatúru a letáky a zorganizovali aj niekoľko prednášok. Kálnická bunka bola zapojená do protifašistickej odbojovej činnosti a novomestskému občianskemu centru i partizánskym oddielom v Považskom Inovci poskytovala dôležité strategické informácie a materiálnu pomoc, najmä potraviny a lieky.

V prvých parlamentných voľbách po oslobodení - 26. mája 1946 získala Demokratická strana 355 a Komunistická strana 200 hlasov občanov. Od roku 1948 mala KSS väčšinové zastúpenie v národnom výbore i v spoločenských organizáciách. V podmienkach dediny sa vedúca úloha tejto strany, zakotvená vo vtedajšej Ústave ČSSR, neprejavovala osobnými politickými záujmami jej predstaviteľov, prioritné boli celospoločenské potreby a rozvoj všetkých stránok života obce.

Z politických organizácií a hnutí v súčasnosti vyvíja činnosť iba **Strana demokratickej ľavice**, do ktorej prešla časť členstva býv. KSS a **Hnutie za demokratické Slovensko**, ktorému v parlamentných voľbách 30. 9. - 1. 10. 1994 odovzdalo svoje hlasy až 449 občanov (z celkového počtu voličov 653).

Až do roku 1948 boli mladí ľudia v obci členmi **Jednoty slovenského roľníckeho dorastu**. Vynikli najmä v kultúrnych a vzdelávacích aktivitách.

Československý zväz mládeže si robotnícka a študujúca mládež založila začiatkom päťdesiatych rokov. ČSM okrem prednášok poriadal autobusové zájazdy a tanečné zábavy. V roku 1965 zorganizoval vydarený táborák pred 1. májom, niekoľko čajových večierok s kultúrnym programom, nacvičil estrádne pásma s aktuálnou kritikou miestnych nešvárov a zväzacke družstvo sa dobre umiestnilo v okr. súťažnom kvíze "Poznaj svoju vlasť". Zväzáci vynikli najmä v brigádnickej pomoci miestnemu JRD, v skrášľovaní a zveľaďovaní obce a v obnovovaní ľudových tradícií. V roku 1971 - v rekordne krátkom čase - 6 mesiacov - svojpomocne prebudovali nevyužitú autobusovú garáž na exkluzívny klub, ktorý mal i svoju raritu - klasický krb. Vytvoril ho mladý stavbár **Ján Valovič** za pomoci skúseného odborníka **Františka Múllera**. Hodnota svojpomocného diela, ktoré sa stalo pýchou

celého okresu, bola vyčíslená na 200 tisíc korún. Klub mládeže zanikol v roku 1989. Moderne vybavené priestory slúžili krátky čas na obchodnú činnosť súkromnej podnikateľky a v roku 1995 - počas Majstrovstiev sveta v lyžovaní na tráve - tu bolo tlačové stredisko. Po džezgymnastike a kulturistike sa v súčasnosti záumu mladých teší kárate.

Humánne myšlienky a aktivity dobrovoľnej organizácie zdravotnej služby sa v obci začali šíriť už v štyridsiatych rokoch. Doložené sú najmä obľúbené akcie zdravotnej osvetu. **Miestna organizácia Červeného kríža** bola v obci založená v roku 1961 a jej prvou predsedníčkou sa stala **Viktória Jamrichová**. Organizáciu s početným členstvom neskôr viedli: **Zuzana Krchnavá, Emília Hrušová, Božena Šatková a Eva Mináriková**. Zameriavala sa najmä na tradičnú prednáškovú činnosť so zdravotníckou problematikou, organizovanie kurzov prvej pomoci, zdravotnícke služby pri verejných podujatiach a na bezpríspevkové darcovstvo krvi. Vzácnu životodarnú tekutinu prichádzalo darovať 3 - 4 -krát do roka 25 - 30 darcov. Držitelia zlatej Jánskeho plakety sa stali: **Dušan Stano** (čoskoro splní podmienky pre udelenie diamantovej plakety - 80 odberov), **Peter Mordín, Alojz Srnec, Ján Gajdošech, Ivan Jamrich, Tibor Urban, Dušan Šicko, Pavel Jamrich, Pavel Dovina, Marián Bučko a Anna Valovičová**. Strieborné a bronzové plakety získalo ďalších 22 bezpríspevkových darcov. Časť z nich už darovala i krvnú plazmu.

Ženské hnutie má v obci bohatú tradíciu, no **Miestna organizácia Slovenského zväzu žien** vznikla až v roku 1973. Prvou predsedníčkou bola **Božena Bolechová**. MO SZŽ sa zameriavala na rozvíjanie účasti žien na verejnom a kultúrnom dianí v obci, organizovala výchovnovzdelávacie akcie, filmové predstavenia, súťaž v prednese prózy Vansovej Lomnická, kurzy varenia, pečenia, racionálnej výživy a studených mís i výstavy Krása životu s ukážkami zručnosti a výšivkárskeho umenia kálnických žien a dievčat. Pri realizácii svojich akcií

úzko spolupracovala najmä s MO SČK, Osvetovou besedou i Základnou školou.

V rámci **Zväzu pre spoluprácu s armádou** (Zväzarm) vyvíjal v päťdesiatych rokoch činnosť **strelecký krúžok**. Združoval záujemcov o streľbu z malokalibrových športových zbraní. Výcvik prebiehal na „strelnici“ na Bočinách. Po niekoľkých rokoch krúžok zanikol. Zájemcovia o motorové i bezmotorové športové lietanie a parašutizmus našli uplatnenie v trencianskom **Aeroklube**. Najlepšie výsledky v týchto náročných zväzarmovských športoch dosiahli **Ivan Jacoľa, Ján Hladký a Dušan Dodek**, ktorý sa s úspechom zúčastnil aj na medzinárodných pretekoch a pôsobí ako inštruktor pri príprave mladých zväzarmovských letcov a parašutistov.

Kálnickí včelári nemajú svoju miestnu organizáciu, sú pričlenení do Včelárskeho spolku v Novom Meste nad Váhom. Bol prvým na Slovensku, vznikol už 15. 6. 1919 a prispel k rozmachu včelárstva v celom obvode. V 24-člennom výbore pracoval aj **Adam Šicko** z Kálnice. V terajšom výbore majú kálnickí včelári svojho zástupcu - **Tibora Valoviča**, podpredsedu a "veterinára" spolku. Funkciu dôverníkov vykonávali **Ing. Florián Zámečník, Alexander Rabatín** a teraz **Pavol Dovina**. V spolkovej činnosti patrí k prioritným aktivitám organizovanie školení včelárov formou tzv. včelárskej nedele. V Kálnici sa toto vydarené a prospešné podujatie uskutočnilo v roku 1987.

Chov drobného domáceho zvieratstva - pre vlastnú potrebu i na predaj - bol v minulosti neodmysliteľnou súčasťou každého roľníckeho hospodárstva. Organizované chovateľstvo sa v obci datuje od roku 1974, keď bola založená **MO Slovenského zväzu drobnochovateľov**. Prvých 17 nadšencov pod vedením **Alexandra Rabatina a Ing. Dušana Jurika** začalo chovať čistokrvné druhy hydiny, holubov, králikov, kožušinové zvieratá a okrasné vtáctvo. Prvou investíciou ambiciózneho záujmovej organizácie v roku 1978 bol dodávkový automobil ŽUK na prepravu zvierat na výstavy do Nitry, Brna a Olomouca, v roku 1980 pribudla liaheň kurčiat.

Prevádzkoval ju najskúsenejší drobnochovateľ **Jan Chodúr**. Uznané rozmnožovacie chovy rozšírili z pôvodných 12 na 19. Počas sezóny poskytli drobnochovateľom na celom Slovensku až 10 000 vyliahnutých kurčiat. S výsledkami svojej práce sa po prvý raz predstavili na propagačnej výstave v sále OB r. 1979, ďalšie výstavy už spojili s posudzovaním vystavovaných zvierat. Predvianočnú výstavku ručných prác v roku 1994 obohatili vlastnou expozíciou okrasného vtáctva a kanárikov a založili tak tradíciu spoločného výstavníckeho podujatia.

V osemdesiatych rokoch pracoval pri ZO SZD i **Krúžok mladých chovateľov** pod vedením **Jána Pavlecha**. V okresnej súťaži v chovateľskej odbornosti získal v roku 1981 1. miesto. Dobré výsledky dosiahol aj na ďalších zrazoch mladých chovateľov v rámci okresných výstav.

Držitelia odznaku "Vzorný chovateľ" sú **Ján Chodúr a Ján Pavlech**.

Do historického zápasu proti fašizmu sa v Kálnici zapojili - priamo i nepriamo - desiatky občanov. Mnohí bojovali v partizánskych oddieloch, na bojových úsekoch povstaleckej armády, v západnom odboji, alebo boli zajatí a odvedení do koncentračných táborov. To už zakrátko po oslobodení vytvorilo vhodné podmienky pre založenie **ZO Slovenského zväzu protifašistických bojovníkov**. Prvým predsedom sa stal mj. **Ondrej Bolech**, po ňom **Ján Jurík a Ing. Jozef Mojžišík**, priamy účastník SNP i Pražského povstania, ktorý sa do obce prisťahoval v roku 1946. ZO SZPB zameriavala svoju činnosť na sociálnu a dispenzárnú starostlivosť o svojich členov, najmä prestárnutých, nemocných a osamelých, na besedy s mládežou o protifašistickom odboji a odkaze padlých hrdinov 2. svetovej vojny a trvalo sa starala o úpravu priestranstva pred pamätnou tabuľou obetí fašizmu na priečelí ZŠ. Pravidelne sa podieľala na organizovaní miestnych osláv výročia oslobodenia, SNP a pamätných dní odboja, svojou všestrannou aktivitou sa zaradila medzi najlepšie organizácie v okrese. Viacerí členovia sú držiteľmi najvyšších zväzových vyznamenaní. Členská základňa sa postupne - vzhľadom na

prirodzený úbytok - znížila z vyše 30 na necelých 20 členov a naďalej klesá. Priemerný vek členov je 70 rokov. Stanovy SZPB umožňujú prijímať za členov i deti po držiteľoch 225-ky a ďalších sympatizantov protifašistického hnutia. Uvažuje sa aj o premene (transformácii) organizácie na hnutie, čo by prispelo k opätovnej aktivizácii tejto významnej spoločenskej organizácii v obci.

Miestny **Zbor pre občianske záležitosti** založili v roku 1960. Prvým predsedom bol mj. **Adam Krchnavý**, od roku 1963 **Dušan Kišš**. Ďalšími zakladajúcimi členmi boli **Elena Hrušovská, Emília Kusendová, rod. Jamrichová a Ján Ševčík**, neskôr sa na aktívnej činnosti ZPOZ-u podieľali funkcionári MNV, učitelia a dedinská inteligencia. Napriek mimoriadne skromným podmienkam sa ZPOZ od svojho vzniku usiloval o vytváranie novodobých tradícií, organizovanie občianskych obradov a slávností. Prvé spoločné privítanie detí do života sa uskutočnilo v r. 1961, prvý občiansky sobáš v r. 1962 a prvý občiansky pohreb v r. 1975. Po roku 1972 sa práca ZPOZ-u obohatila aj o netradičné formy podujatí, ako uvítanie prvákov do školy, rozlúčky s brancami, stretnutie s dôchodcami, 50-ročnými jubilantmi, oslavy životných jubileí a rozlúčky so zosnulými spoluobčanmi. Najväčšiu popularitu si

Z prvých podujatí ZPOZ-u: víťanie detí 17. 6. 1964.

Členovia súčasného ZPOZ-u pri Obecnom úrade.

získali dôstojne poriadané občianske sobáše, ktorých priebeh sa na žiadosť verejnosti vysielal miestnym rozhlasom. V r. 1973 - 80 ZPOZ realizoval svoje akcie v Klube mladých. Po otvorení nového kultúrneho domu, ktorého súčasťou je aj obradná sieň s pôsobivým interiérom a technickým vybavením, sa podujatia ZPOZ-u skvalitnili a obohatili o nové prvky, najmä pohovory so snúbencami, stretnutia bezpríspevkových darcov krvi a držiteľov Janského plakiet. Kultúrny program k jednotlivým podujatiam pripravujú žiaci ZŠ. V celoštátnej súťaži v r. 1990 a 1994 získal ZPOZ pri Obecnom úrade v Kálnici za program "Vítanie detí" a "Sobáš" popredné umiestnenie. V r. 1996 sa okresná prehliadka ZPOZ uskutoční v Kálnici.

Po novembri 1989 niektoré spoločenské organizácie ukončili svoju činnosť (SZM, SZŽ, ZČSSP), alebo sa dostali do útlmu (SČK, SZBP). Na druhej strane vznikol **Miestny odbor Matice slovenskej**. Ustanovujúca schôdza sa uskutočnila 30.9.1993 za účasti vyše 30 záujemcov o matičiarske aktivity v obci. Predsedníčkou sa stala **Miroslava Borcovanová**. MO MS si za prioritnú úlohu vytýčil obnovu ochotníckeho divadla, hudobných a vokálnych tradícií i zanikajúcich prvomájových, fašiangových a veľkonočných zvykov a obyčají. Svojím podielom chce prispieť k oživeniu a obohateniu kultúrno-spoločenského života spoluobčanov.

POTRAVNÉ A ÚVEROVÉ DRUŽSTVO

Spotrebné družstevníctvo zohralo v živote slovenského vidieka mimoriadne významnú úlohu. Po príklade Jurkovičovho "spolku gazdovského" (1845) vznikli na prelome storočia svojpomocné potravné a úverové družstvá v 16 obciach okresu. K najstarším patrí Hangya v Kálnici (Včela), založené v roku 1902. O tento prelomový medzník v živote dediny - na podnet ev. farára zo Stankoviec **Cyrila Bodického** - sa pričínilo niekoľko najrozhladenejších občanov na čele s **Adamom Krchnavým - Surmom**, ktorý družstvu daroval dom s pozemkom. Cena 1 účastiny bola 10 korún.

V tomto období sa dedina nachádzala - podľa dobových prameňov i ústnej tradície - na hranici hospodárskeho a morálneho úpadku. Privilegovaní vlastníci licencií na pálenie a predaj liehu v honbe za čo najväčším ziskom obyvateľstvo v alkohole priam utápali. Používali zákerné a rafinované metódy: svojim obetiam pripisovali tzv. úverové čiarky bez možnosti kontroly či protestu proti svojvôli krčmára. Stávali sa prípady, keď "čiarky" pripísali aj tým, ktorí okolo krčmy iba prechádzali. Veľa občanov vtedy prišlo o časť, ba i o celý svoj skromný majetok. Toto obdobie zostalo v živote

Veľký deň Kálnice: otvorenie potravného spolku Hangya v r. 1902.

dediny označované ako najstrašnejšia epidémia či živelná pohroma.

Potravné družstvo v jednoducho upravených priestoroch predávalo základné potravinové články a potreby pre domácnosť a hospodárstvo oveľa lacnejšie než židovskí obchodníci. Poskytovalo aj nákup na "borg", pričom sa jeho hodnota zapisovala do nákupnej i obchodnej knižky. Stanovy družstva dovoľovali predávať aj alkoholické nápoje, najmä kálnickú špecialitu - "kontošovku". Zakázané však bolo ich požívanie "po sediačky". Neľútostný konkurenčný boj o zákazníka vyhralo svojpomocné družstvo Hangya, ktoré rozrušilo parazitnú obruč úžerníkov a krčmárskych vydriduchov a mocné "zatriaslo" neprebudenou dedinou. Väčšina židovských obchodníkov a krčmárov Kálnicu opustila...

V duchu pokrokových stanov sa potravné a úverové družstvo pričínalo o hospodársky a kultúrny rozvoj dediny. Sporenie a výhodné krátkodobé úvery značne zlepšili predtým kritickú situáciu chudobných občanov. Členovia predstavenstva družstva požívali mimoriadnu vážnosť.

Obchodné a prevádzkové priestory sa v roku 1912 zmodernizovali, pribudla kolkáreň, malá (1924) a neskôr (1934) i veľká spoločenská sála so stabilným divadelným ja-

viskom, miestnosťami pre spolkovú činnosť a skladovacími priestormi.

Významným medzníkom spotrebného družstevníctva v okrese bol 27. apríl 1950. Na ustanovujúcom valnom zhromaždení v Trenčíne bola utvorená Jednota, okresné spotrebné družstvo. Do nového organizačného celku sa združili predajne a rozdeľovne býv. Budúcnosti a v roku 1951 - 52 k nim pribudli aj potravné družstvá. Kálnica sa dostala pod správu Jednoty - LSD v Piešťanoch, v roku 1955 pod správu Jednoty - LSD v Trenčíne.

Po novom územnom usporiadaní štátu v roku 1960 sa Jednota - LSD orientovala na tradičné obchodné služby na dedinách i v mestách, postupne pribúdali závody cestovného ruchu, veľkoobchodná činnosť a výkup poľnohospodárskych produktov, ovocia, medu, lesných plodov i slimákov na export. Napr. r. 1940 zberňa Potravného družstva v Kálnici vykúpila od občanov lesné červené maliny za 100 tisíc korún.

V Kálnici prevádzkovala Jednota - LSD predajňu potravín, priemyselného tovaru, pohostinstvo a zelovoc. Na čele Dozorného výboru stáli: **Pavol Bariných, Pavol Jurík, Štefan Valovič, Ján Bariných, Ivan Jamrich** a od r. 1987 **Margita Pečitová**.

W blízkej Kálnici založili fi tohto leta potravný spolok, a to je pre lud veľká výhoda, keď môže sa osvobodit z nepriateľských rúk. Len jedno je chyba. Spolok stojí w spojení s pešťianskou „Hangyou“, kde radi berú nasse peniaze, ale sšetrí nasse slowenské slowo — ne= bajbože! Zblúfili sme to menowite pri otwáraní spolku, keď hrubo zahriakli jedného mladíka, ktorý žiadal, aby knihy wiedly sa w našom jazyku a jednotlivé predmety aby byly po slowensky pomeno= wané. Snáče spolok sa zmáha. Razári mu zle prorokowali, že čo by wraj sproští sedliaci wedeli, ale teraz už hressia, nadáwajú.

S Bohom!

D. P.

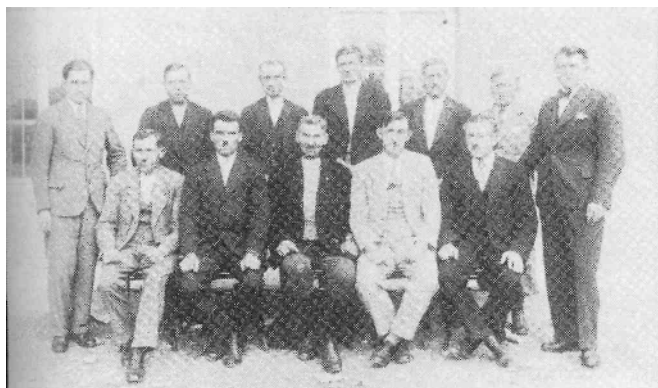
Správa o založení potravného spolku v Kálnici v časopise NÁRODNÍ HLÁSNÍK 20. 11. 1902. (roč. 35 č. 22 str. 344).

V roku 1986 pribudla v obci moderná predajňa potravín a mäsa, vybudovaná v spolupráci s MNV a JRD nákladom takmer 2 mil. korún. Maloobchodný obrat predstavoval v roku 1970 4,1 mil. Kčs, v roku 1980 4,9 mil. Kčs a v roku 1988 sa zvýšil na 8,5 mil. Kčs a naďalej má stúpajúcu tendenciu.

Transformačný proces neobišiel ani spotrebné družstevníctvo: po novom sa usporiadali majetkové a členské vzťahy. Pôvodný členský príspevok 100 Kčs bol zvýšený na 500 Kčs. Z 570 členov väčšina túto úpravu neakceptovala a po vyplatení členského podielu 100 Kčs členstvo v Jednote -SD zrušila. Výnimku tvoria dôchodcovia, ktorí boli od úhrady tejto sumy oslobodení a s pôvodným členským podielom 100 Kčs zostali naďalej členmi Jednoty - SD so zachovaním nároku na výplatu "dividendy".

Jednota - SD v Kálnici má v súčasnosti 228 členov, čo aj v rámci prebiehajúceho procesu zlučovania členskej základne do väčších celkov umožnilo zachovanie samostatnej obchodnej a záujmovej organizácie. Dozorný výbor naďalej zabezpečuje organizačnú a kontrolnú činnosť i tradičné kultúrno-spoločenské aktivity.

Štafetu úverového družstva prevzala Slovenská sporiteľňa, ktorá vo svojich vlastných priestoroch poskytuje základné služby "občianskej banky".

Predstavenstvo a dozorný výbor Potravného družstva v medzivojnovom období

UPOZORNENIE! Družstvo je zodpovedné len za také obnosy, ktoré zaplatil člen družstvu v úradných hodinách a ktoré mu potvrdili: predseda, ešte jeden člen správy a účtovník.

Číslo v sozname členov: 38

ČLENSKÁ KNIŽKA

Pán Ondrej Lirno

(stav) rolník

(bydlisko a pošta) Kálnica i. 38

je členom podpísaného družstva
1419 Úverné družstvo s neobmedzeným ručením
(Razítko)
v Kálnici

Predseda Ľubomír Štruhmajer

Člen správy Jan Jančík

Členská knižka Úverného družstva v Kálnici.

ZVÄZ POŽIARNEJ OCHRANY

Oheň bol odjakživa dobrým sluhom, ale zlým pánom. Neraz zničil celé mestá a dediny, ľudí pripravil o príbytok, majetok, ba i o život. V stredoveku boli požiare na dennom poriadku. Množstvo drevených stavieb, horľavých prvkov, hustota hospodárskych objektov, stohy slamy, sena a otvorené ohniská vytvárali potenciónnú možnosť pre vzbúknutie "červeného kohúta".

Už na začiatku 18. storočia sú známe prvé pokusy organizovanej obrany proti nespútanému ničivému živlu. Protipožiarne opatrenia občanom nariaďujú, aby svoje ohnisko, kozub, krb či sporák udržiavali v najväčšom poriadku a sami dbali o bezpečnosť obydli. Za zanedbanie takto všeobecne formulovaných "požiarnych opatrení" sa vyrubovala pokuta až 12 zl. Konkrétnejšie nariadenie bolo v roku 1755 adresované remeselníkom, ktorí si mali postaviť riadne komíny. Ak tak neurobili, rozobrali im strechu na dome.

Podľa nariadenia Uhorského kráľovského ministerstva vnútra zo 17. 6. 1869 sa mali v každej obci zriadiť "miestnym pomerom zodpovedajúce požiarne hliadky a tam, kde je to únosné, nech sa vytvoria hasičské zbory."

V Kálnici sa to stalo "únosným" až v roku 1928.

Dobrovoľný hasičský zbor v Kálnici. (30. 10. 1932)

V pamäti dediny ešte rezonovali spomienky na najničivejší požiar v roku 1873, keď popolom ľahla celá dolná časť obce až po zvonicu. Ľudia prišli nielen o strechu nad hlavou, ale i zásoby potravín pre seba a krmu pre dobytok a hydinu, ktorú vyhnali do polí. Ďalšie - až tri - požiare postihli obec v rokoch 1919 a 1920.

Obecné zastupiteľstvo sa rozhodlo zabezpečiť uniformy pre 30-členný hasičský zbor z vlastných prostriedkov. Na ich ušitie vyhlásilo verejnú súťaž a prijalo *"najvýhodnejšiu nabídku"*. Celkové náklady dosiahli 5500 Kčs. Poskytnutie tak vysokých finančných prostriedkov z obecného rozpočtu zdôvodnilo: *"Vydržiavanie a šatenie hasičského zboru je povinnosťou obce a všeobecný záujem vyžaduje jestvovanie hasičského zboru v každej obci, čo by sa nemohlo docieľiť bez potrebných rovnošiat a výstroje."*

Základom požiarnej techniky bola poťahová ručná striekačka s desiatkami metrov hadíc. Provizórne ju umiestnili v drevenej "striekarni", postavenej na mieste prvej obecnej pálenice. V roku 1932 obecné zastupiteľstvo konštatuje, že *"sa nemôže trpieť, aby tak cenný materiál obce bol tam uschovaný"*. Po rekonštrukcii schátralého objektu v r. 1932 sa v roku 1938 prikočilo k prestavbe "búdy" na tehlové skladište.

Stará hasičská murovaná „striekáreň“.

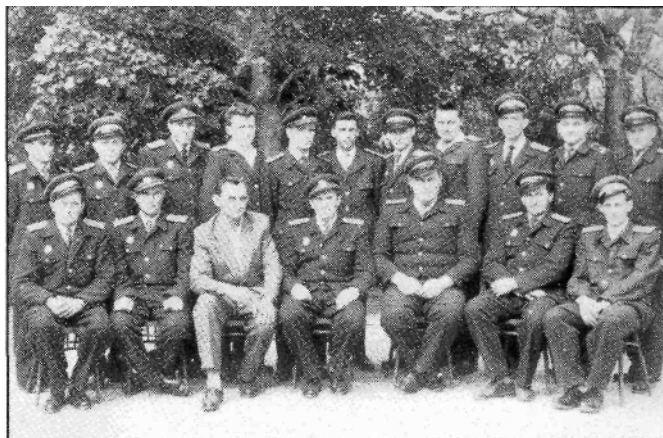
Nový „hasičský dom“, postavený v roku 1948.

Finančné prostriedky vo forme pôžičky poskytlo miestne úverné družstvo. Na úhradu ročných splátok sa použili prostriedky z tzv. hasičskej dávky, ktorá sa začala vyberať podľa tohto kľúča: 20 Kčs za každú izbu, 5 Kčs za mašťaľ (do 10 ks HD) a 5 Kčs za humno ročne. Ohňohasičská základňa v obecnom rozpočte vzrástla z pôvodných 100 Kčs v roku 1924 na 3000 Kčs v roku 1932 a stúpajúcu tendenciu mala i v ďalších rokoch.

Existencia požiarneho zboru, ktorý v závere tridsiatych rokov dostal od obce ďalšiu motorovú striekačku, podstatne zvýšila zabezpečenosť občanov a ich majetku pred požiarom. Kým predtým zachraňovali pred ohňom iba okolité domy, dobre vycvičení požiarnici už dokázali zlikvidovať každý horiaci objekt. Ich pohotovosť zásahy boli potrebné vo viacerých prípadoch v rokoch 1931, 1947 a 1949 najmä pri lesných požiaroch vo Vápeniciach a v Kopanej. Podielali sa aj na likvidácii požiarov v Novej Vsi nad Váhom, Beckove a Novom Meste nad Váhom.

V ďalších rokoch sa požiar v obci nevyskytol, čo možno pripísať dobrej preventívnej činnosti.

Požiarnický režim bol mimoriadne prísny. Už od vzniku zboru sa od každého člena vyžadovala tvrdá disciplína vo

Kálnicki požiarnici v šesťdesiatych rokoch.

výcviku bez ohľadu na spoločenské postavenie a zásluhy. Po 2-3-násobnej absencii na pravidelnom cvičení či nadmernom opilstve nasledovalo nekompromisné vylúčenie zo zboru.

Poradové cvičenia so striekačkou sa v lete - za účasti verejnosti - konali takmer každú nedeľu. Náročná a pravidelná príprava sa prejavila v roku 1930, keď sa 6 členov kálnického Dobrovoľného hasičského zboru zúčastnilo na celoštátnom zjazde a cvičení hasičstva v Bratislave.

Pri oslavách 20. výročia založenia Dobrovoľného požiarného zboru 28. 10. 1948 odovzdali do užívania novopostavený požiarny dom. Zasadacia sieň slúžila niekoľko rokov ako úradovňa MNV, pošty a JRD. Po ďalších 20 rokoch požiarnický stánok pod vedením **Jána Valoviča** zmodernizovali a rozšírili.

V roku 1954 vstúpilo do novovytvorenej MO ČSZPO 84 členov. Omladený požiarny zbor - na priemer 25 rokov - mal dve družstvá. K likvidácii požiarov používali starú ručnú i motorovú striekačku PPS -12.

V roku 1956 sa vytvorilo i družstvo žien pod velením **Emílie Jamrichovej**, od r. 1976 **Emílie Kukučkovej**. V roku 1958 pribudlo družstvo požiarnického dorastu, ktorému velili:

Viktor Minárik, Ján Pavlech, Milan Pavlech a Dušan Kukučka.

Základom náročnej prípravy všetkých družstiev bol systematický výcvik s požiarou technikou. Námetových cvičení sa zúčastňovali aj jednotky CO.

Od roku 1955 si kálnickí požiarnici merali svojej sily na okresných súťažiach. Až štyri razy získali 1. miesto, naposledy v Tr. Turnej v r. 1994. Najväčší úspech zaznamenali v roku 1977, keď postúpili do celoštátnej súťaže v Hodoníne a spomedzi 90 družstiev získali 8. miesto. Aj družstvo žien a dorastu sa päťkrát prebojovalo do okresnej súťaže, 2x získalo prvenstvo, 1x druhé a 2x tretie miesto.

Od začiatku päťdesiatych rokov mali požiarnici k dispozícii dvojkolesovú motorovú striekačku PPS-12, v roku 1958 ju nahradila PPS-16. V roku 1960 im ONV prideliť požiarnický voz RND-16 s príslušenstvom a striekačku PPS-16 poskytli novovytvorenému pož. zboru na miestnom poľnohospodárskom družstve. Od sedemdesiatych rokov má požiarny zbor vo svojej výzbroji skriňovú AVIU 32 s pož. striekačkou PPS-12, príslušnou technikou a materiálom. Pre obe družstvá zakúpil MNV jednotné vychádzkové rovnosaty.

Zásluhou účinných preventívnych opatrení bol požiarnický zásah potrebný iba pri požiaroch stohov slamy na JRD a drevených hospodárskych objektov v obci. .

Družstvo dievčat obsadilo na okr. súťaži v r. 1976 II. miesto.

V celej histórii požiarneho zboru je charakteristickým rysom dobrovoľnosť, obetavosť, nezištnosť. Na všetkých úsekoch. Prvým veliteľom Dobrovoľného hasičského zboru sa stal jeho zakladateľ, priekopník "ohňohasičstva" v obci - v máji 1928 - **Štefan Stano**. Po ňom prevzal veliteľské žezlo - už po roku - **Adam Krchnavý**. Tajomníkom DHS bol až do roku 1945 **Ondrej Valovič - Ištók**. Titul čestného veliteľa udelili učiteľovi **Františkovi Daudovi**, ktorý zahynul v koncentračnom tábore Sachsenhausen. Po oslobodení velil požiarnikom **Ján Ševčík**, ktorý v rokoch 1953 - 58 zastával aj funkciu predsedu MO ZPO. Od r. 1958 do r. 1974 vykonával funkciu predsedu MO ZPO i veliteľa pož. družstva **Ján Valovič**. **Ján Ševčík** zostal čestným predsedom MO ZPO až do roku 1964. Na poste veliteľa pož. družstva sa vystriedali: **Jaroslav Kváčala, Milan Pavlech, Dušan Kukučka a Ján Jamrich**. Tajomníkom ZO ZPO v r. 1953 - 57 bol **Štefan Roško**, r. 1957 - 82 **Štefan Dovina**, od r. 1982 **Milan Duriš**.

Súčasná MO ZPO má 40 členov a 2 družstvá mužov. Predsedom MO ZPO je **Dušan Kukučka**, veliteľom pož. družstiev **Ján Jamrich ml.** K dispozícii majú protipožiarne vozidlo AVIA 32 s prísl. a dvojkolesovú striekačku PPS - 12 s kompl. výstrojom. Okrem pravidelného výcviku sa naďalej zameriavajú na prevenciu. Jej súčasťou sú i zabudované protipožiarne hydranty v celej obci.

Požiarnici v bohatej histórii svojej organizovanej činnosti vynikali aj na ostatných úsekoch hospodárskeho a spoločenského života obce. Patrili medzi najaktívnejších brigádnikov na všetkých svojpomocných investičných a zveľaďovacích akciách. Účinná bola ich pomoc poľnohospodárskemu družstvu pri kosbe lúk a v žatevných prácach. Významný je ich podiel na kultúrno-spoločenskom živote obce. Už desaťročia udržiavajú tradíciu stavania májov. V roku 1945 iniciovali zriadenie stáleho kina v obci. Organizovaním poznávacích zájazdov, účinkovaním v ochotníckom súbore, poriadanim hodových a fašiangových ľudových veselíc, spoločenských večierkov a ďalšími aktivitami

mi sa pričínili o bohatší a pestrejší kultúrny život spoluobčanov.

POĽOVNÍCKE ZDRUŽENIE

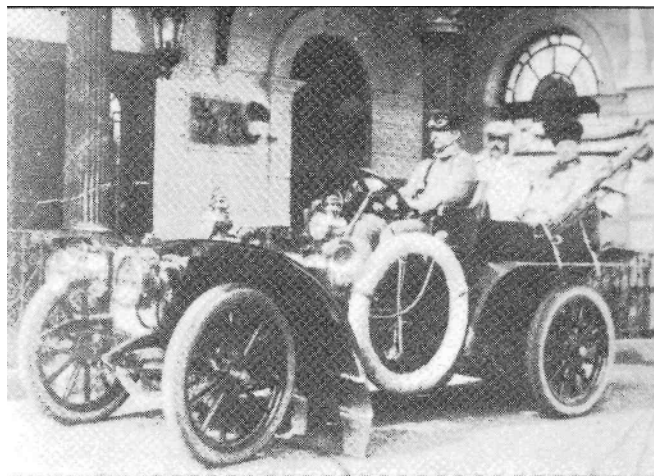
Viac ako 3/4 kálnického chotára zaberajú lesy s bohatým výskytom raticovej (jelenia, diviacia, muflónia, srnčia), ale i drobnej úžitkovej (zajace, bažanty, jarabice) zveri. Povešťami opradené Inovecké pohorie, bohatá a pestrá druhová skladba zveri a rozľahlosť poľovných revírov boli lákadlom pre šľachtických vášnivých nimródov od nepamäti.

Najväčší poľovný revír v Považskom Inovci patril vlastníkovi Beckovského panstva, barónovi Medňanskému. Prepychovú poľovnícku rezidenciu so štyrmi izbami a komfortnou kuchyňou si zriadil v Ostrých vrchoch. Honosné poľovky poriadal 2 - 3 razy za rok. Pravidelne sa na nich zúčastňoval i knieža Erich Thurn - Taxis z Nymburka s manželkou, ktorú na strmé svahy vynášali na nosidlách. Zver pred hlavne brokovníci durili honci z obce, ktorým panstvo platilo štedrejšie než za kosbu sena - až 2,40 korún. Potraviny a neodmysliteľnú "pijatičku" im privážali na konských potahoch. Poľovka trvala i niekoľko dní.

Podobný ráz mali aj neskoršie poľovky v menších revíroch statkára Michala Taubera a notára Aladára Bánoczyho. Atraktívnym hosťom v Bánoczyho hájovniach v Doline a Pred Novou horou býval rytier Hahn z Tešína. Poľovku v Tauberovom revíre i s murovanými chatami na Babej hore a Košariskách si penajímал viedenský továrnik Bachhofen. Zásluhou významnej poľovníckej klientely videli Kálničania na vlastné oči už pred 1. svetovou vojnou osobné auto, ktoré ich vydesilo a nazvali ho "mogon" (koč bez koní).

Po smrti dominantného vlastníka Beckovského panstva baróna Medňanského - zásluhou vleklých dedičských sporov a súdnych rozhodnutí - sa majetok značne rozdrobil. Kálnické lesy prevzal Vágner so spoločníkmi v Kočovciach.

Po 1. svetovej vojne sa medzi poľovníkmi objavili nové tváre: fabrikanti, statkári a štátni úradníci Vinter, Vágner,

Prvé osobné auto videli Kálničania už pred 1. svetovou vojnou: prominentní nimródi z kočovského kaštieľa sa do inoveckých poľovných revírov vozili na „koči bez koní“.

Bánoczy a Tauber. Obhospodárovali 1561 hektárový revír, ďalší 1500 ha revír si v r. 1935 prenajali lekárnik Czipcer, Pavel Strechay a ďalší spoločníci z Nového Mesta n.V.

Na výkone poľovníckeho práva sa podieľali aj Kálničania. Od roku 1922 im patril revír obecný (pole a pozemky) a revír "komposesorátny", ktorý sa rozprestieral od Hája až po Bane. Oba revíry sa neskôr zlúčili a obec dávala poľovku na vyše 600 ha do prenájmu formou súťaže. Licenčné podmienky boli napriek neatraktívnosti revíru značne "tvrdé". Obecné zastupiteľstvo schválilo v roku 1928 aj takéto ochrannárske pravidlá „...na koni, voze a saniach je poľovačka na zajace a jarabice zakázaná... počas ľadnatého dažďa i pokiaľ je chotár snehom krytý, je poľovačka na jarabice zakázaná...“ Pokuta predstavovala až 50-násobok hodnoty živej jarabice. Do zákazu bol zahrnutý i odstrel dropov. Prenajíomca sa mal „o kŕmenie ostatnej zveri starať len vtedy, keď si táto zver už nemôže pokrm vyhrabať spod sňahu. Ak tak neurobí, zabezpečí krmivo na jeho útraty obecné zastupiteľstvo.“ K povinnostiam prenajíomcu patrilo aj likvidovanie škodnej a dravej zveri a potulných psov. „Škoda má byť

aj taká hradená, keď zver nielen popása, ale aj pošliapie siatiny, lúky a zničí ovocné stromy, pričom nemôže byť výhovorka, že škody zapríčinila zver z iného revíru." Hon mohol byť poriadaný len raz za rok, výnimočne - s povolením župného úradu - i dvakrát. V tridsiatych rokoch obecnú poľovku "vylicitovali" za 300, neskôr až za 700 Kčs Ján Hladký-Bariných a **Adam Kukučka**. Mali osem spoločníkov. Väčší obnos vo verejných dražbách - ako konštatuje zápisnica obecného zastupiteľstva - „*nik nesľúbil*".

V tomto období sa vyhrotili problémy s upresňovaním jednotlivých revírov. Obecné zastupiteľstvo postúpilo ošemetnú kauzu Okres, úradu, aby za účasti rozhnevaných účastníkov „*s týmto poľovným právom bol navždy urobený poriadok*".

Poľovné právo sa záujemcom poskytovalo formou verejnej licitácie i po oslobodení. Do obecného revíru pribudlo vyše 500 ha lesov, ktoré si od Vágnera zakúpili miestni občania. Značne vysoké licenčné "vádium prisľúbili" Novomešťania: **Koloman Slimák, Ján Rieger, Dr. Hrúz** a Kálničan **Ondrej Ševčík**. K. Slimák vlastnil poľovné právo i v bánoczyovských lesoch. Všetky tri celky sa zlúčili a boli spoločne obhospodarované.

„Poľovnícke šťastie" kronikára PZ Pavla Mocku.

Zjednotenie celého lesného a poľného revíru sa zrealizovalo v roku 1955 zákonom o zoštatnení lesov. V roku 1962 sa v Kálnici vytvorili opäť dva revíry - lesný a poľný, ktoré však obhospodarovalo jedno poľovné združenie.

Poľovnícke združenie v Kálnici malo až do septembra 1995 39 aktívnych členov, z toho 22 z Nového Mesta n.V., Trenčína, Bratislavy a ďalších miest. Obhospodarovalo 2883 ha poľovnej plochy, až 2311 ha pripadalo na lesy a pasienky v "kotline" Považského Inovca. Kálnickí poľovníci sa svojou všestrannou činnosťou zaradili, v rámci okresnej poľovníckej organizácie, medzi najlepších.

K ich hlavným aktivitám patrí nielen sústavná starostlivosť o zver a životné prostredie, ale i svojpomocná výstavba vlastných zariadení, ako sú chatové základne na Širokých a Dorotkových, rozšírenie a rekonštrukcia chaty na Čiklovej, hospodárske budovy v Popolke, krmne zariadenia v revíri a pod. Každoročne pripravujú pre zver dostatočné zásoby sena, zrnín a odpadových semien. V zime, po napadnutí väčšieho množstva snehu, robia ku krmelcom chodníky.

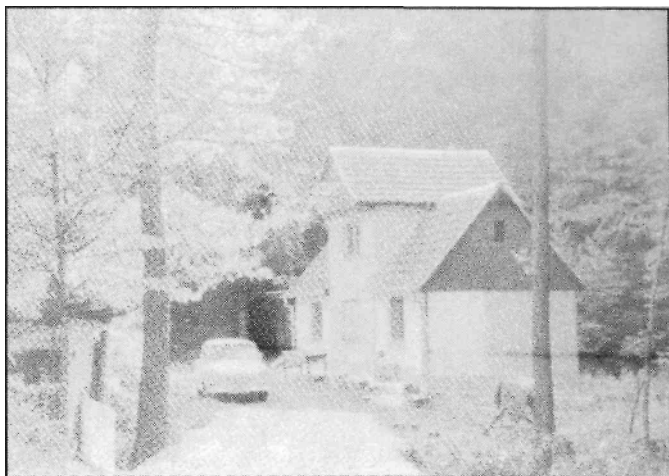
Odvzdávanie tradičných zálomkov úspešným strelcom.

Po spoločnej polovačke na diviakov pred chatou na Širokých.

Pre zlepšenie genofondu muflónej zveri zakúpili v Čechách viacero muflónov oboch pohlaví a vypustili do voľnej prírody. Veľa úsilia i finančných prostriedkov vynaložili na zvýšenie kmeňových stavov drobnej úžitkovej zveri, najmä bažantov a zajacov. Len v roku 1973 zakúpili v PZ H. Saliby 300 bažantov - kurčiat a 30 zajacov. Zazverovanie poľovného revíru nie je adekvátne vynaloženým prostriedkom. K hlavným príčinám, z pohľadu poľovníkov, patrí veľkoplošné hospodárenie, mechanizácia a chemizácia poľnohospodárskej výroby i premnožený stav predátorov - pernatej a srstnatej škodlivej zveri.

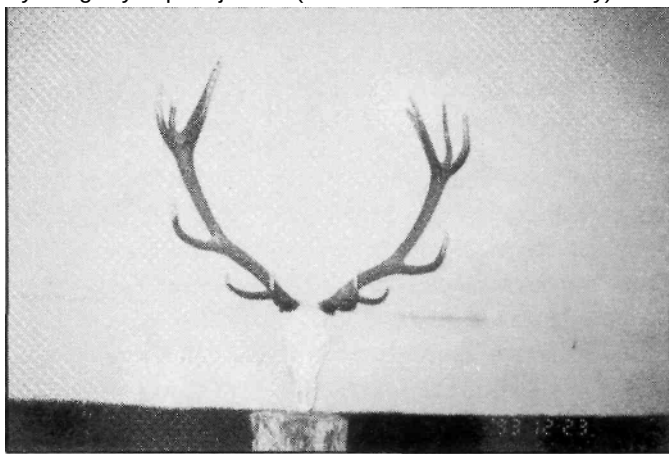
Výsledkom cieľavedomého úsilia v chove, ochrane a selektívnom love zveri sú úspešne realizované plány lovu a dodávok diviny na verejné zásobovanie i medailové trofeje raticovej zveri z celoštátnych výstav. V posledných 35. rokoch kálnickí poľovníci získali za jelenie trofeje trikrát strieborné a päťkrát bronzové medaily. Najvýraznejšie úspechy dosiahli v chove muflónej zveri - až tri trofeje boli ocenené zlatou, 6 trofejí striebornou a 7 trofejí bronzovou medailou. Vo svojom revíri objavili uhynutého rysa, jeho lebka dosahovala bodovú hodnotu pre udelenie striebornej medaily.

Poľovnícka chata na Dorotkových po rekonštrukcii.

Okrem zabezpečovania vlastnej hospodárskej a ochranárskej činnosti sa poľovníci významnou mierou zapájali do všetkých verejno-prospešných prác v obci, JRD i ŠL.

Vysokú úroveň mala vzdelávacia a kultúrno-spoločenská činnosť. V roku 1985 usporiadali v kultúrnom dome celookresný seminár o chove raticovej zveri. Po kynologických podujatiach (farbiarske a duričské skúšky) zor-

Trofej z najsilnejšieho jeleňa uloveného v kálnickom revíri.

Aby v zime zver nehľadovala . . .

ganizovali v septembri 1994 v Kálnici I. ročník "Pohára Kolomana Slimáka" s medzinárodnou účasťou chovateľov poľovných psov. Oblúbené boli autobusové zájazdy pre členov a rodinných príslušníkov na poľovnícke výstavy v SR a ČR. Povestnými sa stali tradičné poľovnícke plesy s typickou výzdobou sály a špecialitami. Posledný poľovnícky ples sa uskutočnil v roku 1990.

Transformačný proces priniesol radikálne zmeny a nové pohľady na poľovníctvo a jeho význam. Pôvodný zákon o

poľovníctve č. 23/62 Zb. výkon práva poľovníctva oddeľoval od vlastníctva pôdy. Novelizovaný zákon č. 99/93 Zb. naopak - výkon práva poľovníctva viaže na vlastníctvo pôdy. Prechodné obdobie charakterizujú i negatívne javy - chaos, komerčné a úzkoprsé nazeranie na poľovnícku činnosť, rozpad revírov a združení. Objavili sa aj obavy z recidívy už prekonaného pyliactva.

V Kálnici bol z iniciatívy vlastníckych subjektov - lesných spoločností - v časti katastra vytvorený samostatný poľovný revír, v ktorom vykonávajú právo poľovníctva vo vlastnej réžii.

Poľovnícke združenie, ktoré má 34 členov, hospodári a vykonáva právo poľovníctva v prenajatom poľovnom revíri Združenia vlastníkov poľovných pozemkov Kálnica - Sever na výmere 1330 hektárov. Revír sa rozprestiera severne od Prostrednej doliny.

V zmenených spoločenských a ekonomických podmienkach sa začína písať nová kapitola kálnického poľovníctva.

TELOVÝCHOVNÁ JEDNOTA

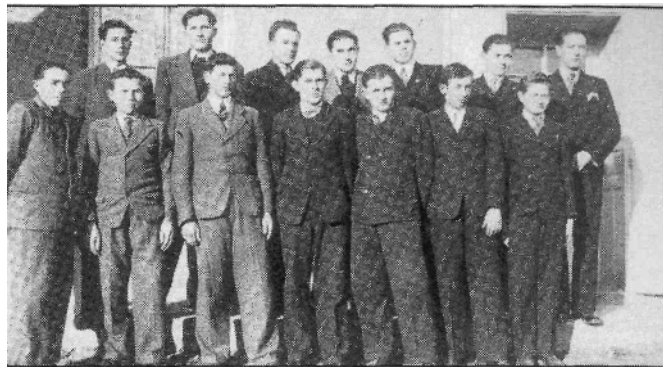
Organizovaná telovýchovná a športová činnosť v Kálnici sa začína rozvíjať až v zmenených spoločenských a ekonomických pomeroch po 2. svetovej vojne.

V medzivojnovom období zaznamenali prvé dotyky s rekreačným športom iba najodvážnejší chlapci na okolitých svahoch na domácky zhotovených lyžiach a bosonohí futbalisti na pokosených lúkach. Ako lopta im poslúžili zošité staré klobúky naplnené senom. Prvý "koženú" vyrobil zo "sár" zoderatých čižiem **Adam Pavlech**. Futbalové zápasy sa hrali na "pľaci" v humne **Ondreja Šicku**, neskôr na Váškoch a Medňanských lúkach. Najčastejšie proti sebe stáli mužstvá ženatých a slobodných. Bez ohľadu na výsledok, všetky zápasy - do roka ich nebolo viac ako 2 - 3 - končili posedením v hostinci U Kukučku. Podľa spomienok najstarších futbalistov jedno z takýchto stretnutí na pasienku skončilo predčasne -

vykopnutá lopta sa napichla na roh pasúcej sa kravy a "vyfučala".

Mladí futbalisti si začali od r. 1935 merať sily aj so susednými dedinami. V roku 1938 zohrali pamätný zápas s vojakmi Telegrafného praporu, ktorý bol počas mobilizácie umiestnený v Kálnici.

V roku 1947 bola založená dobrovoľná športová organizácia **Sokol**. Prvým predsedom sa stal **Rudolf Michalec**. Z tohto obdobia sú známe pokusy o nácvik prostných v sále Potravného družstva. Cvičenia viedla **Pavla Masárová**. Futbalisti si zriadili dočasné ihrisko na Medňanských lúkach, bránky vykresal zo žrdoviny z urbárskych lesov **Ladislav Masár**. Na Medňanských lúkach privítali aj futbalistov zo susedných dedín. Na odvetné zápasy cestovali pešo, na bicykli, voze s konským poťahom a až neskôr na malom nákladnom aute včelára Adama Krchnavého. Kálnica sa zapojila i do prvej okresnej futbalovej súťaže, v ktorej účinkovali mužstvá: Čs. stavebné závody Lozovský a Štefanec, Nové Mesto nad Váhom, Čachtice, Podolie a St. Turá. Pre organizačné a finančné problémy sa súťaž nedohrala. V roku

Prvé (neregistrované) futbalové mužstvo v roku 1935: horný rad zľava Ján Filip, Ján Kufa, Štefan Roško, Ján Šicko, Ján Volár, Ján Valovič, Ján Masaryk, dolný rad: Adam Hrnčiarik, Pavol Škulec, Štefan Jurík, Ján Roško (USA), Pavol Jurík, Ján Moravčík a Ján Hladký.

1949 sa do okresnej súťaže zapojilo 8 družstiev. Kálnica dosiahla popredné umiestnenie.

Po oslobodení vlastnil prvú futbalovú loptu a kopačky z predajne športových potrieb v Piešťanoch **Bohumil Ševčík**.

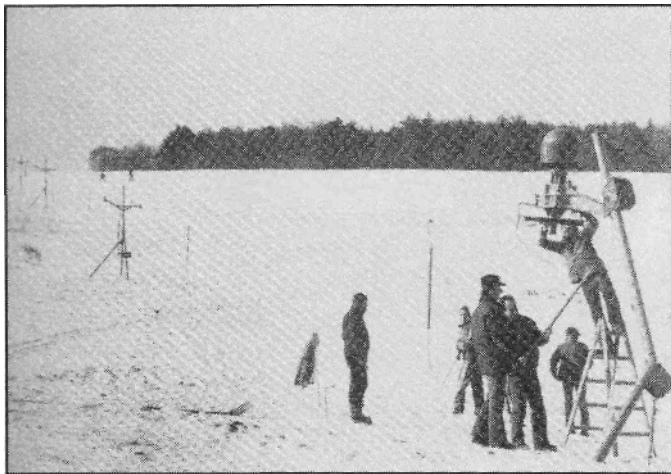
V roku 1951 sa futbalisti premiestnili na lepšie situované Trnaté. Športová organizácia Sokol sa v roku 1960 premenovala na **TJ Zavažan**. Predsedom TJ sa stal **Bohumil Ševčík**, ktorý inicioval používanie stabilných dresov a zástavy.

Kálnickí futbalisti v roku 1948, horný rad zľava: Jaroslav Duda, Štefan Hrušovský, Ján Ševčík, Ladislav Masár, Bohumil Ševčík, Ondrej Šicko, Pavol Krchnavý, Ján Ševčík, Ján Kubiš, dolný rad: Rudolf Michalec, Milan Valovič, Jozef Duda.

Futbalové mužstvo v roku 1957, horný rad zľava: Bohumil Ševčík, Štefan Filip, Štefan Hrušovský, Ján Ševčík, Štefan Masaryk, Ján Krchnavý, Jozef Jiríček, dolný rad: Milan Valovič, Ján Drexler, Ján Roško, Viktor Minárik a Ján Krchnavý

Montáž lyžiarskeho vleku v areáli Piesky za asistencie Bohumila. Sevcíka.

Ich základné farby žltá a zelená prezentujú malebnosť scenérie kálnického chotára.

Prvou stavbou v novom športovom areáli boli drevené kabínky. Športovci si ich vybudovali brigádnicke v roku 1964. O desať rokov pribudol moderný objekt so sociálnymi zariadeniami, sprchami, spoločenskou miestnosťou, bufetom, tribúnou i tanečným "kolom". Svojpomocné investičné dielo si vyžiadalo 7 400 brig. hodín. Technickú dokumentáciu zabezpečil **Bohumil Ševčík a Ján Krchnavý**, stavebný dozor **Ján Valovič**. V roku 1987 - 88 sa uskutočnila rekonštrukcia hracej plochy s bariérovou ohradou ihriska. Prekládka potoka (1979) umožnila zriadiť aj ďalšie tréningové ihrisko, čo je v podmienkach vidieckej TJ jav výnimočný.

V okresných futbalových súťažiach štartujú okrem družstva dospelých i dorastenci. Muži postúpili trikrát do Majstrovstva okresu (naposledy v r. 1995), úspešne si počinajú aj dorastenci a žiaci, ktorých vyše 25 rokov striedavo vedie tréner **Jozef Šlosár**. Pre žiakov je najvýznamnejší rok 1993, keď v okr. súťaži obsadili pekné druhé miesto. Futbalisti majú vlastný rozhodcovský zbor i autobus ŠL -11.

Od roku 1962 sa datuje športová družba s futbalistami

Náměštu na Hane, od roku 1979 sú družobnými partnermi futbalisti z Popovic. Spoločne organizujú futbalové turnaje a zúčastňujú sa na výročných schôdzach TJ. Družobné vzťahy nenarušil ani rozpad ČSFR. V roku 1994 usporiadali futbalové turnaje, v ktorých účinkovali aj družstvá starých pánov oboch obcí.

V roku 1972 - 77 úspešne vyvíjal činnosť **stolnotenisový oddiel**. Družstvo TJ Zavažan dva roky štartovalo v okresnej súťaži a každoročne organizovalo dobre obsadené domáce turnaje.

V tomto období prejavilo niekoľko mladých dievčat záujem o **volejbal**. Ďalší oddiel TJ sa však založiť nepodarilo.

V roku 1978 vznikol pri TJ **turistický oddiel** pod vedením **Jána Bolecha**. Štyridsať aktívnych členov sa zúčastňuje na organizovaných akciách, ako sú Trenčianska a Novomestská päťdesiatka, výstupy na Inovec, V. Javorinu, Kriváň, Povstalecká Vatra SNP a pod. Na počesť výročia oslobodenia obce poriadajú pochod k pamätníku padlých j. partizánov na Bielej Bukovine. Oblúbené sú aj nenáročné výlety pre žiakov ZŠ na Zbojnícky kopec, Babiu horu či na Beckovský a Čachtický hrad. Ďalšie aktivity zameriavajú na čistenie a úpravu lesných studničiek, značenie turistických chodníkov v Považskom Inovci. Spoločné akcie organizujú najmä s turistami z Piešťan, Beckova a Dolného Srnia. Najatraktívnejším "turistickým" podujatím bolo futbalové show starých mládencov v Kálnici i Selci, v r. 1980, ktoré prispelo k utuženiu tradične dobrých vzťahov susediacich obcí.

V rámci turistického oddielu vyvíjal mimoriadne aktívnu činnosť **lyžiarsky krúžok**. V decembri 1985 sa oddielnil a pod vedením **Ing. Jána Krchnavého** vytvoril samostatný **lyžiarsky oddiel TJ**. Postupne sa rozrástol na 70 - 80 členov. K rozmachu lyžovania prispelo vybudovanie areálu Piesky s tromi vlekmí, umelým osvetlením, spoločenskými, prevádzkovými, sociálnymi zariadeniami a asfaltovým parkoviskom. Zásluhou rekultivačných úprav miestneho PD a brigádnickeho úsilia samotných lyžiarov tu vznikol ideálny terén

pre dve zjazdové trate v dĺžke 500 a 800 m. Kvalitný trávnatý povrch umožňuje lyžovanie aj pri tenšej vrstve snehu. Lyžiarska "gramotnosť" mládeže v obci je už samozrejmosťou.

V roku 1984 sa v Kálnici uskutočnili prvé preteky v dovtedy neznámom športovom odvetví - **lyžovaní na tráve** - o Saratovský pohár. Iniciátorom a propagátorom lyžovania na tráve bol kálnický rodák **pplk. v zál., prom. tel. pedagóg Miroslav Masár z Piešťan** a **preds. TJ Bohumil Ševčík**. Lyžiarsky areál Piesky so širokými svahmi s miernym sklonom, kvalitným trávnikom a dostatočnou dĺžkou pre všetky súťažné disciplíny čelní predstavitelia FIS **Marc Hodler** a **Róbert Abschner** posúdili ako jeden z najlepších v Európe.

V roku 1985 sa v Kálnici uskutočnili až dva preteky v lyžovaní na tráve - Československý a Saratovský pohár, v ďalších rokoch FIS preteky a v roku 1990 Európsky pohár. Medzinárodná lyžiarska federácia FIS zverila skúsenému organizačnému štábu v Kálnici aj Majstrovstvá sveta juniorov (1992), Majstrovstvá Európy seniorov (1994) a napokon 5. - 10. septembra 1995 i Majstrovstvá sveta seniorov. Tieto vrcholné podujatia sa doteraz uskutočnili iba v USA, Rakúsku, Austrálii, Nemecku, Japonsku, Turecku a Taliansku. Do Kálnice prišla celá svetová elita letných lyžiarov. Obec sa dostala do povedomia lyžiarskeho sveta na troch kontinentoch. O dobrý priebeh podujatia i tradičnú pohostinnosť sa pričínili organizátori - org. výbor MS, ktorý od r. 1991 pracoval pod vedením **Ing. L. Šandoru**, za pomoci Obecného úradu a jeho starostu **Ing. Miroslava Borcovana**, miestneho PD i 25 sponzorov, medzi ktorými bola aj významná japonská firma EPSON.

Domáce a medzinárodné preteky v lyžovaní na tráve sa stali impulzom a dobrou príležitosťou i pre vlastných pretekárov. Pod vedením **Milana Ďuriša** vzniká v r. 1986 družstvo lyžiarov na tráve v zložení: **Ivan Krchnavý ml., Jana Krchnavá, Marián Pavelka, Ivan Imrich, Ján Krchnavý, Peter Krchnavý a Oto Podhorský**. Začínalo mimoriadne skrom-

ne - s jedným párom pásových lyží. Napriek technickému handicapu a malým skúsenostiam dosiahli na Majstrovstvách republiky i na medzinárodných pretekoch dobré umiestnenie. Najväčší úspech zaznamenal **Ivan Jamrich** na Majstrovstvách sveta juniorov v roku 1993 v talianskom Bormiu, kde v slalome obsadil "bronzové" 3. miesto. Na interkontinentálnom pohári v Tchajwane získal cenu najúspešnejšieho pretekára. Kálnický tím dobre obstál i na MS 95 na domácej pôde, keď v silnej konkurencii pretekárskych hviezd získal takéto umiestnenie:

Z majstrovstiev sveta v lyžovaní na tráve. - Ivan Jamrich na trati. . .

slalom	obrovský slalom		super G kombinácia	
Ivan Jamrich	17	31	-	-
Peter Krchnavý	35	57	53	38
Oto Podhorský	37	55	58	41

V kategórii žien sa medzi svetovou špičkou predstavila i najmladšia kálnická pretekárka **Martina Jacoľová** a získala prvé cenné skúsenosti.

TJ Zavažan patrí medzi najaktívnejšie spoločenské organizácie v obci. Vytvára aj bohatú mimošportovú činnosť, najmä na úseku tvorby a ochrany životného prostredia, brigádnickej aktivity na verejno-prospešných akciách i v kultúrno-výchovnej oblasti. Usporiadala vydarené maškarné

plesy, súťaže v spoločenskom tanci (Dunajský pohár) a pod.

V roku 1997 oslávi TJ Zavažan 50. výročie úspešnej telovýchovnej, športovej a budovateľskej činnosti. Počas celého polstoročia bol iniciátorom a organizátorom - dušou všetkých aktivít - **Bohumil Ševčík**, ktorý naďalej zostáva čestným predsedom TJ. Jedenásťčlenný výbor TJ rozvíja bohaté športové dedičstvo a tradície pod vedením obetavého športového a verejného aktivistu **Dušana Filipa**.

Transformačný proces nastolil novú, nezvyklú úlohu - vysporiadať nedoriešené vlastnícke vzťahy k pozemkom na futbalovom štadióne Trnaté i v lyžiarskom areáli Piesky.

Poriadatelský „štáb“ MS v kálnických krojoch.

POCHOTNÍCKE DIVADLO V KÁLNICI

V histórii slovenského obrodeneckého hnutia má ochotnícke divadlo významné, nezastupiteľné miesto. Jeho začiatky - ak odhládame od predvádzania náboženských motívov pred kostolmi študentami cirkevných škôl už od 14. stor. a tradičných folklórnych zvykoslovných pásiem - sú spojené s premiérou veselohry Jána Palárika "Kocúrkovo" 22. 8. 1830 v Liptovskom sv. Mikuláši. Hru režíroval známy národovec **G. F. Belopotocký**. V nasledujúcich dvadsiatich rokoch mikulášski ochotníci pripravili okolo 50 slovenských divadelných hier. Ochotnícke scény vznikli aj vo Zvolene, Brezne, B. Štiavnici, Myjave, Levoči a Turčianskom sv. Martine, ktorý sa stal centrom slovenského národného a kultúrneho života.

V štyridsiatych rokoch **J. M. Hurban** a **Samuel Jurkovič** založili v Sobotišti Nitrianske národné slovenské divadlo. Vyniklo najmä početnými výjazdnými predstaveniami. V roku 1842 sa sobotištskí ochotníci pokúsili preniknúť i do župného Trenčína, do "bašty národného útlaku a maďarizácie". Podľa dochovanej zápisnice ich však v meste "maďarských úradníkov a vojakov" vyhlásili za rebelov a zradcov vlasti, ktorých *"cílem jest propaganda ruská, zúření proti maďarizmu a zvláště Zaymu"* a na dovŕšenie všetkého *"na útraty ruského cáre."* Povoľenie na uvedenie Kotzubeuho "Grófa Beňovského" nedostali ani po osobnom zákroku **Ľudovíta Štúra**. S urážkami od vrchnosti si odniesli i nepoužité, zvlášť pre Trenčín *"cedule tištené."*

Až po ďalších 30 rokoch sa odvážil trenčiansky národovec **Ľudovít Dohnányi** nacvičiť s hŕstkou slovenskej uvedomelej mládeže - vo svojom byte - veselohru Jána Palárika "Inkognito". Premiéru mala 19. 7. 1871. Po priaznivom ohlase u obecnstva nacvičili trenčianski ochotníci aj ďalšiu Palárikovu hru "Drotár". Repríza Drotára bola z *"úradnej moci"* zakázaná s odôvodnením, že hra *"uráža maďarský národ."* Sporadické pokusy ďalších národovcov - Černovcov,

Porubanovcov a Mičátkovcov o aktívny slovenský divadelný život v meste pod hradom Matúša Čáka boli až do roku 1918 umlčané.

Štafetu slovenského ochotníckeho divadla na strednom Považí prevzali menšie mestá a dediny.

V Novom Meste nad Váhom uviedli ochotníci Podolského (pseudonym Viliama Paulínyho - Tótha) Kocúrkovský bál roku 1870. Maďarská vrchnosť tu bola oveľa povoľnejšia, pred premiérou slovenskej hry stačilo zarecitovať 2 - 3 básne v maďarčine. Ďalšie slovenské hry však cenzúra nepovoľila ani po splnení takýchto svojráznych podmienok.

Vidiecke prvenstvo v nacvičení a uvedení slovenskej hry v regióne stredného Považia patrí malej podinoveckej dedinke - Kálnici.

Vansovej "Svedomie" malo svoju dramatickú predohru už pri svojom vzniku a rovnaký dramatický záver zinscenoval reálny život po jeho uvedení na kálnickom ochotníckom javisku.

Terézia Vansová sa zaradila k prvej vlne slovenského literárneho realizmu. Najväčšiu popularitu jej priniesol román "Sirota Podhradských" (1889). Oblúbené boli aj divadelné hry Potopa, V salóne speváčky, L'úbezní hostia a Môj Jožko. Literárnej tvorbe sa mohla venovať len úchytkom, po vyčerpávajúcích celodenných povinnostiach "kňazovky", manželky evanjelického farára a neskôr i redigovaní časopisu "Večernica". V liste organizátorovi a režisérovi martinského ochotníckeho divadla, Andrejovi Halašovi, 6. 4. 1897 názorne charakterizovala biedne postavenie slovenského spisovateľa, keď napísala, že drámu z ľudového prostredia "Svedomie" má už hotovú, no pre "protivné hmotné otázky" ju nedovolí hrať ani v Turčianskom sv. Martine, ani v Tisovci - pokiaľ nevyjde knižne. Stalo sa tak v jeseni 1897.

Realistické postavy drámy zaujali aj učiteľa kálnickej evanjelickej ľudovej školy **Jána Bonku**, keď ju uprednostnil

pred oveľa známejšími a menej náročnými "selankami" Ferka Urbánka. Knižné vydanie hry sa mu dostalo do rúk už na predchádzajúcom pôsobisku v Sarvaši. Pre nacvičenie Svedomia získal 16 rovnako nadšených a zapálených ochotníkov.

Prvé ochotnícke predstavenie v obci malo premiéru 15. 4. 1906 v budove ev. ľud. školy. Provizórne javisko s jednoduchými kulisami, oponou a petrolejkou postavili na

prázdnych sudoch od piva samotní herci bezprostredne pred predstavením. Protagonisti hry vystupovali vo svojich sviatočných krojoch.

Premiéra prvej divadelnej hry sa stala sviatkom celej dediny. U obecnstva zanechala hlboký a mocný dojem. Po predstavení - podobne ako štúrovskí ochotníci - besedovali s vďačným a nadšeným publikom, spoločne si zaspievali obľúbené ľudové piesne a napokon i hymnickú Hej, Slováci...

Priekopníci ochotníckeho divadla v hre Terézie Vansovej "Svedomie" r. 1906. Zľava: Katarína Šimová, Anna Filipová, Mária Šverhardtová, Katarína Valovičová, Mária Kváčalová, Zuzana Krchnavá, Katarína Krchnavá, Pavol Viktory, Michal Krchnavý, Pavol Bončo, Štefan Jurík, Pavol Filip, Ondrej Valovič-Ištók, Adam Viktory, Ján Pavlech, Adam Krchnavý, Ján Bonko (režisér) a Ján Viktory.

ŠEŠŤ ZALÚBENÝCH (1951) zľava: A. Jurík, E. Hrušovská, A. Klinčúchová, J. Masár, A. Krchnavá a J. Šicko.

Uvedenie slovenskej divadelnej hry - zrejme bez povolenia vrchnosti - a verejná interpretácia zakázanej piesne sa v časoch vrcholiacej maďarizácie pokladalo za vlastizradu. Incident vyšetroval obvodný notár Aladár Bánoczy, jeho aktérom hrozili prísne tresty. Prvým sankcionovaným bol režisér Ján Bonko. Po ročnom účinkovaní sa musel s Kálnicou rozlúčiť.

K účtovaniu s ďalšími protagonistami "Svedomia" napokon nedošlo. Pričinil sa o to vynikajúci rezbár Viktory. Pre vášnivého poľovníka Bánoczyho zhotovil umelecky

STATOČNÝ VALACH (1952) zľava: J. Hladký, A. Krchnavá, A. Pav-lech, E. Hrušovská, J. Dovina, A. Klinčúchová, Št. Valovič, Z. Krchnavá, sediaci: J. Valovič, St. Roško, A. Jurík, J. Masár a M. Krchnavý.

vyrezávaný rám na odkladanie pušiek. Ako milú pozornosť za prízmúrenie oka nad "nerozvážnosťou kálnickej mládeže". Uveličený notár prízmúril obe. Vyšetrovanie sa založilo "ad acta".

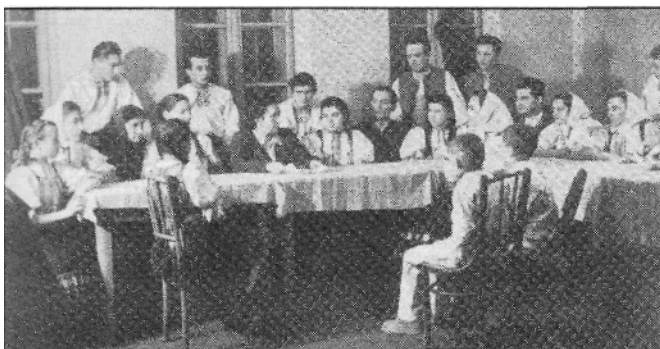
Ďalšiu ranu ochotníckemu divadlu uštedrila náhodná tragédia. Počas letnej búrky - iba mesiac po premiére Svedomia - blesk usmrtil úspešného predstaviteľa študenta Marka Dovalovského - Janka Pavlecha a jeho otca. Poverčiví ľudia

BACÚCHOVIE DVOR (1953) zľava: A. Valovičová, St. Valovič, A. Jurík, A. Jančová, M. Masár, M. Krchnavá, J. Jamrich, Z. Krchnavá, A. Krchnavá a J. Valovič.

MARIŠA (1955) stojaci zľava: E. Hrušovská, J. Duda, Z. Krchnavá, E. Krchnavá, A. Jurík, P. Kukučková, A. Krchnavý, B. Šatkovská, J. Hladký, Z. Krchnavá, Št. Valovič, J. Klinčúch, E. Jamrichová, J. Do-dek, v podrepe: I. Valovič, Št. Masaryk, A. Krchnavá, A. Krchnavá, A. Slávik, A. Valovičová, S. Kukučka a M. Hladký.

ŠKRIATOK (1955) stojaci zľava: Št. Masaryk, J. Masár, P. Barinych, M. Krchnavý, M. Hladký, I. Jurík, sediaci: V. Jamrichová, E. Jamrichová, A. Hladká, M. Krchnavá, E. Hrušovská, A. Jančová, Št. Valovič, A. Krchnavá, A. Hladká, A. Jurík, Z. Krchnavá, P. Kukučková, pred stolom: A. Krchnavá, S. Kukučka a I. Jamrich.

L'UBKA (1956) zľava: A. Jančová, M. Krchnavý, M. Krchnavá, P. Barinych, A. Valovičová, A. Hladká, M. Hladký, Št. Valovič, K. Kukučka, sediaci vpredu: A. Klinčuch a A. Bednáriková.

RODINNÁ VEC (1956) zľava: A. Krchnavý, Z. Krchnavá, J. Masár, E. Jamrichová, M. Valovič, A. Jurík, E. Hrušovská a P. Kukučková.

začali toto ojedinelé nešťastie spájať s dejom na javisku - so zastrelením protagonistu drámy. Divadlo označili za privolávanie nešťastia a smrti a začali sa ho báť...

Ochotnícke divadelné vákuum trvalo celých 15 rokov.

Nová ČSR priniesla pre slovenský národ najvýraznejšie zmeny v školstve a kultúre. V Kálnici bola zriadená 2-triedna štátna ľudová škola s kvalifikovanými učiteľmi. Na post riaditeľky nastúpila **Viktória Kováčová**, ktorá počas svojho 30-ročného pôsobenia v obci pozitívne ovplyvnila nielen školské, ale i kultúrne pomery. Obetavého pomocníka našla v mladom učiteľovi **Františkovi Daudovi**, ktorý prišiel do Kálnice z myjavských kopaníc. Spoločne obnovili činnosť ochotníckeho divadla.

Z prvých divadelných predstavení sa nám zachovali iba torzovité písomné záznamy. Nová ochotnícka generácia sa predstavila v roku 1921 v budove štátnej ľudovej školy Urbánkovým Kamenným chodníčkom. Podľa spomienok najstarších pamätníkov, záujem o premiéru bol taký obrovský, že diváci zaplnili i predsieň a mnohí načúvali replikám hercov pod oknami.

V roku 1924 Potravné družstvo rozšírilo svoje obchodno-prevádzkové priestory o malú sálu, ktorá slúžila i ochotníkom. Ešte lepšie podmienky pre kvalitatívny rozvoj ochotníckeho divadla poskytla nová veľká sála, postavená v roku 1934. Jej súčasťou bolo i stále javisko. Do inventára Potravného družstva patrilo iba niekoľko klasických lavíc. Na každé divadelné predstavenie bolo potrebné zabezpečiť stoličky od občanov. Táto úloha pripadla ochotníckemu dorastu - žiakom školy, ktorí dokázali označiť a usporiadať 250 -300 sedadiel a po predstavení ich vrátiť pôvodným majiteľom. Jedinou odmenou bola bezplatná účasť na predpremiérach divadelných hier.

V rokoch 1921 - 39 uviedli kálnickí ochotníci tieto divadelné hry:

Kamenný chodníček

Náš pán minister

Dvojník pána Barana

Ženich z inzerátu

Mánotratný syn	Dedinský krutáš
Hrob lásky	Krutohlavci
Stridža spod hája	Hriešnica
Ženský zákon	Kliatba
Statky-zmätky	Rozmajrín
Škriatok	Čertov mlyn
Pán otec Karafiát	Hájnikova žena
Až lipa rozkvitne	Na úsvite
Strašidlo	Pytliakova žena
Kríž pod lipami	Drotár
Prepadený svet	Mariša
Už sú všetci v jednom vreci	Bačova žena
Inkognito	Záveje
Svedomie	Civilné manželstvo
Charlieho teta	Daň z obratu
Keď služobníctvo stávkuje	Keď mesiačik svietil
Hora volá	Tri vrecia zemiakov a ďalšie,

všetky v réžii **V. Kováčovej** a **F. Daudu**

Vzhľadom na časový odstup sa nepodarilo zostaviť úplný a presný zoznam všetkých div. hier. Niektoré z uvedených titulov boli nacvičené a uvedené i viackrát, vždy v novom obsadení.

Po skončení 2. svetovej vojny - už v jeseni - sa ochotnícky súbor opäť zaktivizoval a v réžii **Lenky Vondrovej** predstavil hrou "Osud siroty". V závere roka 1945 nacvičil **Ľudovít Steiner** hru "Hrob lásky", v ďalšom roku "Keď šťastie chodí do horách". V roku 1946 sa na režisérskom poste objavujú mladé tváre. Učiteľky **Mária Rešetárová** a **Alžbeta Baranovičová** nacvičili "Slepého ženicha" a študent novomestského Gymnázia **Andrej Krchnavý** uviedol najčastejšie hranú drámu "Svedomie" a s rovnakým úspechom i "Záveje".

V týchto ako i ďalších inscenáciách "hrala" významnú úlohu elektrifikácia obce, ktorá sa prejavila najmä v efektívnejšom osvetlení javiska. Prvé javiskové reflektory ochotníci "vyrobili" z dostupných tŕenidiel a žiaroviek, ako vodič elektrického prúdu im poslúžili pozostatky z vojny -

VEČNÝ PLAMEŇ (1959) stojaci zľava: J. Jamrich, A. Sedláková, A. Krchnavý, A. Hladká, J. Masár, M. Jamrichová, J. Dodek, Št. Šicko, sediaci zľava: Št. Roško, E. Hrušovská, A. Jurík a Št. Valovič.

MÁJOVÁ NOC (1965) zľava stojaci: J. Hladký, M. Bolechová, M. Mojžišiková, P. Kukučková, J. Jamrich, R. Juríková, Z. Krchnavá, M. Grónska, E. Valovičová, A. Krchnavý, v podrepe: J. Šicko, J. Repka, M. Masár. J. Masár. I. Šimo, V. Minárik a J. Pavlech.

OKLAMANÝ MANŽEL a NA ÚSVITE (1966) zľava: J. Hladký, Z. Krchnavá, A. Jurík, P. Kukučková, A. Krchnavý, J. Hladký, A. Hladká, V. Minárik, M. Bolechová a M. Masár.

telefónne káble. Aj ďalšiu investíciu - prehrávač gramofónových platní si zadovážili svojpomocne - zozbieraním potrebnej sumy ako "pôžičky pre súbor". Prehrávač nielen plne nahradil nákladné účinkovanie dychovej hudby pri divadelných predstaveniach, ale mladým ochotníkom umožňoval poriadat' i obľúbené tancovačky. Zo zisku z predvedených hier postupne prikupovali popri rôznych divadelných rekvizitách i potrebné stoličky.

Na sklonku roku 1947 sa na režisérskom poste objavila ďalšia učiteľka, **Elena Hrušovská**. Nadviazala na bohatú ochotnícku tradíciu, sama ju rozvinula a v mohom novátorsky obohatila. Pod jej vedením sa v nasledujúcom štvrtstoročí divadelné umenie Kálničanov dostalo aj na dosky súťažných javísk, kde sa ochotnícke súbory stretali na obľúbených "divadelných pretekoch". Ich súčasťou boli aj profesionálne analýzy predvedených hier, metodické pokyny, návrhy dramaturgických plánov, čo sa odrazilo i v umeleckom a hereckom majstrovstve ochotníkov. Najsrdečnejšie a najfundovanejšie sa dokázal kálnickým ochotníkom prihovoriť národný umelec **Andrej Bagar**. Na okresnej súťaži sa predstavili druhým dejstvom Stodolovej "Bačovej ženy" pod novým názvom **Divadelný krúžok Františka Daudu**, čím si pri 5. výročí jeho odvlečenia do koncentračného tábora Sachsenhausen uctili pamiatku vlasteneckého učiteľa a vynikajúceho režiséra. V závere ochotníckej sezóny v roku 1950 sa súbor s hrou J. Skalku "Kmotrovci" zúčastnil na III. okresných divadelných pretekoch a spolu s diplomom si priniesol aj finančnú čiastku - 15 000 Kčs. Celú sumu investovali do modernizácie javiska a inštalácie os-

vetlovacej techniky s účinnejšími svetelnými efektami. Aj tieto odborné práce sa stali vizitkou ich zručnosti a fortiteľnosti. V tomto období patrila k najúspešnejším hrám "Mariša" bratov Mrštíkocov. Po dobrom umiestnení v okresnej súťaži s ňou postúpili do krajského kola, kde tiež čestne obstáli.

Rok 1959 priniesol dve významné zmeny: ochotníci boli zaradení do kategórie pokročilých divadelných súborov a pričlenení k Osvetovej besede. Za metodickej pomoci odborných pracovníkov Krajskej poradne ILUT nacvičili Lu-towského "Rodinnú vec", s ktorou reprezentovali Bratislavský kraj na celoslovenskej prehliadke LUT v Liptovskom Mikuláši. Bolo to najvyššie ocenenie dlhoročnej činnosti súboru i režisérky Eleny Hrušovskej.

Kálnické ochotnícke divadlo dosiahlo štandardnú úroveň a dostalo sa do povedomia okresných a krajských kultúrnych inštitúcií. Prišli prvé dotácie. Aj pohostinné vystúpenia na

q

SVEDOMIE (1966) zľava: J. Jamrich, J. Hladký, P. Jurík, A. Krchnavý, St. Valovič, A. Hladká, M. Masár, M. Bolechová, Z. Krchnavá, J. Valovič, J. Hladký, sediaci: K. Urbanova, Z. Sicková, K. Jamrichová a P. Filip, poslední žijúci protagonisti "Svedomia" z r. 1906

okolí priniesli finančný efekt. Pre zlepšenie podmienok pre prácu súboru si prenajali od Jednoty - SD pivničné priestory pod veľkou sálou, ktoré im po svojpomocnej úprave slúžili na schôdzkovú činnosť, nacvičovanie hier i na uskladnenie divadelných rekvizít. Vlastné finančné prostriedky im vystačili aj na rozšírenie javiska a jeho doplnenie horizontom, sufitami, primeranými kulisami a novou oponou. Divadelná scéna sa tak stala pýchou súboru i obce a svojmu poslaniu slúžila až do vybudovania nového kultúrneho domu.

V roku 1960 odovzdala pani E. Hrušovská režisérske žezlo do rúk najtalentovanejšieho a najskúsenejšieho divadelného ochotníka - **Adama Krchnavého**. Toto obdobie je poznačené najväčšími ťažkosťami, ale i úsilím o udržanie pozícií ochotníckeho divadla v hierarchii kultúrnych hodnôt modernej dediny. Režijným debutom A. Krchnavého bola veselohra s komplikovanou a technicky náročnou scénou "Spoločný byt". Hra mala zaslúžený úspech, súbor sa stmelil a už v r. 1962 sa predstavil ďalšou vydarenou hrou "Ďaleká ozvena".

V roku 1964 posilnili "ochotnícke jadro" miestni požiarnici a v réžii Adama Krchnavého sa v marci 1965 predstavili hrou "Májová noc".

Rok 1966 priniesol vzácné jubileum - 60. výročie uvedenia prvej divadelnej hry v obci.

Ochotnícky sviatok oslávila 27. marca celá dedina. Po ukážke z hry "Svedomie" prevzali režiséri: **V. Kováčová** (v neprítomnosti), **E. Hrušovská**, **A. Krchnavý** a 50 najaktívnejších ochotníkov diplomy, vecné a knižné dary. Medzi významnými boli i štyria protagonisti "Svedomia" z roku 1906: **Pavel Filip**, **Katarína Urbanová**, **Katarína Jamrichová** a **Zuzana Šicková**. Večer ochotníci v réžii A. Krchnavého reprízovali Moliérovu klasickú komédiu "Oklamáný manžel". Účinok hry umocnili dobové kostýmy. Osavly zavŕšilo spoločenské posedenie všetkých ochotníckych generácií.

Ochotnícke jubileum malo širokú publicitu v masovo-komunikačných prostriedkoch.

VERONA (1967) zľava: A. Krchnavý, A. Jurík, Z. Krchnavá, J. Jamrich, P. Kukučková, R. Lacko, A. Hladká, V. Minárik, M. Valovič, E. Ševčíková, M. Bolechová, M. Masár, B. Kukučková.

HORA VOLÁ, (1969) zľava: Z. Krchnavá, B. Okrucká, J. Hladký, P. Kukučková, Št. Valovič, J. Mitánová, A. Jurík, v podrepe: J. Hladký ml., J. Filip. M. Bolechová a J. Jamrich.

PANNY V OBLAKOCH (1991) zľava: P. Kukučková, A. Krchnavý, J. Masár ml., M. Borcovanová, M. Hladký, B. Jurovichová, M. Pa-gáčová, B. Bolechová, E. Martinková a A. Juríková.

V roku 1969 najskúsenejší ochotníci **Ján Hladký** a **Adam Jurik** nacvičili hru "Hora volá". Napriek úspechu, ďalších ochotníkov neoslovila. Päť rokov zívala kálnická divadelná scéna prázdnotou...

Až v roku 1976 nacvičil A. Krchnavý s mládežníkmi hru "Silvester". Počin mladých hercov bol prijatý so sympatiami. V ďalšom období sa však zamerali iba na malé javiskové formy a estrádne pásma.

Ochotnícke javisko opäť osirelo, tentoraz na dlhých 15 rokov.

K objektívnym príčinám možno zaradiť i vypovedanie prenájmu divadelnej miestnosti pod veľkou sálou Jednoty - SD. Pracne nadobudnutý inventár ochotníckeho súboru bol premiestnený do dreveného prístrešku, ktorý pri požiari zho-rel. Medzi rekvizitami bola i vzácna vyrezávaná richtárska truhlica, ktorá pôvodne slúžila na uloženie obecných písomností a v početných inscenáciách dotvárala interiér sed-liackeho príbytku.

Nový kultúrny dom s rozmerným javiskom ponúkol ideálne podmienky aj pre ambicióznejšie dramaturgické počiny. Vytvorenie nového súboru iniciovali starosta obce Ing. Miroslav Borcovan, MO Matice slovenskej a hŕstka "skalných" ochotníkov. Ich úsilie bolo korunované úspešnou premiérou hry "Panny v oblakoch". Prvé ochotnícke predstavenie na "veľkom javisku" bolo spojené s pripomienkou 85. výročia založenia divadla v obci. Na stretnutí ochotníckych generácií sa zúčastnila aj dlhoročná režisérka, pani Elena Hrušovská.

Oživenie ochotníckej činnosti prezentovali ďalšie div. hry: Drotár a Svadobný závoj.

K ochotníckemu jubileu pripravili divadelníci v réžii **Adama Krchnavého** (podobne ako pred 90 rokmi - v polovici apríla) premiéru klasickej veselohry Jozefa Gregora - Tajov-ského "Ženský zákon". Symbolickým prevzatím ochotníckej štafety najmladšími vyznavačmi Tácie bolo uvedenie modernej rozprávky Ľubomíra Feldeka "Snehuľka a sedem trpaslíkov" detským divadelným súborom MO MS v réžii Anny Juríkovej.

V nasledujúcej tabuľke uvádzame všetky hry nacvičené od r. 1945 doteraz:

Dátum premiéry	Názov hry	Réžia	Súbor
25 11. 1945	Osud siroty	Lenka Vondrová	DK Kálnica
23 12. 1945	Hrob lásky	Ľudovít Steiner	DK Kálnica
22 1. 1946	Keď šťastie chodí po horách	Ľudovít Steiner	DK Kálnica
22 1. 1946	Sedliak nad fiškálom	Ľudovít Steiner	DK Kálnica
31 3. 1946	Slepý ženich	Mária Rešetárová Alžbeta Baranovičová	DK Združenia ev. . mládeže
18 8. 1946	Svedomie	Andrej Krchnavý	D K Združenia ev. mládeže
december 1946	Záveje	Andrej Krchnavý	DK Združenia ev. mládeže
23 11. 1946	Márnotratný syn	Elena Hrušovská	DK Združenia ev. mládeže
29 2. 1948	Náš pán ujo	Elena Hrušovská	DK Združenia ev. mládeže
29 2. 1948	Ičo Mrchavica pred súdom	Elena Hrušovská	DK Združenia ev. mládeže
10 10. 1948	Ženský zákon	Elena Hrušovská	DK Združenia ev. mládeže
10 10. 1948	Pytačky	Elena Hrušovská	DK Združenia ev. mládeže
10 12. 1948	Bačova žena	Elena Hrušovská	DK Združenia ev. mládeže
27 3. 1949	Kamenný chodníček	Elena Hrušovská	ODK Ferka Daudu
10 12. 1949	Matka	Elena Hrušovská	ODK Ferka Daudu
12 2. 1950	Kmotrovci	Elena Hrušovská	ODK Ferka Daudu
1950	Pani richtárka	Elena Hrušovská	ODK Ferka Daudu
12 12. 1950	Buky podpolianske	Elena Hrušovská	ODK Ferka Daudu
11 3. 1951	Kúbo	Elena Hrušovská	DOK ČSM
25 11. 1951	Šesť zaľúbených	Elena Hrušovská	DOK ČSM
30 3. 1952	Statky-zmätky	Elena Hrušovská	DOK ČSM
14 12. 1952	Statočný valach	Elena Hrušovská	DOK ČSM
20 12. 1953	Bacuchovie dvor	Elena Hrušovská	DOK ČSM
1954	Ženský zákon	Elena Hrušovská	DOK ČSM
23 1. 1955	Mariša	Elena Hrušovská	DOK ČSM
18 12. 1955	Škriatok	Elena Hrušovská	DOK ČSM
11 3. 1956	Ľubka	Elena Hrušovská	DK pri OB
8. 4. 1956	Rodinná vec	Elena Hrušovská	DK pri OB
3. 1. 1957	Ženský zákon	Elena Hrušovská	DK pri OB
8. 3. 1958	Jej pastorkyňa	Elena Hrušovská	DK pri OB
8. 3. 1959	Večný plameň	Elena Hrušovská	DK pri OB
19 4. 1959	Za frontom	Elena Hrušovská	DK pri OB
13 3. 1960	Zlatý vrch	Elena Hrušovská	DK pri OB
26 3. 1961	Spoločný byt	Adam Krchnavý	DK pri OB
15 4. 1962	Ďaleká ozvena	Adam Krchnavý	DK pri OB
1965	Májová noc	Adam Krchnavý	DK MO PO
6. 2. 1966	Oklamaný manžel	Adam Krchnavý	DK pri OB
6. 2. 1966	Na úsvite	Adam Krchnavý	DK pri OB
5. 3. 1967	Verona	Adam Krchnavý	DK pri OB
18 4. 1969	Hora volá	Adam Jurik, Ján Hladký	DKSZM
1976	Silvester	Adam Krchnavý	DK SZM
28 4. 1991	Panny v oblakoch	Adam Krchnavý	DK KD
15 3. 1992	Drotár	Adam Krchnavý	DK MO MS
20 2. 1994	Svadobný závoj	Adam Krchnavý	DK MO MS
14 4. 1996	Ženský zákon	Adam Krchnavý	DK MO MS
28 6. 1996	Snehuľka a sedem trpaslíkov	Anna Juríková	DK MO MS

V uvedených hrách sa vystriedalo viac ako 100 účinkujúcich. Najvytrvalejšími ochotníkmi boli: **Ján Hladký, Adam Jurík a Adam Krchnavý**, ktorí začali v súbore pracovať v roku 1945 a vydržali dodnes. Neskôr k nim pribudol **Ján Jamrich**.

Ochotnícke divadlo patrí k trvalým kultúrnym hodnotám dediny. V každej z etáp rozvoja Slovenska zohrávalo svoju nezastupiteľnú úlohu. V minulosti aktivizovalo pokrokové sily do zápasu o národné, sociálne a kultúrne práva. Ani v podmienkach kultúrne rozvinutej dediny nie je anachronizmom. Divadelné dianie zostáva hýbateľom všetkých ostatných kultúrno-spoločenských aktivít.

DROTÁR (1992) zľava: J. Masár ml., V. Minárik, A. Jurík, A. Ševčíková, M. Borcovanová, M. Hladký, L. Pavlech, E. Jamrichová, M. Borcovan a M. Ďuriš.

Pozvanie.

DOBROVOĽNÝ **H**ASIČSKÝ SBOR
V KÁLNICI * USPORIADA

Program.

v pondelok, dňa 21. apríla 1930 o pol 8. hod. večer
v miestnosti Potravného spolku

divadelné predstavenie,

na ktoré Vás a Vašu ctenú rodinu úctive povoláva.

Vstupné: I. m. 5 kčs., II. m. 4 kčs., na státie 3 kčs.

~o~

Pred a po predstavení tanečná zábava.

× Vstupné: pán 5— kčs., dáma 4— kčs. ×

„Krpečky sv. Floriana“.

Veselohra v troch dejstvách od J. J. J. J.

OSOBY:

Andrej Jedlinský, statkár	Fr. Dauda
Citka, jeho žena	M. Smolenová
Oľga, jeho dcéra	M. Masárová
Elena Tomčová	A. Valovičová
Dr. Čvok, lekár	O. Valovič
Dr. Malinka, advokát	M. Masárik
Dr. Jancko, adv. konc.	A. Krchnavý-Košutovský
Martényi, bývalý statkár, c. kr. komorník	A. Krchnavý-Surma
Trnovec, bankovní úradník	A. Krchnavý
Winkelmesser, bankovní úradník	M. Krchnavý
Niedermeyer Blau Lily, cestujúca so šňorovačkami	A. Valovičová
Uľa, kuchárka	A. Juríková

Takto pozývali spoluobčanov kálnickí ochotníci na svoje predstavenie v medzivojnovom období.

NÁRODOPIS

STAVITEĽSTVO A BÝVANIE

Pôvodná zástavba Kálnice sledovala koryto potoka a cestu, ktorá viedla povedľa toku. Tvorila typ radovej zástavby po oboch stranách komunikačnej osi. Vpredu stavali obytné priestory, za nimi maštale a chlievy, pozemok (dvor) uzatvárala stodola.

Všetky objekty boli postavené z dreva, koncom 18. storočia sa v dôsledku tereziánskej stavebnej regulácie drevené domy v obci začínajú vytrácať. Spôsobili to nariadenia, vzťahujúce sa na hospodárenie s drevom ako cennou surovinou. Zároveň odporúčali pri stavbách príbytkov používať ako stavebný materiál hlinu.⁽¹⁾

Podľa údajov v obecnej kronike stavali domy technikou nabíjania, keď medzi dve drevené steny nabíjali hlinu zmiešanú so slamou. Po odstránení drevených stien vznikol pevný múr, do ktorého sa vyrezávali dvere a okná. Svedčí o tom aj skutočnosť, že pri stavbe novej školy sa využili staré múry, na ktoré nadstavili betónové steny.

Novší materiál, ktorý vystriedal nabíjanicu, bola surová tehla. Hlina sa vymiesila s plevami a formovala sa do tvaru tehly. Vyrobené tehly sa sušili na slnku. Výhodou oboch spôsobov stavby domu bol materiál, ktorý umožňoval finálnu prípravu priamo na pracovisku.

Strecha bola sedlová, zriedkavo polvalbová. Pokrytá bola slamou. Počas prvej svetovej vojny sa začína pokrývanie domov pálenou škridlou, prípadne aj plechom. V medzivojnovom období sa mení krytina aj na hospodárskych stavbách.

Hlinené stavby sa vyznačovali hrubými múrmi, malými okienkami a otvoreným ohniskom. V pôvodne jednopriestorovom dome bol v kúte krb, nazývaný "parenisko". Ohnisko sa nachádzalo asi 75 cm nad zemou, nad ním bol oblúkovitý koch na odvod dymu do podkrovia. Otvor komína zapchávali "babou", aby neunikalo po uhasení ohňa teplo do podkrovia.

Posledný dom so slamennou strechou v 40-tych rokoch.

Upchávku tvorilo vrece, napchané „kukami“ (kúdeľou). Pristavením pitvora sa ohnisko presťahovalo do nového priestoru. V dvadsiatom storočí pozostával dom z izby, kuchyne nazývanej aj pitvor, tretím priestorom bola komora.

Vykurovacie teleso v izbe tvorila stavaná pec "šiša", pec s otvoreným komínom bola umiestnená v kuchyni (pitvore). Tam sa nachádzala aj pec na pečenie chleba. Nemávala otvorený komín, najskôr ju drevom vykúrili, popol vymietli, vložili chleby do pece, čeluste sa upchali a chlieb sa mohol piecť.⁽²⁾

Charakteristické pre obec je vertikálne členenie domu,

prevládajú domy s „výškou“. Výška sa používala ako odkladací priestor, uskladňovali sa tu zásoby, prípadne zriedkavejšie slúžila na spávanie.

Nábytok tvorila rohová lavica s operadlom, stôl zväčša masívny, vyrezávaný, nad stolom v kúte bývali zavesené obrazy svätých. Výzdobu izby dotvárali ozdobné tanier, džbány a šálky, uložené na závesných policiach na stene. Súčasťou zariadenia bola jednoduchá vyrezávaná posteľ a truhla. Tá bývala zdobená vyrezávaným alebo maľovaným ornamentom. V truhle uschovávali odev, cennejšie veci, rodinné relikvie a bibliu. Svetilo sa utlčenými kalinovými haluzami, vysušenými v peci. Haluz dávala svetlo na jeden večer. Modernejšie boli olejové lampy a kahance, po ktorých nasledovali petrolejové lampy.⁽³⁾

Steny boli omietané nahladko, líčené vápnom. Zvonku sa omietala väčšinou len čelná stena, prípadne stena do dvora. Kultúrne a spoločenské zmeny sa najviac odrazili v tejto sfére ľudovej kultúry. Tradičné materiály vystriedali pálená tehla, rôzne tvárnice, panely. Vykurovacie telesá nahrádzali liatinové sporáky, kachle, elektrické a plynové ohrievače. Nábytok je takmer úplne kupovaný, vyrábaný z drevotriesok, plastov a kovu. Členenie vnútorných priestorov sa zmenilo, zmenil sa i pôvodný pôdorys obytného domu, priestory už nie sú radené za sebou.

ODIEVANIE

Odevné súčiastky sa vyrábali z domácich surovín, ktoré tvorili konopné a ľanové plátno, súkno, koža a kožušiny. Ľudový odev v Kálnici zaraďujeme do oblasti stankovského typu, nachádzajúceho sa v okolí Trenčína, po ľavej strane Váhu až po Beckov a Kálnicu.⁽⁴⁾

V ženskom odeve tvoril spodnú časť spodník z domáceho plátna. Skladal sa z dvoch častí - obdĺžnikového plátna ("vrcheň") a sukne z jedného kusa plátna, zošitého v strede. Rukávce boli pri krku zdobené krížikovým stehom na

"oboju". Rukávy boli zakončené "liencami". Zástery boli z "potlačeného" tmavomodrého plátna, v tridsiatych rokoch z čierneho glotu a pestro vyšívané. Lajblík bol vyšnurovaný, sukňa "letnica" z bledomodrého ťažkého súkna. Z tejto látky boli zhotovené aj mentieky - dlhšie kabáty, zdobené kožušinou. Najčastejšie čiernou "baranicou", ktorou bývala aj zvnútra podšitá. Používali ju ako zimný odev. Zdobili ju postriebrené gombíky veľkých rozmerov. Chudobnejšie ženy si

Torzo pôvodnej drevenej zvonice v roku 1965.

dávali zhotoviť kožuch, ozdobený aplikovanou farebnou kožou. Ženy nosili "turecké ručníky", na hlave na sviatky do kostola, na svadby, krstiny mávali čepce z krajky. Čepiec bol pritiahnutý a koliesko v tyle sa pekne vynímalo.

Mužský odev sa skladal z vyšnurovaných súkenných nohavíc, z tej istej látky bol ušitý lajblík, vpredu bohato vyšívany. Kabát bol takisto zo súkna. V zime nosili muži hale- nu z rovného strihu, lemovanú červenou plšťou a čiernou

šnúrkou, vyšnurovanou na rukávoch do končitých tvarov, s hranatým límcem. Klobúk bol okrúhly, s úzkou strieškou. Bielizeň nosili v lete ako vrchný odev, košele boli zdobené ručnými výšivkami. Domáca výroba košiel pretrvala až do štyridsiatych rokov.

Vreckovky sa používali veľmi zriedkavo, boli prepychovo vyšívané.

Nevesta mala na sobáš oblečenú modrú súkennú

Kálnický roľník na začiatku nášho storočia

Kálnická rodina vo sviatočnom (asi rok 1910).

sukňu, „farebnícku“ zásteru, rukávce bez výšivky a na hlavu partu bohato ovešanú stužkami. Cez plecia mala prehodenú polku, vyšívanú v prostriedku a na okrajoch tzv. rozmarínom alebo halúzkou.

Ženích mal oblečené súkenné nohavice, zastrčené do čižiem (štíbirov). „Turecký ručník“, ktorý dostal od nevesty, mal zavesený na kabani na remienku.

Smútočný odev mal rukávce vyšívané len tmavou bavlnkou - modrou, čiernou a zelenou. Ženy mali okolo pásu niekoľkokrát obtočené tmavé stužky, na hlavách nosili tmavomodré šatky.⁽⁵⁾

Obyvatelia Kálnice nosili obuté krpce a popri nich aj čižmy. V 20. storočí sa rozšírili konfekčné topánky, ktoré vytlačili tradičnú obuv.

Zánik ľudového odevu zapríčinili viaceré vplyvy. Nedostupnosť materiálov, vysoká cena, nedostatok výrobcov, lacná konfekcia. Muži opúšťajú tradičný odev v medzivojnovom období, ženy po druhej svetovej vojne. V súčasnosti ho nosia len niektoré staršie ženy, mladí nosia len príležitostne, počas tradičných sviatkov. Je to však už skôr kostýmová záležitosť.

RODINNÉ ZVYKY

Narodenie dieťaťa bolo očakávanou udalosťou v rodine. Ženy prakticky až do poslednej chvíle vykonávali všetky práce v domácnosti a na hospodárstve. K rodičke volali pôrodnú babu, ktorá jej pomáhala, postarala sa o základné hygienické úkony a zúčastnila sa i krstu. Ten býval asi tri dni po pôrode a dieťa na krst niesli krstní rodičia.

Svadba trvala štyri dni a bola hlučná. Prvý deň začínala svadobná hostina, tzv. várky. Druhý deň sa konal svadobný obrad v kostole a veselie pokračovalo. Na tretí deň sa konala "vácka" - uvedenie mladuchy do cirkvi. Vtedy ju prvý raz predstavili v čepci. Mladucha musela v tento deň plakať, aby kravy dobre dojili. Mladomanžel nesmel byť s ne-

vestou, aby nepodochli svine. Štvrtý deň bol venovaný rodičom mladomanželov, ktorí sa vzájomne hostili.

Z viacerých zvykov spomeňme aspoň niektoré. Mladomanželov posýpali holubacím perím, aby sa mali radi ako holuby. Obsýpali ich aj obilím, aby ich neminulo požehnanie. Mladá chasa sa snažila rozveseliť svadobčanov tým, že ukradli z domu mladuchy sliepku, kozu alebo vozík, prípadne inú vec. Vrátili ich za výkupné na druhý deň, samozrejme, ako na svadbe, pekne ovenčené a vyzdobené. Tancovali sa viaceré tance, z ktorých upútala najmä "sellácká", temperamentný tanec, pri ktorom sa dievča vyhadzuje po viacerých obratoch na koleno tanečníka.¹⁶

Úmrtie bolo prirodzeným ukončením pozemskej púte. Rodina sa obliekala do smútočného a dávali zvonieť, čím oficiálne oznámili spoločenstvu túto udalosť. Pred pohrebom sa začalo variť na kar. Zvyk dávať mŕtvemu do truhly veci, ktoré mal rád, súvisel s vierou v posmrtný život.

VÝROČNÉ ZVYKY A OBYČAJE

Zvykoslovný cyklus začínal na jeseň. Sezónni robotníci sa vracali domov a prinášali trochu peňazí a naturálií.

Katarína a Ondrej (na konci novembra) sa spájali s predpoveďou počasia na Vianoce, prípadne veštením ženícha pre dievčatá. V Kálnici sa chodilo po domoch, podobne ako na Mikuláša. Mikuláš chodil s vrecom, rozdával orechy a iné dobroty.

K Lucii sa viažu viaceré zvykoslovné prvky. V tento deň sa mládenci "nastrojili" - obliekli si nevestin rubáš, bielu plachtu, do ruky zobrali husacie krídlo a palicu. Takto vystrojení tiahli po dedine, strašili deti po domoch, niektoré aj "vyprášili". Ometali kúty, pavučiny, ľudia po nich kadečo hádzali a vykrikovali "Lucia stratila pás!"

Od Lucie po Božie narodenie sa vyrábal luciový stolček. Pracovalo sa na ňom každý deň, nemali sa používať klince. Po zhotovení ho majiteľ niesol do kostola. Tam sedel na ňom za oltárom a videl všetky bosorky pred oltárom. Ces-

Takto sa obliekali starí Kálničania na začiatku 20. storočia . . .

tou do kostola sypal mak, ktorý potom bosorky zbierali a ne-dobehli ho. Pri vychádzaní z kostola mu bosorky hrozili: "Ej, šak si si dobrého rozumu nadobudol".⁽⁷⁾

Na vianočné sviatky sa najviac tešili deti. Vianoce však boli príťažlivé i pre mládež a dospelých. Pre všetkých boli tajomné a krásne, stmeľovali rodinu.

Na Štedrý večer sa v Kálnici pri stole nalialo dospelým pálené. Po jeho vypití sa konzumoval med a cesnak s nekvasenými obličkami. Nasledovala repná polievka s "chvostíkom", po nej buchty a koláče. Záver večere tvorila kapustnica s klobásou a hríbkami. Pred večerou hádzali do kútov orechy a volali: "Kúty, radujte sa, Vianoce idú!" Pozbierať ich mohli až na Štefana, robili to zväčša deti. Na Božie narodenie sa nesmeli pracovať, ani chodiť po návštevách.

Dievčatá na Štedrý deň písali lístky s menami mládenčov, zabalili ich do cesta a hodili do vriacej vody. Ktoré meno vyplávalo prvé, ten sa mal stať jej mužom. Ďalšou praktickou, veštiacou životného partnera, bolo uchytenie prvého koláča, ktorý vyjde z pece na Štedrý deň. Dievča muselo doň

a takýto krásny kroj vedľa zhotoviť pre svoje vnúčatá ešte i dnes.

spraviť dieru, vybehnúť z domu. Koho prvého uvidela, toho meno mala nosiť. Na Štedrý večer sa počítali polienka v kuchyni, ktoré dievka nabrala. Párne číslo znamenalo, že si za muža vezme mládenca, nepárne - jej muž bude vdovec. Na Vianoce triasli dievčatá slamené strechy. Keď vypadlo žito, jej muž bude bohatý, raž stredne majetný, jačmeň znamenal veštbu chudobného manžela.

Fašiangy zosobňovali obdobie zábav, dlhé večery boli vyplnené veselosťou a radovánkami. V tomto období sa kedysi uskutočňovala aj väčšina svadiieb. Poslednú nedeľu pred Popolcovou stredou po obede bývala muzika (sláčiková). V pondelok sa spravila

obchôdzka po dedine, prišli do každého domu, dostali vajcia a slaninu. Večer sa z týchto surovín pripravila v krčme škvarovina a pila sa domáca pálenka, najviac slivovica. V pondelok tancovali najviac ženáči. Sprievod po obci tvorili rôzne masky, chodila s nimi aj muzika.

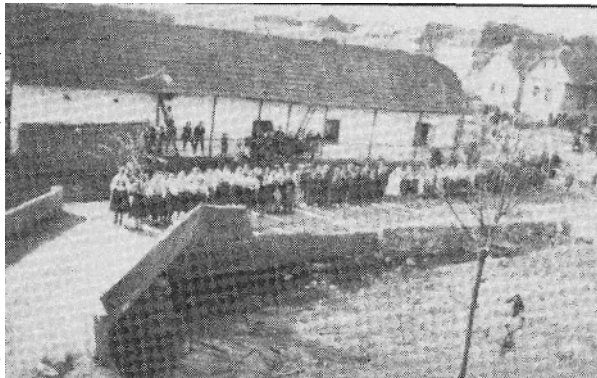
Fašiangové obdobie ukončila zábava v utorok pred Popolcovou stredou, keď sa obradne pochovala basa. Muzika stíchla a nastal dlhý čas pôstu až do

Na Kvetnú nedeľu bolo zvykom vynášať Morenu. V Schematizme cirkvi evanjelického okolia preddunajského sa o Kálnici, filiálke beckovskej píše, že v tento deň mládenci a panny pred poludním obliekajú kus dreva do ženského rúcha. Keď ho slávnostne vyzlečú, hodia ho do vody a potom sa s

veselým spevom víťazoslávne vracajú domov. Obecný richtár ich potom uhostí. Túto figúru nazývajú Morena, t.j. akoby smrť a mor prinášala. Toto však konať nikdy nezanedbávajú, inak by mor, nákazlivé choroby u ľudí i dobytká panovali.⁽⁸⁾ Morenu

Vynášanie Moreny a prinášanie Nového leta školskými deťmi v 20-tych rokoch.

zhotovili tak, že palicu obtočili slamou a obliekli ako ženu v nedeľu. Mládenci niesli Moráka, ktorý mal oblečený starý kabát, na hlave starý hrniec. Cestou spievali:

Morena, Morena, za kohos umrela, za pána richtára a za jeho syna.

Keď Morenu a Moráka hodili do vody, späť niesli nové leto, oz-

dobené mladé konáre a spievali:

*Nové leto ide,
radujte sa ľudé,
ľudé sa radujú
a fľáčky spievajú.*

Leto doniesli k richtárovi, zhotovené bolo z mladého "vrbičja", ovenčeného stužkami a kraslicami. Richtárka im dala peceň chleba, liter pálenky a všetci si zajedli, vypili si a rozišli sa.

Na Veľký piatok ráno sa chodili umývať na potok ešte pred

východom slnka. Doniesli vodu aj do domu, hodili do nej korunu a ešte sa v nej umyli. Touto vodou umývali kravám hranty. Veľkonočný pondelok bol v znamení šibačky a oblievačky. Mládenci uplietli korbáče z mladého prútia, šibali nimi dievčatá a oblievali ich vodou. Za to dostávali vajíčka, zafarbené cibuľovými šupami na hnedo. Zelenú farbu dodala o-zimina, pretláčali aj farebné vzory z látky (atlasu), do ktorého

zabalili vajíčko, ešte do ďalšej handry a farba pôsobila na škruhinu na miesto vzorky. Perkom sa maľovali kraslice s rôznymi vzormi, prevládal rastlinný vzor, modernejšie mali už písané rôzne veršičky⁽⁹⁾

Na Juraja sa niesli dedinou "durské" spevy. Začali spievať asi dva týždne pred Jurajom, v predvečer mládež zanášala gazdom poľnohospodárske náradie. Dievčatá chlapcom pluhy, rebríky, opačne duchny. Jar víтали večer pred Jurajom, spievajúc "Hoja, Ďunda, hoja".⁽¹⁰⁾

V noci pred prvým májom stavali mládenci dievčatám máje. V Kálnici bývali brezové, váfali ich na Ducha, chodiac po dedine s muzikou.

Mládež vítala leto v predvečer Jána Krstiteľa, kládla ohne, ktoré preskakovali.⁽¹¹⁾

Zvykoslovné obrady na našom území prežívajú v súčasnosti renesanciu. Oživajú zvyky, ktoré sa v obci už takmer nepraktizovali.

ZAMESTNANIA A OBŽIVA

V Kálnici sa obyvateľstvo venovalo poľnohospodárstvu. V zimných mesiacoch si privyrábali zhotovovaním rôznych výrobkov, v lete chodievali na sezónne práce mimo obec. Cez zimu veľa mladých roľníkov robilo v lese ako rubači "siahari", prípadne so záprahom ako "formani". Pripravovali aj "štafle" (pražce), ktoré zväžali na "klaničákoch". V obci sa nachádzali viacerí drevospracujúci remeselníci a naturisti, spomeňme aspoň kolárov, tesárov. Veľa bolo naturistov, veď skoro každý mal hoblík, tešlu, pílu, dlátka a malý "varštat". Sociálne slabší robili aj metly s rúčkou, prípadne bez rúčky zv. "šuchy". Vykupovači zbierali po domoch metly a na vozoch ich privážali k vlaku. Rezali sa aj lieskové palice na obruče, do zväzku viazaného húžvou ich balili po 120 kusov. Takisto ich vykupovali a odvážali miestni občania. V Kálnici sa vyrábali aj "šteky" - koly k viniču. Tie boli súčasťou výroby "škrabancov" - štiepaných dubových siah, z ktorých bola zodratá kôra na

trieslovinu. Štiepance sa vozili do "dolných" dedín, kupovali ich radi aj pekári. Kôru vozili na ďalšie spracovanie do Nového Mesta nad Váhom.⁽¹²⁾

V šesťdesiatych rokoch chodilo robiť do lesa asi 25 stálych robotníkov, brigádnikov bolo okolo 40.

Panský urbár mal 48 ha a 51 osmín, „Rožonský“ 22 ha a 40 osmín. Podielnikov bolo viac, štyria mali po dve osminy, viacerí menej než osminu. Celkovo bolo podielnikov okolo 180. Lesy boli väčšinou dubové a hrabové, na jednu osminu pripadlo 5-6 kubíkov dreva. Rúbalo sa však len každé dva roky, "aby sa oplatilo". Drevo sa delilo niekedy aj na koreni, vykolíkovali sa osminy a každý rúbalo na svojom. V prípade, že sa takto deliť nedalo, delilo sa zoťaté drevo na siahly. Nepotrebné drevo sa predalo len urbárnikom. Dávnejšie sa nechávali semenáče - "výstavky", neskôr sa vysádzalo podľa nariadenia lesnej správy. Výsadbu robili ženy z dediny, ktoré niekedy sadili aj semeno (žalude). Zo zoťatých dubov vyrastali nové stromčeky. Rúbalo sa do 15. júna, lúpala sa kôra, ktorú predávali Tauberovi do Nového Mesta nad Váhom, často aj na Moravu. Kusy kôry boli dlhé ako "sáhovce", sušili ju v "švadronoch", zväžali ju voľne, alebo zviazanú drôtom do "batohov". Jeden vážil asi 25 kg.

V tom Kálnickom potoku ...

Kôru drali zo siahových kusov tak, že ju na kláte otikli, potom "šparákom" (drevom v tvare dláta) odlupovali. Lúpali ju z mladších kmeňov, hrubých 10-15 cm. Z lesa kôru zväžali do stodoly, odtiaľ do mesta. Po rovnej ceste sa dalo na voz naložiť aj 80 batohov, z lesa len 35 batohov. Vozili ju v senných rebrinákoch, ktoré volali aj "zváškové rebriny". Siahovicu vozili v "malých rebrinkách". Hrubé rovné drevo vozili napílu.⁽¹³⁾

V minulom storočí sa páliło drevené uhlie. Svedčia o tom staré ohniská v lesoch. V menšej miere sa páliło ešte po 1. svetovej vojne. Vtedy kúpil drevo na koreni od "baróna" v Beckove Cech alebo Zech z Viedne. Dal ho zoŕať a vtedy sa páliło aj drevené uhlie. Na lúku pri lese nanosili drevo a ukla dali ho do "kopy" - míle. Mala tvar kužela, v strede ktorého bolo ohnisko, ku ktorému viedol otvor. Tam bolo naukladané po sekané drevo. Cez otvor sa palicou, na konci natretou smolou, zapáliło ohnisko. Otvor uzavreli a kopa horela celý týždeň. Väčšie kopy horeli aj 10 - 12 dní. Vyhorená kopa, obložená hlinou a lístím, sa rozhrabala, v strede zostalo uhlie. Míľa obsahovala 30 - 40 m³ dreva. Drevené uhlie sa predávalo na drobno, do mlynov, kováčom a do mesta.⁽¹⁴⁾

V Kálnici mávali na fašiangový utorok zábavy "metlári" a "obručári". Tunajší Židia Bierman Šolem a Rôš Mexo skupovali prúty, z ktorých dávali robiť obruče a metly.

V obci vyrábali lykové "špagáty". Lyko vyrábali z lipy, bola to vrstva medzi kôrou a drevom. Rozrezalo sa na tenšie pásy a pred pletením sa namočilo, aby bolo mäkké.

Naturisti si vedeli vyrobiť takmer všetko náradie a potreby pre domácnosť. Z prútia pletli koše na múku, zo slamy opálky na chlieb. Z prútia vyrábali klony pre kurčatá.

Medzi doplnkové zamestnania patrilo poľovníctvo. Služilo na doplnenie stravy o kvalitné mäso. Často sa však Kálničania dávali najímať na poľovačky. Do slučiek lovili sfuky, zajace. Poľovníctvo bolo v obci rozšírené. V potoku lovili ryby do ruky, na udicu, alebo "sakom". Sak bol zhotovený z palice, na ktorú bolo priviazané sito z riečice. Inokedy zah-

radili potok, vodu zakalili, ryby vyplávali na hladinu, kde ich chytali.

Za prácou odchádzali ľudia do Rakúska, na Moravu, ba aj do Ameriky.

Tradičná bola aj výroba varešiek, hoci známejšia je táto produkcia na druhom brehu Váhu - v Lubine.

POVESTY, ZAKLÍNANIE A LIEČENIE

Ľudová slovesnosť sprevádzala človeka už od dávnych čias. Koncentrovala v sebe vedomosti ľudu, jeho postoje, reálne, dávno zabudnuté udalosti. Rozprávači boli držiteľmi týchto znalostí, prijímali a odovzdávali ich tak, že každý vložil do spoločnej pokladnice svoj vklad. Zaujímavé útvary ľudovej tvorby boli povesti, v ktorých hľadali a nachádzali vysvetlenia rôznych prírodných a sociálnych javov. Odrážajú aj dávne predstavy o prírode a živote človeka, sú často ozvenou dávnych reálnych udalostí. Z tohto hľadiska už mnohé stratili svoje opodstatnenie a aktuálnosť, pri všetkých však ide o kultúrne pamiatky duchovného dedičstva našich predkov. Šíri sa ústnym podaním.⁽¹⁵⁾

Najstarší známy materiál podáva Holuby pod názvom Prečo obecného sluhu beckovského vodilo.⁽¹⁶⁾

"Beckovský richtár poslal obecného sluhu s listom do Kálnice. Sotva vyšiel chodníkom na skalnatý vršok nižšie Beckova, počalo ho vodiť, že nemohol potrafiť na chodník do Kálnice vedúci, ale sa celý deň zarážal po jarkoch a krovinách, až horko ťažko pred samým večerom došiel do Kálnice k richtárovi upachtený, naľakaný, dodriapaný a s roztrhanými šatami. "Čo ti je ? Čo sa ti stalo?", pýtal sa ho richtár. Sluha vyrozprával, ako ho čosi od rána vodilo po výmoľoch a po krovinách, že už myslel, že zahynúť musí. Keď ale richtár bližšie k nemu pristúpil a lepšie sa mu prizrel, vychytil mu z ruky palicu, rozlámal ju na márne kusy, vyhodil von oblokom a riekol: „Kto to kedy vídal, aby si si bral na cestu svíbovú palicu! Či nevieš, že kto svíbovú palicu pri sebe má,

toho aj vo dne povodí?" Od tej doby nosieval ten sluha so sebou palicu väzovú, aby ho na ceste nepokúšalo a nevodilo."

Najviac príbehov z Kálnice sa viaže k posmrtnému životu a strašeniu. Udalosti sa odohrávali okolo polnoci, vždy však až po zotmení.

Informátorka A.K. spomínala na zvláštny sen. "Prišiel ku mne mŕtvy manžel. Pýtala som sa ho, či je spokojný na druhom svete. On mi povedal, že je spokojný, len vraj sme mu

55 zabudli do truhly dať vojenský "opšit". Na tretiu noc sa mi sen znovu opakoval, preto som hneď ráno našla v kufri "opšit" a večer som ho dala zvonku na okno. Aby ho vietor neodniesol, položila som naň štyri kamienky. V noci nebohý manžel si prišiel preň, lebo ráno na okne nebol."⁽¹⁷⁾

Milan Stano: Kálnicki drevorubači, (drevorez 1981).

P.V. rozprával o strašení: „Náš „predný“ chodieval z vohľad cez lávku na „Jašovci“. Raz cez polnoc, keď sa vracal domov, zastavil ho na lávke veľký čierny pes a nechcel ho pustiť cez lávku, preto sa zobral a išiel na most. Avšak tu zase bol ten istý pes a nepustil ho ani cez most. Šiel preto dolu potokom. Ako vchádzal cez dvor, pes už šiel naproti z ulice. Chcel sa mu vyhnúť, preto rýchlo vrazil do dvier, ktoré „vyvalil“ a takmer bez vedomia prišiel do izby.

Važaných dedko ako mládenec chodieval v Beckove na vohľady. Raz v noci stretol smrť, vysokú, bielu oblečenú v papučiach "len tak šúchla okolo nich". Ako prechádzal cez plot, zachytila sa mu halena a obzrel sa. Vtedy pustila smrť na neho taký strach (keď niekto stretol smrť, nesmel sa obzrieť, lebo vtedy pustila naňho strach), že skoro bez duše prišiel k "frajerke", „vyvalil“ dvere a za hodinu nevedel prehovoriť ani slova.

Naši "prední" mali chorú dcéru tak veľmi, že bola na zomretie. Raz večer počuli šuchotať, ako keď vietor rozmetie papiere. V tom sa otvorili dvere, niečo vošlo dnu, sfúklo lampu a šlo ku kolíske chorého dieťaťa. Keď lampu zažali, zmizlo to a od tej doby dieťa bolo zdravé."

Ďalšie príbehy rozprávala A.V.: "V dedine náhle zomrelo dievča, pravdepodobne sa srdcovú porážku. V tú noc bol u nej na vohľadoch frajer. Druhý deň dopoludnia oral. Cez obed - dvanástu hodinu - prišli naňho driemoty. Zaspal a vo sne sa mu zomrelá frajerka zjavila. Od tej doby stále chodila za ním každú noc a on ju odprevádzal na cintorín ku hrobu, kde cez skulinu vchádzala dnu. Raz bol na vohľadoch u mojej nebohej sestry. I tu prišla za ním. Keď ju zbadať, vyšiel von. V tom sa strhol pod oknom veľký škrekot, ako keď sa mačky bijú. Tiež ho vyvolala z tanečnej zábavy a mládenci, ktorí stopovali, videli ako šiel cez humnú do cintorína.

Podobný prípad sa stal na svadbe. Mládenci mu chceli zabrániť, aby odišiel, ale on ich uprosil, aby ho pustili, vraj by bolo s ním zle, kedy nešiel. Aj keď sa oženil, v noci často spozorovala manželka, že nie je v posteli. Odišiel s mŕtvou na

cintorín. Pomohli mu od nej v beckovskom kláštore, kde dostal trojkráľovú kriedu, posvätené zelinky, ktoré nosil pri sebe. Vtedy už k nemu nemohla.

Keď zomrela moja svokra, večer po "pohrebovaní" všetci šli spať, len ja som dávala izbu do poriadku. Práve som sa pripravovala na "výšku" odniesť veci po nevohej. Vtom niečo treslo na kľučku, práve takým spôsobom, ako mala vo zvyku otvárať dvere svokra za svojho života. Veľmi som sa naľakala. Zbudila som muža, aby šiel so mnou na "výšku". Manžel šiel zase spať. Ako som ešte ďalej upratovala, s dverami na výške niečo tak zatriaslo, že až v pántoch "zaš-čukotaly" izebné dvere. Na tretí deň za mesačnej noci som videla, ako kolíska s najmladším synom sa sama od seba rozkolísala - dieťa v kolíske len tak nadletovalo. Mala som obavu, že o chvíľu vypadne a zrazu, ako kedy uťal, prestala. To iste nebohá svokra na tretí deň prišla sa takto odobrať."

K. K. spomínala takto:"V sušiarni pri "Rybníku" vždy, keď prikladali do pece, stále niečo okolo sušiarne chodilo ako by v papierových šatách a tiež ich to aj ubilo - to sa stalo viacerým. Keď vyšli von, videli pod mostom veľkého čierneho psa ako "čapotal" v potoku."

Z. H. rozprávala príhodu o svojom otcovi hájnikovi:"Raz večer vzal flintu a šiel sa pozrieť do poľa, či ľudia nekradnú zemiaky. Z mazierky videl, ako Kukučkoví nejaká žena kope zemiaky. Dohováral jej, prečo takému chudobnému kradne. Vtom však žena začala rásť a pri nej dve malé deti. Otec dostal taký strach, že stratil aj flintu a ťažko sa dostal na ulicu, kde stretol hlásnika. Tomuto vyrozprával svoju príhodu. Hlásnik išiel sa sám presvedčiť, čo je na veci pravda, ale tam ho tak niečo ubilo, že tri mesiace ležal. Otec prišiel domov celý naľakaný, vyvalil dvere a ľahnul si do postele od steny."

Viaceré príbehy vedela A.Š.: "Obecní hlásnici vídali pri Rezníkovci chlapa bez hlavy. V Kňazej vídali zase ľudia mníchov bez hlavy. Aby neprišiel mŕtvý do domu, sial sa pred dom petržel, a to na krížové dni. Jednej žene zomrel muž,

avšak po smrti chodil stále za ňou. O rok sa jej narodilo dieťa, ktoré sa hneď pri pôrode rozlialo na smolu.

Keď dieťaťu zomrela matka a rodina chcela, aby si ho matka prišla zobrať na druhý svet, dieťa pováľali po mŕtvej a to smerom od hlavy k nohám. Keď matku pochovali, zase bolo treba do východu slnka pováľat dieťa po čerstvom hrobe. Do cintorína sa muselo ísť "zadkom", pred seba sa nesmela tá osoba pozrieť, lebo by to nebolo platné. Hlásnici nechceli v noci chodiť cez lávku pri Valéch stodole, lebo tam ich nechcel pustiť pes. Chodili radšej cez Paukech lávku."

Čarovanie zaujalo pani V.:"Naše kravy mali porobené. Pred hrantom boli zatĺčené tri klince z truhly mŕtveho a preto nechceli žrať. Môj nebohý manžel išiel k bohyni na Hrozenkov a tá mu všetko povedala ako je. Dala mu zelinky, aby sa kravy okadili. Keď sme kravy okadili a klince vytiahli, zase dobre žrali.

Brata s manželkou tiež gniavilo. Jest' im nechutilo, ani do roboty nechodili. Matka sa ich spýtala, čo im je a oni povedali, že nemajú pokoja. Môj manžel bol u bohyni, ktorá mu dala zelinky, v tých sa vykúpal a viac ho nemátalo.

Jednu kravu sme museli zabiť, čo mala tiež porobené. Dobré nám dojila, avšak susedia dali u starej Otepovej porobiť. Krava sa prestala pást', nechcela vôbec žrať a museli sme ju zarezať. Vnútri sme však nič nenašli."

Z.N. si spomenula na bosorku v obci:"V Kálnici bola známa stará bosorka Oteповá. Mala bosorskú knihu, z ktorej čarovala. Keď chcela, aby sa kravy rozpučili, nechala nakysnúť kvasnice, do toho nabrala kravské šľapaje a keď to krava zožrala, rozpučila sa. Keď chcela, aby kravy nežrali, zakopala pod hrant kosti a vlasy z mŕtveho. Raz sa pohnevala svokra s nevestou, preto jej dala porobiť. Túto gniavilo a morilo mnoho rokov. Pomohol jej z toho iba kat, ktorý prišiel z Viedne. Vystrel ju proti dverám dolu hlavou, aby do nej nemohli vojsť zlí duchovia. Miesto toho vošli do svokry, ktorá sa odvtedy nemohla ani hnúť.

Keď chcelo niektoré dievča získať chlapca, robilo to

takto. Nabralo vody hrotkom spod vrby, ktorou poliala mlynské koleso. Chytila žabu, z jej kosti si urobila hrabličky, ktorými ho pritiahla. Iný spôsob - zabíjali sa vajcia na zadku dievčaťa, ktoré chcelo mládenca lapiť a keď zjedol škvarelinu z týchto vajec, musel si ju vziať. Ak sa stalo, že niektoré dievča opustil mládenec, pomstilo sa mu tak, že nabralo dožek slamy spod mŕtveho, myslela pri tom na mládenca a dožek gniavila. V ten čas mládenec strašne ručal, že ho morí.

Jedna bosorka bola juháska. Premenila sa na žabu. Chlapi žabu zabili a keď sa vrátili do dediny, už bola juháska mŕtva. Naša predná susedka bola bosorkou. Keď zomrela, musela chodiť po smrti a domáci vždy počuli, ako niečo búcha na predku. Po dlhšom pozorovaní zistili, že je to veľký čierny pes. Stávalo sa častejšie tým, čo chodili večer, že ich pes zdržiaval, dokedy sa mu zachcelo. Keď zomrela istá žena, ktorá bola s nebohrou bosorkou v nepriateľstve a šla ju večer babka obliecť, pes ju nepustil do domu. Manželovi mŕtvej strigy tiež sa stalo, že vyšiel večer von a pes na neho skočil. On sa však nezľakol a oscal ho so slovami "Kde si zmokol, tam sa suš". Od tej doby pes viac do dvora neprišiel."

Liečebné praktiky v Kálnici, spojené s magickými úkonmi, sa zachovali v ústnom podaní⁽¹⁸⁾

Keď prišlo z očí (zvláštny druh epileptického záchvatu), používali sa tieto spôsoby:

a) Dieťa položili pod prah izbových dverí a prekročila ho trikrát žena, ktorá mala dvojčatá. A to tým spôsobom, že za každým prekročením pätu oprela o pupček dieťaťa.

b) Žeravé uhľiky sa hádzu nožičkami do vody a pri tom sa počíta nedeľať, neosem, atď, až pri nič sa hovorilo, nech nie je tomu človeku nič. Do tejto vody sa namočili hánky a trikrát nimi pretreli čelo chorého dieťaťa.

c) Zoberú sa tri lastovičie hniezda, rozpustia sa vo vode nabranej z brodu a donesenej pred východom slnka. V

tejto vode sa dieťa vykúpalo. Či to pomohlo, skúšali tak, že dieťa močilo deväť dní na nové, neprané konopné plátno. Deviaty deň sa plátno do východu slnka zavesilo do komína rukami nad hlavou. Na druhé ráno bolo treba na plátno pozrieť. Keď odpadlo, dieťa bolo vyliečené, ak ostalo zavesené, zomrelo.⁽¹⁹⁾

Urieknutie zisťovali podľa Z.H. takto: "Ak dieťa niekto uriekol, zlejú sa tri lyžičky vody, potom sa hánkami pretre trikrát po čele. Potom sa voda opäť premeria a ak je jej viac ako tri lyžičky, dieťa niekto uriekol. Pomôže sa mu známym čarováním a uhľíkmi."

Poznámky

1. Kovačevicová, str. 94
2. Kronika, str. 23
3. Kronika, str. 25
4. Ábelova, str. 24
5. Zapísala Viktória Kováčová v roku 1934 do obecnej kroniky.
6. Kronika, str. 27
7. Zapísal Pavol Valovič, rukopis v Literárnom oddelení Trenčianskeho múzea v Novom Meste nad Váhom
8. Holuby, str. 98
9. Zapísal P. Valovič
10. Holuby, str. 98
11. Tamže
12. Apáthy, str. 1-2
13. Ján Ševčík (1903) in Apáthy, str. 2
14. Apáthy, str. 4. Podobné zapísal aj P. Valovič
15. Kolektív, str. 49
16. Holuby, str. 446
17. Rozprávania zaznamenal P. Valovič, uvádzame ho bez úprav

18. Zapísal P. Valovič

19. Rukopis P. Valoviča

Literatúra:

Abelová Viera, Ľudový odev na okolí Trenčína, Kroměříž 1986

Apáthy Štefan, Materiály z výskumu drevárstva v okolí Nového Mesta nad Váhom a Myjavy. Archív SNS pri SAV Bratislava

va, inv. č. 485 (1963)

Holuby Jozef Ľudovít, Národopisné práce, Zemianske Podhradie 1993

Kolektív, 550. výročie prvej písomnej zmienky o obci Selec, Selec 1989

Kovačevicová Soňa, Človek tvorca, Bratislava 1987

Kronika obce Kálnica

Milan Stano: Zimný motív z Kálnice (olej 1981)

CIRKEVNÉ DEJINY A NÁBOŽENSKÝ ŽIVOT

EVANJELICKÁ CIRKEV A. V. NA SLOVENSKU

16. a 17. storočie bolo obdobím prevratných historických udalostí, medzi ktoré na popredné miesto zaraďujeme i reformáciu. Na Slovensku sa stali protestantmi mocní a vplyvní magnáti: Thurzovci, Kostkovci, Révayovci, Nyáryovci, Nádasdyovci i majitelia Beckovského hradu - Bánffyovci. Prvým hradným pánom, hlásiacim sa k protestantizmu, bol František Bánffy, vnuk Pavla Bánffyhya, ktorý hrad "vyženil" s Katarínou, dcérou Štibora II. Bánffyovci boli aj v ďalších generáciách priaznivcami a podporovateľmi reformácie na svojich panstvách.

Vznik evanjelického cirkevného zboru na Beckovskom panstve sa kladie do roku 1545, keď je doložené pôsobenie kňaza Jána Schindlera v Beckove. V tom istom roku sa spomína aj evanjelický kňaz Ábel v Haluziciach, ktoré patrili Beckovskému panstvu. Ich mená však v zozname ordinovaných evanjelických kňazov vo Wittembergu nenachádzame. Cirkevný historik J. L. Holuby sa domnieva, že do kňazského úradu ich zrejme vysvätil príslušný katolícky biskup a neskôr sa s celým zemským panstvom a poddanými pripojili k evanjelickej cirkvi. V tomto období to nebolo žiadnou zvláštnosťou. Reformácia i neskoršia protireformácia sa riadili feudálnym pravidlom: „Koho kraj - toho náboženstvo“. Magnátske dynastie si „patronátne právo“ uchovali po celé stáročia. Od neho sa odvíjala história a osudy evanjelickej cirkvi až do novoveku.

Prvé evanjelické bohoslužby sa vykonávali v hradnej kaplnke, ktorá bola dosť priestraná pre hradné panstvo i služobníctvo. Mená dvorných kazateľov nepoznáme. Po katastrofálnom požiari Beckovského hradu v roku 1739 kaplnka ľahla popolom. Zachovali sa iba zvyšky maľby na gotických oknách a nečitateľný nápis z 15. storočia.

Po smrti posledného mužského potomka beckovskej vetvy Bánffyovcov - Jána v roku 1595 (padol v boji proti Turkom) hrad a Beckovské panstvo pripadlo jeho príbuznému, taverníkovi (správcovi kráľovských financií) Krištofovi Bánffymu. Kontinuita reformačného hnutia sa neprerušila, aj nový hradný pán bol „mocným podporovateľom evanjelictva“.

Obsiahlejšími dokumentármi o činnosti ev. a. v. cirkevného zboru v Beckove s filiálkami Krivosud, Kálnica, Viesky a Rakoľuby sú: vizitačný protokol superintendenta Eliáša Lányho z roku 1611 a zápisnica Dolnotrenčianskeho seniorátu z roku 1619. Uvádza sa v nich, že ev. cirkev mala už v polovici 16. storočia vlastnú školu, pekne zariadený chrám, na veži tri zvony, pozemky Na nive, Hôrke, Matiaške, Kňazovci, lúku Za špitálom a vinohrady na Bukovine a v Klíži.

Podľa protokolu Mestskej rady v Beckove zo 7. mája 1602 k fare patrili aj mlyn a časť pozemkov lokalizovaných „medzi potoky poniže i powyše mlyna po planú hrušku“. Mlynár Štefan Šargavý bol podľa tohto dokumentu, opatreného „peczety nášeho mesta“, povinný „pánu farárovi beczkovskému dávaťi sedemnást štvrtníkov czistého žita každý rok... a vždy jeho zbožie mletí bez mýta“. K fare patrilo aj desať hostačníkov, „tí všelijakú robotu dlužníodbývať“.

Prekvapuje, že kálnickí zemaní nemali voči fare stanovené žiadne povinnosti. Príslušné poplatky dávali dobrovoľne, „bez všetkej zaviazanosti“. Tento rys dobrovoľnosti a štedrosti sa stal tradíciou a pretrval celé stáročia. Najvýraznejšie sa prejavil v období plienivých tureckých nájazdov.

Po prvý raz Turci prenikli na Považie v roku 1599. Okrem dobre opevneného Beckovského hradu celý región vyplienili a do zajatia odviekli asi 13 000 ľudí. Ďalším čiernym dňom stredného Považia bol 2. 10. 1663. Turci vypálili všetky obce po pravej i ľavej strane Váhu od Piešťan až po Belušu.

„Domus voragine ignis combustae funditus igne cencrematae - domy pažravosťou ohňa boli spálené, ohňom až do základov spustošené.“ V dlhom zozname postihnutých obcí župné zápisnice uvádzajú i podhorskú Kálnicu. V Beckove vyhorel *"pekne zariadený kostol"*, škola a plamene roztavili zvony na veži. Z tohto obdobia pochádzajú v Novom Meste nad Váhom viacpodlažné pivnice a sieť chodieb pod historickým stredom mesta. V Považskom Inovci sú dodnes viditeľné pozostatky jám a zemľanok, v ktorých si zachránila holé životy časť zdevimovaného obyvateľstva. Polyhistor Matej Bel vo svojich Noticiách poznamenáva, že sa ani nedá zistiť, koľko ľudí sa vtedy dostalo do zajatia. Kálnica, vklínená do úpätia inoveckého pohoria, ďalším tureckým pohromám unikla. O to nezištnejšie a solidárnejšie pomáhala pri oživovaní kruto postihnutého cirkevného zboru.

Už v prvej polovici 17. storočia - počas pôsobenia kňazov Daniela Seratoriusa a moravského exulanta Samuela Prokopovského - Letovického - sa začínajú prejavovať prvé náznaky náboženského prenasledovania. Zo šľachtických horlivých evanjelikov sa po Pázmányho akcii stali najmä Juraj I a Gabriel Illesházyovci, František Nádasdy, Pavol Esterházy nepriatelia protestantizmu. Náboženské metamorfózy história pregnantne demonštrovala na osude krajinského sudcu Františka Nádasdyho, majiteľa Čachtického hradu a časti Beckovského panstva. S učením Dr. Martina Luthera sa oboznámil počas vysokoškolských štúdií v Nemecku a k protestantizmu sa aj verejne prihlásil. Po ženbe s dcérou palatína Mikuláša Esterházyho rezignoval. Svoje nové presvedčenie preukázal násilným odňatím kostola, konfiškáciou cirkevných majetkov a vyhnáním kňaza z beckovskej fary. Zmocnil sa aj chrámového pokladu - dvoch strieborných kalichov.

Po povstaní Juraja Rákocziho a ratifikácii Lineckého mieru na sneme r. 1647 boli potvrdené a slávnostne vyhlásené náboženské slobody aj pre poddaných: *„Nikto nikoho nesmie nútiť k prestupu z evanjelického vierovyznania na katolícke, ani prenasledovať a vyháňať evanjelických kňazov.“*

Na Slovensku sa asi 90 kostolov opäť vrátilo evanjelikom. Bol medzi nimi aj vydrancovaný kostol v Beckove. Kráľovskí komisári 14. 5. 1647 napravili aj ďalšie krivdy: fare a škole pri navrátili *"hostačníkov"*, pozemky a vinice. Za hájom a na Hôrke - *"I s deviatkom a desiatkom, pretože aj predtým úžitky týchto viníc evanjelická cirkev brala."* Vzácné strieborné kalichy, symbol protestantizmu, zostali, aj napriek prosbopisom a urgenciám, na Čachtickom hrade. Nový skromnejší kalich si Beckovčania a Kálničania zadovážili neskôr zo zbierok a milodarov.

Ďalšie desaťročie, po roku 1652, keď sa Linecký mier stal iba zdrahom papiera, je v evanjelickom cirkevnom zbore spojené s pôsobením významného slovenského barokového spisovateľa **Štefana Pilárika**.

Dobové pramene uvádzajú, že dal rozšíriť kostol o pavlač, postaviť organ za 120 ríšskych toliarov, odliat' 8 a 16 centové zvony, ďalej *„zaviedol peknú vokálnu a inštrumentálnu hudbu chrámovú a iné potrebné veci bol obstaral..."*

Pobyť Štefana Pilárika v Beckove patrí k najstrašiplnejším úsekmi jeho pohnutého života. Evanjelizačná misia vynikajúceho vzdelanca a kazateľa narazila na odpor neprajníkov, ako z radov miestnych šľachtických rodín Pongráczyovskej, Révayovskej a Orlayovskej, tak i vlastníka *"patronátneho práva"*, jedného z najbohatších magnátov v krajine, Františka Nádasdyho. Vystavovali ho krutému psychickému a fyzickému teroru a ako uviedol vo svojom životopise, usilovali aj o jeho život. V Beckove sa mu narodili tri deti, ktoré tu aj zomreli.

V roku 1660 sa začína písať najčiernejšia kapitola beckovsko-kálnickej evanjelickej cirkvi. František Nádasdy sa pokúsil násilne obsadiť kostol, cintorín a faru. Hrdinskí obrancovia, medzi ktorými nechýbali ani ženy, v duchu najlepších husitských tradícií, nepriateľa zahnali na útek. Na počesť víťazstva nad mnohonásobnou presilou sa odvtedy v kostole spieva liturgický hymnus zo 4. stor. *"Té Boha všichni chválime"* postojáčky...

Po roku zažil Beckov ďalší nájazd Nádasdyho ozbrojencov. Štefanovi Pilarikovi zachránil život jeho priaznivec, Mikuláš Thôkôly, na Beckovskom hrade. Kostol i faru vyplienili. Nádasdy neušetril ani chýrnu Pilárikovu knižnicu, jednu z mala na Slovensku, v ktorej boli vzácne literárne skvosty a unikáty. Spolu s kňazským rúchom zhoreli na "koniasšovskom popravisku" na nádvorí Čachtického hradu.*

Po jedenásťročnom pobyte v Beckove odchádza Štefan Pilárik - na pozvanie cirkevného patróna grófa Nyáryho a mestskej rady - za farára do Senice. Dráma jeho života pokračuje. Počas náboženského prenasledovania často menil miesto pobytu, najdlhšie sa ukrýval vo Veľkých Levároch. 3. septembra 1663 ho Turci zajali, a na trhu s otrokmi predali za 50 tolárov. Zakrátko sa mu vydaril útek a po dobro-družnej ceste i návrat k rodine - manželke a trom deťom - na hrad Branč.

V Leopoldovskom období (1670 - 81) zohral významnú úlohu pri záchrane časti evanjelických kňazov pred istou smrťou.

Po nástupe na trón začína cisár Leopold uskutočňovať starú ideu - pretvoriť Uhorsko na Regnum Marianum (kráľovstvo Máriino), na katolícky štát. V priebehu troch rokov odňali evanjelikom kostoly vo väčšine slovenských miest. Dravá vlna protireformácie zasiahla aj cirkevné školy a kňazov. V septembri 1673 na bratislavskom súde obvinili 33 protestantských kňazov z urážania katolíckeho náboženstva, cisára i z účasti na Vesselényiho sprisahaní a vykázali ich do cudziny. O rok neskôr prežívalo Slovensko svoju Bielu horu. V Bratislave sa konal monstresúd, na ktorý písomne pozvali všetkých evanjelických kňazov.

Štefan Pilárik sa o bratislavskom "zúčtovaní s kacírmí" dozvedel od vplyvných priaznivcov, ktorí ho varovali, že v Bra-

islave "všetko na skazu tých evanjelických farárov je nachystané". Výstražnú depešu - v dutej palici - rozoslal po celom okolí a mnohým - i sebe - zachránil aspoň holý život.

Po bratislavskom súde všetkých 350 účastníkov uväznili v pevnostiach v Leopoldove a Komárne, kde väčšina z nich konvertovala. Päťdesiatčlennú skupinu fyzicky najzdatnejších mužov odtransportovali ako dobytok do Neapola a predali na galeje. Medzi emigrantmi a galejníkmi boli významní predstavitelia slovenskej literatúry: **Daniel Sinapius Horčíčka, Juraj Lány, Tobiáš Masník, Ján Simonides**. Zoznam emigrantov zakrátko doplnil aj **Štefan Pilárik**.

Po povestnej senickej vzbure poddaných, ktorí si hrdinsky bránili svoj kostol a kňaza, vypísali na Pilárikovu hlavu odmenu 100 zl. Novým a zároveň posledným útočiskom Štefana Pilárika sa stalo malé nemecké exulantské mestečko Neu Salz (teraz Neusalza - Spremberg). Aj tu sa stal organizátorom hospodárskeho a cirkevného života, v roku 1674 vysvätil novopostavený chrám, v ktorom kázal po česky a nemecky. Zomrel v roku 1693. V kostole je pochovaný spolu s manželkou. Z 11 detí (posledný syn Izaiáš Nicefor sa mu narodil, keď mal 73 rokov) ho 5 neprežilo.

Napriek dramatickému osudu, prenasledovaniu, ohrozeniu na živote a príslovečnej biede evanjelických kňazov, zanechal úctyhodné literárne dielo, v ktorom obsiahol veľký výsek slovenského života v 17. storočí. Zážitky z tureckého zajatia spracoval beletrizovanou formou v diele **Turcico - Tartarica crudelitas** (Budášin 1684) a v epicko-reflexívnej básni **Sors Pilarikiana** - Lós Pilárika Štépana (Žilina 1666). 2 ďalších autobiografických prác je najpozoruhodnejšia **Podivuhodný voz Najvyššieho** (Wittenberg 1678), . modlitebných knížiek **Favus distillans, to jest Strd** tekouci (kvapkajúci med) **utešených, srdečných a nábožných modlitieb** (Levoča 1648) a **Harpha Davidica, to jest Harfa Dávidova** (Trenčín 1651). Viaceré rukopisy, najmä preklady z nemčiny a zo svetovej literatúry, boli počas náboženského prenasledovania zničené, alebo sa stratili.

* V roku 1670 Františka Nádasdyho, spolu s ďalšími "stĺpmi krajiny", účastníkmi prezradeného Vesselényiho sprisahania, vo Viedni popravili. Podľa dobovej legendy si vraj spomenul na slová proroka Jeremiáša o márnosti svetskej slávy z kralickej biblie, ktorú dal pred 10. rokmi na Čachtickom hrade spáliť a za spovedníka si želal takého nebojácného kňaza, akým bol ním prenasledovaný S. Pilárik.

K obratu dochádza po vydaní Tolerančného patentu Jozefa II. v r. 1781. Najväčšou prednosťou tohto historického

V krátkom období pred i po vydaní Tolerančného patentu (v roku 1785) kálnickí evanjelici platili peňažné dávky novomestskej cirkvi.

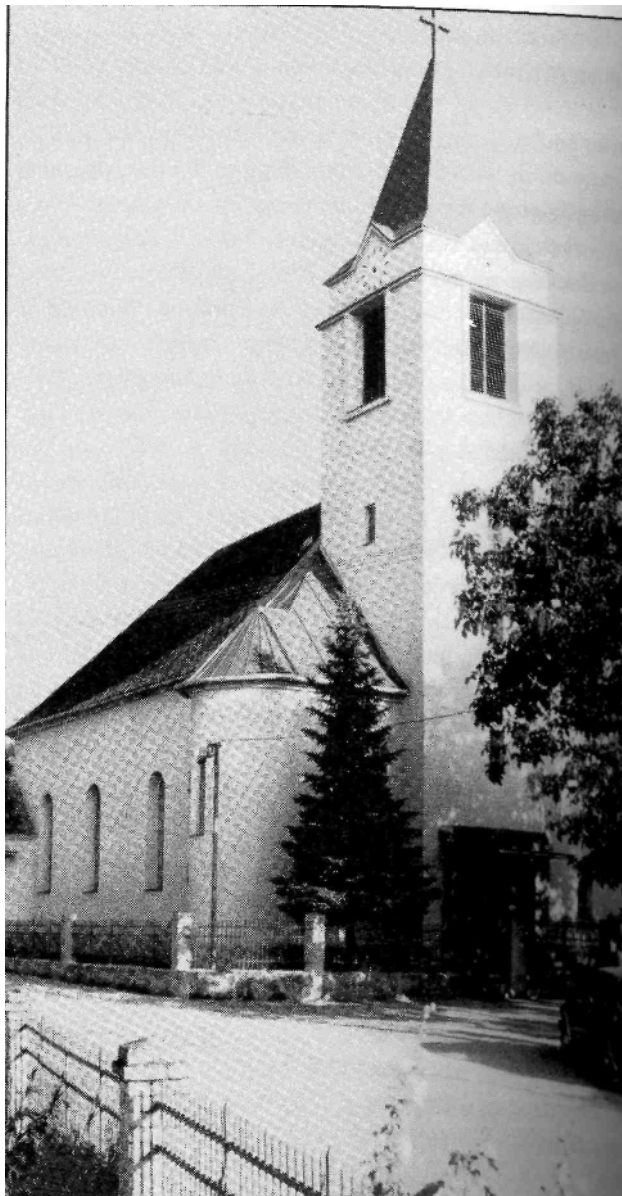
dokumentu je princíp náboženskej znášanlivosti, zblíženie a zrovnoprávnenie znepriatelených konfesíí, a to i napriek odporu šľachty a vysokej cirkevnej hierarchie. Tolerančný patent protestantom zaručoval slobodné vykonávanie bohoslužieb. Všade, kde žilo aspoň 100 rodín, si mohli založiť samostatný cirkevný zbor a postaviť nový kostol - bez veže a zvonov, s vchodom z bočnej ulice.

Beckovskí a kálnickí evanjelici, ktorí boli v tomto období pričlenení ako fília - vzhľadom na malú početnosť - ku Stankovciam, si v zmysle Tolerančného patentu podali prosbopis o založenie samostatného cirkevného zboru a neskôr i o stavbu chrámu. Po viacročných preťahoch bola ich žiadosť r. 1791 akceptovaná. Zo skromných prostriedkov, iba holými rukami, si za jeden rok postavili priestranný tolerančný chrám, ktorý im slúžil plných 150 rokov.

Interiér kostola obzvláštnil kríž s Ukrižovaným, dar cisára Jozefa II. vdove po slávnom cestovateli a spisovateľovi, "kráľovi Madagaskaru" Móricovi Beňovskom. Grófka ho nezištne venovala kostolu. Ďalšia mecenáška, Rozália Morvayová, dala postaviť ohrádku okolo oltára.

Vizitačný protokol superintendenta Daniela Crudyho 5. 5. 1807 uvádza, že *"počet duší evanjelických aj s filiálnymi obcami je asi 700 - ale - ostatných kostolných vecí málo."* Chýba kazateľnica i lavice. Na stavbu fary sa hľadal vhodný "fundus". Zvony mala evanjelická cirkev *"v úžitku spolu s katolíkmi. Spoločných mali i pôrodnú babu, cintorín a hrobárov"*. V časti naturálnych dôchodkov pre farára opäť nachádzame tradičné *"dobrovoľné dávky stravy a krmu pre kravu od Kálničanov."*

Najväčší rozkvet dosiahol beckovský ev. zbor s kálnickou filiou počas 70-ročného pôsobenia dvoch kňazov z rodiny Bálentovskej - Štefana a Pavla. Pavel Bálent bol cez 1. svetovú vojnu, ako uvedomelý národovec - pod policajným dozorom. V Beckove (1882) i Kálnici (1887) si postavili nové modernejšie školy. Na počesť otvorenia cirkevnej školy v Beckove zložil a predniesol príležitostné verše básnik Štefan Križan zo Stankoviec. Podarilo sa dokončiť i faru s hospodárskymi objektami, zakúpiť nový organ a zvony.

Evanjelický kostol v Beckove po obnovení v roku 1987.

150. výročie postavenia tolerančného chrámu dalo podnet k jeho obnove. Stavba bola založená na močaristej pôde, bez primeranej izolácie proti vlhkosti. Schátralý objekt už nemohla zachrániť ani nákladná generálna oprava. Rozhodlo sa o jeho asanácii a výstavbe nového kostola s vežou. Stavbu zverili renomovanej firme J. Barytusa v Trenčíne s tým, že vykoná iba odborné stavbárske a remeselnícke práce, dovoz materiálu a manuálne práce zabezpečí investor. Podobne ako pred 150 rokmi, aj teraz sa podarilo náročné dielo zrealizovať od 19. 7. 1943 do 12. 12. 1944. Na stavbe pomáhali neraz i ženy a deti.

Juraj Kočický, vtedajší ev. farár, o tomto entuziazme napísal: *"Fotografie z tejto práce nemáme, ale zostane nám v mysli zvečnený ten obraz pekný, keď asi 20 silných a zdatných cirkevníkov z Kálnice mocné a ťažké hradby cez celú šírku kostola, ako ich ťahali na kostol, ruka vedľa ruky, rameno vedľa ramena, a dielo rástlo..."*

V takejto atmosfére sa zrodila odvážna myšlienka na prestavbu bývalej cirkevnej školy v Kálnici na modlitebnicu. Na dostavbe spoločného kostola zabezpečili svoj podiel bezozvyšku a úspešne zvládli i nové stavebné dielo. Usilovnými rukami a veľkým srdcom.

Posviacka modlitebnice sa uskutočnila 22. 9. 1946 za účasti generálneho biskupa Západného dištriktu Dr. Samuela Štefana Osuského, seniora Jána Zemana a ďalších významných predstaviteľov cirkevného a verejného života. Generálnemu biskupovi odovzdali symbolický kľúč od novostavby. Vzácný hosť ocenil, že oltár a kazateľnica zachovali zloženie a líniu pôvodného tolerančného chrámu. Slávnostnú bohoslužbu obohatil svojím vystúpením cirkevný spevácky zbor z Adamovských Kochanoviec. Ochoťníci zo Združenia ev. mládeže pri tejto príležitosti uviedli drámu "Slepý ženich."

Prestavba cirkevného objektu s úpravou okolia si vyžiadala náklad 100 tisíc korún. Každý dospelý príslušník filie tu odpracoval 4 dni.

Interiér kostola v Beckove po obnove v roku 1987.

V roku 1958 pribudli na novopostavenú zvonicu, ktorá nahradila pôvodnú drevenú z roku 1790, dva nové zvony a o desať rokov sa modlitebnica rozšírila o priestranú zborovú sieň. V roku 1972 tu nainštalovali elektronický organ, nové lustre a zaviedli el. kúrenie. Pôsobivé oltárne rúcho je dielom zručných kálnických vyšívačiek. Slávnosť posvätenia nových prvkov modlitebnice sa uskutočnila 26. 10. 1986 za účasti seniora M. Lentaja z Trenčína.

V roku 1992 boli dôstojné oslavy 200. výročia postavenia tolerančného chrámu, ktoré zaznamenali aj masovo-komunikačné prostriedky. Vo vstupnej časti kostola upútala výstavka fotografií a písomných dokumentov z bohatej histórie "pilárikovsko-hurbanovského" evanjelického zboru.

V druhej polovici roka 1996 oslávia 50. výročie postavenia modlitebnice v kálnickej filii.

□ □ □

Pri ev. cirkevnom zbore v Beckove a filii v Kálnici vyvíjali činnosť tri spolky. **Evanjelický ženský spolok Marienky Zochovej** sa zameriaval najmä na náboženskú, osvetovú a charitatívnu činnosť. Dobročinnými zbierkami pomáhal občanom, ktorí sa dostali do nezavinenej tiesne, sirotám kupoval najpotrebnejšie ošatenie a potraviny. Záštitu

prevzal i nad **Nedeľnou školou**, ktorá poriadala pravidelné besiedky a nádielky. Agilné **Združenie ev. mládeže** vo vojnovom období, najmä po strate svojho predsedu **Františka Dau-du**, značne ochablo a ani po oslobodení sa nezaktivizovalo. **Združenie ev. mládeže Dr. J. M. Hurbana** v Beckove sa zameralo najmä na propagáciu a predaj literatúry s etickým odkazom svojho slávneho rodáka. Cirkevné spolky vlastnili bohaté knižnice, hudobné nástroje a mali viaceré odbory, ako divadelný, hudobný a spevácky. Osobnou účasťou i vlastnými finančnými prostriedkami prispeli k výstavbe chrámu v Beckove a modlitebnice v Kálnici. V súčasnom období vyvíja činnosť **Spoločenstvo ev. mládeže, spevokol a detské služby Božie**.

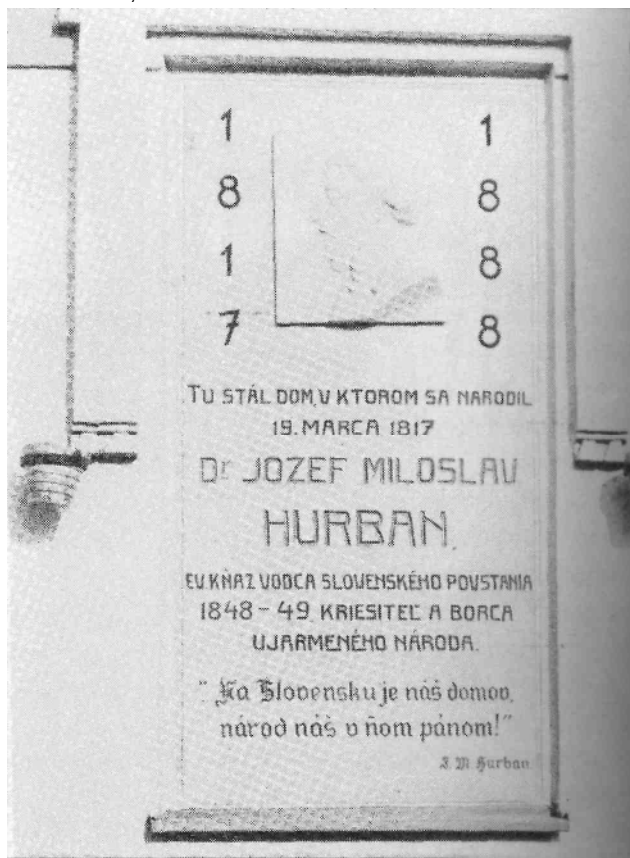
□ □ □

Zaštitenie Združenia ev. mládeže menom J.M.Hurbana nesymbolizuje len vďaku a úctu mladého pokolenia voči tejto výnimočnej osobnosti slovenských dejín, ale i rodácku hrdosť a patriotizmus. Tento veľký syn nášho národa vyšiel z lona beckovsko-kálnickej evanjelickej cirkvi. Upomína na to aj pamätná tabuľa na beckovskej fare. Jeho otec Pavol Hurban, absolvent univerzity vo Wittembergu, tu pôsobil ako kňaz v rokoch 1806 - 1831. Je paradoxné, že cirkevní kronikári si viac povšimli jeho obdiv dobovým technickým novinkám v dielňach beckovských remeselníkov a nevydarený pokus preplaviť sa cez Váh na vlastnom vynáleze - vodných lyžiach, než kňazskú činnosť.

"Hurban bol veľkým podivínom, zanášajúci sa všelijakými fyzikálnymi experimentami a zostavovaním strojov, jako by ho riadny beh a vývin udalostí neuspokojovaly... Zažil mnoho bied v Beckove a vypomáhal si vyučovaním židovských detí, aj barónka Mednyanská preukazovala mu mnohé dobrodenia," píše o ňom J. L. Holuby. Vefavravná je aj jeho lakonická poznámka:" V roku 1831 zložil úrad pre starobu a s veľmi mizernou penziou sa uspokojil".

19. 3. 1817 sa mu v Beckove narodil syn Jozef Miloslav, ktorý svojím životom a literárnym dielom plne rehabilitoval otcovo "podivínstvo".

Absencia vlasteneckej výchovy v uhorskej farársko-zemianskej rodine i neskoršie študentské alotrie mladého Jozefa Miloslava ostro kontrastujú s jeho neskoršími životnými postojmi i zástojmi. Rozhodli o nich zrejme dva aspekty navzájom previazané. Prvý súvisí s jeho detstvom a Kálnicou, najmä pobytom u krstných rodičov **Štefana Viktoryho** s manželkou, rod. **Pužierovou**.

Pamätná tabuľa J. M. Hurbana na budove ev. fary v Beckove.

Vladimír Mináč vo svojej eseji *Zobrané spory J. M. Hurbana* píše: „*Hurban akoby vôbec nemal detstvo, nikde ho nespomína a ak, tak len v úchytkoch a bez lyrického preniknutia. Jedinú výnimku tvoria mlynári Daránských (Viktóryovci) v Kálnici, jedni z troch krstných rodičov: tam býval rád.*“

Mlyn na Darane bol miestom, kde sa stretala celá dedina. Vo voľných chvíľach medzi vynášaním vriec s obilím a nakladaním zomletej múky si mladý Hurban rád pobesedoval s rozvážnymi a srdečnými kálnickými sedliakmi. Ochotne sa mu zverovali so svojimi názormi na príčiny zaostalosti a biedy slovenského ľudu. Kálničania dokázali vzdelaným ľuďom majstrovsky lichotiť, vážili si učenosť a aj v mladom študentovi sa snažili rozdúchať iskru vlastenectva a bojovníka za práva chudobných. Mladému Hurbanovi sa zrejme zapáčila ich prorocká vízia, keď po jeho improvizovanej reči na "doštenáku" mu nadšení Kálničania zatlieskali, vyhadzovali do vzduchu a vraj "zvolili za slovenského kráľa". Kálnickú epizódку neskôr súdobá tlač zneužila na obvinenie vodcu slovenského národného pohybu z "vlastizradného postoja".

Staroslovenská, zemitá a srdečná, ale i výbušná Kálnica zanechala stopy i v neskoršej Hurbanovej literárnej tvorbe. V historických románoch, novelách i humoreskách možno objaviť, pravda v štylizovanej podobe, chotárne názvy, porekadlá, zvyky a povere i mená Kálničanov. Najkrajším vyznaním jeho lásky a obdivu k ľudu a jeho životnej múdrosti, ako i ku krásnej kálnickej prírode, je jeho báseň "Po padesát letech".

Druhým aspektom, ktorý spôsobil jeho prerod, bolo stretnutie s Ľudovítom Štúrom, keď sa, ako sám vyznáva, "rozplápolala pochodeň života mého" a on sa zaradil medzi tých, ktorí bránili "svätých dědictví národných" a nečakali "nie od tých panských klúčiek", ale sa rozhodli "právo železnými kliešťami z rúk tyranov vyťahovať".

S oprávnenou hrdosťou sa môžeme domnievať, že začiatky tohto rozhodujúceho životného postoja mladého Hurbana, ako i pozitívneho obohatenia Štúrovej politiky o sociálny

rozmer, mali svoje korene v "prázdninových semestroch" čínorodého vlastenectva v Daránských mlyne.

Okrem Štefana Pilárika a J. M. Hurbana možno k významným dejateľom beckovskej evanjelickej cirkvi a slovenského národa zaradiť aj neprávom zabudnutého cirkevného historika a bibliografa **Juraja Boboka**. Celý život pracoval na svojom obsiahlom diele *História evanjelickej cirkvi v Uhrách*. Zostalo nedokončené. Z roztrateného rukopisu vyšiel v roku 1876 v Budapešti iba nemecký preklad *Bei Trage zur Gestichte evangelischer Pemeindenden in Urgan*. V jeho bohatej knižnici sa zachovali vzácne knihy z "bibliotéky" Daniela Krmana s vlastnoručnými poznámkami popredného cirkevného dejateľa.

Regionálnu historiografiu čaká aj na spresnenie životopisných údajov o predkoch slovenského komeniológa, **univ. prof. PhDr. Jána Kváčalu**. Jeho rodičia sa na Dolnú zem prisťahovali z Beckova, príp. Kálnice (?). Kváčalov "Johan Amos Comenius, Sein Leben und Seine Schriften" (1892) je dodnes najfundovanejšie dielo o J. A. Komenskom, ktorým položil základy modernej komeniologickej literatúry.

□ □

V evanjelickom cirkevnom zbore v Beckove pôsobili (do vydania Tolerančného patentu) farári: v r. 1545 - 60 (?) Ján Schindler, od r. 1575 Matiaš Klatovský, v r. 1578 - 80 Peter Praga, po ňom (obdobie pôsobenia nepoznáme) Štefan Rajecký, v r. 1591 - 1601 Juraj Conrádi, v r. 1601 - 11 Juraj Kromholz, vr. 1619-34 Daniel Seratorius, v r. 1634 - 52 Samuel Prokopovský, v r. 1652 - 63 Štefan Pilárik. Po postavení tolerančného chrámu: 1791 - 95 Juraj Bobok, 1795 - 1805 Juraj Milec, 1806 - 31 Pavel Hurban, 1831 - 45 Pavel Jozeffy, 1845 - 49 Ľudovít Schnitta, 1849 - 66 Daniel Kolény, 1866-1916 Štefan Bálent, 1916-1936 Pavel Bálent, 1936 - 60 Juraj Kočický, 1960 - 71 Emanuel Varga, 1972 - 90 Milan Dunajčík, 1991 - 94 Ondrej Petkovský, od r. 1994 Martin Šoltés.

RÍMSKO-KATOLÍCKA CIRKEV

Beckov bol v stredoveku prirodzeným hospodárskym, správnym i náboženským centrom oboch konfesií. Najstarší schematizmus ctihodného duchovenstva nitrianskej diecézy na rok 1820 uvádza starú katolícku faru z roku 1400 a pôvodný románsky kostol v podhradí, zasvätený sv. Štefanovi. Svätoštepanský motív (postava kráľa s korunou) je dominantným prvkom pečate Rožňovej i Panskej (Beckovskej) Kálnice. Sv. Štefana - kráľa uctievali ako svojho patróna na celom teritóriu Beckovského panstva.

V roku 1833 sa - podľa tohto dokumentu - v Beckove hlásilo k rim. kat. vierovyznaniu 1098 občanov, k ev. a. v. 646. V Rakouľoch bolo 239 katolíkov a len traja evanjelici, v Bo-dovke a Krivosúde boli katolíci nepatrnou menšinou. Cirkevné matriky nám udávajú takéto počty katolíkov v Kálnici: 1820 -192, 1835 - 228, 1850 - 204, 1865 - 211, 1875 - 183, 1880 -201, 1887 - 199 a 1896 - 185. Schématicizmy uvádzajú ako samostatné sídla i Kálnickú dolinu, Paľov vrch, Potôčkový mlyn a majer Somoš, v ktorých žilo výlučne katolícke obyvateľstvo -cca 30 - 50 duší. V Potôčkovom mlyne sa pôvodný počet obyvateľov 13 v roku 1883 v nasledujúcom polstoročí strojnásobil, v ostatných lokalitách poklesol.

Koncom 19. storočia sme na celom Beckovskom panstve zaznamenali takýto pomer katolíkov k evanjelikom: Beckov (s kláštorom Františkánov) 844 - 431, Kálnica 185 -530, Kočovce Dolné 126-3, Kočovce Horné (s farou) 256 - 0, Rakouľuby 172 -11, Váhová Nová Ves (s farou) 850 -17 a Viesky 174 - 21. Spolu to predstavuje pomer 2605 -1026.

Po príchode ďalších rodín, ale i zásluhou tzv. krížnych manželstiev, sa počet rímsko-katolíckych veriacich v Kálnici rozrástol natoľko, že si v zadnej izbe Jiríčkovcov zriadili r. 1930 miniatúrnú kaplnku so sakrálnymi prvkami. Okrem účasti na omšiach v Beckove sa tu schádzali na pravidelné pobožnosti a rozvíjali spolkovú činnosť. V roku 1950 presťahovali kaplnku do priestrannejšej miestnosti v rodinnom

dome Kubišovcov, v tzv. Biermanovci (do r. 1965). Z rodiny Jiríčkovcov pochádzajú dve rádové sestry a jeden kňaz.

V sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch nemajú žiadnu zborovú miestnosť. Návšteva sv. Otca na Slovensku, počas ktorej posvätil 200 základných kameňov nových chrámov, sa odrazila aj v nových aktivitách strednej a mladej generácie. Takmer všetky školopovinné deti sa prihlásili na náboženskú výchovu a navštevujú aj ďalšie cirkevné podujatia, zamerané na obnovu duchovného života. Po dohode s obecným zastupiteľstvom začali - za symbolický poplatok - na pravidelné pobožnosti používať jednu z miestností kultúrneho domu. V roku 1995 im obec prenajala na 5 rokov býv. rod. dom Filipovcov, ktorý po adaptačných úpravách slúži ako prvá samostatná zborová miestnosť. Vysviacka objektu sa uskutočnila 26. novembra 1995.

Počas sledovaného obdobia - za dve storočia - sa počet občanov rímsko-katolíckeho vierovyznania podstatnejšie nezvýšil, skôr naopak, čo súvisí s celkovou tendenciou poklesu obyvateľstva Kálnice.

Tradične dobré spolužitie umocňujú nové smery ekumenizácie a zbližovania kresťanských konfesií, ktoré nachádzajú porozumenie a podporu u väčšiny obyvateľov obce.

ŽIDOVSKÁ NÁBOŽENSKÁ KOMUNITA

Nové Mesto nad Váhom malo - hneď po Bratislave - najpočetnejšie, vyše 50 percentné zastúpenie židovského obyvateľstva. Vynikalo najmä v podnikaní a v slobodných povolaniach. Židia tu v prvej polovici 19. stor. zakladali priemyselné podniky na spracovanie poľnohospodárskych produktov, dreva, na výrobu potrieb pre poľnohospodárstvo, neskôr garbiarne, liehovary, pivovary a tehelne. V roku 1784 je v Novom Meste nad Váhom doložená Židovská národná škola, z ktorej sa vytvorila Hlavná škola, jediná židovská reálka v Uhorsku. Viedol ju uznávaný vzdelanec, rabín **Jozef Weiss**, po ktorom je pomenovaná jedna novomestská ulica.

Po periodických „pogromoch“ sa Židia začali usádzať i na vidieku. Venovali sa obchodu a remeslám. Početné zastúpenie mali najmä v Beckove.

O príchode prvých Židov do Kálnice presné údaje nemáme. Zaujímavý je štatistický prehľad historika a etnografa J. 11. Holubyho o rozvrstvení obyvateľstva na Beckovskom panstve, podľa náboženského vyznania, koncom 19. storočia. V Kálnici bolo 111 Židov, v Kočovciach 28, v Novej Vsi n.V. (vtedajší názov Váhová Nová Ves) 64, v Beckovskej Vieske 10, Rakoluboch 10, no v Beckove až 216.

V Kálnici sa zaoberali najmä pálením ovocných destilátov a obchodovaním. Malé liehovary vlastnili: **Salamon a Mark Heumann, Jakub Feldman, Markus Rósz, Adolf Neumann a Leopold Biermann.**

V strede dediny, vo dvore Markusa Rósza, mali vlastnú synagógu a školu s profesionálnym učiteľom. Na vyučovanie tu dochádzalo aj niekoľko detí z nežidovských rodín. V roku 1934 dal schátrať, už nefunkčný objekt zbúrať **Rudolf Szenassy.** Použiteľný pevný stavebný materiál rozpredal občanom a za utržené peniaze opravil ohradu židovského cintorína v Doline.

Existenciu židovskej náboženskej komunity v obci dnes už na opustenom cintoríne pripomínajú iba polozborené náhrobné kamene s hebrejskými textami. Časť pomníkov z kvalitného mramoru bola neznámymi vandalmi odcudzená, najpravdepodobnejšie z chamtivých komerčných dôvodov.

O tragických osudoch posledných židovských rodín v obci sme písali v kapitole o SNP a oslobodení. Mementom pre budúce generácie zostáva pamätná tabuľa na budove Základnej školy i s menami rasovo prenasledovaných občanov Kálnice: **Margity a Jakuba Weinerovcov a Rudolfa Szenassyho,** ktorí zahynuli v nemeckých vyhladzovacích táboroch počas holocaustu.

Po vydaní Obnoveného zriadenia zemskeho r. 1628 nachádzajú na Slovensku útočisko vyhnanci z Čiech a Moravy

- členovia Jednoty bratskej, evanjelici i anabaptisti (habáni). Usádzajú sa v blízkosti hraníc v nádeji na skorý návrat do starej vlasti. Po rokoch, keď sa v ich domovine pomery nezmenili, prenikajú hlbšie na Považie a stredné Slovensko. Do tohto obdobia kladieme i trvalé usídlenie českých exulantov v Kálnici (Krchnavý, Hladký), a početný vzrast ev. cirkevného zboru.

Dedičia husitského a luterského reformačného hnutia uplatňovali v praktickom živote princíp náboženskej znášanlivosti.

Kálnica bola v 16. - 18. storočí monolitná obec s jediným náboženstvom - evanjelickým. Práve princíp tolerancie umožnil, aby sa tu neskôr - bez akejkolvek diskriminácie - usádzali aj rodiny s katolíckym a židovským vierovyznaním.

Najstarší pamätníci nám zachovali jedinečný príklad tolerancie a úcty k ich náboženskému presvedčeniu. Odlišné náboženské sviatky síce nesvätili, no v tomto čase sa obmedzovali hlučné práce na minimum, aby neboli rušené náboženské úkony.

Kým koncom 19. storočia matriky zaznamenali v našom regióne iba 6 "krížnych" manželstiev, v nasledujúcich desaťročiach už sobáše snúbencov s odlišným vierovyznaním neboli žiadnou zvláštnosťou. Krst detí sa riešil poväčšine kompromisom - po rodičoch podľa pohlavia detí. Prípady intolerancie - na rozdiel od niektorých susedných obcí - boli veľmi vzácné.

Žiadnej sekte či korporácii sa v obci nepodarilo etablovať. Najväčšie úsilie - organizovaním prednášok, šírením literatúry a osobným presvedčaním - vyvinuli Svedkovia Jehovovi, no bez zjavného efektu. Veriaci evanjelického a katolíckeho vierovyznania zostali ako celok verní kresťanským hodnotám a tradícii svojich predkov.

Súčasný slobodný rozvoj ekumenizácie a náboženských aktivít plne uspokojuje ich duchovné nároky a náboženské potreby v duchu príslovečnej tolerancie, pochoopenia a úcty jedných k druhým, ako trvalej hodnoty všetkých čias.

OBNOVA DEDINY

V sedemdesiatych rokoch - ako smer európskeho myslenia - vznikla koncepcia obnovy dediny. Pre Slovensko sú najbližšie a najzrozumiteľnejšie príklady z Bavorska a Dolného Rakúska, kde sa usilujú o obnovu vidieckych stavieb a pamiatok, o etický vzťah k životu na dedine, starostlivosť o rozvoj všetkých jej zložiek, vrátane tvorby okolitej krajiny. Koncepcia obnovy dediny sa orientuje na široký okruh architektonických, urbanistických, spoločenských, kultúrnych, ekologických i hospodárskych otázok.

Zmena politických pomerov prináša i zmenu nazerania na dosiahnutú úroveň rozvoja Kálnice, na jej nové možnosti a perspektívy. Neodškriepiteľné sú pozitívne zmeny v úrovni sociálnej štruktúry, v spôsobe života. Nové nároky a možnosti vyvolali základné funkčné a priestorové zmeny urbanistickej štruktúry dediny. Popri kladných prvkoch sa objavili aj urbanistické disproporcie, ktoré znižujú kultúrne hodnoty dediny, jej svojráz i kvalitu ekologického zázemia. Adaptačné úpravy starších obydľí po oslobodení takmer úplne zotrelí pôvodný výraz ľudovej stavebnej kultúry, ktorú v Kálnici reprezentovali sedliacke domy s tzv. výškou a "čiernou kuchyňou". Štukovú výzdobu nahradila škrabaná brizolitová omietka, drevené brány ocelovo-hliníkové, pôvodné typické malé okná veľké "vysekávané" a pod. Tradičnú prostotu, harmóniu a estetický vzhľad narušila aj orientácia na sadovnícke úpravy mestského typu a výsadba nevhodných drevín.

Špecifickým problémom obce sa javí jej "chobotnicovitý" stavebný rozvoj. Pri absencii územného plánu, ako výhľadovej záväznej smernici, sa zariadenia obecnej infraštruktúry nebudovali na najvhodnejšom mieste, ale - podobne ako bytová výstavba - na "všetky svetové strany". Stred obce sa premenil na skanzém "hlinenej dediny", na mŕtvu zónu. Počet neobývaných domov v obci dosiahol číslo 65. V ďalších kedysi viacgeneračných obydliach žijú v zložitých podmienkach jednotlivci - staci a stareny. Pre

Kálnicu je typická dlhovekosť obyvateľov, najmä žien, ktoré sa nezriedka dožívajú vyše 90 rokov. Počet občanov dôchodkového veku sa blíži k tristovke. Okrem vhodnejších stavebných úprav takýchto obydľí, najmä bezbariérovými prvkami, do popredia vystupujú aj geriatrické a charitatívne aspekty a potreba štandardného domu opatrovateľskej služby.

Demografické údaje o raste obyvateľstva ukazujú, že v Kálnici sa ešte nepodarilo zastaviť regresívny vývoj. Dokazuje to i nasledovný prehľad: 1880 - 826, 1900 - 946, 1920 - 977, 1930-932, 1940-977, 1950-960, 1960-1114, 1970-1114, 1980 - 1112, 1983 - 1144 (najviac v doterajšej histórii obce), 1991 - 1034, 1995 - 982. Úbytok a vekovú štruktúru obyvateľstva zhoršuje sťahovanie sa mladých ľudí do miest. Ekonomicky aktívne obyvateľstvo predstavuje iba 42,8 %. Za prácou do Nového Mesta nad Váhom a ďalších centier dochádza denne vyše 200 zamestnancov, niekoľko desiatok ich, naopak, cestuje za prácou do obce. Miestne poľnohospodárstvo, malé súkromné firmy a lesné hospodárstvo (štátne i súkromné) poskytujú cca 150 pracovných príležitostí. Nový fenomén transformačného procesu - nezamestnanosť sa v obci takmer neprejavuje, dosahuje iba 2 - 4 %. Mierne stúpla kriminalita mládeže. Podnikateľské subjekty sa výraznejšie neprejavujú.

Stabilizácia obyvateľstva a obnova materiálnych a duchovných hodnôt dediny sú spojenými nádobami. Navzájom sa ovplyvňujú a podmieňujú.

Vízia Kálnice ako zaujímavého a perspektívneho sídla má reálny základ. Pre občanov, podnikateľskú sféru i rekreantov - návštevníkov.

Prípravovaný územný plán ráta najmä s reguláciou Kálnického potoka a v jeho línii s vytvorením nových stavebných obvodov na miestach chátrajúcich vyľudnených "dlhých dvorov" a humien i so zahustením bytovej výstavby v prielukách (až 70). Rozvojové programy zreálni uvažovaná

plynofikácia a po digitalizácii tel. ústredne v Kočovciach a jej napojení na diaľkový optický kábel i skvalitnenie telefónneho spojenia a zvýšenie počtu účastníckych prípojek (Popolka, Dolina). Výstavba diaľnice Horná Streda - Nové Mesto nad Váhom - Kostolná umožní úpravu nerovností niektorých terénov v okolí obce a ich rekultiváciu.

Podnikateľským subjektom (pekáreň, PROKA, obchody, výroba záhradných fólií, gáter-drevárstvo, pálenie dreveného uhlia v oceľových zvonoch progresívnou technológiou SRN) ako i lesným spoločnostiam sa priam ponúkajú bohaté zdroje domácej drevnej suroviny na piliarske spracovanie, výrobu polotovarov či drevárskych finálnych výrobkov, ktorá má v obci bohatú tradíciu.

K zvýšeniu turistickej atraktívnosti kálnického regiónu prispeje prepojenie Krajnej doliny s areálom Piesky a dobudovanie atraktívnych zariadení (ubytovanie, letná sankárska dráha, turistické, jazdecké, cyklistické, cyklotriálové trasy, vodné plochy, rybníky, oddychové, zábavné a trhovacie plochy, upravené lesné studničky a pod.)

Rovnocennou protiváhou materiálnych a sociálnych potrieb je obnova duchovného a spoločenského života na dedine, obnova demokratických tradícií (spolky, organizácie) a duševného zdravia národa. Nastúpený trend je sľubný, o čom svedčí postupujúca ekumenizácia, aktivizácia záujmových a cirkevných združení, obnova kultúrnych pamiatok, budovanie obecného múzea, oživovanie špecifických folklórnych tradícií i "duchovný most" s družobnou obcou v ČR Popovice.

Obnova dediny si vyžiada nemalé finančné zdroje. Obecná samospráva si ich musí - v súlade so zvýšenými právomocami, zabezpečiť vlastnou podnikateľskou činnosťou a združovaním finančných prostriedkov s ďalšími potencionálnymi partnermi, podnikateľskými subjektami a sponzormi. Pre úspešnú realizáciu rozvojových programov a spoločný postup si 11 susediacich obcí vytvorilo mikroregión "Beckov - Tematín". V rámci neformálneho združenia Kálnica úzko spolupracuje najmä s Beckovom a Kočovcami.

Pohľad na Kálnicu z Darana.

VYZNANIE

Každý sa niekde narodil a odniekiaľ pochádza. Nie je to jeho zásluha, ale dar, ktorým je hneď na začiatku obdarovaný. A ja som vďačný osudu, že tým darom bola práve Kálnica. Tu som prežil krásne detstvo, ktoré bolo a je neustálym inšpiračným zdrojom pre moju tvorbu. Žili tu moji rodičia, babička Dovinová, ktorá mala na mňa veľký vplyv a jej príklad dobra a morálnych zásad ma vždy priťahoval. Od nej som získal množstvo kálnických príbehov, rozprávok, zážitkov. S ňou a mamičkou sme spolu chodili na roľu, kde som vnímal prírodu, kolobeh ročných období a s nimi spojených poľných prác. Bol tam príklad celodennej práce a ten pocit a povinnosť mi zostal doteraz. Mnoho mojich priateľov mi tú

"Kálnicu" závidí, nielen pre slávnu "kálnickú slivovicu". V Kálnici som nachádzal vždy pracovitých ľudí, ktorí svoj dom, okolie a obec zveľaďovali a dávali mu osobitý charakter. Žili a žijú tu ľudia ošľahaní životom, prácou, ale neťažkajú si, naopak, radi si zažartujú, o čom svedčí celý register prezývok, ktorými sa častujú celé rodiny či jednotlivci. Mnohé sú kuriózne a sú s nimi spojené veselé zážitky. Možno aj tu je koreň, z ktorého som získal svoj zmysel pre humor. Ten som čerpal najmä od svojho otca, ktorý bol nevyčerpatelným zdrojom pre humor. Môj otec bol murárom, veľmi pracovitý človek, mnohé kálnické stavby boli postavené i jeho rukami. S ním som chodieval na svoje maliarske potulky po kálnickom chotári.

Otec mi vysvetľoval mnohé zvláštnosti kálnickej prírody. S mamičkou som chodieval, ako chlapec na drápanie peria, kde sa rozprávali rôzne strašidelné príhody o kálnických pytlákoch, strašidlách, svetlonosoch, bosorkách, hájnikoch, krvilačných príbehoch v horách, od ktorých nasakovali zimomriavky po chrbte. Mamička bola veľmi trpezlivá, rada pletla, naučila ma kresliť ornamenty, rôzne zvieratká a vždy mi držala palce v mojom úsilí pri štúdiu, výtvarnej či vydavateľskej práci. Pri výročí Kálnice pozdravujem svojich krajanov a želám im, aby neustále znovu objavovali svoju obec, zveľaďovali ju, lebo tým pomáhajú zúšľachťovať sami seba a tvorivý duch Kálnice.

Milan Stano, výtvarník

Milan Stano: Chodník na Chrasti (kresba rukou)

SLOVO NA ZÁVER

Publikácia k 600. výročiu prvej písomnej zmienky o Kálnici je prvým pokusom o kompletné spracovanie najstaršej i novejšej histórie obce, o "inventarizáciu" archívnych dokumentov a najvýznamnejších udalostí, ktoré poznačili životné osudy všetkých generácií. Na túto náročnú úlohu sa podujal tím autorov z radov rodákov i odborných pracovníkov Trenčianskeho múzea. Absolvovali neľahký proces vyhľadávania a získavania pramenných materiálov, prezreli zaprášené archívne fondy (u nás i v zahraničí) býv. feudálnych vlastníkov poddanskej obce a ako ihlu v stohu sena zbierali čriepky do mozaiky jej života, práce, i tradícií. Vďaka bádateľskému úsiliu dnes už poznáme vzácny historický dokument, v ktorom sa po prvý raz spomína Kálnica, resp. jej vlastníci, „prevraveli“ i tereziánske urbáre, ktoré upravovali vzťahy Kálničanov k Beckovskému panstvu.

Vydaním publikácie vlastivedný výskum nekončí, ale spolu s archeologickým prieskumom zrúcaniny kláštora Pod hromovým, pongráczovské-ho kaštieľa na Dráhach a pozostatkov banskej činnosti na Baniach - bude pokračovať. Na historickej mape Kálnice je ešte veľa bielych miest. Obširnejšie a detailnejšie treba spracovať príchod českých exulantov do obce, údaje o vodných mlynoch, chove oviec, súkenníctve a ďalších reme-slách, o počiatkoch gajdošskej a dychovej hudby, o osudoch vystaňovalcov za more, ale i účastníkoch domáceho a zahraničného odboja. Ak sme pri spracúvaní jednotlivých kapitol položili dôraz na najstaršie údaje, fakty a udalosti a príliš sa "zahľadeli" do minulosti, išlo o programový zámer: zachytiť čo najviac z toho, čo navždy uniká a upadá do zabudnutia a z novejšej histórie načrtnúť iba možnosti a smerovanie pre mladú generáciu historikov, ktorá sa bude môcť odraziť od terajšieho

stupňa poznania a pokračovať v bádani a spracúvaní plnokrvnejšieho obrazu, svedectva o našej obci.

Stará kálnická múdrosť hovorí, že nikto neprekročí svoj vlastný tieň a prikrývať sa možno iba takou perinou, na akú máme. Autorský kolektív bol limitovaný nielen časovým horizontom na prípravu textu a fotodokumentov, ale i skromnými vydavateľskými možnosťami Obecného úradu. Preto sa v niektorých prípadoch prišlo k zosťučníčovaniu textu a prísnemu výberu fotografií (opäť s dôrazom na najstaršiu históriu), zvolil sa úsporný formát publikácie a jej doplnok tvorí iba 4-stranová príloha farebných fotografií. Rozšírenie publikácie o ďalšie farebné prílohy by si vyžiadalo sedemmiestnu sumu.

K spracovaniu novodobej histórie prispeli cennými podnetmi, údajmi a pripomienkami: Anna Juríková (školsťvo), Samuel Hladký (ovocinárstvo), Adam Krchnavý (ochotnícke divadlo), Ľudmila Kre h na vá (flóra), písomné záznamy o činnosti spoločenských a záujmových organizácií a spolkov poskytli: Margita Pečítová (Jednota - SD), Ján Krchnavý a Pavol Mocko (Poľovnícke združenie), Štefan Dovina (Zväz požiarnej ochrany), Tibor Valovič (včelárstvo), Ľuboš Pavlech (drob-nochovateľstvo), Dušan Filip (TJ Zavažan). Výsledky vlastného výskumu o genealógii zemianskeho rodu Valovičovcov s erbom spracovaným počítačovou grafikou zaslal Michal Krajčík z Mníchova. Cennými radami v procese tvorby publikácie i pri konečnej úprave textov prispel konzultant a lektor PhDr. Milan Šišmiš, zást. riaditeľa Trenčianskeho múzea. Potešila aj ochota a zainteresovanosť občanov, ktorí ponúkli svoje rodinné písomnosti, fotografie a osobné spomienky na významné udalosti obce. Všetkým za textový a fotografický

*materiál, poskytnutú pomoc a konzultácie srdeč ne
ďakujeme.*

*Naše poďakovanie patrí aj novomestskej
TISING, spol. s r. o., ktorá publikáciu vytla
čila v rekordne krátkom čase - za dva mesiace a*

*pohotovosťou a kvalitou si tak "vystavila"
objednávku aj na vydanie budúcej, chceme veriť, že
ešte reprezentatívnejšej monografii o Kálnici tlačiarňi*

Zostavovateľ

Vysvetlivky:

"Kontošovka" - obľúbená pálenka v Potravnom družstve vyrobená podľa káľnického receptu zmiešaním troch druhov ovocných destilátov.

Denár - drobná uhorská strieborná, neskôr i medená minca, od r. 1780 iba počtová jednotka.

Zlatý uhorský (florén) - počtová jednotka pre drobné mince v hodnote 100 uhorských denárov.

Holba uhorská - 0,84 I

Holba bratislavská (na sypaniny) - 0,97 I

Bratislavská merica - stará dutá miera 54,62 I

Bratislavská siaha - plošná miera asi 1/3 uh. j., alebo 1/4 k.j.

Média - polovica bratislavskej merice

Siaha - štvorcová plošná miera v poľnohosp. - 3,59 m2

siaha dĺžková - 1,90 m

Štvrtka - stará jednotka plošnej miery (1 merica)

Okov - miera na tekutiny, uhorský okov = 64 holieb, t.j. 54 I

Kopáč - stará miera označujúca rozlohu vinohradu, ktorú okopal 1 človek za jeden deň - asi 94 štvorcových siah, teda 2,5 - 3,5 árov.

Želiari - najchudobnejšia vrstva poddanského roľníckeho obyvateľstva

Usadlosť - stará výmera poľnohosp. pôdy a intravilánu od 12 do 40 a viac jutár oráčin (podľa bonity). Priemerná držba pôdy pripadajúca na 1 sedliacku rodinu predstavovala polovicu usadlosti.

Cenzus - časť peňazí poddanských dávok za užívanie nehnuteľností.

Jutro (joch) - plošná miera. Uhorské jutro malo 1200 štvorcových siah (4 315 m²). Katastrálne jutro (k.j.) malo 1 600 štvorcových siah (5 754 m²).

Kúria - zemiansky dom, vidiecke sídlo strednej a drobnej šľachty

Porta - základná daňová jednotka v Uhorsku.

Urbár - písomnosť obsahujúca súpis pozemkového majetku a povinností poddaných.

Suržica - miešanina raži a pšenice.

Akče - drobný osmanský strieborný peniaz. 66 akčí = 1 zlatý

Literatúra a pramene:

Trenčín, vlastivedná monografia zv. 1, 1993

Slovensko - dejiny, Obzor Bratislava 1971

Vlastivedný zborník obcí na Slovensku, SAV Bratislava 1977 - 78

Fojtík, J.: Mestské a obecné pečate Trenčianskej župy, SAS Bratislava 1974

Horváth, P.: Rabovali Turci. Výber z kroník a listov zo 16. a 17. stor., Tatran Bratislava 1972

Jablonický, J.: Povstanie bez legiend, Obzor Bratislava 1990

Šicko, Št.: Spoločnou cestou, JRD Rozkvet Kálnica - Beckov 1987

Klein, B.: Nezabudnuteľní, ONV Trenčín 1974

Piiárik, Št. st.: Sors Pilarikiana, Tatran Bratislava 1989

Tri desaťročia slobody, Trenčín 1975

Országh - Klein: Oslobodenie Trenčianskeho okresu, Trenčín 1975

Klein, B.: Človek, patrí ti úcta, ONV Trenčín 1983

Kušnírová, K.: 100 rokov DPZ v Novom Meste n. V. 1974

Repko, J.: Sto rokov ochotníckeho slovenského divadla v Trenčíne OOS Trenčín 1972

Šicko, Št.: Šesťdesiat rokov ochotníckeho divadla v Kálnici, Trenčín 1966

Marták, J.: Ochotnícka činohra 1918 - 45, Bratislava 1965

Kubovicová - Psotný: Ochotnícke divadelné dianie v N. Meste n.V. od r. 1870 do r. 1990 a od r. 1990 do r. 1995, MsKS N. Mesto n.V. 1990 a 1995

Holuby, J. L.: Materiály cirkvi ev. a. v. stolice Trenčianskej, rukopis v Tranosciu v Lipt. Mikuláši

Czaplovicz, J.: Schematismus ecciesiarum et scholarum evangelicor-um aug. conf. in Districtu Cis Danubiano. Pestini 1822

Schematismy ctihodného duchovenstva nitrianskej diecézy 1820 -1887

75 rokov Gymnázia M.R.Štefánika v N. Meste n.V. 1994

Rukopis o histórii vinohradníctva v Novom Meste n.V. a v okolí od Jozefa Ondrejku.

Rukopis o výskyte ovocných drevín v káľnickom chotári od Samuela Hladkého

Záhradkár, č. 6-1991

Kroniky obce, ev. a. v. cirkvi v Beckove, ZŠ, ochotníckeho súboru, spolkov, spomienky občanov.

Jozef Miloslav Hurban:	Po padesát letech.....	4
Ing. Miroslav Borcovan:	Slovo na úvod	5
RNDr. Vladimír Dovina :	Prehľad fyzicko-geologických a hydrogeologických pomerov územia obce	
	Kálnica	6
Mgr. Mária Mitterová:	Flóra a fauna Kálnice.....	10
PhDr. Tamara Nešporová:	Počiatky osídlenia obce Kálnica	19
PhDr. Jana Karlíková:	História Kálnice do roku 1914	22
Štefan Šicko:	Kálnica v medzivojnovom období.....	45
Štefan Šicko:	SNP a oslobodenie obce	53
Štefan Šicko:	Etapa zvelaďovania a rozvoja.....	59
Ing. Jozef Daniel:	Geologicko-prieskumné práce na urán v okolí Kálnice.....	64
Štefan Šicko:	Poľnohospodárstvo	67
Štefan Šicko:	Školstvo v Kálnici.....	81
Štefan Šicko:	Kultúra.....	84
Štefan Šicko:	Politické, spoločenské a záujmové organizácie a spolky	86
Štefan Šicko:	Ochotnícke divadlo	103
PhDr. Leo Kužela:	Národopis.....	112
Štefan Šicko:	Cirkevné dejiny a náboženský život.....	124
Štefan Šicko:	Obnova dediny	134
Milan Stano:	Vyznanie.....	136
Štefan Šicko:	Slovo na záver	138

KÁLNICA

Vydal Obecný úrad v Kálnici pri príležitosti 600. výročia prvej písomnej zmienky o obci (1396 -1996)

Napísal: kolektív autorov

Zostavil a graficky upravil: Štefan Šicko

Náklad 800 výtlačkov

Vytlačila tlačiareň TISING spol. s r. o. v Novom Meste nad Váhom

Detail kálnickej výšivky

Mladá dvojica v
kálnickom kroji

Zemianska kúria Valovičovcov
na olejomalbe Milana Stanu

Najstarší symbol
Panskej Kálnice
(Kresba M. Ďurža)

Erb na armálese Blažeja Kálnického-Valoviča
z r. 1592, spracovaný počítačovou technikou
(Michal Krajčák, Mníchov)

Schátralé „dlhé dvory“

Zimná Kálnica v olejomalbě M. Stanu

Stará kuchyňa

Obnovené domy s „výškou“

Posledná „sušiareň“ v Popolke

Starý dom po citlivej renovácii

Fašiangy

Vyšívány lajblík a rukávce

Veľká noc

Folklórna spevácka skupina (1996)

Váľanie mája

Z výstavy „Krása života“

Na okresnej požiarnej súťaži v Tr. Turnej

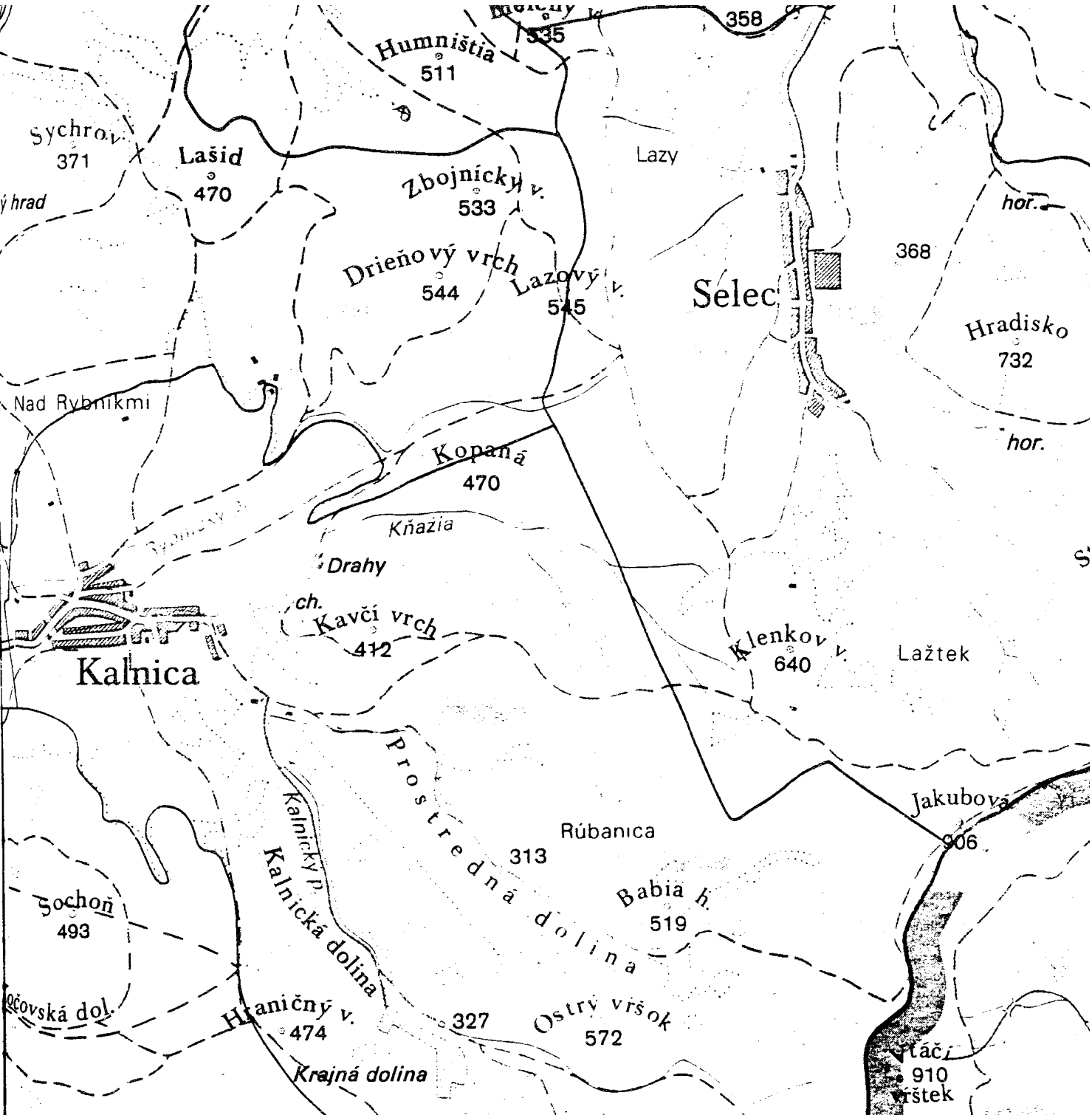
Víťazné družstvo z Kálnice na okr. súťaži v roku 1994

Z divadelnej hry „Svadobný závoj“

Areál „Piesky“ počas MS v lyžovaní na trávě.
Dolu: pretekári TJ Závažan - Oto Podhorský, Ivan Jamrich,
Ján Krchnavý, Peter Krchnavý
a trénerska trojica - Oto Podhorský, Milan Ďuriš a Ivan Krchnavý

600